800
3045

Марселъ Дюнанъ

Българското лѣто

Юлий 1915
Октомврий 1915

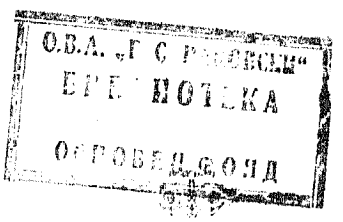

София □ Издава Б. А. Кожухаровъ □ 1918

Прѣдговоръ.

Една година слѣдъ събитията, които излагамъ тукъ, азъ се възползувахъ отъ свободното врѣме поради отпуската, която бѣхъ получилъ за поправка на здравето си, да събера всѣкидневнитѣ бѣлѣжки и важнитѣ документи, които бѣхъ прибралъ прѣзъ тримѣсечното си прѣбиване въ България — прѣзъ лѣтото на втората година отъ всесвѣтската война.

Голѣми събития се случиха прѣзъ това лѣто на руския, шампанския и източния фронтове; но еднитѣ бѣха отъ много по-голѣмо значение, а другитѣ не достигаха по важность тия, на които България бѣ прѣдметъ и театъръ; ето защо не само по причина на личното си тамъ прѣбиване нарекохъ това лѣто „българско".

Грижата за подготвяне, или възпиране на българската намѣса надминаваше всички други безпокойствия на европейскитѣ канцеларии прѣзъ тия мѣсеци на дипломатическа, политическа и военна криза. Дѣятелностьта на Централнитѣ сили, които се благоприятствуваше отъ еднаквостьта на възгледоветѣ, симпатиитѣ и единомислието, което тѣ намѣриха въ София въ правителството и у владѣтеля, има резултатъ, който причини най-тежкото разочарование въ силитѣ отъ Съглашението прѣзъ грандиозната борба. Българската мобилизация съ нейнитѣ непосрѣдствени послѣдици, изпращането на френски и английски експедиционенъ корпусъ въ Солунъ, и падането на Венизелосъ окончателно привлѣкоха погледитѣ къмъ този балкански театъръ, дѣто безпокойствията отъ с р ѣ б с к а т а е с е н ь щѣха да ги приковатъ още по-жестоко.

Далечнитѣ послѣдствия отъ Б ъ л г а р с к о т о л ѣ т о почнаха да се показватъ; може би, всичкитѣ да не сж се

още явили. Затова и ний се колебаехме, да публикуваме за-напрѣдъ тия впечатления, които ни бѣха подсказани отъ нашата анкета.

Ний мислимъ (а, може би, сме и прави), че недостатъчният интересъ, който западната публика показваше дотогава къмъ проблемитѣ на близкия Изтокъ, причини жалкия обратъ на събитията; затова не е, може би, излишно, да свикнемъ съ тия сухи до отчаяние въпроси и съ тия твърди имена на личности и мѣста. Не е ли дошълъ моментътъ, да изложимъ прѣждата, която ще произнесатъ побѣдителитѣ отъ коалицията на правото върху една отъ многото деликатни и сложни каузи?...

Азъ не измѣнихъ нито формата, нито основата на материяли-тѣ, които бѣхъ събралъ, понеже исках, да прѣдставя само Бѣлѣжкитѣ на единъ свидѣтель. Всѣка отъ тия бѣлѣжки, била тя анкета на военни кореспонденти, телеграми, резюмета на всѣкидневни интервюта, на официозни, или частни разговори, или писмо до сътрудницитѣ въ Франция, — запази хронологията си, която е и хронология на българската криза. Това съображение ми попрѣчи, да направя изложението на тия откъслечни данни по единъ планъ по логиченъ, но затова пъкъ и по-изкуственъ.

Двата източника, които ми послужиха, бѣха телеграмитѣ ми до в. Temps и дневникътъ ми.

Отъ дневника азъ съкратихъ повѣрителнитѣ пасажи, публикуването на които намѣрихъ за индискретно, и съобщавахъ моитѣ събесѣдници само тогава, когато исках, да подкрѣпя моитѣ твърдѣния съ тѣхнитѣ изявления.

На публикуванитѣ въ в. Temps телеграми направихъ тоже нѣкои поправки. Съкратихъ извѣстни пасажи, които ми се налагаха вслѣдствие на цензурата, и възстановихъ тия отъ тѣхъ, които бѣха недопустнати отъ нея, или пъкъ бѣха станали повече или по-малко неразбираеми отъ прѣдаването по телеграфа.

Широката публика въ Франция и Англия се събуди (стрѣсната като отъ театрална изненада) отъ „Българската измѣна"; но тя не зачуди тия, които бѣха на мѣстото на нейното подготовление. Тѣ издигнаха слабия си гласъ, за да посочатъ на нейната опасность, и прѣдсказаха послѣдствията ѝ. Антантата бѣше много снизходителна, но не и слѣпа. Тѣхната

вина трѣбва да се мѣри не по квадратнитѣ километри на царството, нито пъкъ по нѣколкото дивизии, които тѣ опълчиха срѣщу насъ. Българската намѣса бѣше сигнала на сръбското мжченичество; тя допустна ромънскитѣ изпитания, а тѣ заслужаватъ изкупление. Отговорностьта на подбудителитѣ на измѣната на Българското лѣто трѣбвъ да се мѣри според важностьта на тия катастрофи и съ пълното познаване на важностьта на балканската проблема въ европейската политика.

Парижъ, октомври 1916.

Марселъ Дюнанъ.

БЪЛГАРСКОТО ЛѢТО.

Юли — Октомври 1915 г.

Нишъ, недѣля — 4-и юлий 1915 г.

Да напусненъ спалния вагонъ, благодарение само на който илюзията за запада ме придружаваше чакъ до сърцето на Балканитѣ, и да настжпишъ върху разкалянатa почва на Нишкия перонъ, е равносилно, да се видишъ непадѣйно въ изгнание. Изгледитѣ, които се слѣдваха прѣзъ прозорцитѣ на класическия интернационаленъ вагонъ-ресторанъ, бѣха подготвили обаче моето въображение. Села бомбардирани, изгорени и разорени; мостове безъ парапети, направени съ каквото е попадналo слѣдъ експлозиитѣ, слѣдитѣ отъ които се още забѣлѣзватъ, съ разклатени траверси, върху които тренътъ трѣбва да прѣмине съ най-бавенъ ходъ (впрочемъ нужно е 24 часа, за да се изминатъ тристата километра, които раздѣлятъ Солунъ отъ Нишъ); изкуствени прѣпятствия, завършени съ блокхаузи и окопи, рогачки и телени мрѣжи; прѣзъ цѣлото протяжение на линията, сръбскитѣ G. V. C, соляни отъ послѣднята защита, съ изгледъ на стари добродушни овчари, или на планински разбойници, които нѣмаха нищо солдашко освѣнъ пушката, прѣпасана съ патрондашъ — всичко въ Македония ми сочеше на война и отчаяние.

. . . - Гръцката цензура въ Солунъ безсъмнѣно бѣше задържала телеграмитѣ, съ които азъ съобщавахъ за моето пристигане, защото не открихъ нито една европейска фигура въ тълпата, която прѣпълваше малката гара. Най-послѣ единъ услужливъ ми прѣдложи услугитѣ си като прѣводачъ и водачъ, безсъмнѣно таенъ агентъ; той ме доведе до френската легация. Производството на провинциялното градче въ степень на приврѣменна столица бѣше прибрало едно невъобразимо натрупване, и ханътъ „Руски Царь“ нѣмаше отъ

мѣсеци легла на разположение на пжтницитѣ. Обаче слугата на френския министъръ ми намѣри едно жилище.

Въ 11 часа бѣхъ приетъ отъ министра, на когото вржчихъ пакети и писма отъ Парижъ. Г. Огюстъ Бопъ, дипломатъ съ пламенни убѣждения, на когото упоритостьта, да прѣдсказва българското нападение, може би, ще намѣри най-послѣ меланхоличното възнаграждение на Касандра, е най-любезнията домакинъ и най-привѣтливият прѣдставитель на Франция. Между множеството работи, на които бѣше посветилъ свободното си врѣме на колекционеръ и ученъ, бѣхъ чель неговитѣ „Peintures du Bosphore отъ XVIII столѣтие“ и негова „Наполйонъ и Албания“, послѣднята отъ които особено ми хареса, понеже засѣгаше събитията отъ 1913 г. Г-нъ Бопъ е по-скоро дребенъ, твърдѣ слабъ, съ прѣгърбени рамене и съ отпусната походка на човѣкъ, който е много видѣлъ слѣдъ тихитѣ години отъ Терапия, изпитнитѣ на нагазона Сърбия отъ австрийскитѣ пълчища и дългитѣ самотни мѣсеци въ единъ безподобенъ гарнизонъ.

* * *

На брѣга на Нишава, калнитѣ води на която се блъскатъ подъ единъ голѣмъ металически мостъ, срѣщу града съ струпани низки кжщурки подъ облачно небе издига се голѣмата жълта постройка на нишката префектура. Тя подслонява отъ началото на войната канцеларитѣ на тритѣ министерства — на външнитѣ работи, правосждието и народното просвѣщение, заедно съ тия на министерския съвѣтъ.

Френскиятъ министръ съ едно издрънкване на телефона извѣсти замѣстника на министра на външнитѣ работи, г. Иованъ Йовановичъ, за моето пристигане. Азъ намѣрихъ отново и съ голѣма радость приятеля на заедно прѣкаранитѣ добри и лоши часове въ Виена, дѣто той прѣдставляваше страната си въ столицата на исконния врагъ чакъ до прѣкжсване на сношенията. И веднага си припомнихме деня, когато хвърчеха камънитѣ по прозорцитѣ му и виковетѣ на едно шовинистично население, което се втурваше къмъ работния му кабинетъ тъкмо, когато азъ си вземахъ „сбогомъ“ съ него, нѣколко минути прѣди неговото отпжтуване.

Задържана поради разтроеното здраве на едно отъ дѣцата си, жена му трѣбваше да живѣе въ непріятелския градъ,

сѫщо и самиятъ азъ слѣдующата недѣля; трѣбваше да изпълня дългътъ си, като французинъ, прѣдъ видъ опасностьта за отечеството. Едно дълго пѫтешествие прѣзъ Женева и Италия го доведе до Нишъ, дѣто прѣдсѣдателятъ на министерския съвѣтъ го повика при себе си, за да го замѣства въ министерството на външнитѣ работи.

Замѣстникъ министра не бѣше промѣненъ физически: строенъ, елегантенъ, високо чело, подъ една буйна кѫдрява коса, бакенбарди ограждаха блѣдорозовитѣ му страни; но изражението на физиономията му е съвършено различно. Въпрѣки твърдѣ сърдечния характеръ на неговия приемъ, той изглеждаше печаленъ и сломенъ. Балканската политика на Антантата плаши сърбитѣ. Тонътъ на министра при все това е спокоенъ (на френски той се изразяваше бавно); но, когато той се отпуснѣше, понѣкога изпразваше неспокойствие и горчивина. Грижата, която му причиняваха събитията отъ руския фронтъ, бѣ очевидна; „при все това", ми каза той съ единъ твърдѣ убѣдителенъ акцентъ, „азъ не се съмнявамъ въ крайната побѣда на съюзницитѣ".

Понедѣлникъ, 5-и юлий.

Тази сутринь имахъ една продължителна ауденция при прѣдсѣдателя на министерския съвѣтъ. Говорихъ му за благородния и помирителенъ идеалъ, който Антантата въ този моментъ прѣслѣдва на Балканитѣ. Да се осѫществи възобновяването на балканския блокъ на четворния съюзъ отъ 1912 г., който освободи християнитѣ въ Македония и Тракия отъ турското иго; да се присъедини къмъ него Ромъния, прѣвъзходящъ факторъ за равновѣсието въ полуострува, и да се противопостави на хищнитѣ империи, — е съблазнителна мечта. Борбата за животъ и смъртъ, която Франция и нейнитѣ съюзници водятъ за покровителство на малкитѣ народи и тържеството на правдата, ще бѫде послѣдвана, въ случай на побѣда, отъ една прѣработка на европейската карта, отъ която народнитѣ въждения на всѣка една отъ балканскитѣ държави трѣбва да бѫдатъ удовлетворени.

Вѣрно е, че тѣхнитѣ претенции сѫ малко противорѣчиви, и че всѣка граница ще има може би „спорни зони"; но посрѣдничеството на великитѣ сили и общата грижа, да се осигури побѣдата чрѣзъ необходимитѣ жертви, ще улеснятъ

отстжпкитѣ. Доскорошната братоубийствена война остави мно
траури, ненависть и умраза. Но тази Германия, която с
стрѣми къмъ всесвѣтско господство, не е ли врагъ на всички
За да се уничтожи чудовищната мечта за фолцфебелск
хегемония и икономическа експлоатация отъ германцитѣ над
латинитѣ и славянитѣ, не е достатъчна добрата воля н
всички, които тя заплашва. Безъ съмнѣние, чрѣзъ морекот
си господство и неизчерпаемитѣ си източници на хора, Ан
тантата е сигурна въ крайната побѣда; но колко по-скор
би се достигнала прѣслѣдваната цѣль, ако се създаде нов
фронтъ, дѣто на послѣднитѣ австро-германски резерви да с
противопоставятъ единъ милионъ души прѣсна войска? Въз
обновяването на балканския съюзъ осигурява умиротворение
на полуострова, дѣто народноститѣ и религиитѣ се сблъскват
отъ вѣкове, и подготовлява обща побѣда, която ще повърн
мира на свѣта, Но може ли Сърбия, срѣщу извѣстни гара
ции да склони, да отстжпи на България придобититѣ в
послѣднята война територии, чиято загуба ще бжде попъл
нена съ провинциитѣ, които ще довършатъ националното
обединение?

Г, Пашичъ ми отговори съ прѣкалено въздържание:

„Българитѣ сж сключили съ Австро-Германцитѣ догс
вори и формални съглашения, но само съ отбранителен
характеръ. Обаче, Австро-Германцитѣ сж тѣзи, които напад
наха; тъй че Българитѣ не сж по-свързани, отколкот
Италианцитѣ и Ромънитѣ. Тѣзи договори трѣбва впрочем
да съдържатъ една резерва по отношение на Русия, коят
Българитѣ, възможно е, не биха желали да нападнатъ, ил
воюватъ съ нея.

„До днесъ тѣ не тръгнаха. Ще тръгнатъ ли? И про
тивъ кого?

„1. Запазването на неутралитета е съблазнително. Дип
ломацията на Тройното Съглашение много прибърза да им
обѣщава сжществено отъ това, което тѣ желаеха, кат
цѣна на неутралитета имъ Отъ друга страна Германия
Австрия скжпо плащатъ неутралитета имъ. Защо ще н
напуснатъ, дори когато тѣ при все това трѣбва да п
лучатъ, за дѣто сж стояли неутрални, териториални прид
бивки, било че однитѣ, или другитѣ отъ воюващитѣ побѣдятт

„2. Ще се рѣшатъ ли, да се намѣсятъ противъ Антантата? Една война съ Русия очевидно ще бѫде непопулярна; но пѣкъ за това народътъ мрази сърбитѣ, гърцитѣ и би ги нападналъ охотно, за да си отмъсти за 1913 г. Не биха се намѣсили, освѣнъ ако бѫдатъ безсъмнено увѣрени или по-скоро бѫдатъ свидѣтели на една окончателна Австро-Германска побѣда. Нѣкоейки се вече отъ Антантата, тѣ ще разсипятъ нейнитѣ съюзници и приятели.

„3. Ще тръгнатъ ли противъ Австро-Германцитѣ? Противъ това евентуално рѣшение има ангажименти, лични симпатии на династията, страхътъ отъ германската сила, която въ София винаги считатъ за непобѣдима. На Антантата сж нужни побѣди, за да накара българитѣ, да дѣйствуватъ съ нея.

„Що се отнася до обѣщанитѣ вече концесии за неутралитета имъ, първоначално трѣбва да се оттеглятъ. Напстина, очевидно е, че този неутралитетъ не е вече достатъченъ, за да улесни побѣдата, както изглеждаше отъ началото. Той стѣснява съюзницитѣ, позволявайки контрабандното снабдяване на непрятеля съ храни, като сжщеврѣменно прѣчи на различни вмѣшателства. Ще рече, че той продължава войната, и увеличава жертвитѣ на воюващитѣ. Нуждно е, прочее, да се говори твърдо, и да се прѣдложатъ концесии само въ такъвъ случай, ако се намѣсятъ бързо и енергично.“

При тѣзи впечатления, които прѣдсѣдателятъ на министерския съвѣтъ има добрината, да сподѣли съ мене, азъ го помолихъ, да притури нѣколко изявления, които считахъ за наврѣменни. Току-що научихъ, че засѣданията на скупщината, свикана отъ два дни, били твърдѣ бурни: селянитѣ депутати не знаели никакъ положението. Болшинството сж яростни, за дѣто Антантата иска концесии отъ Сърбия, и за дѣто й отнема цѣли области, придобити съ кръвь, и други, които тя претендира, като посочва на най-основателни права. Отъ различни страни укоряватъ кабинета на Пашича за неговата примирителность, като я нарицатъ слабость. Даже нѣколко депутати, които искатъ оставката му, проповѣдвали въ кулоаритѣ отдѣленъ миръ съ Австрия, за да могатъ да отворятъ война на България, прѣдъ видъ че Македон. въпросъ не билъ другояче разрѣшимъ, а сжщо и прѣдложенията прѣзъ Ноември 1914 и Априлий и Май 1915 г. отъ Германия.

миръ, донасяйки на Сърбия Босна и Херцеговина — А
направихъ алюзии за тѣзи слухове, и г. Пашичъ ми заяви
веднага съ неизразимъ авторитетъ на правителственъ шефъ
проникнатъ отъ свои лояленъ и политически идеалъ: *)

„Всевъзможни слухове се носятъ въ чуждестранните вѣс
ници по поводъ на единъ отдѣленъ миръ съ Австрия-
Германия и Сърбия.

„Официално нищо досега не е предприето.

„Разни политически мжже, претендирующи да имат
довѣрието на централнитѣ сили, сж се зели, да сондират
сръбското мнѣние; но сръбското правителство е рѣшено, д
изпълни лоялно условията на съюза. То не желае, да прав
никакви постжпки безъ знанието и удобрението на съю
ницитѣ си.

„Сждбата ни е тѣсно свързана съ тая на силитѣ, конт
ювать за правото и независимостьта на народитѣ."

По сжщия въпросъ г. Йовановичъ не бѣше по малк
ясенъ.

„Тѣзи слухове за отдѣленъ сръбски миръ, ми заяви то
на свой родъ*) сж, очевидно, отъ Австро германски източникъ
Нашитѣ непрятели ги пуснаха още на другия день отъ пов
ръщането на Пшемисъль, което събитие имъ се стори от
естество, да възбуди въображението на балканскитѣ народи
Тѣ се надѣваха, да отдѣлятъ Сръбския народъ отъ Трой
ното Съглашение, и то въ момента, когато разбирателството
на Италия съ съюзницитѣ предизвикваше (поради нѣкои от
точкитѣ на Съглашението) едно истинско вълнение въ Сър
бия. Наистина, въ сжщото врѣме тѣ се стараеха, да въз
будятъ недоволството на Сърбитѣ противъ Италия, предста
лявайки Сърбия пожертвувана за апетититѣ на новия ита
лиянски империализмъ.

„На второ мѣсто, централнитѣ сили смѣтаха, че, като
се прѣструватъ, сж по-умѣрени спрѣмо Сърбия, да погж
деличкатъ южнитѣ славяни отъ Австрия, и, усилвайки тѣх
ната неприязненость спрямо италианцитѣ, да възбудятъ тѣхния
национализъмъ и да го използуватъ въ интереса на Австро-
Германската кауза. Отъ друга страна, тѣ сж надѣваха, да
възбудятъ недовѣрието на Съглашението противъ Сърбия,

*) Вижъ вѣстникъ Temps отъ 14 юли 1915 г.

която не моя а още да прѣдприеме офанзива слѣдъ изгонването отъ територията си нахлулия непріятель Австріецъ. Най-послѣ, тѣ искаха да приспятъ общественото мнѣние въ Сърбия, и да спечелятъ врѣме, като закъснятъ по възможность подълго врѣме новата Сръбска офанзива.

„Сърбия не може да се подаде на единъ такъвъ капанъ. Цѣлта на Австрия и Германия, пущайки слуховетѣ за отдѣленъ миръ, е единствено, за да посѣе недовѣріе между съюзницитѣ. Тѣ ще се сражаватъ нераздѣлно до окончателна побѣда.“

* * *

Нишъ, голѣмо балканско село, съ двадесеть и петь хиляди жители, а днесъ брои повече отъ сто хиляди, не прѣдставлява никакъвъ източникъ за европейцитѣ. Улицитѣ сж широки и напомнюватъ алеи, но сж изровени ужасно. Да се повѣрнишъ на нѣколкото тамъ файтона, е една неосторожность; тъй като всѣки изкочилъ надъ нѣкоя камъкъ заплашва, да строши скрибучещитѣ колела на изхабенитѣ кола.

Кжщуркитѣ, дѣто се помѣщаватъ чуждитѣ дипломати, чиновницитѣ отъ централното управление и болшинството отъ избѣгналитѣ отъ Бѣлградъ и отъ мѣстноститѣ на военната зона нотабили, иматъ комфорта на турско село. Французката легация се помѣщава въ една кжщурка отъ три стаи на западната страна на града. Единъ салонъ, окиченъ съ портрети на хазяйтѣ въ естествена голѣмина, служи за работенъ кабинетъ и приеменъ салонъ на министра. Обѣдната стая подслонява маситѣ на Контъ де Витролъ, секретарь на легацията; на капитанъ Карбонне, помощникъ на военното аташе, и на вице консула Сюзани, канцлеръ.

Легацията нѣма кухня, и министрътъ приема гоститѣ си въ малкия дипломатически клубъ, импровизиранъ по образца на полскитѣ офицерски кухни, на първия етажъ на единствения чистъ ресторантъ въ Нишъ. Съ това освѣнъ че се избѣгва неудобството на лютивата отъ червенъ пиперъ кухня, клубътъ има това прѣимущество, че събира дипломатитѣ и прѣминуващитѣ чужденци, тѣхни гости. Нѣколко чиновници отъ Министерството на Външнитѣ работи сжщо посѣщаватъ единственото мѣсто на западната цивилизация; управительтъ на кухнята е даже единъ отъ Carlton въ Лондонъ.

Стаята, която слугата на Г. Попъ ми намѣри, е свѣтл
съ два прозореца къмъ улицата и единъ къмъ двора. Ст
нитѣ на всичкитѣ къщи сж боядисани по Австрийски: в
врѣменната легация — съ фрески,(!) отъ които едната пр
ставлява незабравимия голъ Хермесъ, връзвайки сандали
си; виждатъ се тукъ сжщо и рисунки на стилизирани цвѣт
Въ единъ жгълъ е иконата на свети Никола. Мебели
„чисто Виенски“, особено канапето-софа, което служи
легло. Впрочемъ всичко въ Нишъ, отъ мебелитѣ и машини
до безконечнитѣ и дребни бакалски артикули, е отъ на
долня австрийска стока. Господарката на къщата, майка
единъ адвокатъ, запасенъ капитанъ, вече декориранъ съ ми
жество кръстове и медали за храбростьта му въ тритѣ войн
говори оня изкълченъ нѣмско-чешки на Виенскитѣ слугин
езикъ. Ний бесѣдваме за войната. „Чоне ще се свърши л
тя скоро?“ Босна и Херцеговина, Далмация — всичко тоз
ней е все едно; само Сърбия да може да освободи Банат
дѣто тя е роцена!

* * *

Имахъ дълго свиждание съ директора на пресата, г. Ст
фановичъ; съ главния секретарь на Външнитѣ работ
г. Грунчъ, най-красивиятъ сърбинъ, голѣмъ, русъ веселяк
съ мустаци на кавалерийски офицеръ; мжжъ на една ам
риканка, която пропагандира между съотечественицитѣ с
най-живо въ полза на новото си отечество. Той говори мал
провлѣчено, въ противовѣсъ на трептящия и ясенъ гласъ
единъ другъ отъ новитѣ ми приятели, бившиятъ шиф
д'аферъ въ Цариградъ, Миланъ Гйоргевичъ.

Сърдечностьта на тѣхния приемъ не може да прѣмах
мжчителното впечатление отъ неспокойствието, което владѣе
въ всѣки политически споръ на този моментъ.

Всичкитѣ ми събесѣдници охотно възприемаха хипотеза
за единъ балкански съюзъ, като формула на бждащето; н
се страхуватъ, че Българитѣ не сж „никога достатъчно бл
горазумни, за да се задоволятъ отъ законната имъ часть.
Широкитѣ отстжпки, които имъ искаме, да направятъ на и
приятелитѣ си отъ 1913 г., за да ги спечелятъ за обща
кауза, имъ изглеждатъ толкозъ повече унизителни и мжч
телни, че тѣ ги смѣтатъ безполезни. Сръбското правителст

винаги прѣдвижда двойната възможность на едно нападение — Германско, или Българско.

Съглашението много настояваше, щото въ момента, когато войскитѣ на великия князъ Николай бѣха въ Карпатитѣ, Сърбитѣ да нахлуятъ отъ своя страна въ Австроунгарската територия; или пъкъ, когато Руситѣ почнаха да отстжпватъ, да могатъ да прѣдприематъ една офанзива съ цѣль за една полезна диверсия. Сръбскиятъ възгледъ е категоричентъ: „нападната отъ една велика сила съ дванадесеть пжти повече мжже, Сърбия храбро изпълни ролята си въ коалицията, която бѣше, да упорствува, да освободи собствената си територия, и да настжпи въ непріятелската земя. Отъ тогава тя използува свободното врѣме, оставено й отъ побѣдения противникъ, за попълнение на ефективитѣ и въоржението си. Безспорно, методично тя се готви за нови усилия, за врѣмето, което съюзнитѣ главни квартири ще опрѣдѣлятъ по взаимно съгласие. Но не трѣбва да се забравя, че тя се облѣга вече на останалата си войска, 200.000 души, които тя не може безполезно да жертвува, и които сж необходими за защита на нейната земя. Ако тя нападнѣше по посока на Сава, Австро-Германцитѣ можеха да отдѣлятъ два или три корпуса върху Дунава и обратно. Тя мисли прочее, че трѣбва при настоящитѣ условия да се резервира. И повечето отъ дипломатитѣ на Антантата въ Сърбия удобряватъ този възгледъ.“

Споредъ тѣхното мнѣние, Славянитѣ искатъ назадъ равнината, която се простира на сѣверъ отъ Дунава къмъ Темишваръ, защото ти е населена съ десеторно повече Сърби, отколкото маджари. Къмъ тѣзи етнически доводи се прибавятъ други отъ стратегически характеръ. Сръбската столица, изложена отъ своето установяване на Австро-Унгарскитѣ орждия отъ срѣщния брѣгъ, не може да остане слѣдъ тая свръхчовѣшка борба, изложена на тѣзи отъ новата Ромънска държава. Каквито и да сж прѣимуществата, които помощьта на Ромъния ни позволява да мислимъ, нейнитѣ изисквания не би трѣбвало да бждатъ дотолкова ненаситни, щото да ни накаратъ да нарушимъ принципитѣ, на които ний се хвалѣхме, че сме защитници.

Секретарьтъ на Ромжеката легация, съ когото исках, да отворя дума за днешнитѣ и утрѣшни проблеми, ми заяви

съ една почти забавителна убѣдителность, че понеже въ моментъ великитѣ сили се изхабяватъ, то значението на китѣ ще се увеличи. И очевидно е, че Балканскитѣ държ изобщо и Ромънитѣ въ частность се смѣтатъ арбитри Европейската война. Кямилъ Паша наскоро слѣдъ вой 1912—1913 г. казваше вече хитро на единъ дипломъ който му говорѣше за намѣренията на великитѣ сили: „в китѣ сили на утрѣшна Европа — това ще бждатъ Бал скитѣ държави.“

* * *

Въ Българската легация, дѣто отидохъ, да визир паспорта си, и да поискамъ laissez passer, които ме избав отъ обичайнитѣ мжчнотии на Балканскитѣ митничари, б приетъ отъ г. Симеонъ Табаковъ — младъ човѣкъ, прѣкал черноокъ, и съ единъ много относителенъ тактъ. Нѣй раз нихме картичкитѣ си, и азъ имамъ още едно отъ тия т тончета, на което редакцията „premiere“ секретарь на Б гарската легация,“ както и неговитѣ галантни приключе въ сръбскитѣ „Р. Т. Т.“ спомогнаха да се прочуе въ Ни този Дунавски дипломатъ. Неговиятъ шефъ, прочутиятъ прашниковъ, бившъ частенъ секретарь на царь Фердинан къмъ когото той бѣ дълго врѣме благосклоненъ, и на ког той остана l'homme a tout faire, е почти открить неприят на правителството, при което е акредитиранъ. Но, ловъкъ прѣдпазливъ, той избѣгва всѣки инцидентъ, дори и такъ който само по единъ знакъ на неговия Господарь може докара скжсването, което той желае и съвѣтва. Въ отс ствието му, неговиятъ шарже д'афеpъ доброволно мас фестираше непріязненостьта си, която храненше къмъ свои съплеменници и бивши съюзници.

Споредъ него, тайното съглашение между Австрия Сърбия, за което, както изглеждаше, навсѣкждѣ се говорѣ въ София, бѣше безсъмнѣно. Едната била признала прав на другата, да окупира Албания съ условие, щото друга да не поднови офанзивата. И тамъ се крила истинска причина на Сръбското бездѣйствие. Правителството не би искало да атакува Австро-Германцитѣ, и било прѣдпочита. да се споразумѣе съ тѣхъ и да запази армията за една вой съ България. „Въ всѣки случай, колкото се отнася до Васи

ршил той, „има на балканитѣ единъ неутраленъ повече Сърбия.“

И когато азъ му казахъ моето абсолютно убѣждение за ностьта на сръбскитѣ управляющи, проникнати отъ дълга ъ тѣхния съюзъ и отъ необходимостьта, да създадатъ на отъ Дунава една по-довѣрчива и по-приятелска атмосе, той вдигна ржцѣ къмъ небето. Послѣ, показвайки ми етнографическа карта на Балканитѣ, съставена отъ единъ ски професоръ Андоновичъ, издадена отъ Картографиия институтъ на Генералния щабъ, дѣто синйото мастило о показва сръбското население) се простира върху цѣла дония и половината България заедно съ София, той из„Ето манталитета на този народъ. Какъ мислите Вий — ъ нѣкате концесии? Всѣкакво съгласие между бълга- и сърбитѣ е невъзможно, освѣнъ ако Антантата не го ки. Тя държи сърбитѣ, защото тя ги снабдява съ храна, може да ги докара до немощь, ако иска, да отстжпятъ.“ Азъ му забѣлѣзахъ, че пангерманскитѣ карти присъединятъ половината отъ Франция, безъ да говоримъ за онѣзи ейски мегаломании, чийто образъ подчертава тия възНо изповѣдването на такива претенции е въ сжщность народно пръстжпление.

„Всѣкакво споразумѣние е невъзможно.“ Това е мнѣна повечето отъ моитѣ сръбски събесѣдници; то бѣше тъй на всичкитѣ гърци, съ които азъ разговарихъ въ и Солунъ. Това е откритото убѣждение, което всѣки инъ, комуто задавамъ въпроса, но се стѣснява да маскира. При тѣзи условия, не вървимъ ли ний по погрѣшкѣ? Ако Балканскиятъ съюзъ е химера, не би ли о-добрѣ, да отберемъ нашитѣ приятели, да предпочеи поддържимъ впослѣдствие основателно тѣзи, които борятъ открито и безусловно на наша страна?

Вопъ, приповтаряйки всичкитѣ ни разговори тази въ момента, когато си взехъ сбогомъ отъ него, ми уквално: „Вий отивате въ България; но Вий скоро ще ните при насъ. Вий отивате въ една страна, която ни о непризнена, очаквайки първия благоприятенъ слуда го прояви открито. Отъ края на втората Балканна насамъ, която българитѣ предизвикаха, и която фатална за тѣхъ, тѣ сж свързани съ Австро Герман-

НОЛКА 2 2547/53

цитѣ. Никое прѣдложение отъ четворното Съглашение не ги склони никога, да изоставятъ кауза́та на тия, върху к тѣ разчитатъ, че ще имъ помогнатъ, да наситятъ злобат и осѫществятъ тѣхната отплата. Никога тѣ не ще трѣг съ насъ. И щомъ имъ е възможно, тѣ ще воюватъ прот насъ и нашитѣ съюзници Сърбитѣ. Още веднажъ до виждан

Близкото бѫдаще безъ съмнѣние ще ни покаже, к ималъ право: дали идеалиститѣ, които много си въобразяв или реалиститѣ, които сѫ много песимисти.

София, вторникъ 6-и юлий.

Единъ войникъ пазѣше купето, което Министърътъ на Външнитѣ работи ми бѣше запазилъ. „Бързиятъ“ влакъ тръгна въ 8 ч. сутриньта, и спрѣ на обѣдъ въ Пиротъ, погранична станция, гара на дълбоко-провинциаленъ градъ, дѣто една малка мръсна зала служеше за „бюфетъ“. Обѣдвахъ съ едно твърдо яйце, чаша отвратително вино и едно турско кафе, и то на една неимовѣрна цѣна.

На българската гара Цариброд книжата ми, скрѣпени съ печатитѣ на парижката и нишката легации, привлѣкоха вниманието на властитѣ.

Нататъкъ полето се разтилаше по-засмѣно, отколкото въ Сърбия. Изгледитѣ отъ войната, които по-рано изпъкваха всѣка минута, тукъ се замѣстиха съ сцени отъ всѣкидневния селски животъ. Изгледътъ на горитѣ бѣше съвсѣмъ различенъ. Тукъ владѣеше чистотата и редътъ на единъ трудолюбивъ народъ, а може би това се дължеше на неутралностьта на страната.

Най-послѣ, въ 6 ч. вечерьта пристигнахъ въ София. На гарата ме чакаше единъ едъръ старецъ черногорецъ, облѣченъ въ синйо, съ триколорна кокарда на малкитѣ си черни панталони, който взе багажа ми; той бѣше гавазинътъ на френската легация, когото Министърътъ, г-нъ де Панафио, благоволи да тури на мое разположение, за да ме отърве отъ всичкитѣ мжчнотии, които има всѣки чужденецъ, когато пристига въ една Балканска столица прѣзъ тия смжтни врѣмена.

Срѣда, 7-и юлий.

София е много чистъ градъ, който въ модерната си часть нѣма никакъвъ чуждъ отпечатъкъ. Улицитѣ, които сж павирани съ тухли отъ особенъ блѣдъ цвѣтъ, сж доста широки, прави, съ хубави тротуари; прѣзъ по-главнитѣ отъ тѣхъ сж прѣкарачи трамвайни линии съ тролеи. Колата сж на яйове, и сж впрегнати съ хубави и бързи коне.

Вѣрѣдъ града, страхливо скритъ между дърветата, е „дворецътъ", надъ който се развѣва българското знаме съ царскитѣ знаци — едно голѣмо здание безъ стилъ, заобиколено съ пристройки и рѣшетки и пазено отъ многобройна стража.

Срѣщу царската градина е разположена общинската, която е по-широка, по-добрѣ планирана, и се поддържа по-добрѣ, съ което като че ли този строго демократиченъ народъ иска, отъ пръвъ погледъ да покаже на чужденеца своитѣ политически и социални убѣждения. На другия край на градината се намира казиното, подъ зеленината на което сж разположени малки маси на виенски ресторантъ. Казиното има обширна зала, въ която се случи извѣстниятъ терористически атентатъ на единъ балъ, даденъ прѣзъ послѣдния м. февруарий, отъ който (атентатъ) злѣ поправенитѣ слѣди още личатъ по стѣнитѣ и таванитѣ.

Улицата „Царь-Освободитель" е една дълга артерия, която почва отъ двореца, и води въ безкрайната Борисова градина. Отъ двѣтѣ ѝ страни се издигатъ хубави здания: военниятъ клубъ, австрийската и италиянската легации, Министерството на Външнитѣ дѣла, къщата на бившия прѣдсѣдатель на русофилския кабинетъ, милионера Иванъ Евстатиевъ Гешевъ, сжщо тъй чудно хубавата руска църквица, въ византийски стилъ, чиято претенциозна външность раздразни тъй много софийскитѣ граждани. На едно голѣмо празно мѣсто, дѣто работятъ много копачи, ще се построятъ бждащиятъ Университетъ и бждащата Народна библиотека.

Къмъ срѣдата си улицата се разширява, и образува обширна площадь, на която срѣщу Народното Събрание се издига конната статуя на Александра II Освободителя, подаръкъ на българския народъ отъ неговия парламентъ. Паметникътъ, изработенъ отъ италиянския скулпторъ Цоки, е много сполучливъ по композиция; а фигуритѣ на барелефа на цокла, които прѣдставлявать похода на руската Освободителна армия, сж чудесно изпълнени. Но какво ли мисли този бронзовъ конникъ, чиито глава е обърната къмъ базиликата Александъръ Невски, за работитѣ, които отъ 1913 г. се ржководятъ отъ единъ кабинетъ съ австрофилска програма? Съ масивни позлатени кубета и съ нови мозайки, тази църква трѣбва да замѣсти старата катедрала на съборния площадъ. Тя е по-

страна, за да се увѣковѣчи споменътъ за освобождението на България; затова чакаха Николая II, да я осветятъ; но поведението, което Фердинандъ Кобургски държи слѣдъ скѫсването на Балканския съюзъ, изглежда, че е отложило sine die този славянски праздникъ. Правителството мислѣло, да прѣкръсти прѣди освещаването и тази църква, която толкова напомня руското влияние, и намѣсто московския светецъ, да възстанови името на великитѣ български равноапостоли Кирилъ и Методий.

Най-хубавото нѣщо въ София е Борисовата градина, която обхваща стотина хектара гъста насадена съ голѣми дървета, по французки, съ хрисгалаци, като въ англійскитѣ градини; има даже едно изкуствено езеро и корти за тенисъ, които се крияТъ въ зеленината. За промѣнението на цвѣтята прѣзъ сезонитѣ се грижи опитенъ градинарь французинъ. Неусѣтно стигате до боровата горичка, която тукъ наричатъ паркъ; това е по-скоро гора, която се простира по хълмоветѣ, въ политѣ на Витоша, чийто снѣгове разхлаждатъ вечерния вѣтрецъ, що подухва лѣтѣ надъ столицата.

За да довърша разглеждането на този новъ градъ, трѣбваше да разгледамъ и новия театръ, съ неговитѣ шесть Коринтски колони; фронтонътъ, отрупанъ съ алегорични фигури и илонитѣ, украсени съ теглени отъ лъвове колесници. Освѣнъ въ религиознитѣ здания, навсѣкѫдѣ наддѣлява южногерманскиятъ вкусъ, който придава на модернитѣ квартали на София чистия баналенъ изгледъ на малка германска резиденция.

Напротивъ, оживенитѣ турски и цигански квартали разположени на западната и южната страна сѫ запазили своята живописность и оригиналность, въпрѣки мизерията и непразнимата нечистота на тѣхнитѣ полусъборени хижи.

Петъкъ, 9-и юлий.

При пристигането ми въ София бѣхъ много очуденъ отъ траурнитѣ декорации, които увеличаваха и безъ това навѫсения изгледъ на българската столица. Прѣзъ тия дни повечето кѫщи бѣха окачили траурни знамена. Очудени отъ моето незнание, обясниха ми че има народенъ трауръ: на 3-и юлий бѣ починалъ Екзархъ Йосифъ I, и съ него изчезваше една отъ най великитѣ личности на модерна България.

Подтиснатъ прѣзъ вѣкове политически отъ турския д потизмъ и духовно отъ тиранията на Цариградската патри шия и гръцката епископия, българскиятъ народъ започ своето възраждане въ 1870 г. съ създаването на една ав номна църква во главѣ съ единъ български екзархъ. Него Блаженство Иосифъ I, замѣстилъ първия титулиръ на то постъ веднага слѣдъ Берлинския конгресъ, който унищо руското освободително дѣло и разкжса Велика България, ст дадена отъ Санъ-Стефанския договоръ, на три части: Бъл рия, Румелия и Македония. Той си постави за задача, да съедини наново, като използува екзархията, като срѣдство основа за народното обединение.

Войната бѣше унищожила въ Македония всичкитѣ ост тъци отъ училищната и църковна организация. Той възо нови първата, като се сдоби отъ Султана, щото български училища да бждатъ съвършено иззети отъ юрисдикцията патриаршиститѣ владици и поставени подъ неговъ личе контролъ; впослѣдствие той се помжчи, да ги умножи. В сжщото врѣме съ помощьта на правителството на Стамбуло той се сдоби съ правото, да назначава владици на овдов литѣ епископски сѣдалища въ Македония. Възпитанието духовенството и българскитѣ училища сж тия, които дадо на Македонското население неговото българско самосъзнани и подготвиха неговото освобождение.

Програмата, за изпълнението на която Йосифъ I бѣ работилъ съ такова търпѣние и упоритость (самъ той ка ваше, че копае кладенецъ съ нокъта си), щѣше напълно ; бжде изпълнена въ 1913 г., когато България, наказана нападението си срѣщу довчерашнитѣ си съюзници, видѣ, как се сгромоляса резултатътъ отъ четиредесетъ-годишни усили и заедно съ траура за своитѣ надежди, българитѣ носятъ оня за изчезналия архиерей.

Вчера бѣше тържественото му погребение. Шестдесе и четири депутации отъ различни части на България бѣх дошли, да му дадатъ послѣднята почитъ. Една огромна тълп се струпваше прѣдъ улицитѣ, отдѣто щѣше да мине погр балното шествие отъ св. Синодъ до катедралата.

Върху поставенитѣ на извѣстно разстояние жертвенни на улица „Царь-Освободитель“ булевардъ „Дондуковъ“ горѣш тамянъ.

Народнитѣ върху площадъ „Александъръ Невски" войски даваха „за почесть".

Членоветѣ на дипломатическото тѣло, както и тѣзи отъ гражданската и военна свита на Царя и Царицата, въ парадна униформа, прѣдсѣдателтъ на Министерския съвѣтъ и министритѣ, сжщо и голѣмо множество поканени; цѣлата обществена, политическа и интелектуална елита на страната слѣдваше кортежа до катедралата. Въ отсжтствие на Царя — отсжтствие инакъ твърдѣ коментирано, Прѣстолонаслѣдникътъ присжтствуваше. Софийскиятъ митрополитъ изпълняваше службата; двама други архиереи произнесоха надгробни рѣчи, както и г-нъ Бобчевъ, професоръ въ Университета, и македонския ораторъ полковникъ Протогеровъ. Въ 5 часа ковчегътъ бѣше спустнатъ въ гроба, близу до олтаря на катедралата.

Вмѣсто да обезсърчи българския прогентизъмъ изчезваннето на гай-дѣятелния организаторъ на училищната и религиозната пропаганда прѣдстави случай за неговото най-силно проявление. И именно въ това вчерашното погребение е едно събитие, значението на което надмина границитѣ на царството, на даже и на Балканитѣ.

Една дружина отъ Македонския легионъ, доброволци отъ послѣднитѣ войни, вървѣше на чело на кортежа прѣдъ ротитѣ и ескадронитѣ отъ редовната войска. Една група отъ черни знамена, символизирующа различнитѣ мѣстности отъ Македония, заети отъ гърци и сърби, слѣдваше погребалната колесница, и ги наведоха надъ гроба въ момента на спущането на тѣлото. Въ мисъльта на организаторитѣ на този националенъ празникъ това бѣше поздравътъ на въжделенна Македония къмъ апостола на велика България.

Македонскитѣ дружества публикуваха единъ некрологъ, който подчерта смисъла на тази манифестация.

„Човѣкътъ, който въ разстояние на половинъ вѣкъ работи безспирно и безъ умора за моралното единство на българския народъ, го нѣма вече. Йосифъ I, Екзархъ на всички българи, склопи очи за винаги. Историята на неговия животъ е история на двѣ български поколѣния отъ Шаръ-планина до Черно-море и отъ Дунава до Бѣло-море; двѣ поколѣния, които на два пжти въ 1878 г. и 1892 г. имаха щастието, да се почуствуватъ тъй близу до пълното изпълнение на тѣхния народенъ блѣнъ.

„. . . Въ момента, когато зората на най-свѣтлитѣ дежди се дига надъ българския хоризонтъ, неговиятъ с духъ се издига къмъ вѣчностьта, безъ да види изгъл идеалътъ, на който той се бѣше прѣдалъ отъ всичкот сърце . . . Въ врѣмето, когато свободна България се пок прѣдъ смъртнитѣ останки на върховния духовенъ началн на нацията, повече отъ единъ милионъ българи, нал подъ чуждо иго, не ще чуятъ даже звъньтъ на камбани Въ този печаленъ часъ ний смирено се покланяме пр свещената сѣпка на духовния началникъ на българит надежда, че отъ висинитѣ на Божествената правда ти води къмъ съвършеното освобождение и обединение на гарския народъ.

„Ний подписаме послѣдното „сбогомъ" отъ Скопие, българитѣ първи извоюваха правото, да се молятъ и об вать на материния си езикъ: отъ Охридъ, люлката на д нята българска цивилизация, българскиятъ Йерусалимъ: Кукушъ . . . отъ Велесъ, отъ Струга, отъ Дойранъ, чество на първия български издатель архимандритъ Теодо отъ Прилѣпъ.... отъ Щипъ, отъ Костуръ, Леринъ и Ембор отъ Кичево, отъ Крушево, Смилево и Демиръ-Хисаръ; Битоля, столица на българитѣ отъ южна и западна Мак ния; отъ Тиквешъ, Гевгели и Енидже вардаръ; отъ Рѣсе отъ Паланка, отъ Воденъ, отъ Одринъ и отъ Тракия, и злочеститѣ български страни(!), отъ Сѣресъ, отъ Гостив отъ Тетово, отъ Кратово, отъ Куманово, непрѣвзимаем крѣпость на българското самосъзнание противъ сърбизма, (чиная отъ 1878 г.); отъ Дебъръ, който бѣше хранилище българската писменость, дѣто чуждестранното влияние кога не е хванало коренъ, и който е отечество на пъри български Пиротски митрополитъ Партений; отъ Кочане, Солунъ, отечеството на св. Кирилъ и Методий и огнищ на българската цивилизация въ Македония; отъ Атонъ, д се възгласиха за пръвъ пжть тѣзи думи на Божествено вд новение: „българскиятъ родъ има история и става народ

„И когато отдаваме послѣднитѣ почести на тѣзи щастни български страни, ний долавяме гласътъ на бр скитѣ страни, останали подъ чуждо иго; отъ Нишъ, Пиро и Враня, дѣто сърбитѣ отъ 1878 г. разругаха българска църква, но не сполучиха да унищожатъ българския език

отъ Тулча, Силистра, Балчикъ, Добричъ, Казарма и цѣлата Добруджа—отечество на толкова падпали за свободата на Македонии герои.

„О, велики началниче на българската църква! приеми нашето послѣдийо „сбогомъ“ . . . Ний ще се боримъ съ всички сили до окончателното осжществение мечтата на твоя животъ“. (Стѣлватъ подпистѣ на 28 дружества).

Този манифестъ, който отразява най-мегаломанния предентизмъ, иска румжнски и сръбски земи на сжщото основание, на което иска всичкитѣ нови придобивки на Сърбия и Гърция отъ Скопие и Прилѣпъ до Битоля; отъ Велесъ до Солунъ, и е изражение на истинско душевно състояние на македонскитѣ българи изгнаници, революционери и комитаджии. Но, което е най-важно, и това, което трѣбва да прицѣнятъ въ Парижъ, Лондонъ и Петербургъ, е официалното приежтствие на националното погребение на подписавшитѣ този манифестъ, народъ съ прѣдставителитѣ на правителството и тия на чуждитѣ сили въ гала униформа. Да прѣсѣдваишъ възобновлението на балканския съюзъ въ сжщото врѣме, когато извѣстни сръбски шовинисти искатъ София, и когато България иска, като българска, половината отъ настоящата сръбска територия, безъ да се смѣтатъ цѣли ромжнски и гръцки области, не е ли доброволно заслѣпение?

Ще ни се каже ли, че нашитѣ приятели сж по-умѣрени? Но „Прѣпорецъ“, органъ на демократитѣ, най-влиятелната русофилска партия, държи такъвъ запланителенъ езикъ:

„Цѣлиятъ български народъ въ страната и вънъ (политическитѣ граници, които го кжсатъ въ този моментъ, сж изчезнали) е постигнатъ отъ голѣмо нещастие. Смъртьта на Екзархъ Йосифъ буди споменитѣ на една борба отъ четиредесеть години за триумфа на нашата народна кауза. Днесъ българскиятъ народъ се чуствува едно цѣло. Единъ народъ, който е въ състояние, да се проникне до такава степень отъ единъ и сжщъ споменъ и отъ една и сжща мисъль, е народъ, който е способенъ за велики дѣла. Тази способность той доказа по единъ блѣстящъ начинъ върху Тракийскитѣ бойни полета.“

Официозната преса на свой родъ настоява:

„България“ — пише l'Echo de Bulgarie, „самосъзнала се за своитѣ придобивки съ цѣната на тежки жертви и на своитѣ

задължения, завѣщани отъ една история още жива (Si колѣничи пълна съ почитъ и удивление прѣдъ останкитѣ единъ отъ своитѣ най-достойни и знаменити синове. Ти да почитъ на живота и неуморнитѣ му трудове; на идеала, който той служи съ една непрѣклонна твърдость, окончателното изпълнение на който той оставя на настоящето поколѣние".

Органътъ на прѣдсѣдателя на Министерския Съвѣтъ „Народни Права", е най-ясенъ: „Екзархъ Иосифъ имаше едно отечество, което се простира отъ Черно море до Мора и Охрида, отъ Дунава до Бѣло море, и той умрѣ за него нека това отечество бѫде сѫщо и наше"!

Сѫбота, 10-и юли.

Прѣдставенъ съмъ на французкия и руския министр г. г. de Panafieu и Савински. Азъ бѣхъ приетъ любез въ кѫщата на нашия воененъ аташе, подполковникъ de M tharel. Имахъ свиждане сѫщо и съ директора на печат г. Хербетъ, европенъ отъ австрийско произхождение, женен за германка; съ главния секретарь на Министерството Външнитѣ Работи, г. Косевъ, съпругъ на една французойк съ директора на Б. Т. Агенция, г. Антоновъ.

Г-нъ de Panafieu е най-влиятелнитѣ и почитанъ дипл матъ въ София. Персона грата на владѣтеля, който поис назначението му на този постъ, той бѣше вече издалъ в София, като младъ секретарь по врѣмето, когато князъ (който твърдѣ свѣтски се стараеше, да очарова всички) се харе извънредно много на бѫдащия прѣдставитель на Франци Довѣрието на първия бѣше явно до кризата прѣзъ лѣто на 1913 г., когато новата политическа ориентировка на Бъ гария се отклони отъ своитѣ народни традиции, и го ли отъ симпатиитѣ на Франция.

Г. de Panafieu — съ тъмно-кестеняви очи на мали блѣдо лице, напомнящо Бонапартитѣ; одъръ, пълненъ набитъ — е единъ забѣлѣжително уравновѣсенъ, откровенъ лоялевъ човѣкъ, до дребнавость методиченъ и твърдѣ рабо ливъ. Безъ сътрудникъ (тъй като твърдѣ симпатичнитѣ л гационенъ секретарь, мобилизиранъ като артилерийски офицер и причисленъ къмъ цензурата, но бѣше замѣстенъ отъ на чалото на войната) министрътъ не само съставляваше сам

цѣлата кореспонденция на легацията, но дори често шифрѣваше и дешифрираше лично телеграмитѣ; разпрѣдѣляше и копираше на машината писмата. При това той чете неуморно. Министерски циркуляри, архивни документи, информационни книжа отъ Външното министерство, мѣстна преса — всичко той прѣглеждаше. Надаренъ съ твърда вѣрна паметь, той е въ течение на всички въпроси. „Той е единъ такъвъ рѣчникъ, че всѣки може да го отвори съ полза“, ми заяви съ наивно възхищение единъ младъ български професоръ по френската литература. Азъ можахъ вече самъ да оцѣня простора на познанията му съ приятностьта на една ясна, лесна и образна рѣчь.

Той е „българофилъ“, ми бѣха казали въ Парижъ. Този епитетъ трѣбва обаче да се приеме само въ неговия истински смисъль, етимологическия смисъль: „да обичашъ българитѣ“, е нѣщо абсурдно, защото тѣ далечъ не сж симпатични. Отмъстителни, егоисти, жадни да придобиватъ, до завистъ пестеливи, горди съ тѣхната „цивилизация“ отъ вчера, — дунавски селяни, парвенюта, понеже князътъ имъ се въздигна въ царь и бѣше приетъ отъ братовчедитѣ си отъ царствующитѣ фамилии въ Европа: завистливи на благоденствието и увеличението на съсѣдитѣ си, — напстина Българитѣ не сж „обични“, особено въ очитѣ на единъ Парижки дипломатъ; но г. Panafieu умѣе, да разпознава качествата на тѣзи упорити хора, търпѣливи, методични, храбри, голѣми патриоти, дисциплинирани; обзети безспирно отъ желанието, да напрѣдватъ, усвоявайки тая западна култура, отъ която тѣ сж придобили само едно повърхностно лустро. Той познава особено добрѣ военната стойность на българската армия, събрана отъ трѣзви селяни съ крайно себеотрицание, прѣдвождани отъ млади и работливи офицери, пълни съ опитность отъ послѣднитѣ двѣ тежки войни. Той е поразенъ най-послѣ отъ политическата и стратегическа важность, която географията отрежда на българския факторъ. Дарданелската експедиция и мжчнотиитѣ, които срѣщатъ тамъ Съюзницитѣ, удвоиха тази важность. България — твърдѣ силна поради прѣимуществото на своето централно положение между останалитѣ Балкански държави — е станала кръстопжть, дѣто всѣка отъ двѣтѣ половини на Европа може да отрѣже другата. София на Съюзницитѣ — не е нищо друго освѣнъ от-

дѣлянието на Австрогерманския отломъкъ отъ Турция: по
можностьта, да се снабдяватъ отъ една страна съ хр
жито, отъ друга — съ оржжия, муниции и инструктори:
значи заграждане на германската груда и докарването
турската до капитулация. Цариградъ остава на Русит
това е свръзката на армиитѣ на Антантата. Напротивъ,
фия на нѣмцитѣ тогава е реализирана линията Хамбург
Берлинъ — Цариградъ — Багдадъ; Сърбия е обхванат
два огьня, Турция спасена, а Русия откъсната отъ съю
цитѣ си, бѣдна откъмъ пушки и оржди, пълна съ ж
конто нѣматъ износъ. Французкиятъ министръ знае вс
това, и отъ дълги мѣсеци той дава съвѣти за мѣрк
конто ще ни докара българската помощь. Той се страх
да не е твърдѣ късно днесъ, когато руското отстжпление
прояви и засили, Дарданелската авантюра отива къмъ
вала, а гръцка или ромжнска намѣса не може да се оча
при сегашнитѣ обстоятелства.

Рускиятъ министръ е цѣла противоположность на с
френски колега. Колкото послѣдниятъ е работливъ и
вичекъ, толкова първиятъ пека да бжде свѣтски човѣ
Едъръ атлетъ, строенъ; твърдѣ елегантенъ, твърдѣ хуба
съ тъмни черни мустаци, съ мили очи на славянинъ, ч
на Александъръ I, посивѣли червеникави коси дорѣдъ
мето, низко стригани и сресани нагорѣ, бѣше обичанъ—и
ватъ—отъ една велика княгиня, и изглежда, че се стр
по-скоро за галантни успѣхи, отколкото за дипломатиче
побѣди. Той е щастливъ, ако трѣбва да се вѣрва на лег
дата и на дискретнитѣ надписи на множеството фотограф
конто красятъ кабинета му. Голѣмъ спортистъ, той обож
дѣчитѣ разходки съ автомобилъ. Сжществото, което пр
почита прѣдъ всички, е прѣвъзходното му черно кучен
твърдѣ галено, шумното влизане на което ми засвидѣтел
вува това. Твърдѣ съблазнителенъ, рускиятъ министръ е мо
би множко повече аристократиченъ за поста, който заема
почтителната свѣнливость, която вдъхва на „селянитѣ“ с
русофилскитѣ партии, не компенспра несправедливото нер
положение, което му засвидѣтелствува царьтъ.

Французкиятъ воененъ аташе, подполковникъ де Ма
релъ, е изключително войникъ. По-скоро дребенъ, сухъ и сла
и дотолкова пѣхотинецъ, че азъ бѣхъ изненаданъ, като го

дѣхъ. съ червени панталони оня день на официялната церемония. Той толкова пжти поиска въ Парижъ своето замѣстване, желайки да отговоря на наслѣдственния зовъ на оржжието, и се терзаеше отъ нетърпѣние и слабость въ тази страна, на която той никога не желаеше намѣсата въ войната. Жена му, „графинята“, както тука я наричаха съ голѣма почитъ, съ почтителна симпатия и съ снисходителна фамилярность на най-примѣрна домакиня въ София, въплощава колкото съ авторитетъ, толкова и съ грация французкото влияние и нашата култура. Нейниятъ малъкъ дворецъ, посланъ съ персийски килими и окиченъ съ фамилни портрети, rendez vous на дипломатическата елита и на българското общество, дѣто бричѣтъ и чая спомагатъ за чести политически разговори, важностьта на които не може всѣкога да се мѣри о рамкитѣ на единъ истински парижки салонъ.

Въ Министерството на Външнитѣ работи азъ се сближихъ съ Хербстъ, Косевъ и Антоновъ, Първиятъ за когото бихъ се заклѣлъ, че съмъ виждалъ въ Пратер-штрасе ь Виена, билъ изпърво офицеръ; но напусналъ военната ариера, за да се прѣдаде на журнализма. Той бѣше кореспондентъ на Neue Freie Presse, когато Балканската война повика подъ знамената. Раченъ и награденъ, той бѣше Дирекцията на цензурата, която функционира официозно, дъ името бюро на пресата. Порасналъ въ България, отъ ща австрийски евреинъ, забѣгналъ тукъ слѣдъ събитията 1848 г., той знае почти тъй добрѣ френски и английски, както български и нѣмски. Ролята му е, да възбужда спокъ тона на правителствената преса народнитѣ страсти провъ сърбитѣ, и да възхвалява прѣдпазливо нѣмскитѣ побѣди. ри все това, той се турп най-учтиво на мое разположение, го ми осигури свобода на движението, аудиенциитѣ и всички здѣния, отъ които азъ бихъ ималъ нужда.

Вторият е чистъ българинъ, съ широко и блѣдно лице, тънки мустачки, които му стоятъ нѣкакъ странно, и дичка на мускетеръ. Той е партизанинъ на Генадиева: ни бита му го е направила истински приятелъ на Франция. го главенъ секретарь, въ разговора ни той настоява, че мулпранитѣ отъ неговия министръ ноти за обясненията искрени, безъ обаче да ни убѣди съвсѣмъ въ това.

Третият е интелегентенъ, високъ, слабъ, съ голѣмо

чело, съ трѣскавъ и живи очи, съ коса на поетъ декадеи
Той знае прѣвъзходно французки, и говори съ единъ м
сладъкъ и развлѣченъ гласъ. Той изглежда твърдѣ искр
въ разположението си къмъ западнитѣ сили, и закъснѣни
на комюникетата и телеграмитѣ на Хавасъ, нарочно прав
отъ министерството на Външнитѣ работи въ бюлетинитѣ
българската телеграфна агенция, съ доведени до миниму
благодарение на него. Въ неговата канцелария се пие
хубавото турско кафе.

*
* *

Отъ всичкитѣ ми досегашни разговори може да се
вѣче, относително първия въпросъ за българската
мѣса, слѣдното: България ще тръгне ли? Тя щѣше
направи това на два пжти.

Първиятъ пжть бѣше въ врѣмето на приготовлени
за форсиране на Дарданелитѣ и несъмнѣната гръцка
мѣса. Тѣ за никаква цѣна не искаха, да бждатъ изпрѣвар
отъ гърцитѣ въ тая Тракия, оросена съ българска кръв
театъръ на български побѣди, като буланрската. Въ момеи
когато всички въ София, както и другадѣ повѣрваха, че и
ция е рѣшена, да тръгне, Радославовъ и царьтъ бѣха
пили, да се намѣсятъ. Нѣкои членове на кабинета, които
лични съображения не се съгласиха съ тая политика, и
готвиха своитѣ оставки. Мобилизацията на 300.000 ду
т. е. двѣтѣ-трети отъ максималния ефективъ, бѣше рѣш
макаръ и не още обявена. Изпсква се, да бждатъ на М
морно море и прѣдъ Цариградъ прѣди гърцитѣ и руси
Но падна Венизелосъ; гръцкиятъ краль запази неутра
тета. Въ София правителството си отдъхна, и веднага
долови до неутралната политика.

Вториятъ важенъ епизодъ бѣ Италиянската намѣ
Побѣдоноснитѣ руси заемаха Карпатитѣ; въ момента, ког
прѣговоритѣ на съюзницитѣ въ Римъ бѣха на привр
ване, въ София прѣдусѣтиха и прѣдвиждаха едновръм
ната ромжнска намѣса. Тази намѣса сигурно бѣ отклон
намѣсата на България. Първиятъ пжть България би тр
нала безъ никакво условие; вториятъ пжть, достатъчно
било да ѝ прѣдложатъ часть отъ концесиитѣ, които ѝ пр
лагатъ днесъ. Царь Фердинандъ, върху чийто престиж

авторитетъ грѣшкитѣ отъ втората Балканска война бѣха хвърлили сѣнка, слѣдъ тия два случая станъ пакъ Господарь на България. Той има лична ненависть къмъ влиятелнитѣ французки личности; както всички българи, той укорява нашата дипломация, задѣто настоя заедно съ Германия за отстжпването Кавала на Гърция. Но той не е нито галофобъ, нито англофилъ; напротивъ, той прѣзира Русия, на която никога нѣма да прости за редицата унижения, на които тя отбѣляза етапитѣ на неговото дълговрѣменно посрѣдствено царуване, и на която той приписва желанието, да обърне България на нейнъ мостъ, както по врѣмето, когато руски генерали бѣха прѣдсѣдатели на министерския съвѣтъ въ София. Упоритѣ болезнени чуства тукъ заедно съ страха отъ настаняването на Русия въ Цариградъ и безпокойството, което причинява слабото желание за балканската хегемония въ панславистичнитѣ срѣди.

Той е наклоненъ, да приеме военното прѣвъзходство на Австрогерманската група и, като бивши австрийски офицеръ, свързанъ съ императора Францъ Иосифъ и съ Австрия съ хиляди връзки, отъ които не всички сж за изказване, той желае, може би, крайната побѣда на централнитѣ сили. Но тежкиятъ опитъ отъ 1913 г. му послужи за урокъ. Той е рѣшенъ на най-голѣмата прѣдпазливость. Той смѣта, че положението още не е опрѣдѣлено, и не иска да рискува втори пжть.

Силно обезпокоенъ отъ поведението на Русия прѣзъ врѣмето, което прѣдшествува и послѣдва втората Балканска война, сиоредъ него, много благоприятно за сърбитѣ; лично обиждань и тъпканъ въ калта отъ французката и руската преси, отъ провалянето на неговитѣ голѣми надежди той живѣеше отстранено, и, като не прие вече никой дипломатъ на съглашението, той видѣ ненадѣйното избухване на Европейската война, и двѣтѣ групи воюващи еднакво търсѣха неговата помощь, и съперничеха съ прѣдложения и обѣщания. Отъ едната и отъ другата страна му показваха прѣимущества, които прѣзрително му бѣха отказани, когато той ги искаше. Той чака, да види, кой ще му прѣдложи повече гаранции, и очаквайки, той се наслаждава отъ отплатата за миналитѣ унижения.

Когато той поиска, да прояви открито своята лична по-

литика, той избра, като прѣдседатель на Министерския съвѣ
тъ г-нъ Радославова — посрѣдственъ държавенъ мжжъ, кой
то знае нищо отъ външнитѣ въпроси, и шефъ на прав
телството само, защото царя цѣни неговата посрѣдственост
и покорность. „Той е агентъ — слуга на царя", ми каза еди
отъ министритѣ на Антантата. Той не знае и не ще зна
до рѣшителния моментъ тайната воля на Фердинанда. І
трѣба да се губи прѣдъ видъ, че той достигна до власть
като прѣвъзнасящо австрофилската политика, и че най-важ
нията актъ отъ неговото министеруване, освѣнъ злополу
ната ликвидация на послѣдната война, бѣше заемътъ, скле
ченъ въ Берлинъ и Виена отъ Тончева, неговия министъръ
на финанситѣ.

Г. Генадиевъ, шефъ на една отъ главнитѣ управляющи
партии, е единственият български държавенъ мжжъ. Мно
интелегентенъ, съ широкъ погледъ, той бѣше по едно врѣме
много влиятелень въ Двореца. Като много смѣлъ, той не с
боп отъ никакво запланиване; но отъ 18 мѣсеца насамъ
Радославовъ, види се, отъ завистъ прави тайно всичко, за
да го унищожи. Генадиевъ, който трѣбваше да изостави
портофейла на Външното министерство, има много тежки
минало, безбройни завистници и смѣли политически противници
Отъ нѣколко мѣсеца се мжчатъ, да го въвлѣкатъ въ афе
рата на атентата въ казиното, на който авторъ е единъ отъ
неговитѣ приятели, и който, както го обвиняватъ неговите
неприятели, билъ нагласилъ, за да изтъкне въ подигна
тия отъ него тероръ, като силния човѣкъ, спасителя на реда
и династията. Процесътъ започна прѣди осемь дни, и Ге
надиевъ, призованъ като свидѣтель, трѣбваше да дава по
казанията си съ голѣма точность. Носи се слухъ, че ще бжде
арестуванъ; и Хербстъ, който билъ назначенъ отъ него за
дирекцията на бюрото на пресата, току-що ми потвърди но
вината, като прибави: „той ми бѣше приятель; съжалявамъ
го, но искатъ, да жертвуватъ една глава на тълпата (Sic)"
Безъ съмнѣние, ако Генадиевъ бжде дѣйствително затворенъ
това ще бжде успѣхъ на германофилитѣ, понеже Генадиевъ,
който бълнува да бжде министъръ въ Парижъ, въпрѣки опо
зицията, което това желание срѣща тамъ, се върна отъ своето
пжтуване на западъ антантистъ и партизанинъ на намѣсата.
Истинско, или противно — това обръщение можо да бжде

цѣнно за насъ, защото той е дѣятеленъ и съ срѣдства човѣкъ, и той има още малко влияние въ Двореца; влияние на човѣкъ, когото смѣтатъ за уменъ.

— „Кое по настоящемъ би могло да накара България да дѣйствува? ми казаха вчера. Три събития, които с мжчно да се прѣдвидятъ:

„1. Единъ по чудо успѣхъ на русите въ Галиция; — но Австро Германците твърдятъ, че сж нанесли на русите поражения, отъ които тѣ не ще се привдигнатъ още много мѣсеци; въ всѣки случай, още два или три мѣсеца, тѣ не сж въ състояние да прѣдприематъ офанзива, даже ако тѣхното отстжпление спрѣ.

„2. Ромжнската намѣса; — тя е мжчна, защото русите обѣщали на ромжните, срѣщу тѣхната неутралность всичките прѣимущества, които може да имъ се прѣдложатъ за намѣсата; тѣ бѣха я по рано прѣдложили, но имъ отказаха, както и на Гърция. Послѣ поискаха да накарать Ромжния да дѣйствува одноврѣменно съ Италия; но г. Братияно искаше, да уреди по рано териториялните придобивки, той искаше Черновицъ, за когото русите скжпо платиха, и отказаха да го отстжпятъ. При първите поражения въ Карпатите, Петрограть отстжпи, но тогава Братияно повдигна въпросъ за Банатъ; тамъ се сблъскаха съ твърдѣ основателните претенции на сърбите, надъ южната часть.

„Трета хипотеза: Антантата жертвувъ сърбите за българската намѣса. Тя дава на българите Македония, която тѣ искатъ, поне частьта която имъ запазваше договора отъ 1912 г., „тѣ сигуръ бяха тръгнали“ казватъ навсѣкждѣ тукъ. — въ всѣки случай, много вѣроятно. Но тѣ сж станали извънредно много недовѣрчиви, и не ще тръгнатъ освѣнъ ако сж сигурни и ако иматъ залогъ. Ако имъ отпуснатъ, частьта която имъ даватъ, одноврѣменно съ намѣсата имъ.

„Единъ новъ факторъ ще ускори може би, рѣшението. Българите се силно опасяватъ отъ една голѣма Австро германска офанзива въ източна Сърбия. Триста хиляди германци, слѣдъ прѣслѣдването на русите въ Галиция (армията на Макензенъ?) бяха се нахвърлили върху севѣро-източния жгълъ на Сърбия, въ областьта на Тимокъ, за да установятъ на всѣка цѣна съобщение съ Турция, прѣзъ България. Тази евентуалность занимава много живо сърбите.

— Това заключих по многобройнитѣ в
ми задаваха за тежката артилерия и задуми
които плашатъ тѣхнитѣ пѣхотинци-селяни.

— Тя би заплашила окончателно бълга
нална независимость. И българитѣ, които сж п
патриоти, тѣ които видѣха; въ вѣчното си дву
Австрия и Русия (неблагодарно може би отъ с
гледна точка), единичкото срѣдство да спасятъ
висимость, сж ужасени отъ това заплашване, и
потвърди, ще повлияе силно върху тѣхното рѣш

* * *

Недѣл

Процесътъ по атентата въ казиното се при
съ осжждането на обвиняемитѣ на разни нака
диовъ по е арестуванъ, както вчера се посѣщо с
на пресата допусна чужднтѣ кореспонденти д
тази невѣрна новина. Азъ по направихъ тази гр
виждамъ, че стамбовловскиятъ лидеръ се прѣслѣд
отношение отъ правителството, за да го накаже
вото разположение къмъ антантата. Заплашва
дебно слѣдствие на основание разкритията на
новникъ. Но Генадиевъ, прѣслѣдванъ не за
гледа много философски на това, и ми дадо с

По аферата въ казиното, която бѣше прѣдме
слухове, инсинуации и най-различни обвинения
която дебатитъ, впрочемъ тайни, далечъ не хв
лица, ето най-важнитѣ обяснения които събрахъ:

„На 13 февруарий, на единъ балъ въ об
зино въ София, били събрани свитата и цѣлия
единъ прозорецъ, на една малка маса седѣли съ
двѣтѣ дъщери на генералъ Фичевъ, Министъръ
Единъ отъ тѣхъ усѣтилъ че нѣщо гори задъ
която прикривала прозореца; това било фитила на
която току-що била сложена. Той я хваналъ но
този моментъ тя избухва, като му отнася едни
го ранява леко по лицето. До него жена му с
въ корема и умрѣла на другия день. На близ
нецъ смъртно синътъ на началника на генера

сѫщо и други лица. Около петнадесеть други сѫ по-лекo, или по тежко ранени.

Веднага почнали анкета, която не дала никакъвъ резултатъ. Управляющата партия разпръсва слухъ, че било сръбски атентатъ. Виконти Анастасовъ намира близкитѣ приятели на Генадиева (той самиятъ билъ отсѫтствувалъ отъ България) и имъ иска да го назначатъ градоначалникъ на София. Той щѣлъ скоро да намѣри виновнитѣ. Въ тази смисъль били направени и постжики, но правителството отказало; единъ съучастникъ се открива, като посочва Анастасова за организаторъ на атентата. Македонецъ като Генадиева, той билъ главатарь на една комитаджийска банда, и станалъ, чрѣзъ протекцията на свой влиятеленъ сънародникъ, докладчикъ въ Смѣтната палата. На послѣдъкъ Генадиевъ го бѣше изпратилъ въ Берлинъ, да ревизира смѣткитѣ на легацията, въпрѣки опозицията на Главния секретарь въ министерството на финансситѣ, който му обърна внимание върху нередовностьта на тази мисия — право на финансовитѣ инспектори, и му бѣше изпратилъ пари. Анастасовъ бѣ напстина приготвилъ атентата; негова съучастникъ Ицо Сантовъ фабрикувалъ бомбата, а единъ неизвѣстенъ комитаджия — Георги Илиевъ я турилъ на прозореца.

Военнитѣ сѫдъосѫди Анастасова и Сантова на смъртъ, а Илиева, като малолѣтенъ, на 20 години затворъ. Но съ едно послѣдующе опрѣдѣление сѫдътъ постанови: „Че г. Д-ръ Генадиевъ е билъ въ интимни отношения съ Анастасова, който отъ 1910 г. е получилъ отъ него около 10.000 лева за цѣли, останали неясни за сѫда, и че напослѣдъкъ, още слѣдъ войната, г. Генадиевъ, считайки се заплашенъ отъ единъ турски комитетъ, е продължавалъ да доставлява налични срѣдства на осѫдения, посрѣдствомъ които е поддържалъ разни прѣстжници. Поради горното, противъ него ще бѫде възбудено сѫдебно прѣслѣдване.

Генадиевъ обяснява, че сумитѣ, които е внесълъ прѣди войната, били прѣдназначени за организиранието на комитетски банди; а изпратенитѣ въ Берлинъ пари, за да се платятъ разноскитѣ по една болесть на Анастасовъ. Сѫдътъ допустна вѣрностьта на твърдѣнието, че паритѣ, изразходвани прѣди войната, сѫ за тѣзи цѣли, но не и за тия, употрѣбени впослѣдствие.

При това, намѣриха се у обвиняемитѣ части отъ с адска машина, съ която искаха да докажатъ, че се го комплотъ противъ живота на царя. Подсѣдимиятъ Са Антовъ, осѫденъ на най-тежкото наказание — публи обѣсване, поради тази причина бѫде осѫденъ още на 6 дини строгъ тъмиченъ затворъ, а съучастникътъ му Т новъ — на 5 години. Послѣдийото наказание прилича ми на онова, съ което възнаграждаватъ шпионитѣ или аг титѣ-провокатори, и това е, може би, едно мѣрило за ст ността на това обвинение. Безъ съмнѣние, Радославов полиция състави нѣкакъ, да държи въ резерва едно оржи повече противъ бившия сътрудникъ на прѣдсѣдателя на министерския съвѣтъ.

Непріятелитѣ на Генадиева нито за моментъ допуска съмнѣние въ виновностьта му, като подбудитель, както атентата въ казиното, тъй и за комплота противъ ца Тѣ считатъ, че той е желаелъ, да покаже слабостьта Радославовото правителство, да открие виновнитѣ, и, раз тайки върху страхливостьта на владѣтеля, да си отвори този начинъ пѫть за прѣдсѣдателството на министерския съвѣтъ, съ Анастасовъ като градоначалникъ.

Макаръ че цѣла България познава смѣлия македоне като способенъ на всичко, наклонни сж да вѣрватъ изобщо, присѫдата на военния сѫдъ изразява по скоро една прѣдп ливость и едно отмѫщение на Радославова. Влиянието Генадиева си остава тъй силно въ общественото мнѣни както и прѣди — политическото му влияние разбира се, щото не може и да става дума за единъ моралент авторитет

Непріятелитѣ му, обаче, за да го унищожатъ окон телно, ровятъ стари исторіи. Едно дѣло бѣше вече въз дено срѣщу него прѣзъ февруарий 1914 г., по обвинение му въ злоупотрѣбление на държавни суми още отъ врѣме на Стамболовистката кабинетъ отъ 1903—1908 г. Дру бивши министри и бившиятъ главнокомандующъ, Савовъ, бѣ сѫщо въ числото на обвиняемитѣ. Слѣдъ единъ мѣсецъ, ге нералъ Савовъ поиска да бѫде освобоженъ да присѫствуу на засѣданията по причина на болесть. Генадиевъ, на св редъ, искаше да се приеме, че процесътъ трѣбва да бѫ прѣустановенъ, понеже тегленето подъ сѫдъ на бивши м нистри, споредъ конституцията, трѣбва да бѫде гласува

съ болшинство двѣ трети отъ присѫтствующитѣ депутати и че никакъвъ протоколъ не удостовѣрявъ спазването на това прѣдписание. Поради това, дѣлото биде изоставено при значително мистериозни условия.

Непрятелитѣ на Генадиева отиватъ още по-далечъ въ неговото минало. Въ 1907 г. министъръ-прѣдседателътъ, Петковъ бѣше на разходка съ Генадиевъ и генералъ Савовъ. Два револверни изстрѣли бѣха дадени по тѣхно направление. Петковъ биде убитъ, а Генадиевъ го замѣсти, като шефъ на Стамболовистката партия. Обаче убиецътъ бѣше единъ отъ неговитѣ протежета, на когото билъ казалъ, че Петковъ отказвалъ да му дадо искания назначение. Единъ бившъ стамболовистъ, Гатевъ, наскоро бѣше публикувалъ, че Генадиевъ е подбудителътъ на това старо прѣстѫпление. Бившиятъ министъръ веднага заведе процесъ противъ Гатева за клевета и се позова на свидѣтели, че самиятъ той билъ раненъ при атентата, отъ единъ куршумъ въ ржката. Гатевъ отговорилъ, че вѣроятно той самъ се е ранилъ, и поради тази побѣда на Генадиева, болшинството отъ съмишленицитѣ на партията му останаха вѣрни.

Австро-германцитѣ си даватъ точна смѣтка за опасностьта, която би послѣдвала за тѣхната кауза, отъ искреното, или неискреното еволюиране на интелигентния македонецъ. Стамболовъ, който въплощаваше българската устойчивость срѣщу посѣгателството на Русия върху създадената отъ нея държава, е убитъ както Петковъ, единъ отъ неговитѣ замѣстници въ партията. Тѣ сѫ отвратителни на всичко въ България, което усѣща къмъ руситѣ-освободители признателностьта на освободения селянинъ — станалъ вече собственикъ, и на гражданина, отърванъ отъ непосилнитѣ и произволни турски данъци.

Като се има прѣдъ видъ германската опасность, която застрашава независимостьта на свѣта, и затова именно да се отвърне Стамболовистката партия отъ своитѣ исторически традиции и се отправи по пѫтя на русофилството, е единъ фокусъ, който само единъ човѣкъ съ висока интелегентность и съ чудна гъвкавость, лишенъ сѫщо отъ всѣкакви скрупули, като Генадиева, можо да направи. За да се отбие този опасенъ ударъ, австро-германцитѣ подтикнаха единъ отъ най-влиятелнитѣ членове на партията, министра на общитѣ сгради,

г. Добри Петковъ, да предизвика едно разцѣпление, и д организира една разколна фракция открито германофилска Така становищата се изясняватъ и застава отгорѣ още — Генадиевъ, отекчителенъ и взискателенъ напстина, по цѣнен — по сплата на нѣщата, и поради амбицията си и напит шансове за побѣда, става човѣкъ на Четворното съглашени

* * *

Генадиевъ ме прие въ 4 часа въ своя прѣпълнен съ книги работенъ кабинетъ, на улица „Шипка“.

Дребенъ, живъ и нервенъ, съ двѣ голѣми сини и кръгл очи, но кжсогледъ, съ голо теме, облѣченъ просто, въ жакет като провинциаленъ нотариусъ, той чудно се владѣе, сигу ренъ въ бждещето.

Азъ му казахъ за желанието си, да поразговоря с него върху положението, което той познава, като нико другъ, но безъ още да му искамъ, като партиенъ шефъ едно изявление за френскитѣ читатели, понежо затова не дошелъ още деньтъ; обаче азъ държахъ да почна анкетат си най-напрѣдъ съ него.

„България ще тръгне пр? мн каза той. Тов сжми пог таряли още отъ началото на войната — че тя трѣбвало д тръгне отъ признателность къмъ Русия. Но никоя страна н воюва отъ признателность, особено една година слѣдъ дв значително тежки войни. Впрочемъ имаше, както въ Двореца тъй и въ страната, извѣстна ненависть, малко или много оп равдана, която тегнѣше въ обратна посока на благодарностьт за нѣкогашнитѣ услуги. На България трѣбваше да се по сочи единъ дѣйствителенъ интересъ, за да се рѣши тя да дѣй ствува.

„Този интересъ не можеше да се състои въ друго, ос вѣнъ въ ревизията на Букорещкия договоръ. Вие знаете при какви условия бяше той подписанъ. България, склю вайки съглашенията, които основаха Балканския съюзъ от 1912 г., направи възможни териториалнитѣ промѣнения, ог които само тя неможа да се възползува. Въ първата Бал канска война главнитѣ турски сили бѣха срѣщу нея. Никога нито Гърция, нито Сърбия, сами или дори съединени, н биха посмѣли да нападнатъ Турция. Помощьта на българ ската армия бѣше както необходима, тъй и рѣшающа. Обаче

докато българитѣ възпираха Турцитѣ, Сърбитѣ и Гърцитѣ се окопаваха въ новозаетитѣ си територии, за да ги оспоряватъ отъ послѣ на тѣхната съюзница. Едва къмъ края на есеньта ние трѣбваше да се рѣшимъ да изоставимъ на тройното съглашение да прѣговаря и изпекаме отъ него, да ни запази частьта, или да ни обърне явно още оттогава къмъ страната на Германия и Австрия. Понеже нашето правителство не направи това, втората война ставаше неизбѣжна. Оставаше само да се споразумѣемъ съ ромжитѣ и щѣхме да бждемъ побѣдители. И това не стана. Несправедливостьта бѣше извършена и България ограбена. Несправедливостьта отъ 1913 г. трѣбва да бжде поправена.

„Сърбия призна това. Прѣзъ мѣсецъ септември 1913 г. Пашичъ бѣше готовъ на концесии. Само Гърция се противопостави, като искаше за себе си компенсации, ако Сърбия ни върнѣше всичко, или часть отъ исканитѣ концесии. Сръбското правителство можеше да заяви на руския министъръ, който прѣговаряше за сближението: „Това е невъзможно. Гърция не иска!“ Комедията на гръцкото упорство трая три мѣсеца. Послѣдва Дарданелската акция. Венизелосъ, който се готвѣше да се съгласи на необходими концесии, падна отъ власть, работитѣ останаха въ това положение. Отъ никоя страна ние не получихме удовлетворение.

„Франция воюва за Елзасъ и Лотарингия: поправянето на несправедливостьта отъ 1871 г. е въ нейнитѣ очи компенсацията и цѣната на всичкитѣ ѝ трудове и жертви. Но България има по една Елзасъ и Лотарингия на всѣка една отъ своитѣ граници съ Гърция, съ Сърбия, съ Ромжния и съ Турция.

„По отношение на Турция ще трѣбва да се прибѣгне до оржжие. Съ Ромжния Четворното съглашение ни съвѣтва, да се споразумѣемъ направо. Споразумѣнията не напрѣдваха, но бѣше неизбѣжно тѣ да се завършатъ благополучно. Ромжния, която при ликвидирането на Хабсбурската империя ще реализира голѣми придобивки, навѣрно ще се съгласи на извѣстни отстжпки относително леки за нея.

„По отношение на Гърция, дѣто Венизелосъ падна, Гунарисъ не иска нищо да чуе, па даже, ако Венизелосъ бѣше на ново поелъ властьта, положението не щѣше да бжде сжщото. Обаче съюзницитѣ, които държатъ Гърцкитѣ пристанища подъ топовитѣ на флотата си, биха имали послѣднята дума, ако тѣ искатъ това.

„По отношение на Сърбия въпросътъ е най-деликатенъ Сръбската преса води една методическа борба срѣщу България, и правителството заявява, че нѣма да отстжпи ни една педя македонска земя. Вмѣсто да ангажира войскитѣ си въ Босна, тя ги пази за една евентуална война срѣщу насъ. Българитѣ, недовѣрието на които е познато, и бѣха особенно увеличено отъ доскорошнитѣ опити — искатъ абсолютни гаранции. Какъ Тройното съглашение*) ще накара Сърбия, да изпълни ангажиментитѣ си? И ако се чака края на Европейската война, ще трѣбва една нова война, за да окупираме тѣзи територии. Съглашението трѣбва прѣди всичко да уреди този въпросъ.

„Какво прѣдставлява напоследокъ за нея българската армѣса? Това е Цариградъ който ще бжде взетъ, Турция смазана, Русия осигурена съ придаси и добупеча, а Изтокъ окончателно затворенъ за Германия. Войскитѣ на експедиционния френско-английски корпусъ, хвърлени въ крайни пунктъ на Галиполския полуостровъ, сж изложени на нечувани мжчнотии. Подложени на твърдъ тежки загуби, и т за единъ още съвършено непзвѣстенъ резултатъ. Напротивъ въ близость на Цариградъ има цѣла една армия, готова за бой — българската армия. Походътъ на нашитѣ дивизии срѣщу Турската столица, които тѣ бѣха запланили прѣди двѣ години, ще ни костува скжпо, но ще бжде при тия условия отъ единъ безсъмнѣнъ успѣхъ.

„Не само българската побѣда ще ви даде побѣдата и Изтокъ, но тя ще привлече още на ваша страна и другите балкапски държави, гърцитѣ навѣрно, както и ромжнитѣ които по настоящемъ трѣбва да чакатъ единъ руски успѣхъ въ Буковина, за да се опрѣдѣлятъ.

„По такъвъ начинъ България е въ положение да съ крати значително войната. Безъ съмнѣние, Германия е от врѣме осждена да се защищава, но войната тогава ще бжд безконечна. Извѣстни нации, ако не всички, ще поискат миръ . . . По-добрѣ ще бжде въ всѣко отношение да се н бързa съ побѣдата.

*) Г. Генадиевъ продължава да си служи съ термина Тройно съгл шение и когато му се забѣлѣжи, че Италия е вече въ редоветѣ на Съгл шението, той се изказва, като да прави концесия „Тройно съглашение половина".

„Въ замѣна на почти неоцѣнимата тази услуга, България иска съвсѣмъ малки компенсации. Защо Сърбия ще се двоуми, когато Австрия въ надвечерието на скжсваното сношенията прѣдложи, за да отстрани италиянската намѣса, отстжпването на нѣколко области; когато Германия, при все, че бѣше опиянена отъ своитѣ първи побѣди, прѣложи отъ своя страна Силезия! Българската намѣса е за съюзницитѣ едно военно и политическо събитие толкозъ важно, както бѣше за Австрия задържането на италиянския неутралитетъ. Ако Сърбия не го разбира, тѣ могатъ да я освѣтлятъ, като й говорятъ твърдо".

Понедѣлникъ, 12-и юли.

Направихъ вчера визита на г. Батоловъ, адвокатъ, бившъ софийски кметъ, а сега кореспондентъ на в. Temps. Кжщата му е въ квартала на гарата, въ съсѣдство съ толкозъ живописната стара и напусната джамия на Баня-Баши, дѣто минарето й криви улицата, поради което общината проектира събарянето й.

Батоловъ има съвършено отличителенъ български „типъ", на който ясно личи монголското влияние въ цвѣта; въ ябълкитѣ, спуснатитѣ мустаци и очитѣ, съ изключение на това, чо тѣ още не сж набръчкани. Твърдѣ влиятеленъ и уважаванъ членъ на демократическата партия, той е русофилъ като всичкитѣ си политически приятели; а още и горещъ франкофилъ, което поради множество исторически и сантиментални причини не върви задружно въ балканитѣ, и въ този частенъ случай обяснява се отъ френзузкото влияние, което се е настанило въ домашното му огнище. Жена му, пастрина е сестра на депутата Тони Ревлйонъ, арлезиянка, би казалъ човѣкъ, но съ парижки акцентъ, чудесно запазенъ въпрѣки дългото живѣние тукъ. Току-що влѣзълъ, тя ме покани съ сладко (според гостоприемния български обичай) — лъжичка черешки, сварени съ много захаръ, една чашъ ледена вода и малка чашка турско кафе. Съ страхопочитание, тя отстжпи мѣстото си на свекърва си — богата селянка — при нейното влизание.

Тази патриархална обстановка възбужда у Батолова трогателно възхищение. Това е, ми казва той, нѣкогашна България: страна строга на една работлива и постелива раса,

за което нищо въ София не напомня; той ми прѣпоржчва, да отида въ провинцията която е останала още вѣрна на традициитѣ, нравитѣ, и на добродѣтелитѣ на работливитѣ прадѣди или пастири.

Ний говорихме за ксенофобията,*) която почти навсѣкждѣ приписватъ на българитѣ. Генадиевъ извинявайки се духовито, за разочарованията, които бихъ срѣщналъ въ неговата страна, ми потвърди това: „Българитѣ сж боксери; освѣнъ това тѣ сж татарь". Батоловъ ми отговори нѣкакъ печално: „Не, тѣ не сж негостопріемни; напротивъ, този народъ обича и е гостопріеменъ, почти колкото и арабитѣ; но тѣ сж бѣдни и горди, винаги резервирани спрѣмо чужденцитѣ, понеже, като се чувствуватъ останали назадъ въ много отношения тѣ прѣдвиждатъ че ще бждатъ критикувани и подигравани; а сж много горди, та не искатъ, да се изложатъ на това".

* * *

Вчера и днесъ е годишнината конгресъ на социалистическата партия. Батоловъ ме заведе на заседанието.

София, като всички балкански столици, има едно нощно заведение, кафе-концертъ до полунощь, а б а р ъ слѣдъ това. Но западнитѣ понятия на тия двѣ думи не отговарятъ никакъ на тукашната дѣйствителность, която не може да се искаже съ никакво литературно изражение. „Нова Америка" има двѣ сцени, дѣто прѣдставленията се даватъ споредъ сезона и врѣмето; едната на открито, другата — въ една голѣма зала съ боазерия, прилична на добрѣ подържанъ яхъръ, съ единъ етажъ ложи и партеръ, дѣто, като fauteuils d'orchestre, сж наредени столове и маси за пиене. Консоматоритѣ пиятъ скромно глътка по глътка турско кафе, или пъкъ се напиватъ (у тоя безпорно трѣзвенъ народъ, пиянството настава бързо, въ оргиитѣ), съ фалшиви бургундски или подсладени вина. Особено слѣдъ полунощь, смѣтатъ за особенъ шикъ да изпиятъ нѣколко бутилки, унгарско шампанско. Тогава намаляватъ освѣтлението, и ложитѣ съ класическитѣ червени кадифета, въ тая пустинна тъмна зала, изглеждатъ като сепарета въ малкъ провинціаленъ градецъ. Младитѣ тан-

*) Умраза къмъ чужденцитѣ.

цьорки и пѣвици, които съживяватъ тия жалки празненства, сж (ако имъ вѣрвате) отъ Берлинъ, Виена и Була-Пеща, а по-сигурно е, че сж отъ Лиицъ, или Темишваръ . . . Тукъ ще намѣрите така сжщо, винаги, по една ромънка и една французойка, попаднали по нещастие. Българитѣ освободени отъ турското иго, приблизително отъ тридесеть години, иматъ мюсюлмански понятия за жената. По природа селяни реалисти, тѣ малко познаватъ любовьта съ нейнитѣ сантиментални компликации; постелливи, тѣмъ имъ е противно да харчатъ за „удоволствия"; трѣзви, тѣ се отвръщаватъ отъ удоволствията на алкохола; подозрителни и отдавайки на добродѣтельта, почетьта на порока, споредъ самата формула на прилворството, споредъ Рошфукола, тѣ крятъ старателно отъ публиката передовноститѣ и излаганията, които характеризиратъ достжпа на единъ народъ къмъ западната цивилизация. Достатъчно е, да се каже, че „кръчмата", въ противовѣсъ на Берлинъ, е малко привлѣкателна за тѣхъ. Нѣколко младежи, студенти отъ иностраннитѣ университети, сж единственитѣ постоянни фигуранти, и офицери, които привлича русата чаровность на германскитѣ дѣца, ангажирани (ако може да се вѣрва на вѣроятнитѣ слухове) отъ военнитѣ агашета на централнитѣ сили. Извѣстно е въ всѣки случай, че нѣмската пропаганда нарочно и посрѣдствомъ голѣми суми, които даже ми изброиха, използува чисто французкото оржжие — пѣсеньта.

Тукъ, въ този декоръ на махленска Алхамбра, конгресътъ на социалиститѣ разисква въпроса за намѣсата и за задачитѣ на вжтрѣшната политика. Стотина граждани насѣдали прѣдъ маси въ партера, слушатъ съ елно религиозно мълчание; една отъ тѣхъ, депутатъ, въ сиво палто на канцеларски чиновникъ, говори правъ отъ мѣстото си, натъртвайки думитѣ.

Социалистическата партия използува за изборитѣ, които послѣдгаха балканскитѣ войни, яростнитѣ разочарования, които доведе политиката на буржуазнитѣ партии и личната акция на владѣтеля. Тя брои въ камарата двайсетпия мандата, макаръ че това число надминава много повече истинскитѣ имъ сили раздѣлени по половина между двѣтѣ съперничащи фракции, широкитѣ, като нашитѣ „юнифисти", които допущатъ сътрудничеството съ буржоазнитѣ партии, и тѣснитѣ, нашитѣ

„революционери", маркеисти по германски. Първитѣ, имен тѣзи, които държатъ събранията въ този моментъ, сж анга тисти, по причина на умразата имъ противъ пруския мил таризмъ; но сж пацифисти; вторитѣ сж германофили, но до тринерно сектантство и сжщо по умраза на първитѣ.

По тази причина именно българинътъ-социалистъ Кръст Раковски, докторъ по медицината отъ Монпелийския факу тетъ и лидеръ на ромънската социалистическа партия, сам ромънски поданикъ отъ Добруджа, прѣдложи да се гласу въ Балканския социалистически конгресъ, който току-що събра въ Букурещъ, единъ блямъ на цѣлокитѣ социалист като партизани на четворното съглашение и на намѣсата(

12-и юли вечерьта.

Въ София има четири хотела: хотелъ България, кой е най въ центра и най-елегантния: Сплендидъ, най мо дерн и най-чистия; Бристолъ, най спокойния, и Гранд хотел тъй сжщо конфортенъ, но по-евтинъ и не посѣщаванъ о висшето общество.

Хотелъ България, дѣто множество чужденци, устан вени въ София, живѣятъ на квартира, е толкова прѣпъл ненъ, че нито единъ отъ старитѣ клиенти, съ изключен на г. Блучеръ, уважаваниятъ кореспондентъ на в. Тіш навсѣкждѣ галенъ въ България, нѣма право на двѣ ст дажо на най-висока цѣна. Въ деня на мосто пристигане и маше свободна стая. Утѣшихъ се като научихъ, че упра тельтъ на хотела, една германо-американска мостра, съ я кетъ по берлински фасонъ, е останалъ на мѣстото си мо лизиранъ, като ординарецъ на германския воененъ аташе, че цѣлия му персоналъ отъ жениѣ за стаитѣ до цигани съставлявать централната мрѣжа на нѣмския шпионаж Избѣгнахъ сжщо и Сплендидъ, съдържанъ при сжщитѣ ус вия, отъ единъ запасенъ австрийски офицеръ. Очаквай апартамента си, който едва щѣше да бжде свободенъ къ 15 юлий ст. стилъ, пастанихъ се въ Бристолъ. Прѣдпо тахъ да се храня било въ Юнионъ клубъ, дѣто г. Панаф мо прѣдстави; било въ хотелъ България, който прѣдпочитах като по-оживенъ и веселъ; било въ казиното, дѣто човѣ се чувства като въ градински ресторанъ.

Хотелъ България е симпатично декориранъ, особено

черь. Дворъ, посаденъ съ шесть акации и наредени двадесеть маси; врѣдъ наоколо бесѣдки, обвити съ дивъ лоза сега още много зелена; въ срѣдата три градински чадъри, една жълто-оранжевъ и двата червени, изпъстрени съ черни по австрийски вкусъ геометрически шарки.

Единъ оркестъръ свири виенски потпури, съ една почти пѣрзика неувѣреность, а между интервалитѣ, се чува приятното шуртене на единъ разхладителенъ водоскокъ по турски манеръ.

Най близкитѣ ми по маса съсѣди вчера бѣха директорътъ на бюрото на пресата Хербстъ съ приятеля си пѣномощнията министъръ въ Нишъ, Чапрашиковъ, който води борбата въ официозния дошътъ за инструкции, печатъ противъ „сръбскитѣ жестокости“ въ Македония.

Днесъ е фонъ деръ Голцъ, военното германско аташе, съ брѣснато лице и сини очи, съ мекъ и непразителенъ погледъ, отстрани съ двѣ дълги уши. Той прѣрѣщна днесъ на три пѫти подполковникъ Матарелъ и менъ, и випаги съ дълбокъ поздравъ. Съ него вечеря жена му, дребна, руса и слабичка германка, облѣчена въ бѣло, съ малка черна шапка отъ двайсетина лева и двама фигуранти, съ стригани глави и идиотско изражение, безсъмнѣнно офицери, които замина-ватъ за Цариградъ, придружени отъ едно мъничко нетърпимо чер но съ изострена муцунка кученце.

Отдѣсно единъ офицеръ отъ гвардията съ двѣ красиви ромънки, съ елегантна стройность, рѣдкость тукъ. Тѣ говорятъ френски(?)

Впрочемъ днесъ има много офицери отъ гвардията между посѣтителитѣ. Днесъ е Петровъ-день, патронниятъ праздникъ на радославистката партия. — Голѣмъ праздникъ. Всичкитѣ магазини сж затворени; войницитѣ сж съ бѣли, или сини ржкавици. Тази вечерь офицеритѣ се веселятъ, германското злато помага на това.

На другитѣ маси е часть отъ дипломатическото тѣло, което не се храни въ Юнионъ клубъ; първиятъ италиянски секретарь съ жена си, гръцкиятъ самъ, съ страненъ носъ и продълговато вѣроятно черноока мефистофелска фигура, сжщо и австрийци.

Съсѣдътъ на фонъ деръ Голцъ е белгиецътъ г. Мотъ, на когото младата и прѣкрасна жена отъ лѣво, е дъщерята

на г. Добровичъ, началникъ на царския кабинетъ. Отъ
ната му страна е дъщерята на генералъ Рачо Петровъ, д
красива вумарна брюнетка, и мжжътъ ѝ, капитанъ
гвардията, за когото тя се оженила противъ майчиното
желание.

Прѣзъ двѣ маси е демократическиятъ лидеръ Малин
съ сѣмейството си, и бившиятъ министъръ на вжтрѣшни
работи, Мушановъ, който произнесе вчера въ Русчукъ е
забѣлѣжителна рѣчь върху външната политика на Българ
По-нататъкъ Петровъ, дребенъ офицеръ отъ генерал
щабъ, досегашенъ воененъ аташе въ Парижъ, съ хубав
си жена.

Малко-по-малко, на моята маса се групираха, одни сл
други, гълтайки ледено, младитѣ интелигентни студенти
вчера въ Парижъ, и които тукъ образуватъ отрицателн
ядка на германската пропаганда: Стояновъ, агентъ на ми
стерството на външнитѣ работи, съ кржгло лице и свѣтл
очи; Стайновъ, частенъ секретарь на бившия финансовъ
нистъръ Тодоровъ, и редакторътъ на голѣмия русофил
органъ в. Миръ, високъ юноша, извънредно слабъ, съ
кварени отъ амбиция черти, които той издава понѣкога
трептящъ пламъкъ въ очитѣ си като на малко пътне. Сж
Маджаровъ, неговия нераздѣленъ другарь, синъ на пъл
мощния министръ въ Петроградъ, пакъ тая високъ,
широкоплещъ и снаженъ, единственятъ блондинъ меж
вѣчкитѣ тѣзи синйо черни коси, толкова флегматиченъ, к
което и сиренъ, той е запазилъ милъ споменъ за нѣко
парижанки, което го прави въ състояние да даде живота
за Франция; и когато, за да ги изпитамъ, имъ казахъ,
страната имъ ще тръгне съ Германия, всичкитѣ тия мл
ентузиасти, всички запасни офицери, ми отговарятъ съ жа
че ще се разбунтуватъ и повдигнатъ ротитѣ си. Маджаро
не само твърди това съ една мрачна ожесточеность, но
мисли и може би, ще го направи. Съ една безразсѣдна хр
рость, той се отличи въ послѣдната война, въ която падна
братъ му и зетъ му, въ единъ кавалерийски набѣгъ
диритѣ на непримителската армия, отдѣто само той се въ
съ още единъ живъ. На петлицата на палтото прилѣпена
на кръста, носи синята розетка на кръста за храбрость.

* * *

В. „Миръ“, най значителният органъ на русофилската опозиция, публикува вчера една статия, която прецизира важността на проантантното течение, на което изглежда, че страната се поддава, и мжчнотиитѣ, които ще срѣщне въ Балканитѣ евтиголската програма на Антантата: никакъвъ знакъ не показва още, че може да се постигне съглашение между България и Антантата. Причинитѣ за това сж многобройни. Сигурно е, че ако прѣговоритѣ бѣха започнати въ друга фаза на войната, бихя вървѣли по-бързе; не по малко вѣрно е, че, ако сжществуваше повече довѣрие между двѣтѣ страни, Съглашението не би се толкова забавило. Обаче, сжщинската причина на това закъснѣние лежи другадѣ.

„Четворното съглашение, което вика на помощь неутралнитѣ държави, прави това въ името на правдата, на свободата; тъй сжщо въ името на принципа на националноститѣ и обединението на тия народи, въ името, ако не на вѣчния, то поне на трайния миръ. За тази цѣль, то се мжчи да укроти взаимнитѣ умрази, които сжществуватъ на балканитѣ, и да възстанови, между българи, сърби, гърци и ромъни приятелски отношения вмѣсто неприятелскитѣ. Тъй схванатa, мисията на Антантата става много сложна, за да не кажемъ неразрѣшима.

„Мжчнотиитѣ произлизатъ главно отъ непримиримостьта на балканскитѣ държави. България не може да се ангажира въ една нова война, ако тя нѣма гаранция, че букурещкиятъ договоръ ще бжде унищоженъ и че ще има възможность да се настани на границитѣ, които ѝ признава Лондонскиятъ договоръ петроградската конференция и съюзническия договоръ отъ 1912 г. както и сжщо така положението, създадено слѣдъ войната съ турцитѣ. Обаче, всичко показва, че нито сърбитѣ, нито гърцитѣ, нито ромънитѣ сж наклонни, да направятъ нужнитѣ концесии, за да се поправи сторената прѣзъ 1913 г. въ Букурещъ неправда спрѣмо България, и отъ която Цариградскиятъ договоръ се явява като прямо послѣдствие . . .“

Германската дипломация има очевидно по-лесна задача — да раздразнява старитѣ умрази и разравя взаимното недовѣрие!

Срѣда, 14-и юлий.

Руският пълномощенъ министъръ даваше тази вечеръ вечеринка въ честь на пристигането на новия пръставитель на Англия. Тамъ се запознахъ, или подновихъ познанството си съ всичкитѣ политически мъже, дипломати и журналисти, които интересно, или приятно е човѣкъ да упознае.

Негово Прѣвъзходителство въ фракъ съ кадифена яка отъ най-добра кройка, съ голѣмия бѣло оранжевъ кордонъ и двѣ звѣзди, подпомогнатъ отъ секретаритѣ си, лично приемаше гоститѣ си. Азъ се разговорихъ по нѣколко минути съ всѣки единъ отъ тѣхъ.

Първиятъ секретарь г. де Таблеръ, „благородникъ отъ свитата на Негово Величество“, селски голѣмецъ отъ германско потекло, както името му показва, съ голѣмъ черепъ и голѣма наклонность къмъ метафизичното бълнуване, е сынъ на прокурора на св. Синодъ, чиято „оставка“ току-що стана извѣстна въ информиранитѣ тукашни срѣди. Съ голо чело съ неясенъ поглодъ задъ лорнетна, той изглежда обхванатъ отъ непоправима невластения, отъ което не е нито по-малко любезенъ, ни по-малко симпатиченъ. Азъ знамъ, че музиката е негова страсть и че той композира. Ние говорихме за Вагнера, и послѣдното му творение, озаглавено „Рицарите“, и знаейки тоже моята любовь къмъ музиката, той ми обѣща да го изпълни. Обикновено спокойния му гласъ, при тази изповѣдь стана глухъ и мистериозенъ.

Вторията секретарь, г. Кадлубовски, малъкъ, извънредно лекъ, е похваленъ чиновникъ, който усѣща истинско удоволствие при съставането на служебнитѣ рапорти, дешифрирането на телеграмитѣ. Неговата скромность и възхитителната му учтивость му спечелиха тука много приятели.

Най-младиятъ секретарь (той има само титлата аташе) е г. Флорински, сынъ на знаменитъ ученъ баща, също тъй интелигентенъ и даровитъ. Съ издадена нось като на граблива птица, на нѣжно, розово, бръснато лице, съ много малки уста, съ червени увиснали устни, той е много кокетъ и съ изтънчена елегантность; затова българитѣ, които го укоряватъ, че ималъ на масата си осемь разни шишенца съ парфюми, го наричатъ „Флоринска“.

Воененъ аташе е полковникъ Татариновъ — великолѣпенъ въ своята обшита съ галони униформа; всичкитѣ руски

аташета сж едри, но нѣкои сж яки и непрокоплещи, а други слаби, полковникъ Татарчовъ е срѣденъ. Неговьтъ предшественикъ ималъ въ Софія влияние, чиято загуба била чувствителна. Колкото се отнася до него, той още не е можалъ да бжде приетъ отъ владѣтеля, при когото е акредитиранъ, и само по тази неучтиви манифестация може да се познаятъ чувствата, които Фердинандъ Кобургски храни къмъ великитѣ славянски братя. Падането на Лембергъ и ежедневнитѣ напрѣдъкъ на германскитѣ войски докараха впрочемъ до безочливость българскитѣ германофили, която (безочливость) по тия мѣста лесно достига до грубость. По отношение на полковникъ Татарчовъ тя е само закачлива, като се задоволява, да прибави къмъ името му една буква, която образува името на единъ порусенъ герой на Daudet.

Морското аташе лейтенантъ Яковлевъ изглежда, че не бѣше назначенъ въ Софія само за българската флота: работливъ, както ми казаха, билъ постоянно заетъ въ бюрото си.

Най-влиятелното лице слѣдъ министра въ легацията бѣше вицеконсулътъ Х . . . Бившъ учитель, твърдѣ интелигентенъ, въздигналъ се малко по малко отъ драгоманъ до сегашния си чинъ, той се надѣва, да си пробие пжть въ дипломатическата кариера. Една женитба по взаимна любовь го свързва съ една хубава, но интригантка жена. Сестритѣ ѝ станали богати аристократки, „тровитъ умътъ и сърдцето ѝ, отъ желание, да ги достигне“, — Но Х . . . току що бѣше отзованъ за едно неопрѣдѣлено врѣме въ Петроградъ. Замѣсти го Пловдивскиятъ консулъ г. Богоявленски, дълга изтъгчена глава, която изглежда още непродълговата отъ баничката, която първозно гали. У него се намиратъ найдобритѣ цигарети, каквито не съмъ пушилъ досега.

Първото лице, на което бѣхъ представенъ отъ г. де Панафю, е г. Даневъ, Лондонскиятъ делегатъ по прѣговоритѣ и несъзнателниятъ, поради слабостьта си, авторъ на разпадането на Балканския съюзъ; дребно старче съ тѣсна глава, облѣченъ като дунавски селянинъ, твърдѣ любезенъ. За нещастие г. Даневъ, който отъ това врѣме се държи резервирано, не се отпуска, да говори повече. Впрочемъ говоритъ му е неясенъ, както и идеитѣ му. Той постоянно се отвлича отъ темата на разговора, и попада безспирно въ неясни разсжждения за моралъ и висша политика, които (а

особено послѣднитѣ) изглежда, че надминаватъ компетентностьт му на балкански политикъ. Той е толкова русинъ, колкот и всички руси, и счита, че България трѣбва да тръгне вед нага съ тѣхъ, за да отплати своя дългъ на признателности Той забравя, че неблагодарностьта е основа на всѣко реалн дѣйствие. Даневъ има философски духъ: той вижда по-добр бждащето, отколкото дѣйствителностьта на настоящето; то прилича на онзи астрологъ, който не вижда, че ще пад въ кладенеца.

Слѣдъ това ме прѣдставиха на г. Радославовъ, прѣ сѣдателъ на сегашния министерски съвѣтъ, дошълъ на влас отъ врѣмето на държавния прѣвратъ прѣзъ юлий 1913 г съ австрофилска и антируска програма. Той има лице на дом управитель, съ сива, въ форма на вѣтрило, брада, съ фин сови сини очи, но конто личи, че е прѣкаралъ дълго врѣ въ германскитѣ университети. Той учтиво ми изказа съж ленията си, че не можелъ още да ме приеме, както бѣ поискалъ още слѣдъ моето пристигане, и обѣща, да ме прие до края на седмицата.

Тодоръ Тодоровъ — старъ провинциаленъ магистратъ, съ много добъръ и интелигентенъ погледъ. Както Данев но съ по-силни аргументи, и той е партизанинъ за една м модлена и безъ никакви условия намѣса на страната четворното Съглашение. Той е българскиятъ Фалиѣресъ. Н прочутъ адвокатъ въ София, финансистъ съ вѣщина, прѣ която се поклащятъ даже и неговитѣ противници, пора своего краснорѣчие и енергия, той е единъ отъ най-тѣж дитѣ бойци въ парламента. Наричатъ го българскиятъ тигъръ макаръ и да е свалилъ по-малко министерства отъ г. К мансо. Откровеностьта на думитѣ му и силата на негов разсѫждение ми направиха веднага впечатление, и съ удовол вие приехъ поканата му, да го посѣтя у дома му на ул Славянска, и въ вилата му въ Чамъ-Кория.

Ето и Иванъ Евст. Гешовъ, джентлеменъ съ рѣ коректность въ частния и обществения си животъ. Най у жаванъ отъ всичкитѣ шефове на опозицията, народния водитель, прѣдъ когото Тодоровъ, — неговъ главенъ сътр никъ, гледа да не изпъква, — той е Министръ прѣдсе телтъ, който осѫществи Балканския съюзъ съ Сърбия Гърция, на който (съюзъ) той току-що написа истори

въ една публикувана въ Парижъ подъ това заглавие книга. Говорихме на дълго върху тази книга, и той ми обѣща една отъ петьтѣ първи екземпляри, които очакваше по слѣдующата поща. Сѫщъ той ме прѣдстави на своя приятель и колега Бобчевъ, професоръ въ Софийския университетъ, бивший пълномощенъ министръ въ Петроградъ и натоваренъ съ портофейла на Министерството на просвѣтата, прѣзъ врѣме на едно отъ тѣхното властвувания. Прѣвъзходенъ човѣкъ, малко шишкавъ, той познава издъно историята на страната си, която (история) вече и публикува.

Малиновъ е изъ провинцията, но неговътъ приятель Батоловъ, ме прѣдстави на единъ отъ неговитѣ главни сътрудници, бившия министръ на просвѣтата Мушановъ, високъ, атлетиченъ и съвършено избръснатъ. Поздравихъ го за рѣчьта му, която бѣ произнесълъ въ Русе за намѣсата на България на страната на Съглашението. Сѣверна България е изцѣло русофилска, споредъ него освободителитѣ отъ 1878 г, нападнати отъ вѣроломни непрятели, сѫ въ опасность. Трѣбва бързе да имъ се помогне. Това е единъ народенъ дългъ, и селянитѣ съзнавайки този си дългъ, бързатъ, да прибератъ реколтата си.

Героятъ на празненството — герой скроменъ, защото колкото простъ и прѣдпазливъ, толкова и пътьченъ, е новиятъ Британски шарже д'аферъ О'Беирнъ, бесѣдва нѣколко минути съ мене, като ми обѣща, да продължимъ разговора си въ легацията. Неговото пристигание тукъ бѣше важно политическо събитие. Пълномощниятъ министръ на Велико-Британия г. Bax Ironside имаше противоположни възгледи отъ тия на колегитѣ си върху политиката, която трѣбва да се слѣдва спрѣмо България. Въ една страна и въ единъ моментъ, дѣто трѣбва да се води борба противъ Германо-Турска акция, направлявана отъ Берлинъ съ одно абсолютно единство въ възгледитѣ, съ една непобѣдима воля, да спечелятъ страната и изкусно прѣувеличенитѣ побѣди на руския фронтъ, заставлявать Съглашението, да възприеме единството въ политиката, тъй необходимо за нашата коалиция. Съглашението вече е постигнато между г. де Панафио и г. Савински: г. О'Беирнъ, съвѣтникъ въ англійското посолство въ Петроградъ, е тѣхенъ общъ приятель, отъ което слѣдва, че тѣхната дипломатическа дѣятелность ще бѫде по-хармонична, по-лесна и по-плодотворна.

Първият секретарь на английската легация Фицъ-Морисъ, по-рано драгоманъ въ Цариградското посолство, е единъ отъ англичанитѣ, който познава най-добрѣ ориента. Въ началото на войната той бѣше назначенъ въ Капро; но той отказа, та отиде въ Египетъ, проклинайки: ключътъ на Капро и офиса ѫ въ София. Искаха, да го върнатъ въ Цариградъ, той пакъ отказа, като каза на директора на източнитѣ дѣла въ Форепиъ Офисъ: „имате тамъ вече една кацпало птиче, нека си пѣе само". Защото, за този прозорливъ познавачъ на турскитѣ работи, скѫсването на отношенията съ Турция бѣше отгогава несъмнѣно. Той казваше още: „клюътъ на Цариградъ е въ София. Отъ София зависи рѣшението на всичкитѣ нелями проблеми. Нелямата е една голѣма змия, чиято глава е въ Цариградъ: трѣбва да ѝ се отрѣже главата, за да се умири. Да вземемъ бъ гарската сабля! Най-послѣ го изпратихъ на желания постъ и тукъ заедно съ военното аташе Найзгеръ, той олицетворяваше идеята за намѣсата. Малъкъ сухъ човѣкъ, съ много широки плѣщи на спортистъ, много слабъ, съ глава на хищна птица, съ блѣстящъ погледъ подъ рунтави вѣжди, той очудваше съ силата на своитѣ дипломатически убѣждения, съ нечакваните жестове, съ които подчертава своитѣ доводи", съ живописно картинния и поразителенъ говоръ, посрѣдствомъ който успѣва да прѣвърне всѣка спорна теза на правдоподобна.

Италианскиятъ пълномощенъ министръ, г. Куки Боа дребенъ, живъ, съ бѣла брадичка, е страстенъ и много ком петентенъ любителъ на историята. Той особено добрѣ по знава България, кждѣто за пръвъ пжть е постжпилъ на дипломатическото поприще, и дѣто е прѣкаралъ, съ дългогодишенъ интервалъ, цѣли десеть години. Както своитѣ колеги той е българофилъ, „че безъ да съзнава, обаче непритежава страни на българската дума и опасноститѣ отъ нейната на близка политическа ориентировка. Делетантъ и милъ съсѣдникъ, той обича обаче самотията, и си почива отъ своите служебни занятия, като рисува, „което, както той казва, по-малко неприятно за съсѣдитѣ му, отколкото, ако свирѣ на пиано".

Сръбскиятъ пълномощенъ министръ, г. Чолакъ Антич е бившъ маршалъ на двореца на краль Петра, единъ о

сръбскитѣ дипломати, чиято личность е достатъчна, да предпази каузата на страната му и да привлѣче симпатиитѣ. Много строенъ, накуцвайки леко вслѣдствие на едно ужасно падане отъ конь, което не го излѣкувъ отъ най-силната негова страсть, той съумѣ, да се наложи на българскитѣ срѣди съ своята изтънчена учтивость и дѣйствителното безпристрастие, които направляваха неговитѣ дѣйствия на този тъй важенъ за страната му постъ, колкото деликатенъ, толкова неблагодаренъ. Съ фина глава, много блѣдъ, съ посивѣли коси, съ мустаци и брадичка, съвършенъ типъ на благородникъ отъ свитата на Хенриха III, министрътъ на Сърбия е аристократъ между балканскитѣ солячи; но неговото прѣвъзходство е тъй естествено, че тѣ го признаватъ безъ завистъ и злоба.

Между прѣдставителитѣ на неутралнитѣ държави имаме нѣколко приятели, г. Наумъ, Гръцкия министръ, бившъ драгоманъ въ Цариградъ, а особено г. Шмолкъ, Холанския пърже д'аферъ и Ромънския пълномощенъ министръ г. Дефруси.

Послѣднийтъ възпитанъ въ единъ отъ голѣмитѣ Парижки лицеи, дѣто моятъ бащъ му е прѣподавалъ, за което той си спомня съ признателность, се е буквално компрометиралъ заради насъ. Поради своитѣ сѣмейни връзки той е много близъкъ приятель съ голѣмия ромънски партизанинъ на намѣсата, Таке Ионеску; неговитѣ мнѣния не отговарятъ съвсѣмъ на тия на сегашния министръ, страхливъ неутралистъ. Въ къщата си той приема съ лукъ, отговорящъ на материялното му състояние: съ една радушность, която се чете по неговата открита откровена усмихната физиономия, въпрѣки грубото изражение, което му прѣдаватъ кафянитѣ увиснали мустаци. Това благородно и смѣло поведение прѣдизвика вече много укори отъ страна на германцитѣ, които отпоха до тамъ, че на три пати заставлявиха българското правителство, да поиска отзовавачето му. На неговото присжтствие въ София се дължи отчасти, задѣто внушенията за едно ромъно-българско сближение, подъ протекцията на Германия, не намѣриха отзвукъ.

* * *

15-и юлий, сутринята.

Вчера, въ $10^1/_2$ ч., имаше интимен приемъ въ легацията. Тамъ бѣха всички находящи се въ София французи — малобройни, разбира се, въ сравнение съ безбройнитѣ Австро-германци, банкери, търговци, чиновници, слуги по хотели, гостилници и кафенета, съставляющи колосалната машина на германското проникване, мобилизирани на гражданската си служба, за да затегнатъ икономическитѣ връзки, които свързватъ съ централнитѣ сили тия селяни безъ индустрия, и да извлѣкатъ въ Германия, въпрѣки неутралитета, излишнитѣ зърнени произведения, или по-просто казано, да упражняватъ шпионството подъ разни форми.

Вънъ отъ официялния персоналъ на легацията — г. де Панафио, полковникъ Матаролъ, двамата вице-консули Барухъ и Тамбурини, аташето Гомо и военния интендантъ съ мисия Дадийонъ — най-прѣставителнитѣ французинъ е г. де Клозперъ, прѣдставитель на управлението на заемитѣ, познаващъ основно страната, дѣто си е изработилъ високо положение, приятель е на много министри, които често сж се съвѣтвали съ него.

Директорътъ на индустриялната и търговска банка на Балканитѣ, г. Тевене, синъ на дивизионенъ генералъ, е мобилизиранъ и служи по настоящемъ при Дарданелитѣ, поради което бѣше замѣстенъ съ финансиста г. Мълинъ, директоръ на франкобългарския поземленъ кредитъ. Той дѣйствуваше като ревностенъ защитникъ на нашитѣ интереси, за кето бѣ твърдѣ уважаванъ отъ пълномощния ни министръ.

Има още двама-трима търговци, чийто синове сж на фронта, алзасецъ гостилничаръ Клайнъ, цѣненъ за гастрономитѣ, и господинъ Гилбертъ, французинъ на българска служба, изпълняващъ едновременно службата секретаръ въ министерството на желѣзницитѣ и главенъ редакторъ на в. Echo de Bulgarie. Този вѣстникъ, списванъ на френски, бѣше органъ на Външното министерство, когато нашитѣ приятели бѣха на власть; той измѣни направлението си едновременно съ държавата, и Гилбертъ стои нечално между новитѣ си сътрудници, македонци прединтисти, чернейки въ съзнанието за всѣки-дневната си разпаленость само въ гръкофобството, поради дългото му прѣбиване въ Атина.

Въ $10^3/_4$ ч. тържествено влиза помощникътъ на епископа, Негово Високопрѣосвещенство . . ., съ глава на калабрийски бандитъ и вполетова скуфа, послѣдванъ отъ двама капуцинери, отъ които единътъ, италиянецътъ, реве „Да живѣе Франция!“, но въ сжщность е голѣмъ германофилъ. Слѣдъ тѣхъ влѣзе депутация отъ училището на Братята.

Г. де Панафио трогнатъ държа тостъ. Той пи за побѣдата и славата на армията.

Хорътъ изпѣ гръмогласно: „Да живѣе Франция!“

— „Пия тоже за здравето на г. прѣдседателя на републиката!“

— Хорътъ, съ пъленъ гласъ, при мълчанието на италиянския капуцинеръ: „Да живѣе Франция!“

Въ $11^1/_4$ колонията и капуцинеритѣ напустнаха трапезата.

Въ салона пристигатъ г. Радославовъ, и отъ страна на Царя—маршалътъ на двореца, генералъ Савовъ, и началникътъ на кабинета г. Добровичъ. Радославовъ ни чака шампанско „за побѣдата на Франция“. А демократа Мушановъ, който дойде по-късно, духовито подчерта: In vino veritas!

Въ $8^1/_2$ ч. бѣ сервиранъ интименъ обѣдъ въ легацията.

***

(15-и юлий).

Г. Радославовъ ме прие въ Министерския съвѣтъ, тази сутринь, въ $10^1/_2$ ч., и ми направи слѣднитѣ изявления(*):

„Външната политика на България, въ главнитѣ си черти, не е претърпѣла никакво измѣнение прѣзъ послѣднитѣ мѣсеци. Моето правителство бѣше убѣдено, че въ интереса на България е, да поддържа неутралитета, който тя бѣ усвоила съобразно съ желанието на Тройното Съглашение. Ще сжществува ли това положение до край? Сѣмъ азъ не го вѣрвамъ; но, за да се рѣшимъ, да дѣйствуваме, трѣбва да ни се прѣдложатъ сигурни облаги, които да ни възнаградятъ заради жертвитѣ, които ще трѣбва да си наложимъ. Ний ще се ангажираме въ борбата, само ако сме сигурни, че окончателно ще осжществимъ нашитѣ народни аспирации. Въ Парижъ знаятъ, че всичкитѣ мисли на България сж

*) Обнародвани въ в. Temps отъ 20 юлий 1915 г.

обърнати къмъ Македония, и първитѣ разговори, които ст
имали, ще ви сж вече убѣдили, че българскиятъ народъ
единодушенъ за възвръщането на тази провинция, която
нашата Алзасъ и Лотарингия. Никой отъ насъ не може д
забрави, че вънъ отъ сегашнитѣ граници стоятъ милионъ
половина българи, които ний, слѣдъ побѣдитѣ ни надъ тур
цитѣ, мислѣхме окончателно освободени отъ чуждо иго. На
шитѣ съсѣди претендиратъ, че сж анексирали едно славянск
население, обърнато отъ българската пропаганда, която е ра
ботила напстина дълги години, но което тяка сжщо лесн
може да се посърби. Въ дѣйствителность, Македония е тъй
истински българска, че шестотинъ хиляди отъ жителитѣ ѝ
прѣдпочетоха да избѣгатъ въ царството, отколкото да ста
натъ чужди поданници. Ний ги настанихме въ нова Българ
рия, и благодарение на аванситѣ, които имъ спомогнаха, да
си купятъ сѣчива и добитъкъ, тѣ съставляватъ сега единъ
благополученъ елементъ за нашата нация.

„Безъ съмнѣние, вънъ отъ Македония оставатъ още бъл
гари, които не сж още обединени. Въ Тракия има половинъ
милионъ; отъ тѣхъ присъединихме двѣстѣ хиляди. Турцитѣ
изклаха, или изгониха голѣма часть отъ другитѣ. Освѣнъ
това една комисия се старае да уреди емиграцията, която е
фатална послѣдица отъ голѣмитѣ териториални промѣни, на
станали на Балканитѣ; и между правителствата въ София
и Цариградъ е постигнато пълно съгласие въ това отношение.

„Нашитѣ отношения съ Ромъния сж сжщо задоволителни.
Вий знаете, че петстотинъ хиляди българи живѣятъ по на
стоящемъ въ Ромъния, и дори чакъ до руска Бесарабия.
Поноже ромънитѣ се освободиха по-рано отъ насъ, случваше
се често, че българи, за да избѣгнатъ турското иго, ставахъ
ромънски поданници. Оттогава на два пжти Ромъния при
доби чисто български земи; отъ тази страна ще станатъ по
правки, които ще цементиратъ сближението на двѣтѣ страни.

„Колкото се отнася до Четворното съглашение, на него
витѣ прѣдложения отъ 16/29 май ний отговорихме на
2/15 юний, като поискахме пояснения. Точно единъ мѣсецъ
се измина отъ тая дата. Ний разбираме, че далечното раз
стояние между разнитѣ столици и бавностьта на съобщенията
закъснѣватъ окончателната редакция, върху която четиритѣ
велики сили трѣбва да се споразумѣятъ. Ний чакаме съ

толѣмо търпѣние, което прилича на една неутрална държава. Щомъ получимъ отговора, ний или ще вземемъ едно немедлено рѣшение, ако той ни даде всичкитѣ нужни пояснения: или пъкъ ще подновимъ прѣговоритѣ върху нова база.

„За да се рѣши България на нова война слѣдъ двѣ други войни, които ѝ струваха толкова тежки жертви, тя трѣбва да знае точно, какво ще ѝ донесе новата война. Всичко трѣбва да бѫде уредено въ деня, когато тя трѣбва да тръгне. Станала недовѣрчива вслѣдствие изпитанията, тя не ще тръгне, ако не е сигурна. Най-малката гаранция, която може да я накара да се рѣши, е немедлената частична окупация на Македония.

„Отъ нѣкои пасажи на нашия отговоръ, стори имъ се, че ний искаме, да протакаме работитѣ. Азъ мога да Ви увѣря, че този отговоръ е най-искренитъ".

Попитахъ министръ прѣдседателя, дали едноврѣменно не се водятъ прѣговори за подновяването на балканския съюзъ.

„Не", отговори той. По настоящемъ се водятъ прѣговори само съ Четворното Съглашение и съ Турция, по въпроса за Тракийскитѣ желѣзници. Досега, заключи г. Радославовъ, ориентировката на българската политика, както вече ви казахъ, не се е промѣнила: но при все това има единъ новъ елементъ.

Нашата армия, която слѣдъ войнитѣ отъ 1912—1913 г. бѣше изтощена, е сега възстановена, по-силна отъ всѣкога, съ кадъръ отъ млади, дѣятелни, пълни съ вѣра и калени въ борбата офицери. Съ тая армия ние сме готови за всѣка евентуалность".

***

Въ . . . . . легация, току-що се разговорихъ съ единъ отъ чуждитѣ прѣдставители на Антантата по въпроса, който интересува силно всички ни.

„България", ми каза той, „трѣбва да тръгне — затова ѝ се плаща доста — и да тръгне немедленo; думата „немедленo" се разбира впрочемъ не недѣли, а именно врѣмето за прибиране на жетвата. Знаейки нейната недовѣрчивость, прѣдлагатъ ѝ всѣкакви гаранции, било окупацията на Македония отъ Англофренски войски, което би пощадило справедливото честолюбие на сърбитѣ; било една послѣдова-

телна окупация отъ Българскитѣ войски, споредъ направи нитѣ усилия: една първа часть, слѣдъ обявяването войн на Турция; друга — при достигането до Чаталджа и т. н

„Сърбия не може да откаже, да направи каквато и да било концесия; това би било неблагоразумность отъ нейн страна. Трѣбва да си спомни положението прѣзъ лѣтото н 1914 г. Въ врѣмето на австрийския ултиматумъ, ако Руси и Франция не бѣха се намѣсили, да я спасятъ, тя щѣше д изчезне отъ картата на Европа. Въ това врѣме мечтанието ѝ да владѣе само Босна и Херцеговина бѣше химера, самат мисъль за едно панеръбеско обединение бѣше бунтовническа и заслужваше обѣсване. Обаче побѣдата на съюзницитѣ я само ще отърве Сърбия отъ вѣчната австрийска опасность но ще ѝ даде Босна и Херцеговина, и съ една часть отъ Адриятическия брѣгъ — необходимия изходъ на море. Срѣщу това тѣ не ѝ искатъ освѣнъ нѣколко градове въ Македония върху които етническитѣ ѝ претенции сж спорни и отстъпването на които ще осигури примиряването ѝ и окончателното ѝ споразумѣние съ България.

„По отношение на Банатъ вѣрно е, че е населенъ съ сърби и че притежанието му (единъ радиусъ около тридесет километра около Бѣлградъ, съ укрѣпления, блиндирани кулички т. н.) би запазило занапрѣдъ столицата отъ всѣкакво посегателство.

По-точно казано, Българската намѣса ще осигури Банатъ за сърбитѣ, защото тя може да бжде немедлена, до като пъкъ ромжнитѣ въ всѣки случай чакатъ авансъ отъ руска страна, — и тя ще спомогне за по бързото присъединение на Ромъния на каквато и да е цѣна къмъ съюзницитѣ. Тогава, би било възможно да имъ се прѣдложатъ полеки условия.

„Можемъ ли да разчитаме на гърцитѣ? Увы, Венизелосъ бѣше единственя водитель, способенъ да разбере величието на ангажиранитѣ интереси и нуждата отъ жертви, за да заслужи награда.

„Нашитѣ правителства най-вече не трѣбва да забравятъ, че ний прѣговаряме съ Ориента, класическото отечество на коварството и лицемѣрието, на подкупничеството и на страха. Играта, която захванахме, е деликатна: ний не ще я спечелимъ, ако не удвоимъ дѣятелностьта и постоянството си".

Петъкъ, 16-и юлий.

За да узная добрѣ българското прѣдложение, на което почива необходимия за намѣсата назарѣкъ, посѣтихъ днесъ г. Бобчева, депутатъ, бившъ министъръ на просвѣщението, професоръ по историята на правото при Софийския факултетъ и директоръ на двѣтѣ главни български литературни и юридически списания. Той прѣдставляваше отечеството си въ Петроградъ прѣзъ тежкитѣ часове на втората балканска война, и притежава както политически авторитетъ, тъй и едно особено разбиране на дипломатическитѣ въпроси и на историята на страната си.

„Току-що свършихъ", каза ми той, „една дълга статия за списанието ми „Българска Сбирка". Тамъ вложихъ всичкитѣ си мисли на българинъ, който се мжчи, да бжде безпристрастенъ, но който дълбоко обича страната си и желае, да ѝ отдадатъ справедливость. Той ми прочете набързо доста дългата статия, като ми позволи, да си взема бѣлѣжки отъ нея:

„Сегашната война ще бжде, по всѣка вѣроятность, послѣдвана отъ едно основно прѣработване на картата на Централна Европа. То ще засегне и Балканитѣ. Смѣшно е подиръ това, да се говори за непарушимостьта на послѣднитѣ договори, които, като ограбиха законнитѣ придобивки на България, отнеха ѝ всѣка възможность за единъ нормаленъ политически, икономически и интелектуаленъ животъ. Питатъ ни днесъ: защо България пази неутралитетъ? Защо тя не задоволи своитѣ ревандикации съ линията Еносъ—Мидия; и пека ли тя сръбска и гръцка Македония? Защо не се откаже отъ Добруджа, която ѝ бѣ отнета отъ Букурешкия договоръ? За да отговоримъ на всички тия въпроси, трѣбва да се върнемъ назадъ до началото на българския въпросъ, и да отбѣлѣжимъ послѣ неговото развитие.

„Славянитѣ, отъ които ний произлизаме, сж се появили рано на Балканския полуостровъ. Въ VI вѣкъ Византийцитѣ нарѣчатъ Македония „Славиния", и всичката територия отъ Дунава до Архипелага и Пелопонезъ бѣ наводнена съ славянски маси. Първитѣ български орди се появиха въ VII вѣкъ; въ 626 г. тѣ заплашваха Цариградъ. Половинъ вѣкъ покъсно една силна колона, начело съ Аспаруха, тръгнала отъ брѣговетѣ на Черно море, Азовско море и Кубанъ, нахлула въ Скития (Добруджа), завладѣла сѣверо-източната часть на

Мизия (Дунавска България), и наложи единъ договоръ на императоръ Константинъ Погонатъ, който (договоръ) е първиятъ международенъ актъ на независима България.

Били тѣ отъ славянско, финско или туранско потекло, както дълго се спори върху това, българитѣ донесоха една мощна военна организация и централистична тенденция; тѣ се прѣтопиха между славянскитѣ маси, като играхъ почти сжщата роля като франкитѣ въ Галия. Крумъ Велики (803—814) прѣвзе Одринъ съ приступъ. При царуването на Бориса българитѣ приеха Християнството, и получиха отъ калугеритѣ братя Кирилъ и Методий народната си писменость. Страната се покри съ черкви и училища. Македония стана люлката на българската цивилизация. Сборници на закони, литургични книги, проповѣдитѣ и житиета на светци, писани на старобългарски езикъ образуваха литературното съкровище, отъ което се ползуваха всички други славяни. Симеонъ прострѣ границитѣ си до сѣверна Тесалия и до Албания; Самуилъ мѣстѣше столицата си едно слѣдъ друго въ Скопие, Прилѣпъ, Битоля и Охридъ.

„Сто и шестдесеть и осемь години стояха българитѣ подъ византийско владичество, и слѣдъ нѣколко безплодни възстания сполучиха, да основатъ подъ Асѣновцитѣ тѣхното второ царство (1186 г.). При Калояна и Асѣна II България се простираше отъ Дунава до Марица и Бѣло море и отъ Черно море до Охридското озеро съ излазъ на Адриатика. Границитѣ на тази империя се намалѣваха и уголѣмяваха, както това се повтаря въ историята, до врѣмето на Шишмановци, когато турцитѣ завоеватели смазаха отслабналата отъ вжтрѣшни несъгласия България. Българското отечество, чиито етнически граници бѣха вече очертани, попадна подъ двойно робство: политическо подъ турцитѣ, религиозно подъ гръцката патриаршия въ Цариградъ. Но докато турцитѣ зачитаха винаги сѣмейната и задружната автономия на българитѣ, Патриаршията се зае, да ги денационализира, като при това ги експлоатираше материално по единъ отвратителенъ начинъ. Селянитѣ, които образуваха болшинството отъ българския народъ, не се поладоха на погърчването, и реагираха противъ насилията, които Патриаршията удвои прѣзъ XIX в., за да прѣтопи този непокоренъ елементъ. Сериознитѣ движения, които избухнаха противъ гърцитѣ въ много градове,

накараха Султана, да обнародва фермана отъ февруарий 1870 г., който установи една българска Екзархия, която съединии въ своята юрисдикция провинциитѣ на Дунавска България, Тракия и Македония.

„Черковната борба успѣ. Напротивъ, революционнитѣ движения винаги пропадаха, като струваха безбройни жертви. Най-сетнѣ, кланетата въ 1876 г. привлѣкоха вниманието на великитѣ сили. Конференцията на посланницитѣ, събрана въ Цариградъ, провъзгласи необходимостьта, да се даде административна автономия на Македония, Тракия и Дунавска България (приблизително територията на българската Екзархия). Но турскитѣ звѣрства се подновиха; Русия се смили отъ страданията на братския народъ. Побѣдитѣ на Царь-Освободитель Александъръ II дадоха на България ново политическо съществуване (1877). Санъ-Стефанскиятъ договоръ се водѣше по фирмана отъ 1870 г., за да опрѣдѣли границитѣ на новата държава. Още единъ пѫть се признаха точно етнографическитѣ граници на сѣверъ Дунава, на изтокъ Черно-море до Мидия; на югъ Егейско море съ Кавала и Орфанскиятъ заливъ; на западъ Дринъ, Охридското озеро, и Бистрица безъ Солунъ.

„Извѣстно е, че Берлинския конгресъ намали съ двѣ трети Санъ Стефанска България, не защото се оспориваха етническитѣ граници на нацията, но защото искахъ да отнематъ на Русия престижа на нейнитѣ побѣди, и да се избѣгне много бързото разпадане на отоманската империя. Създадената съ тая цѣль автономна провинция Румелия се присъедини въ 1885 г. къмъ България, и, докато княжеството се провъзгласи независимо на 5-и октомврий 1908 (послѣ се обърна въ царство), Македония, прѣдадена на турскитѣ прѣслѣдвания и на сръбската и гръцка пропаганди, изглеждаше, че ще ѝ се изплъзне окончателно.

„За да спаси българския тамъ елементъ отъ изтрѣбване, България разбра, че трѣбва да наложи на Великата Порта автономията на тази провинция, и за това да говори въ съгласие съ Сърбия и Гърция. Въпрѣки лошитѣ спомени отъ нападението въ 1885 и терористичната сръбска пропаганда въ Македония, българското правителство се сближи съ сръбското, и подписа тайния договоръ прѣзъ марта 1912 г. Звѣрствата въ Кочани и Щипъ направиха скоро войната не-

избѣжна; набърже осигуриха съдѣйствието на Гърция и Черна-Гора.

„Българитѣ изнесоха гомѣмата тежесть въ борбата на тракѝйскитѣ бойни полета; тѣ посрѣщнаха главния турски ударъ, и побѣдиха: послѣ, слѣдъ прѣкжсването на Лондонскитѣ прѣговори, тѣ се опълчиха срѣщу Чаталджа, Булаиръ и Одринъ. На 26-и мартъ Одринъ бѣ взетъ съ приштжъ. На 30-и май, подъ натиска на сѣръ Едуардъ Грей, бѣ подписанъ Лондонскиятъ миръ. България, въ съгласие съ Сърбия чрѣзъ договора отъ 1912 г. и съ Гърция, която ѝ признаваше Кавала, Сересъ и Драма, виждаше реализирани отъ Лондонския протоколъ своитѣ народни аспирации. Тя получаваше Македония до Охрида, Костуръ, Воденъ и на югъ Кавала, Мидия—Енесъ.

„Но, докато българскитѣ войски довършиха смазването на турскитѣ сили, гърцитѣ и сърбитѣ свободно окупираха македонскитѣ земи, и се споразумѣха, да ограбятъ България отъ тъй скжпо платенитѣ придобивки. Въ подготвената отъ тѣхъ война, дѣто България сбърка, като първа почна непріятелскитѣ дѣйствия, и по този начинъ създаде претекстъ за нейнитѣ нападатели, тя се видѣ заобиколена отъ четирма непріятели: сърби, гърци, ромъни и турци, и побѣдена, подписа Цариградския и Букурещкия договори.

„Македония, за която отъ десетки години даваше такива тежки жертви, попадна подъ гръцко и сръбско иго, по-тежко отъ турското. Турцитѣ заграбиха южна Тракия, ромънитѣ златната Добруджа, дѣто отъ 300.000 жители, които ни изтърпѣха, само 6% бѣха тѣхни. България спечели отъ войната само достжпъ на Егейско море при Деде-Агачъ и Порто Лагосъ. Равновѣсието на балканитѣ, за което толкова се говори въ Букурещъ и другадѣ, бѣ нарушено. Въ замѣна на всички тия жертви, България получаваше 15000 кв. километра и 850.000 души, докато Сърбия придобиваше 38000 кв. километра съ единъ милионъ жители, а Гърция 56000 кв. кил. съ 1.600 000 жители.

Европейската война свари България въ едно трудно материално и морално състояние; народътъ бѣше силно осърбенъ, ожесточенъ и отчаянъ отъ ударитѣ, които сполѣтяха неговата морална цѣлость. Покането да се притече на помощь на Сърбия, която Австрия заплашваше, България чуствуваше,

че нейнъ племененъ дългъ е, да се отзове на тази покана на нейната освободителка Русия. Но можено ли ти да прости тъй скоро на тѣзи, които вчера я бѣха ограбили?

„Трѣбва да отбѣлѣжимъ, че България не е искала и не иска компенсации; тя иска това, което е нейно. Ако една намѣса на страната на тѣзи, които се бият за правото и свободата, е нужна и възможна. България ще се рѣши на това. Тя знае, дѣ е намирала винаги подкрѣпа за реализирането на аспирациитѣ си, и тя инстинктивно сжди, че нейното мѣсто не може да бжде другадѣ, освѣнъ при Русия и нейнитѣ съюзници; но това е въпросъ на дипломатическитѣ прѣговори, които се водятъ сега.

„Трѣбва да ж слѣши, за да не видятъ, че единственото срѣдство, да се осигури бждащето на балканскитѣ народи, е, да се установитъ между тѣхъ точнитѣ етнографически и географически граници. Най-доброто разрѣшение на балканскитѣ мжчноти е все пакъ това, което се състои въ връщането Suum cuique Българскиятъ характеръ на Македония е исторически установенъ възъ основа на доказателства още отъ X вѣкъ. Сръбскиятъ историкъ Иванъ Рачъ пише въ своята история на сръбския народъ (1794), че сръбската територия не отива по-нататъкъ отъ Шаръ-планина, и че Македония е българска. Още отъ по-рано, въ 1690 г., такъвъ бѣше възгледътъ на сръбския владика Арсенъ Черноевичъ, и отгогава сжщото поддържатъ съврѣмоннитѣ югославянски учени: това бидо изтъкнато отъ прѣговоритѣ въ 1910 г. между Русия и България, и признато отъ самото Сръбско правителство въ съюзния договоръ отъ 1912 г., който си запазваше само „Скопската спорна зона“. Нека задоволятъ българския народъ: той ще бжде факторъ на сигурностьта и на мира въ тоя отъ вѣкове туренъ на изпитание полуостровъ.

17-й юлий.

Вжтрѣшното политическо положение на България е факторъ, който въ една източна страна, дѣто влиянието на владѣтеля надминава фактически неговитѣ конституционни права, безъ да наддѣлява съвършено, все пакъ ще упражни значително влияние върху външнитѣ отношения на нацията. Шансоветѣ за намѣса, а още по-вече смисъла на намѣсата, която изглежда все повече и повече вѣроятна, безъ да е опрѣдѣлено още направлението ѝ, се прѣплитатъ от-

части въ сегашното положение на дѣйствителнитѣ сили на партиитѣ. Необходимо и интересно е прочее, да ги изучимъ.

Седемъ голѣми партии изразяватъ по настоящемъ разнитѣ тенденции на българското мнѣние: народняци, прогресити, демократи, радикали, либерали, социалисти и земледѣлци.

Народнякитѣ, които фракцията преза нарича националисти, което е съвършено неточно, сж. наслѣдници на консервативната партия, „горитѣ“ на българския парламентаризъмъ. Водени отъ умѣрени и прѣдпазливи водачи излѣзли измежду граждани и селяни собственици, тѣ са дали на България нѣколко отъ най-добритѣ ѝ държавници. Шефътъ имъ е днесъ най-уважаваниятъ политически лидеръ, при все че той живѣе почти отстранено въ разкошната си къща на улица „Царь Освободитель“, отчаенъ и смазанъ отъ стромолясването на Балканския съюзъ, негова идеалъ, за моментъ реализиранъ, благодареніе на него. Иванъ Евст. Гешовъ свърза дѣйствително името си съ договоритѣ отъ 1912 г. съ Сърбия, Гърция и Черна-Гора. Въ историята ще му бѫде отредена най-свѣтлата страница; но, когато България се ангажира въ едно друго направление, и се разби у коалициятa на съсѣдитѣ си, бившиятъ министръ прѣдседатель се струва на невѣжествената маса отъ общественото мнѣніе за побѣденъ и истински виновникъ на катастрофата отъ 1913 г. Послѣднитѣ избори отстраниха, тъй да се каже, партията му отъ Събранието.

Господинъ Гешевъ, англичанинъ по възпитание, винаги коректенъ и нерѣшителенъ, срамежливъ, дори слабъ (той показа това при подаването оставката си, като не се остана дори, да се бори противъ личната политика); неговитѣ най-отличенъ по борба другарь и най-добъръ сътрудникъ, е г. Тодоровъ, бившъ прѣдседатель на Събранието и финансовъ министръ, който притежава напълно енергия, воля и дѣйствие. Добъръ ораторъ и финансистъ, той се проявѣ като такъвъ, когато бѣше министръ. Краснорѣчивъ и изразителенъ, той е неуморимъ, ми каза единъ отъ неговитѣ противници, като отдаваше съ това честь на неговата честность, лоялность и правота.

Други двѣ важни личности въ народнишката партия сж двамата му зетйове, г. г. Бобчевъ и Маджаровъ; единиятъ

бившъ пълномощенъ министръ въ Петроградъ, дѣто бѣше въ връзка съ г. Делкасе; другиятъ по настоящемъ неговъ замѣстникъ въ сжщата столица. Господинъ Бобчевъ, професоръ въ Софийския университетъ, е ученъ историкъ, заблуденъ въ политиката, дѣто, споредъ некомпетентното мнѣние, което циркулира тука, куражътъ му не се равнява на дълбочината на неговитѣ възгледи и простора на познанията му. Той е директорътъ и почти единственият редакторъ на двѣтѣ списания „Българска сбирка“ и „Юридически прѣгледъ“. Маджаровъ е най-добрият журналистъ въ България. Главенъ редакторъ на най-значителния български вѣстникъ „Миръ“ — официалният органъ на партията, той бѣше министръ на общественитѣ сгради въ Гешовия кабинетъ. Сегашният главенъ редакторъ на в „Миръ“ — Пѣевъ-Плачковъ, секретарь на народната академия, бившъ министръ на просвѣтата, твърдѣ интелегентенъ, отлично владѣющъ английски, е послѣдният отъ тази духовна плеяда, която прави честъ на народната партия. Една нова генерация ще ѝ даде, когато стане нужно, нови шефове. Двама отъ позначителнитѣ сж банкерътъ Буровъ, който бѣ за малко министръ, съ вѣроятно блѣстящо политическо бждаще, и адвокатътъ Борисъ Вазовъ, плодовитъ, но твърдѣ промѣнливъ, публицистъ, който изгуби отъ популярностьта си, като се отказа первли опозицията на министерството, да воюва за проекта, отнесенъ се до военнитѣ сждилища, въ врѣме на ревизията на конституцията.

По-възрастниятъ му братъ, генералъ Вазовъ, който, като инженеренъ офицеръ, взе голѣмо участие въ прѣземанието на Одринъ, и който бѣше нѣколко дни министръ на войната прѣзъ втората Балканска война, е сжщо талантливъ публицистъ. Слѣдъ оттеглюванието му отъ войската той биде избранъ за общински съвѣтникъ въ София.

Народнящитѣ въ слѣднитѣ избори изгубиха много поради вечнитѣ несполуки, а сжщо и отъ натиска на правителството, което ги замѣсти; тѣ имать само 7 депутата въ камарата: Гешевъ, Тодоровъ, Бобчовъ, Плачковъ, Буровъ, Поповъ и Коцевъ (послѣдният младъ и многообѣщающъ, жененъ за французойка отъ Гренобль). Тѣхната парламентарна слабость прѣдварително осжжда акцията имъ на горещи русофили, желающи обявяването на България на страната

на освободителитѣ си и немедленото обявяване на войната*). Партията на г. Данева, прогресистка или Цанковистка както я наричатъ, бѣше по-малко прѣдставена въ Събранието отъ партията на Гешова. Наистина, ако г. Гешовъ е, може би, виновенъ за слабостьта, дѣто прѣдпочете, по-скоро да подаде оставка, отколкото да се противопостави на плановетѣ, които подозираше у царь Фердинанда, Дановъ е обаче, който понесе прѣдъ Българската нация тяжестьта на непростимата грѣшка — разривътъ прѣзъ юний 1913 г.: той бѣше прѣдсодатель на Министерскиятъ съвѣтъ, когато царьтъ и главнокомандующиятъ заповѣдаха прѣждеврѣменното нападение. Даневъ, рѣшенъ тогава, слѣпо да приеме арбитража на руския царь въ спора съ Сърбия, изиска отъ командующитѣ спирането на офанзивата и връщането на войскитѣ на първопачалнитѣ имъ мѣста. Но започнати по такъвъ начинъ, неприятелскитѣ дѣйствия не можаха вече да бждатъ спрѣни: искритѣ на първия ударъ бѣха вече запалили пожара. Дановъ, който не съумѣ, да избѣгне войната, и на когото, отъ друга страна ,липсваше достатъчна енергия, за да я води до край, падна отъ власть въ немилость и общъ гнѣвъ. Убѣдена русофилска партия както народнишката, цанковистката партия, тъй да се каже, нѣма повече никакво влияние за една немедлена и безъ всѣкакви условия намѣса на наша страна. Въ Събранието освѣнъ нейниятъ водитель, ти се прѣставлява и отъ адвоката Ходжевъ, подпрѣдседатель на френско-българския комитетъ (комитетъ съ чисто теоретическо сжществуване). Партийниятъ органъ, вѣстникъ „България", е вече спрѣлъ, което е жалко за интереситѣ на Съглашението.

Третята голѣма опозиционна партия е тази на демократитѣ, основана отъ извѣстния трибунъ Каравеловъ, и на която настоящъ шефъ е адвокатътъ Малиновъ. Отстранени отъ дълго врѣме отъ властьта, тѣ не бѣха замѣсени въ парламентарната несполука на своитѣ приятели, Гешевъ и Даневъ. Обаче тѣ така сжщо сж твърдѣ искренни русофили; но умѣрени, тъй да се каже, или по-скоро имать симпатии, признателность и расовъ солидарность, отколкото пълна подчиненость на желанията на руския царь, Тѣ сж партизани

*) Н. Р.

на намѣрата, но срѣщу концесии за жертвитѣ, които ще се дадатъ отъ селската и градска маси; уморени отъ авантюри, не ще напуснатъ доброволно неутралитета; управляющитѣ демократическата партия държатъ смѣтка за това състояние на духоветѣ на избирателитѣ си, и ги подтикватъ, чрѣзъ една жива пропаганда съ рѣчи и писание по вѣстницитѣ, за намѣсата.

Малиновъ, който бѣше министръ прѣдсѣдатель отъ февруарий 1908 г. до мартъ 1911 г., е държавникъ, който осигури и извърши прокламирането на българската независимость. Дългото му стоене на власть не остави никакви поводи за обвинение, които тъй често понижаватъ авторитета на балканскитѣ политици слѣдъ падането имъ отъ власть. Малиновъ, който нѣма никаква отговорность прѣдъ народа за събитията отъ послѣдната криза, се радва, въпрѣки русофилскитѣ си чувства, на извѣстно довѣрие прѣдъ царя. Между всичкитѣ опозиционни шефове на него владѣтельтъ ще се облѣгне, и съ него ще си послужи, ако поиска, да измѣни направлението на политиката, инаугурирана отъ Радославова. Малиновъ знае това, и отъ своя страна се старае да манажира чувствата на царя, като избѣгва всѣка прѣма критика на неговата лична политика. Неговитѣ приятели сж по-малко сдържани: държатъ почти републикански езикъ понѣкога.

Главнитѣ сътрудници на Малинова сж Ляпчевъ, Таковъ и Мушановъ. Ляпчевъ, бившъ финансовъ министръ, е повече извѣстенъ като публицистъ. Живъ, нервенъ, той щѣше, може би, да има не-голѣма извѣстность, жесть, инициатива и смѣлость въ далечъ моментъ, отколкото официалния шефъ на партията, за да въвлѣче демократитѣ въ една манифестация, или държавенъ прѣвратъ, подобни на тия, които докараха на власть хората на настоящето правителство. — Г. Таковъ, бившъ министръ на полицията, твърдѣ влиятеленъ, но твърдѣ повърхностенъ рѣши една енергична пропаганда въ полза на четворното съглашение. Смѣлъ, той биде освиркань въ публичнитѣ събрания; за нещастие, той е само агитаторъ, но не и държавенъ мжжъ. Отличителната му черта, — носи постоянно цилиндъръ, и „цѣлата заслуга се състои въ това", казватъ. — Г. Мушановъ, бившъ министръ на полицията и на просвѣтата, нѣкога студентъ въ Ексъ,

съ французки манталитетъ, твърдѣ французинъ по духъ и симпатии, е единъ отличенъ ораторъ и рѣшителенъ човѣкъ: упоритата му глава дишѣ енергия. Той се върна отъ провинцията, дѣто бѣше ходилъ, да проповѣдва немедленъ кръстоносенъ походъ противъ турцитѣ.

По-неизвѣстни, но при все това влиятелни сж г. г. Моловъ и Данаиловъ, доктринеритѣ на партията. Първиятъ бившъ министръ на народното просвѣщение, е професоръ въ правния факултетъ, както г. Бобчевъ. Вторията е професоръ по политическа икономия и депутатъ. Цѣла София говори за послѣдната му фантазия: той си е построилъ, наблизу до Генадиева въ квартала при „Борисовата“ градина, една кжща въ . . . струски стилъ, на която самъ той далъ пропорциитѣ, според археологическитѣ си изслѣдвания (?), и която украсилъ съ атически колони и малки червъргити прозорчета; и азъ, като всички, ходихъ да се чудя на абсурдностьта ѝ.

Демократическата партия, която съставлява най-голѣмата часть на опозиционната армия, има тридесеть и три мѣста въ парламента. Нейниятъ органъ „Прѣпорецъ“, е почти толкова разпространенъ, колкото и в. „Миръ“, и неговото влияние е въ дѣйствителность насърдчително.

Радикалитѣ сж отцѣпени отъ демократическата партия, съ която тѣ напослѣдъкъ влѣзоха въ коалиция (вѣрно, тя ще докара сливанието имъ). Шефътъ имъ г. Нефъ Цановъ, Видински адвокатъ, идеалистъ и утопистъ. Той е антантистъ поради чисто сантиментални причини — приятелность къмъ Русия, ненависть къмъ германцитѣ заради арогантностьта и грубостьта имъ и тѣхнитѣ нарушения на всѣко национално право. Другата звѣзда на радикалната партия, която има петима депутати въ камарата, е адвокатътъ Фелденхехтъ, германски покръстенъ евреинъ, женетъ за българка, адвокатъ и професоръ по правото въ университета. Вѣсникътъ имъ не е съвсѣмъ незначителенъ.

Срѣщу четиритѣ опозиционни партии правителството е групирало либералната коалиция, и смѣта, да осигури болшинството съ гласоветѣ на земледѣлцитѣ.

Либералитѣ се раздѣлятъ помежду си на три фракции; тази, на която е лидеръ Радославовъ, и тия на Тончева и

Тенадиева, и които, за да се отличават отъ първата, се наричатъ 1-о младолиберали, 2-о народолиберали.

Самата либерална партия, радославската фракция, се представлява въ парламента отъ около осемдесетъ депутата. По това се вижда, кой е „правилъ изборитѣ“. Освѣнъ шефътъ ѝ, който е едноврѣменно прѣдсѣдатель на министерския съвѣтъ и министръ на външнитѣ дѣла, тя има трима министри въ кабинета: Поповъ на правосѫдието, Пешевъ на просвѣщението и Дѣнчевъ на земледѣлието. Върли противници на русофилскитѣ партии, когато бѣха въ опозиция, либералитѣ дойдоха на власть прѣди двѣ години, като провъзгласиха сближението съ Австрия и противодѣйствие на всѣкакво руско намѣсване въ балканитѣ, въ което подозираха сърбофилство. Шефоветѣ имъ сѫ пълни съ злобата и отмъщението спрѣмо съсѣдитѣ, „които нападнаха и ограбиха България“. Отъ започването на европейската война, въ противоположность на опозиционнитѣ партии, които прѣпоржчватъ намѣсата, тѣ проповѣдватъ неутралитетъ, който допуща контрабандата, и по този начинъ покровителствува и фаворизира непрятели — турци и германци.

Обаче, както се изрази и самиятъ прѣдсѣдатель на министерския съвѣтъ, този неутралитетъ не ще да трае, може би, до края. Турцитѣ, съ които българитѣ прѣговарятъ отъ нѣколко мѣсеца насамъ подъ покровителството на Берлинъ и Виена, упорствуватъ и не отстѫпватъ отъ Караагачъ (Одринската гара), който прѣсича единствения пѫть на желѣзницата София — Пловдивъ къмъ Бѣломорския брѣгъ. Владѣнието на тази желѣзнопѫтна линия, и евентуалното засмѣне отново на Одринъ прѣставляватъ достатъченъ съблазнителенъ интересъ, за да докарать едно скарване, и цѣната, която прѣдлага Съглашението, за да отклони тази цѣнна помощь, ще прѣдъвти, може би, тоя старъ и хитъръ политикъ. При все това изглежда по-логично, за осѫществението на тази нова политика да разчитаме на нашитѣ открити приятели, отколкото на довчерашнитѣ наши непрятели. Но въ такъвъ случай не бихме ли срѣщали съпротивление на самия царь?

Официалниятъ органъ на прѣдсѣдателя на Министерския Съвѣтъ е в „Чаръдни права“; официоза на министерството на външнитѣ работи е в. „l'Echo de Bulgarie“, списванъ на французки.

Младо-либералитѣ въ България сж тоже германска партия, защото Германия знае, да плаща, а въ лицето на лидера ѝ Тончевъ тя намѣри тъкмо такъвъ човѣкъ, какъвто търсѣше. Не стѣснявайки се ни най малко отъ по-раншнитѣ дѣла и прежди за рушвети, Тончевъ зае портофейла на финансптѣ въ австрофилския кабинетъ отъ 1913 г. Той пръговаря въ Виена и Берлинъ за заема, който е първата връзка, съ която Централнитѣ сили мислятъ, да държатъ България. Тая сдѣлка донесла лично на него единъ милионъ; това се говори навсѣкждѣ въ София. Разправятъ единъ анекдотъ, че единъ германски дипломатъ, казалъ въ едно събрание, дѣто билъ и министра: „Още единъ такъвъ заемъ, и Тончевъ ще може да даде на всѣко отъ дѣцата си по единъ милионъ!“ Напетина, тоя авантюристъ има единъ синъ и една много красива и прѣлестна дъщеря. Хората около Тончева организиратъ контрабандата и снабдяването съ храни на нашитѣ непрятели. Цѣли вагони, натоварени съ брашно, пристигатъ на границата; ако платятъ скжпо, митничарьтъ признава, че това сж трпце; ако ли не, чувалитѣ се конфискуватъ. По този начинъ на Тончева и неговитѣ околни сж броени милиони.

Младолибералната партия, която има тринадесеть депутата, зае още портофейла на търговията (сега се разбира защо) въ лицето на г. Гакаловъ. Подпрѣдсѣдателятъ на камарата, г. Сава Ивапчевъ, много интелигентенъ адвокатъ, е тоже младолибералъ. Партията нѣмъ не издава никакъвъ вѣстникъ.

Третата група отъ управляющата коалиция е тази на народолиберадитѣ, стамболовистката партия, чийто шефъ е Генадиевъ. Натоваренъ при идването на либералитѣ, за своето дълго русофобство съ портофоля на външнитѣ работи, Генадиевъ се видѣ принуденъ, да го остави, докато пъкъ Радославовъ, напетина много по-интелигентенъ отъ него, ставаше повече и повече довѣреното лице на царя. Тамъ е, може би, началото на неговото обръщане къмъ каузата на Антантата—обръщане, както изглежда, станало искрено отъ пжтуването му въ западнитѣ столици: отъ желанието му, да прѣдставлява страната си въ Парижъ, и отъ сигурното прѣпѣпяване на силитѣ по отношение на голѣмия европейски дуелъ. Присъединяването на Гена-

днева къмъ идеята за намѣсата е отъ естество, или да увлѣче Радославова по този пѫть, или пъкъ да направи мѫчно задържането му на власть. Подръжката на стамбуловистката партия е въ дѣйствителность нужна на прѣдседатели на Министерския съвѣтъ, за да запази болшинството въ Събранието. Ако той се присъедини къмъ русофилската опозиция по въпроса за намѣсата, и ако правителството остане неутрално, или даже германофилско, царьтъ ще трѣбва да разтури камарата, или да смѣни кабинета. Обаче, камарата, избрана слѣдъ двѣ разтуряния и съ натискъ, който съ голѣмъ трудъ осигури едно австрофилско болшинство, мѫчно може да бѫде разтурена слѣдъ толкова кратко законодателствуване. Въ всѣки случай то би станало причина за важни вѫтрѣшни мѫчнотии. Ето защо правителството се бои толкова отъ Генадиева, и се старае да го държи, чрѣзъ по-раншнитѣ слѣдствия и нови съдебни дирения. Но стамбуловисткиятъ лидеръ не се стрѣска; той има задъ себе-си двадесеть отъ тридесеттѣ и трима депутати на партията, които вчера гласуваха единъ дневенъ редъ на довѣрие, по поводъ на акцията му, и публикува единъ апелъ къмъ всичкитѣ членове на партията си. Вѣстникътъ му „Воля" води всѣкидневна ожесточена борба. Разривътъ между него и правителството впрочемъ не е още проявенъ, защото приятелтъ му, министрътъ на пѫтищата и съобщенията, г. Апостоловъ, стои още въ кабинета.

Малцинството на партията, напротивъ, остана вѣрно на стария девизъ, и шефътъ му г. Добри Петковъ, министръ на общитѣ сгради, е явенъ неутралистъ и германофилъ. Тази фракция брои въ редоветѣ си най-яростния, най-буйния отъ германофилитѣ, докторъ Момчиловъ, подпрѣседатель на Камарата и редовнятъ доставчикъ на интервюта, прѣдназначени за виенската преса. Разколницитѣ-стамбуловисти основаха наскоро единъ вѣстникъ „Новъ вѣкъ", поддържачъ съ паритѣ на германската пропаганда и отчасти редактиранъ въ легацитѣ на Централнитѣ сили.

Генералъ Фичевъ, министъръ на войната, бившъ ученикъ отъ военното училище въ Туринъ, но въ онія врѣмена, когато Италия слѣпо се възхищаваше отъ германската военна организация, е тоже германофилъ. Като стамбуловистъ, той бѣше приятель на Генадиева, но е скаранъ съ него отъ

атентата въ казиното, дѣто дъщери му намѣри смъртта си, и отговорността за който той стоеше на бившия министръ.

Земледѣлцитѣ не сж политическа партия. Тѣ сж една селска организация, жакерия. Програмата на тѣхнитѣ избраници е много проста: Ний плащаме данъци, за да угодимъ чиновницитѣ. Искаме да се намалятъ заплатитѣ имъ, и да се прѣмахнатъ поменитѣ имъ. Да нѣма генерали! да нѣма градоначалници! Земледѣлцитѣ нѣматъ нищо общо съ Германцитѣ. Богати селяни, тѣ завистливо пазятъ произведенията на земитѣ си отъ чуждата конкуренция. По същество тѣ сж едно селско сдружение, което би било по-точно да се нарече селска или земледѣлческа партия, или подобрѣ (понеже тѣ претендиратъ, че сж партия) Земледѣлчески съюзъ. — Въ нѣкои отношения програмата на този селски пролетариятъ е повече отъ реакционна, а въ други — абсолютно демагогска. Обаче толкова голѣмо бѣше общото незадоволствие въ врѣмето на послѣднитѣ избори, че тази партия отъ селашки анархисти, за очудвание (грѣбва да го признаемъ), зае петдесетъ мѣста въ парламента. Затова и правителството разчита на нея; но като неутралисти и по-склонни къмъ антантата, то маневрира, за да ги привлѣче къмъ болшинството въ случай на окончателното отмѣтане на Генадиевъ. Земледѣлцитѣ нѣматъ шефъ. Най влиятелниятъ измежду тѣхъ е адвокатътъ*) Стамболийски. Вѣстникътъ имъ се нарича „Земледѣлческо знаме“.

Социалистатъ сж единъ абсолютно независнимъ елементъ. Раздѣлени на двѣ фракции, тѣсни и широки, които се борятъ ожесточено помежду си, тѣ не могатъ да разчитатъ на голѣмъ успѣхъ между дребната буржуазия, привлѣчени отъ буржуазнитѣ партии, нито между селянитѣ националисти, или земледѣлци. Тѣхната пропаганда почива на здрави основи. Българската демокрация, прѣимущественно селска, се състои отъ голѣмо число дребни собственици, които притежаватъ по петь-шесть хектара, а много пжти и по-малко. Не съществува благородна класа, или пъкъ нарична аристокрация, която да възбуди завистьта на бѣднитѣ класи. Понеже индустрията е слабо развита, не можа да се създаде работническа класа съ нейнитѣ „претенции“ и водачи. Социализмътъ е повечето

*) Автора и тука е въ погрѣшка. Стамболийски има земледѣлческо образование. Бѣл. на пр.

антидинастическа и републикано-революционерна партия, отколкото организация за общочовѣшки реформи. По чудо избранитѣ двадесеть депутата, които имать въ парламента, не отговарятъ на истинскитѣ имъ сили.

Широкитѣ социалисти, нашитѣ „юнифисти", допущатъ сътрудничеството съ буржоазнитѣ партии, политиката на „блока". Шефътъ имъ Сакъзовъ е по разуменъ, и не толкова „широкъ" обаче, както името на партията му показва. Тѣхниятъ вѣстникъ „Народъ", симпатизира на Антантата, но се бори противъ намѣса отъ всѣкакъвъ родъ, поради общо-познати причини.

Тѣснитѣ социалисти, нашитѣ „революционери", сж умѣрени отцѣпници, като германскитѣ Марксисти, които, като тѣхни духовни наслѣдници, обожаватъ „социалиститѣ на Кайзера", както кадетитѣ отъ Военното училище — обожаватъ Молтке и Хинденбурга. Непримирими противници на всички буржуазни правителства, тѣ сж може би и най-добрѣ организираната партия въ България съ значителенъ фондъ, и които издава „Работнически вѣстникъ", много разпространенъ между учителитѣ на основнитѣ училища, синдикираннтѣ работници, които сж малко — всичко десетина хиляди абонати.

Това разнилване на политическитѣ сили и парламентарното непостоянство, което произтича отъ него, сж на пръвъ поредъ причини за слабостьта и нерѣшителностьта на правителството.

Въпъ отъ политическитѣ вѣстници—собствени органи на всѣка отъ партиитѣ, които направляватъ общественото мнѣние, българската преса се състои отъ множество вѣстници, чиято многобройность и тиражъ показватъ, съ каква страсть избирателитѣ се интересуватъ за народния животъ и въпкашнитѣ събития.

Поради много остра политическа борба, българскитѣ вѣстници не могатъ да бждатъ безпристрастни; всѣки отъ тия вѣстници има свое направление, и о пли прѣданъ, или непримиренъ намъ. „Русофилски" вѣстници сж: „Дума", който излиза отскоро, и с сутрѣшното издание на в. „Миръ"; „Балканска трибуна" и „Зари".

Германофилски вѣстници сж в. „Камбана", органъ на военнитѣ, очевидно подкупенъ и списванъ отъ Германската легация; „Зорь" и „Български търговски вѣстникъ", спис-

ванъ на български и нѣмски. Двата голѣми информационни вѣстници, безъ политическа боя и много разпространени в. „Утро“ и в. „Дневникъ“, сж дѣйствително привързани на Германия, посрѣдствомъ грамадни суми, които имъ дава германската пропаганда; тѣ изглеждатъ много послушни на правителството. В. „Балканска поща“, наскоро основанъ и печатанъ въ печатницата на Камбана, е просто „рушветчийски“, който взема и съ лѣвтѣ ржцѣ, и по този начинъ симулира безпристрастие.

Естествено, България има свои официаленъ вѣстникъ; това е „Държавенъ вѣстникъ“. Илюстрованата преса, чийто начинъ на репродукции е съвършено първобитенъ, брои четири периодически списания: „Всесвѣтска панорама“, „Азъ знамъ всичко“, „Свѣтлина“ и „Илюстрация“; всички снабдявани отъ германската пропаганда съ фотографии, карти, статии, на даже и клишета; но държатъ да репродуцирать и френзски изгледи, като се надѣватъ, да бждатъ възнаградени за тази си ревность съ нѣкоя субсидия.

Изобщо, българскитѣ вѣстници, като изключимъ може би в. „Миръ“, се редактиратъ отъ млади хора, които още се учатъ на политика, и нѣматъ ни опитность, ни зрѣлость. Много рѣдко вѣстницитѣ публикуватъ добрѣ съставени и проучени статии; тѣ нѣматъ никакви кореспонденти въ чужбина. Тѣхнитѣ статии сж съчинявани било по информациитѣ на чуждитѣ агенции, било по статиитѣ, които се печататъ въ чуждата преса. Най-разпространенитѣ вѣстници сж чисто информационнитѣ, макаръ и по винаги точни „Дневникъ“ и „Утро“, които излизатъ въ 15.000—20.000 екземпляра.

Българската телеграфна агенция е официална, и се намѣщава въ Министерството на външнитѣ работи; тя е единствената информационна агенция, дѣйствующа въ България. Тя публикува всѣки день въ три издания, (въ десеть часа сутринь, дванадесеть и шесть часа вечерь) копия на френски и на български, телеграмитѣ на голѣмитѣ агенции: Хавасъ, Стефани, Райтеръ, Вѣстникъ, Сръбско пресбюро, Волфъ, Кореспонденцъ-бюро, и комюникотата на легациитѣ. Вѣстницитѣ възпроизвеждатъ по нея тия телеграми, като не се възпиратъ дори да ги съкращаватъ споредъ тенденцията имъ.

Германскитѣ телеграми, много по-пространни отъ французкитѣ, се публикуватъ почти едноврѣменно. Прѣди нѣколко

мѣсеца, напротивъ, нашитѣ телеграми закъснѣваха доста дълго, и германскитѣ лъжи се ползуваха съ всичкитѣ прѣимущества на тоя благосклоненъ неутралитетъ. Само рускитѣ телеграми можеха да съперничатъ съ австрогерманскитѣ по разнообразие и информационни подробности и по бързината на прѣдаване и публикуване. Френската легация попита, дали Софийската радиотелеграфна станция получава информационнитѣ телеграми тутакси отъ Айфеловата кула и отъ Лионъ. Правителството отговори, че тая станция, която нѣма достатъчно уреди, бѣ снабдена само съ единъ апаратъ регистраторъ, и че едва успѣва да изпраща и приема най-необходимата официална кореспонденция!"

Германската пропаганда въ България разполага съ значителни капитали и многобройни агенти, взети отъ тукъ, или изпратени специално отъ Германия. Освѣнъ пространната литература на агенцията „Волфъ", неизвѣстни германски телеграфни агенции разпространиха на разни публични мѣста, на даже въ началото на войната, прѣзъ августъ и септемврий 1914, успѣха да напечататъ въ нѣкои вѣстници най лъжливи и най-невѣроятни новини. Отъ друга страна, германската пропаганда по единъ малко или много таенъ начинъ, доставяваше на платени отъ нея вѣстници, а отчасти и на други вѣстници, свѣдѣния и статии. Въ София нѣма германски клубъ, нито организирани публични конференции; но често се държатъ частни събрания прѣдъ ограниченъ кржгъ слушатели. Рисункитѣ и кинематографическитѣ филми сж едно отъ най-практикуванитѣ срѣдства на пропагандата. Българската публика е голѣмъ любителъ на кинематографа, и многобройнитѣ заведения отъ този родъ, които сжществуватъ тукъ, прѣдставляватъ само германски филми. Въ послѣдно врѣме Берлински и Лайпцигски издатели изпратиха цѣлъ стокъ отъ фотографически и хромолитографически репродукции, цвѣтни картички, и т. н., прѣдставляющи повече или по-малко фантастични епизоди отъ войната. Тия публикации, които се продаватъ на една нищожна цѣна, макаръ и нѣкои да сж издадени много артистично, поразяватъ въображението на масата, като поддържатъ идеята за прѣвъзходството на германската армия и на германската организация. И ний тъй сжщо ще разпространимъ клишета отъ фотографическата секция при армията, и върволицитѣ отъ

нашитѣ поалюта*)—упражненията на нашата тежка артилерия; родищитѣ на германскитѣ плѣнници boches, що уравновѣсятъ това прискърбно впечатление.

* * *

Една българка. 17-и юлий, срѣдощь.

Чужденцитѣ, които се хранятъ въ хотелъ „България", напущатъ къмъ 10 ч. вечерьта. По това врѣме малко по-малко ги замѣствать сѣмейства отъ града, които идатъ да прѣкаратъ вечерьта, и да взематъ нѣщо разхладително.

Подъ единъ недѣйствителенъ вѣнецъ отъ електрическа свѣтлина тя влѣзе; хубавото ѝ гъвкаво тѣло бѣше облѣчено въ костюмъ отъ сивъ лѣтенъ плать. Ти бѣше висока, съ широки рамена, съ пълни форми, но при все това стройна и тънка.

Ти сѣдна на близката маса, и взема едно ледено.

Черните ѝ матови коси изпъкваха силно подъ бѣлата сламена съ широки поли шапка, които слѣдъ като образуваха единъ кичуръ на челото, слизаха на широки вълни задъ ушитѣ и на темето, дѣто бѣха събрани съ една малка баретка и единъ гребенъ отъ c'caille, покрити и двѣтѣ съ малки лъскави камъчета, които произвеждаха фуроръ прѣди двѣ години между виенскитѣ субретки.

Голѣмиятъ ѝ топчестъ на върха носъ развалияше малко нѣжния ѝ профилъ. Но истинската хубость на това лице, съ тази коса, която го заобикаляше, съ немного голѣмитѣ, но изразителни очи, съ сини кржгове, които смегчаваха кадифяно кафявия кристалинъ, — това бѣше малко тъмниятъ овалъ на лицето, което напомняше единъ ломбарски класически типъ.

Малкитѣ ѝ уста бѣха като блѣда усмивка на това извънредно матово лице.

Чуствувайки че я гледатъ и харесватъ, тя оправяше кждрецитѣ, при все че не бѣха въ безпорядъкъ, обхванати отъ лъскави гребени, украсени съ евтинитѣ рейнски камъчета.

Тя се усмихваше.

Оркестра свирѣше Zigeuner Liebe.

---

*) Френски войници.

Недѣля, 18-и юлий.

Радославистkиятъ органъ, „Народни Права“, публикува една уводна статия отъ голѣмо значение:

„Българското правителство, като не иска да пилѣе безполезно народнитѣ сили, продължава, да пази неутралитетъ, като спомня всѣкога, когато стане нужно, и тамъ, дѣто трѣбва, че спорътъ слѣдъ войната отъ 1912 г. не е ликвидиранъ, и че българскиятъ народъ не ще търпи вече нарушението на принципа на националноститѣ на Балканитѣ нито игото, което тежи надъ единъ милионъ българи. Обаче, отъ страна на държавитѣ, които държатъ, да уредятъ смѣтките си съ законнитѣ претенции на България, продължава да се проявява една рѣдка упоритость, и да се подготвя съзнателно по този начинъ новъ конфликтъ между балканскитѣ народи. Духоветѣ сж възбудени, и атмосферата — мрачна. Бждащето не изглежда осѣтено отъ лжчитѣ на мира.

Некритѣ отъ европейския пожаръ, които достигатъ до насъ, не ще могатъ да бждатъ изгасени въ Балканитѣ, дѣто отъ 28-и юлий 1913 г. останаха много лесно запалителни вещества. Всѣки день увеличава изгледитѣ за война, и намалява перспективата за мира. Събитията се развиватъ по непоколебими закони, и не зависятъ отъ нашата воля. Готови ли сме, да ги приемемъ, каквито и да сж тѣ? Имаме ли нужнитѣ морални и материални сили, за да потвърдимъ аспирациитѣ, които образуватъ българския идеалъ? Благодарение на едногодишния благотворенъ неутралитетъ, България притежава днесъ (прѣдъ видъ събитията, които наближаватъ) нови сили и една резерва отъ запазени национални богатства. Народътъ, съединенъ отъ лозунга „обединение на всички българи“, чака съ хладнокрѣвие момента, когато ще трѣбва да проговори, и ще извика: „Дайте ми, което е мое“!

Тази статия на правителственія вѣстникъ, който отъ нѣколко мѣсеца възпоменаваше принципи за неутралитета, е много забѣлѣжителна, като първа манифестация на единъ войнственъ духъ въ управляющитѣ сфери. Прѣдседателътъ на Министерския съвѣтъ ми бѣше, впрочемъ, деклариралъ прѣди нѣколко дена, че той самъ не вѣрва, че е възможно спазването на неутралитета до край. Това е убѣждението на цѣла България. Но, докато партийнитѣ шефове на опозицията прокламиратъ повече отъ всѣкога за нужда намѣсата

на страната на Четворното съглашение съ условие, щото българската помощь да бѫде оцѣнена и платена споредъ стойностьта ѝ, правителството се изказва не до-тамъ ясно, и декларациитѣ на Народни Права съдържатъ тайнствени заплашвания, когато могатъ да се отправятъ, дѣто искате: къмъ Цариградъ, или Нишъ, или Атина.

Тази двусмисленость безъ съмнѣние не е друго, освѣнъ врѣменна тактика, наложена отъ разнитѣ прѣговори, които се водятъ. Въ всѣки случай, българското общественo мнѣние смѣта, че, ако не тръгне сега, България рискува, да загуби единственния случай за реализиране народнитѣ си аспирации, както това направи Гърция въ момента на падането на Венизелосъ.

* * *

Понедѣлникъ, 14-и юлий.

Вчера бѣше празникътъ на розитѣ. Този празникъ, носейки единъ радостенъ почивенъ вѣрѣдъ тежкитѣ дни на настоящето врѣме, заслужва да бѫде описанъ:

Една тълпа, по-голѣма отъ онази при погребението на Екзарха, се е натрупала по улицитѣ и площадитѣ на центра на града. Нѣколко кола и автомобили, окичени съ цвѣти — книжни цвѣти повечето, се движатъ по булеварда „Царь Освободитель“ до „Борисовата градина“.

Въ нѣкои отъ тѣхъ момчета и момичета пѣятъ. Една много дебела жена ржководи съ единъ чудесенъ гласъ единъ отъ тия амбулантни хорове, Ти е пѣвицата Мерфова.

Продаватъ се книжни цвѣти за въ полза на дѣлото за туберкулознитѣ.

„Отивамъ съ приятели французи на „4-и километръ“— ханчето край пѫтя за Пловдивъ, прочуто и донѣкѫдѣ скандалйозно въ софийската свѣтска хроника; тамъ пиятъ мѣстна отвратителна бира въ мръсни селски чаши.

Слѣдъ това се върнахме въ Борисовата градина.

Наистина има, въпрѣки относителното прѣувеличение на шегобийцитѣ, нѣколко твърдѣ красиви силуети, и често сѫщо твърдѣ красиви лица; но тъй балкански! Младитѣ дами носятъ почти всички бѣли, или твърдѣ свѣтли рокли, твърдѣ леки и съвсѣмъ прозрачни на слънце; мжжетѣ съ удовол-

не гледатъ красивитѣ крака, а женитѣ се чуствуватъ сгиви отъ тия проницателни погледи.

Рамонѣтѣ сж голи и съзърцено деколтирани подъ офиръ платово.

Усмивкитѣ имъ сж малко дивички, съ зжби като на ади вълчета.

Обѣдваме въ хотель „България". Вълсове отъ стари. Къмъ полунощь тръгнахме за градското казино, дѣто ъ дървената се довършвашо бой съ конфети, доста ожиъ, но не толкова грубъ, както въ парижкитѣ улици.

Дъждътъ ни изпѫди, и прѣзъ събраната тълпа прошахме въ единъ малъкъ резервиранъ салонъ. Тамъ ни а изпрѣварили нѣколко млади гвардейски или кавалерийофицери. Гончевъ, синъ на министра на финанситѣ, цува единъ stwo-step съ една актриса отъ народния театъръ, голѣмо деколте, слѣдъ това тя нѣ на френски; твърдѣ ятно и безъ всѣкакъвъ акцентъ, акомпанирано на пияно единъ нѣмецъ. Съ тѣхъ е кореспондента на Neue Freie sse. отвратителенъ остриганъ чафутинъ, доста младъ въ о палто. Тамъ сж и нѣколко млади финансисти. Офицеѣ въ хоръ на четири гласа запѣватъ народния химнъ. лѣ пакъ други пѣха; българитѣ не могатъ да откажатъ, сж славяни, щомъ иматъ такъвъ добъръ слухъ. Завъра единъ два валса . . . и празникътъ на розитѣ оа само като сноменъ. Какъвъ ли ще бжде за тия луди ди идущиятъ отъ 1916 г.?

Понедѣлникъ вечерь, 19-и юлий, слѣдъ полунощь.

У графиня де Матарелъ имаше руско сопре, дѣто ежтвуваха подполковникътъ и френскиятъ пѣлномощенъ истръ.

На одно канапе седи министра г. Савински красивъ дяволити очи, заобиколенъ отъ г-жа Яковлева, великона блондинка, и отъ трагичния силуетъ на брюнетката а Жакели.

Морскиятъ офицеръ Яковлевъ слуша министра, и съдава жена си, въ голѣмо деколте съ великолѣпни рамонѣ, изваяни голи ржцѣ. Госпожа Джакели, дълга слаба фиъ съ рокля отъ тъменъ плать, подпира съ ржка блѣда си глава.

Играятъ бриджъ. Министърътъ разговаря съ мене по въпроси отъ българската преса; г. Саблеръ — за музикални композиции; г. Флорински — за разводи си той е щелъ да се ожени рано и да се разведе тихомъ мирно, за да има възможность, да намѣри по-скоро щастието си въ единъ повторенъ опитъ). Други двама чиновници отъ руската легация отежтствуваха, но че се избѣгваха систематически: първата жена на единъ, слѣдъ раздѣла бѣ станала втора жена на другия.

Януарий.

Акредитираната официална дипломация въ София безспирно получава потрѣбления отъ missi dominі і за урежданіе работитѣ въ Българія и помѣщенія и тъмнитѣ й Поради това Forein Office напратилъ сиръ Chirol, сиръ и почтенъ господинъ, бившъ директоръ на Times пристигналъ завчера отъ Нишъ който настоява въ двѣ статіи върху необходимостьта отъ разбирателство. Поводъ за сѣщото идване на г. Жанъ Крупи, бившъ министръ въ тъмнитѣ работи въ Франція.

Отъ друга страна, Кайзерътъ повѣри грижитѣ за напрѣдването на турско-българскитѣ прѣговори, на новия си извънредент пратеникъ въ Цариградъ князъ Хохенлое Ланденбургъ. Той пристигна тукъ миналата сѫбота, въ 3 ч. и както подобаваше, той бѣ посрѣщнатъ на гарата отъ генералъ Савовъ, маршала на двореца, Михаловъ, пълномощния германски министръ и турчина Феги Бей Той бѣ приетъ още сѫщия день на дълга аудиенція отъ Царя, на когото вржчи едно саморжчно писмо отъ Вилхелма II, който, както казватъ, му обѣщалъ всичката си подкрѣпка за въ бѫдаще, подъ условіе да запази благосклоненъ неутралитетъ. Царьтъ задържа пратеника на интимна вечеря въ двореца.

Въ недѣля германската легація даде обѣдъ, на който присѫтствуваха Радославовъ, То чъ и министритѣ отъ Тройния съюзъ. Князътъ бѣше поканенъ отъ царя въ Синяковския дворецъ. Той си замина въ почетъ пинкъ вечерь, въ 11 часа, придруженъ до гарата, казватъ, отъ князъ Борисъ. Този пріемъ чийто почести сж въ противорѣчіе съ прѣкъсването на всѣкакви лични сношенія на Царя съ дипломатитѣ отъ Антантата, обясняватъ официално чрѣзъ род-

пинскитѣ връзки, които свързватъ князя съ българския царь и ромжинския краль. Точнитѣ условия на споразумѣнието, което, както изглежда, Вилхелмъ II прѣдлага на Фердинанда Кобургъ-Готски, и което Хохенлое ще се помжчи, да наложи на Султана, досега се пази въ тайна.

Германската пропаганда се възползува отъ идването на този важенъ гость, за да подчертае изряднитѣ отношения на България съ централнитѣ сили, и да посочи на ползитѣ, които България ще извлѣче отъ това, ако тѣ станатъ още по-интимни. Тя публикува декларацинтѣ на князя, направени прѣдъ подпрѣседателя на Народното Събрание.

„Азъ дойдохъ, за да се запозная съ България", билъ казалъ пославникътъ, на този върлъ германофилъ, „и се считамъ щастливъ, като констатирамъ, че не съмъ се излъгалъ въ чувствата, които съмъ хранилъ спрѣмо нея. Въ Германия познаватъ високитѣ качества на българската раса. Въ бждащитѣ комбинации, които смѣтатъ въ Берлинъ, вліза отрежданието на България мѣстото, което заслужава българската раса на Балканитѣ".

Момчиловъ прибавя, че князътъ е ималъ въ Букурещъ нѣколко задоволителни срѣщи съ Краля и Братяно, и че Австро-германцитѣ се готвятъ здравата, да нападнатъ Сърбия.

Главнитѣ теми на германофилската пропаганда сж: Германия, побѣдителка на руситѣ, сигурна за малко или много благосклонния неутралитетъ отъ Ромжния, и сжщо отъ Гърция, особено отъ послѣднята министерска промѣна, ще смаже Сърбия. Трѣбва да се приготвимъ, да окупираме съ нейното могжщо съгласие Македония. Даже отъ това би имало едно очевидно прѣимущество, не само да се осигури благосклонностьта на императора, но и неговата признателность, като му се правятъ услуги, които ще заслужатъ още по-голѣми компенсации. Безполезно е, да се нахлуе въ Македония, безъ да се чака прѣдстоящата австро-германска офанзива. За сега достатъчно е, да се обявимъ по-открито въ полза на Германия, и да не се настоява върху прѣувеличенитѣ концесии отъ страна на Турция. Ето смисъла на указанията, които билъ далъ князъ де Хохенлое на приятелитѣ на своя господарь.

Отидохъ въ 4 и половина ч. у г-жа Каравелова, ул. Ангелъ Кънчевъ, 10, на първия етажъ на една малка и проста, но собствена нейна къща. Миналата недѣля бѣхъ се вече срѣщналъ у Хербетъ съ прѣлестната й дъщеря, г-жа Виола Бѣлинова, нѣжна деликатна, съ мили сини очи, които съ своята фина фигура, както и съ мислитѣ и говора си тя много се различава отъ другитѣ жени на тая провинциална столица. Тя любезно ме бѣше поканила, да посѣтя нея и майка й, вдовицата на основатели на демократическата партия.

Салонътъ е малъкъ, мебелиранъ по вкусъ на скроменъ виенски пансионъ, но съ нѣколко скъпи възпоминания по столоветѣ; а по стѣнитѣ и маситѣ — фотографии съ надписи на владѣтели, на държавни мѫже и артисти отъ всичкитѣ балкански страни.

Г-жа Каравелова, кафявата и облѣчена à la Georges Sand, има смѣлитѣ прѣкалено бистри и меки очи, които тия на дъщеря си, само че кафяви — посивѣли коси, които изглежда, да сж били много черни нѣкога. Тя има изгърнатата прѣлесть на любезна вдовица аристократка.

Великата идея на вдовицата на българския Гамбета е, че хората на София — жадни политици, крайности интелигенти, търговци безъ съвѣсть, — съ нищо не дължатъ едно понятие за истинския народъ. Единъ фалшивъ лукъ, зла имитация на австрийска култура, и то видѣна нѣкъдѣ въ нѣкои оперетни куртизани, се развилъ въ тѣхъ, стѣлищъ се къмъ модернизиране. Той ще докара корупцията, която бѣ изключена отъ патриархалнитѣ нрави, които сж на почетъ дори и въ най-долнитѣ срѣди. Кокетството на женитѣ, ново явление, (и това лични) е явнитъ и типиченъ симптомъ на най-очебиющитѣ симптомъ на моралното трансформиране на страната. Женитѣ, увлѣчени отъ западнитѣ моди, често-пѫти мѫкуване на които не съотвѣтствува на малкия бюджетъ на семействата отъ срѣдния ржка, трѣбва да имать освѣнъ мѫжа и други сътрудници за тѣхния лукъ.

„Отъ друга страна (тукъ цитирамъ буквално думитѣ на моята уважаема събесѣдница) това е грѣшката на модерния животъ, нѣма вече хора, въ тоя моментъ, у насъ. Когато мѫжъ ми бѣше министръ, азъ учителствувахъ, и вѣкога, когато той не бѣше такъвъ, отдаваше се на страната, посѣщаваше всѣко село, дѣто той познаваше всички: освѣ-

явяше се за нуждитѣ имъ, като извличаше отъ това нимно и постоянно съприкосновение силата си на полити-ески мжжъ и компетентностьта си на държавникъ. Днесъ инистритѣ и депутатитѣ иматъ сѣмейства, които искатъ, да швѣятъ на широка нога. Вънъ отъ Данева и Гешова, ито сж богати хора, и не могатъ да бждатъ извинени, за ѣто нѣмаха по-голѣмъ личенъ куражъ, всички други трѣбва а работятъ за своитѣ: Малиновъ има петь дѣца... Почти ички сж адвокати и сж заставени, да се занимавятъ съ ѣлата на клиентитѣ си въ врѣме на най-тежкитѣ кризи, ито нацията прѣминава.

„Никой не иска, да дѣйствува. Очевидно е, че царьтъ е затворилъ, но може да му се пише. Азъ съвѣтвахъ ова на Малиновъ, но той ми възрази, че царьтъ ще го ѣже на Радославова, и заедно ще се подиграватъ съ него. се едно! — Извѣстно е, че царьтъ е страшно озлобенъ прот-въ Русия, но той съвсѣмъ не е нѣмецъ. Той не може да ѣбрави откритата телеграма, която Вилхелмъ II безразсждно у бѣше изпратилъ: „Кавала трѣбва да принадлежи на ѣстра ми“. Всичко, което може да се каже, то е, че той е нгарецъ, обичатъ отъ унгарцитѣ, и тѣхенъ приятель; но, овтарямъ, той не е нѣмецъ, и той схваща нѣмската опасть. Впрочемъ, българскиятъ народъ не ще тръгне съ Гер-ния. Ако правителството заповѣда това, войската ще от-же. Азъ току-що ходихъ въ повечето градове изъ провин-ята. Всѣкждѣ селянитѣ бързатъ, да прибератъ реколтата: Лайчище, на есень ще трѣбва да се помогне на руситѣ“.

— Изказахъ на горецата патриотка опасенията, които ѣ внушаватъ отъ една страна рѣшенията, които съ право отлавятъ на правителството, за приема, направенъ на Хо-нлос; нападкитѣ на официозната преса срѣщу сърби и рци; критикитѣ ѝ противъ Русия и ревностьта, съ която ѣ пеуватъ партизанитѣ на съглашението; отъ друга страна, литическата разнебитеность и разномислието на русофил-итѣ партии, обезсърчението имъ прѣдъ врѣменнитѣ не-пѣхи на руския и дарданелския фронтове. Тя ми отговори единъ много трогателенъ ситусказъмъ:

„Говори се винаги за интереси, но чуствата сжществу-тъ; тѣ и въ политиката играятъ роля, и сж твъдѣ силни. ългаритѣ се чуствуватъ братя на руситѣ. Официалнитѣ не-

доразумѣния ще изчезнатъ. Князъ Борисъ, чието пребиваване въ православието още отъ дѣте има вече единъ ефектъ отъ този родъ, ще бъде дѣлителятъ за сближението. Когато бѣше въпросъ за женитбата на нашитѣ дъщери съ ромънскитѣ и сръбскитѣ прѣстолонаслѣдници, азъ мислѣхъ: „Борисъ е най-красивиятъ и най-добрѣ възпитанятъ отъ балканскитѣ прѣстолонаслѣдници; той е, който ще се ожени за една отъ дъщеритѣ на царь“. Наистина, досега това не стана; признавамъ го, но азъ съмъ увѣрена, че чуствата ще заговорятъ по-високо отъ всичко друго, „Нищо не може да измѣни българското сърце“.

„Нищо не може да измѣни българското сърце“!

Но не е нужно, да се измѣни сърцето на задължените българи, за да се покаже неблагодарно по единъ най-циниченъ начинъ. Още на другия день отъ освобождението, което се дължи на доброволно пролѣтата братска руска кръвь, стамбуловиститѣ положиха начало въ българската столица на една явно противоруска политика. Настоящето разпадане на партията имъ на двѣ групи подчертава този изгледъ на положението, както това констатира и опозиционната русофилска преса.

„Настоящето правителство лъже народа“ — пише „Миръ“, отъ 7.20. То говори за неутралитетъ, а въ сжщность готви една авантюра, която може да костува независимостьта на българската държава. Доскоро хора отъ правителственния антуражъ разпространяваха, че ний трѣбвало да тръгнемъ къмъ Морава, за да изнесемъ нашата реколта въ Австрия и Германия. Както може да се сѫди отъ официознитѣ вѣстници и отъ заявленията на правителственитѣ политикани, не ни остава никакво съмнѣние, че кабинетътъ е въ съгласие съ германцитѣ. Ний не знаемъ, какво мисли за това държавниятъ глава; но ний имаме основание, да вѣрваме, че той сподѣля идеитѣ на правителството си. Стамболовистката криза ги открива достатъчно. Г. г. Радославовъ и Добри Петковъ гледатъ, да се отърватъ отъ Генадиева, защото прѣчи на нѣмската акция въ България. В. „Новъ Вѣкъ“ му вмѣнява въ грѣхъ, че работѣлъ за сближението съ Русия, когато всѣко сближение съ тая сила ще бъде опасно за България и царя, което е равносилно „да се компромети-

ашъ за винаги прѣдъ Австрия и Германия, и да изгубишъ овѣрието на царя".

А това ще рече, че Радославовъ и Добри Петковъ ватъ довѣрието на Германия и Австрия. Бѣдна България!...

Five o'clock у г. de Клозиера, въ привлѣкателната му кцѣ на ул. „Гурко", съсѣдна на министерския съвѣтъ. редбата на салона е съ чисто французки вкусъ, макаръ милята хазяйка, родомъ отъ единъ голѣмъ градъ на цеалния Европа, е придобила нашата националность само по спитбата си.

Тази сърдечна и духовита срѣда създава едно почти умно оживление.

Двѣ отъ най-интереснитѣ лица, освѣнъ холандскиятъ аржѣ дъ'афоръ, ск италианскиятъ пълномощенъ министъръ и генералиш г-жа Рачо Петрова, които въпрѣки ста напрѣднадата си възрасть е „още хубава", интелигитна и обзета отъ демона на политиката. Тя говори съ жки гласъ и съ акцентъ, който нашитъ водевилисти причатъ на четиридесеть годишнитѣ южно-американки. Тя новря дързоститѣ, които казала на Михаелесъ и на фонъ ръ Голцъ, безъ да остави на мира и руситѣ, които никъ не обича.

За да се отървемъ отъ шума на тази малка бързива лна, азъ и г. Кукн Бомсо се оттеглихме въ градината. й счита положението за твърдѣ критично „Една важна ска неполука, каквато е прѣдстоящето прѣвземане на Варва, тукъ може да бжде фатална за съчаването". Обаче, і се съмнѣва въ успѣха на турско-българскитѣ прѣговори, го се водятъ по настоящемъ. Да се примири Турция съ лгария подъ покровителството на Германия — това бѣше ята на Лайпцигеръ, военния германски аташе, който току-бѣше убитъ въ Цариградъ. Посланникътъ баронъ Вангенѣмъ бѣше отзованъ, защото не сполучи това; изпратиха Хохен-, за да се помжчи за сполуката. Но цѣлиятъ престижъ на веръ бея и на младотурцитѣ бѣше въ вземането назадъ Одринъ, и нѣмскиятъ съюзъ въ очитѣ на управляющитѣ здставлява шансътъ, за да може да се възстанови отоманта империя, или най-малко да може отново да се вземе убената прѣзъ 1913 г. Тракия. Отъ двѣтѣ едното: или мания ще побѣди, и тогава нейнитѣ съюзници, които й

спомагаха, ще се уголѣмятъ, въ всѣки случай нѣма да се намалятъ; или пъкъ тя ще бѫде побѣдена — и въ такъвъ случай ще бѫде цѣла лудость, да се прѣговаря съ турцитѣ, за да се повлѣчешъ по тѣхното разпадане, вмѣсто да извлѣчешъ полза отъ това.

Говорихме за проблемитѣ, по които общественото мнѣние на западъ не е много посвѣтено, въпрѣки тревожнитѣ викове на нѣколкото прозорливи публицисти: нѣмскиятъ блѣнъ за източна хегемония, колосалната концепция за свързването на Берлинъ съ Багдатъ и етапитѣ на нейното упорито реализиране прѣдизвиква необходимостьта, да държимъ раздѣлени европейскиятъ отломъкъ отъ азиятския. Прочее, отъ присъединяването на България къмъ една отъ воюващитѣ групи ще зависи тѣхното съединение, или безвъзвратното имъ отдѣляне.

Както въ древностьта, тъй и въ новитѣ врѣмена морето е било главниятъ пѫть за международната размѣна. Нужни сѫ били заливи и пристанища. Икономическото надмощие принадлежеше на гръцкитѣ, италиянски, холандски и английски пристанища. Днесъ, обаче, е епохата на желѣзнопѫтнитѣ съобщения, на които сѫ нужни съоржения, които да могатъ да издържатъ релситѣ. Бѫдещето е на полуостровитѣ, които се издаватъ на напрѣдъ къмъ другитѣ континенти, а особено на балканския полуостровъ, който се издава по такъвъ начинъ къмъ азиятския и африканския изтокъ. Желѣзнопѫтната му мрѣжа е още въ зачатъкъ, но още отсега се види, какво ще прѣдставлява тя за свѣтовния трафикъ. Австро-германцитѣ, които запалиха европейския пожарь, за да си осигурятъ пѫтя за Солунъ, но сѫ се лъгали въ това.

Прѣди да се раздѣлимъ, италиянскиятъ пълномощенъ министръ въ заключение, каза: „Българитѣ държатъ ключа на положението, и тѣ знаятъ това. Букурещкиятъ договоръ бѣше най-голѣмото заблуждение; наложително и необходимо е, скоро да се поправи. Съ българитѣ нѣма срѣдень пѫть: азъ ги познавамъ отъ десеть години насамъ. Въ Букурещъ ги само нараниха, безъ обаче да ги отслабятъ сѫществено. Българитѣ трѣбва или да бѫдатъ удовлетворени, или пъкъ да бѫдатъ унищожени*.

23-и юлий.

Ромънската преса се бѣше много възбудила напослѣдъкъ отъ доскорошнитѣ разкрития, които отдаватъ на г. Братияно инициативата за прѣговоритѣ за осѫществяването на единъ ромъно-българо-гръцки блокъ, неприязненъ на тройното съглашение. Тѣзи прѣговори, споредъ нея, били издадени отъ г. Генадиева на английския пълномощенъ министръ въ София, който отъ своя страна веднага увѣдомилъ своето правителство. В. „Воля“, органъ на стамболовиския лидеръ, опровергава това.

Материялнитѣ мѫчнотии усложняватъ впрочемъ ромъно-българскитѣ отношения, и поддържатъ една обтегнатость, която се усѣща отъ полемикитѣ. Българскитѣ вѣстници се оплакватъ постоянно за прѣпятствията, които тѣхниятъ транзитъ срѣща въ Ромъния. Ромънскиятъ пълномощенъ министръ увѣдоми г. Радославова миналата недѣля, че закъсненията, отъ които страда този транзитъ, се дължатъ на обстоятелството, че унгарската администрация не изпращала никакви вагони по ромънската мрѣжа, като дори и задържала ромънскитѣ вагони върху собствената си мрѣжа. „Обаче, прибавилъ той, министрътъ на общественитѣ сгради, г. Ангелеску, вече далъ специални заповѣди, щото молбитѣ на българскитѣ експедитори да бѫдатъ постепенно и най-бързо удовлетворени, като имъ далъ прѣдпочитание прѣдъ ромънскитѣ поданици. Слѣдъ нѣколко дни всичкитѣ стоки, спрѣни въ Рамаданъ, ще бѫдатъ прѣвозени на унгарската граница; а всички онія, които сѫ спрѣни другадѣ, ще бѫдатъ изпратени за назначението имъ най-късно въ срокъ отъ двѣ недѣли“. Вмѣсто този щастливъ резултатъ въ София се научиха тутакси, че ромънската митница обявила продължбата на онія стоки, които сѫ стояли повече отъ 60 дни, ако собственицитѣ имъ не си ги прибератъ. Министрътъ на външнитѣ работи направи веднага постѫпки въ Букурещъ, и пълномощниятъ министръ г. Радевъ получи отмѣнението на това рѣшение посрѣдствомъ ходатайството на заинтересованитѣ за продължението на този срокъ. Г. Доруси има вчера едно ново свиждане съ директора на желѣзницитѣ, г. Морфовъ и съ г. Косевъ отъ външното министерство по поводъ на този трънливъ въпросъ за българския транзитъ на ромънска територия, причиняющъ взаимни огорчения.

24 юлий.

Германската пропаганда безъ срамъ, но не и безъ успѣхъ използувъ послѣдователнитѣ неуспѣхи на рускитѣ войски и бавното ни напрѣдване при Дарданелитѣ.

В. „Дневникъ“ публикува едно интервю на княз Хохлов, въ което послѣдният прѣдставлява на българското общество руската армия, като съвършено изкарана вънъ отъ строя, и добавя, че една нова германска офанзива на западния фронтъ ще затвори Франция вжтрѣ въ два мѣсеца, да подпише мира; а това отъ своя страна ще затвори Русия да направи сжщото. Българското общество не се подава съвсѣмъ на този блъфъ, и не безнаказано австро-германскитѣ агенти, наводнили въ София, му пѣятъ постоянно сжщата пѣсень.

В. „Миръ“ публикува днесъ една статия, съ която протестира прѣдъ незнвисимото обществено мнѣние противъ този скандалъ на нѣмската пропаганда. Той бичува онѣи, които за петь лева дневно разпространявать въ кафенетата слуховетѣ, които се пускатъ отъ германската и австрийската легации:

„Най-хитритѣ“, прибавя той, „подъ претекстъ, че издаватъ вѣстникъ съ открити германофилски тенденции, взематъ значителни суми, и си купуватъ вили; други се продаватъ по още по-изтънченъ начинъ: непознати журналисти, тѣ даватъ нѣколко статии въ по-голѣмитѣ австрийски вѣстници върху българското обществено мнѣние, и получаватъ хонорари, каквито дори и самъ Толстой не е виждалъ.

Двама отъ тѣхъ били, казватъ, натоварени, да направляватъ борбата противъ Генадиева, инспирирана отъ г. г. Михаелесъ и Тарновски, пълномощни министри на Германия и Австрия. Това сж тѣ ораторитѣ въ кафене „България“ и „Панахъ“, дѣто хаплювцитѣ се трупатъ около масата имъ. Тѣхната ревность, обаче, се много добрѣ контролира отъ специално наредена служба во главѣ управителитѣ и гарсонитѣ на тия кафенета, и често при тѣхъ се забѣлѣзватъ множество тъмни личности, дошли тукъ, за да прѣдставлявать различни австрийски, дори и руски революционни организации, но разполагащи съ крони и марки“.

25-и юлий.

Турско-българскитѣ прѣговори за продължението на който министръ прѣдседателятъ мо бѣше увѣренъ, влѣзоха слѣдъ пристигането на князъ Хоенлое въ една по-активна фаза. Вѣрно ли е, че тѣ сж се приключили благоприятно? Такъвъ е слухътъ тукъ, и моя почтенъ събратъ отъ вѣстникъ „Times“ г. Бучеръ вѣрва въ сключването на договора. Въ министерството на външнитѣ работи опровергаватъ като прѣждеврѣменна тази новина. Менъ ми прави впечатление, че самото правителство я разпространява официозно, и то за да ускори отговора на Съглашението и окончателнитѣ прѣдложения, които ще го накарать, да се опрѣдѣли върху направлението, което то ще избере.

Отъ друга страна въ правителственитѣ срѣди се стараятъ, да дадатъ на съглашението изключително локаленъ и степенственъ характеръ. България се свързва съ отскоро придобитото ѝ крайбрѣжие само съ желѣзнопжтната линия, половината отъ която минава прѣзъ турска територия, макаръ че по Цариградския договоръ, по силата на който тази територия се отстжпи на Турция, послѣдната се ангажира, да осигури на България съвършено свободното ползуване отъ желѣзнопжтната линия за десеть години; при все това ти по хиляди начини прѣчи на българския трафикъ. Прѣговоритѣ отчасти се отнесоха до разясняването на това нетърпимо положение. България намира само едно срѣдство, за да поправи това състояние — вземането на линията заедно съ една ивица земя достатъчна, за да осигури свободното ѝ експлоатиране.

Въпросъ за територия не става. България иска околностьта на Димотика, върху дѣсния брѣгъ на Марица, отъ 1800 до 2000 кв. километра — дребна работа по отношение на българскитѣ амбиции, реализирани по Лондонския договоръ до линията Еносъ — Мидия, т. е. половината Тракия, която остана на Турция, а особено по отношение на желанията, които прѣдявиха за Родосто и за излазъ на Мряморно море.

Ступанственият въпросъ изглежда, да е съвсѣмъ простъ, понеже се отнася до съобщението на българската ж. п, прѣжка съ едно българско пристанище. (Турцитѣ противопоставятъ на това искане съображението, че отстжпването на линията ще ги лиши отъ изходъ по желѣзницъ, а Одринъ

ще бѫде откѫснатъ отъ Цариградъ). Много по-важенъ е въпросътъ отъ военна гледна точка. Докато една нова ж. п. линия не съедини по лѣвия брѣгъ на Марица, Кулели Бургасъ съ Одринъ, послѣдниятъ, като единственъ запазващъ Цариградъ отъ къмъ Европа, ще бѫде изолиранъ, ако се отстѫпи гарата на Караагачъ, и съ това ще се допусне, щото българитѣ да поставятъ граничнитѣ си постове въ едно отъ прѣградията му. А това отнема всичката му военна стойность.

Турция можо ли да се рѣши на тъй опасна жертва и при това безъ съотвѣствующи за това компенсации — отстѫпването на оржжие и обѣщание за запазването неутралитета? Напоследъкъ, подобни слухове циркулиратъ въ политическитѣ кржгове въ София. Казватъ, че България „ще смѣни“ изпратенитѣ ѝ отъ Германия 80.000 маузерови пушки срѣщу сжщото число български, взети отъ турцитѣ прѣзъ 1912 — 1913 г.; по този слухъ, идящъ въ София отъ гръцкитѣ вѣстници, прѣдизвика едно живоо финансово опровержение. „Продажбата на оржжие на когото и да било“, се каза въ една бѣлѣжка въ l'Echo de Bulgarie, „би било едно прѣстжпление въ настоящия моментъ, спорядъ успоенитѣ отъ българското правителство възгледи. Въ Атина трѣбва да знаятъ по-добрѣ отвсѣкждѣ другадѣ това, което въ Нишъ се мжчатъ, да забравятъ, че България умѣе, да разполага съ своитѣ стотици хиляди пушки“.

Отъ друга страна опозицията твърди и нищо по вѣстницитѣ, че турцитѣ не само отказватъ, да отстѫпятъ Караачката гара, но се отказватъ, да отстѫпятъ линията, освѣнъ срѣщу единъ окончателенъ ангажиментъ за запазване единъ благосклоненъ къмъ тѣхъ неутралитетъ, който да позволява свободното прѣминаване на оржжия и муниции, изпратени отъ Австрия било чрѣзъ Ромжния (принудена, или подкупена), било направо, когато германцитѣ окупиратъ сѣверна Сърбия, за което тѣ вече оповѣстяватъ. Но да се подадемъ на подобни слухове, значи, да помогнемъ на непрятелитѣ си, да изиграятъ играта си, и да скжсаме съ България тъкмо въ този моментъ, когато ѝ прѣдлагаме важни и съблазнителни териториални отстѫпки. Ако царьтъ не е заслѣпенъ отъ умраза и ненависть, и ако министерството му устои на блъфа за германски побѣди и на германското злато, България не ще

може да се лиши отъ своята свобода на дѣйствие само заради едно просто отстжпване на една желѣзнопжтна линия.

Турско-българското споразумѣние не може иначе да се сключи и постигне, освѣнъ ако двѣтѣ правителства рѣшатъ, въпрѣки вѣчната имъ взаимна умраза и конфликтитѣ въ днешнитѣ имъ интереси, да услужатъ на австро-германцитѣ. Това желание е явно у васалната на Кайзера Турция. България още не е дошла до тамъ. Даже въ Цариградъ съвѣтваното отъ Германия съглашение срѣща жива опозиция, а именно отъ страна на Талатъ бея, и отъ една часть отъ комитета „Съединение и Напрѣдъкъ", докато Енверъ паша и Генералния щабъ, напротивъ, поради погерманчванието имъ, ще приематъ исканитѣ отстжпки. Цѣлата опозиция въ София иска война срѣщу Турция; Радославовъ, чакайки с рѣшенъ по-скоро да печели врѣме, и дребни придобивки на евтина цѣна-царьтъ, разбира се, нерѣшителенъ, се колебае, да вземе окончателно рѣшение, и изпитва хоризонта отъ къмъ руския и Дарданелския фронтове. Причинитѣ сж отъ такова естество, че допускатъ съмнѣние, за безвъзвратното сключване на съглашението, въпрѣки наблѣгането на австро-германцитѣ, както това мислятъ нѣкои.

Посланникътъ фонъ Вангенхаймъ, връщайки се отъ Берлинъ, се отби за два дни въ София. И той бѣ приетъ отъ царя на дълга ауденция; а има така сжщо свиждане и съ Министръ Прѣдсѣдателя на 23-и. На 24-и той наново конферира съ Михаелесъ и Фети бей, послѣ срѣщна Радославова и Тончева, а слѣдъ едно голѣмо дине въ германската легация, дѣто бѣха се събрали всичкитѣ видни германофили, взе тренътъ за Букурещъ, безъ да може да отнесе желанитѣ отъ него подписи.

26-и юлий.

Демократическиятъ лидеръ, г. Малиновъ, ми направи най-категорични изявления върху чуствата на неговата партия—чуства, впрочемъ, платонически, въпрѣки заслужваната похвална агитация на водителитѣ ѝ. Нѣколко дни по-рано бѣхъ видѣлъ г. Ляпчева—неговиятъ пръвъ сътрудникъ, който съ единъ неточенъ и неясенъ езикъ (защото той не говори добрѣ френски), но образенъ и нездържанъ, ми изложи убѣжденията на своитѣ приятели съ характеристичния нему жаръ.

на единъ отъ най-бойкитѣ държавници на България. Отъ него не трѣбва да се иска безпристрастие нито къмъ неговитѣ противници, нито къмъ съсѣдитѣ на България. Страстьта никога не е справедлива; но тя има правилности, които логиката не познава; а най-после утѣшително е да слушамъ езика на единъ сърдеченъ човѣкъ. Ако резюмирамъ декларациитѣ на тѣзи двама опозиционни водители въ слѣдующата телеграма*): „Онзи, които отъ пристигането ми въ София проповѣдвамъ върху българетско обществено мнѣние, затвърдява повече и повече въ мене първото впечатление тукъ, че най-критическиятъ часъ е въ надвечерието си, за удара за България.

„Нейнитѣ дълги колебания се обясняватъ отъ съображения, върху които е излишно да се връщаме. На настоящи мѣсто, главната пръчка на всѣко рѣшение бѣше необходимостьта, да се приберe жетвата. До днѣ сегашенъ тази причина за чакане не ще съществува вече. Вѣроятно е, че България не ще може тогава да отклони момента, за да изясни своето поведение. Въ какви ли смисълъ ще направи тя това? Тамъ е голѣмата неизвѣстность на проблемата.

„Телеграфирахъ Ви миналата недѣля декларациитѣ на Министра прѣдседателя г. Радославовъ. Той признаваше, че не вѣрва, какво неговата страна може да остане до безконечность неутрална, и прибавяше, че България ще се намѣси на страната на четворното съглашение, ако тѣя последнито ѝ осигури Македония, гарантирана чрѣзъ една частична и немедлена окупация. Правителственiя вѣстникъ „Народни Права“ нѣколко дни слѣдъ това държа единъ войнственъ езикъ (съвсѣмъ новъ за него), който потвърждаваше тѣзи декларации, — езикъ напастника заплашителенъ спрѣмо всичкитѣ съсѣди на България.

„Напротивъ опозиционнитѣ партии повече отъ всѣкога продължаватъ, да се обявяватъ партизани на немедлената намѣса противъ Турцитѣ заедно съ четворното Съглашение.

„Демократическата партия организира редица конференции и рѣчи въ полза на намѣсата, изъ по-главнитѣ градове на провинцията. Трима оратори отъ партията миналата недѣля говориха и имаха успѣхъ, признатъ отъ всички;

*) Тѣзи декларации се появиха въ в. Temps отъ 31-и юлий с. г.

г. Ляпчевъ, бившъ финансовъ министръ, въ Плѣвенъ: г. Такевъ, бившъ министръ на вжтрѣшнитѣ работи — въ Чирпанъ, г. Мушановъ, бившъ министръ на народното просвѣщение — въ Русе. Ето експозетата, които нѣкои отъ тѣзи опозиционни шефове ни направихъ за в. Temps:

„Г. Малиновъ, бившъ министръ-прѣдседатель, шефъ на демократическата партия, ми резюмира въ слѣдующитѣ думи мнѣнието си върху настоящето положение:

„Всичкитѣ ми приятели, цѣлата моя партия считатъ, че България трѣбва незабавно да се намѣси. Това не е мнѣнието на правителството. Отначало, вий знаете това, поведението, което дипломацията на тройното съглашение държеше въ врѣме на катастрофата спрѣмо насъ, остави въ сърцата на нѣкои българи малко недовѣрие къмъ него. Ний сгрѣшихме спрѣмо Тройното съглашение, то сжщо сгрѣши спрѣмо насъ; но това е вече минало. Настоящето правителство намира, че отъ това скоропино минало сж останали причини за недовѣрие; обаче, истинската причина, която, за съжаление, подържа неговата нерѣшителность, то е рускаго отстжпление. Може би то се съмнѣва въ окончателната побѣда на Четворното съглашение.

„За нещастие, прѣдложенията на съюзницитѣ дойдоха твърдѣ късно. Азъ съмъ убѣденъ, че ако тѣ бѣха формулирани два мѣсеца по-рано, когато русптѣ държаха Карпатитѣ и прѣвзеха Пшемиелъ, тѣ биха склонили правителството. Тѣ дойдоха въ единъ неблагоприятенъ психологически моментъ. Впрочемъ за никое българско правителство, тѣ не бѣха приемливи tells quelles; но тѣ съставляваха база за прѣговори, които лесно можеха да доведатъ до едно съглашение. Искането, да турнмъ на разположение на съюзницитѣ всичкитѣ си военни сили, бѣше неприемливо. Наистина, ако нуждитѣ на войната изискватъ, ний ще направимъ всичко, за да достигнемъ побѣдата; но, понеже липсватъ реални гаранции, че нейнитѣ аспирации ще бждатъ удовлетворени слѣдъ войната, България желае, да има гаранции за своята войска. Тя може да тури на разположение на съюзницитѣ само часть отъ силитѣ си, освѣнъ ако не й позволятъ да заеме веднага единъ кжсъ отъ Македония.

„Въ резюме, настоящето правителство, което минава като такова, което има морални ангажименти съ австро-гер-

манцитѣ, се колебае, да ги екжса; ако още не е взело рѣшение, причината е, че то вижда оттеглянето на руситѣ, и затова за него предложенията на съюзницитѣ сж дошли твърдѣ късно и въ единъ неблагоприятенъ моментъ.

„Такова е, споредъ мене, мнѣнието на правителството.

„Опозицията, заедно съ цѣлата страна мисли тъкмо противното. Моята партия счита, че настоящитѣ обстоятелства именно прѣдставляватъ сегашнятъ моментъ за разглеждане нашитѣ претенции, искания и условия. Ний, които сме били винаги съ Тройното съглашение, мислимъ, че, за да можемъ да завършимъ нашето народно обединение, трѣбва да се възползуваме отъ случая, когато Съюзницитѣ имать нужда отъ насъ. Политиката не е въпросъ на чувства, но съчетание на интереси. Нашитѣ противници ни упрѣкватъ за нашето русофилство. Признаваме, че симпатиитѣ на демократическата партия сж изцѣло къмъ нашитѣ братя руси и четворното Съглашение; но все пакъ само интересътъ на България води нашата политика.

„За насъ е ясно, че въ края на крайната Четворното Съглашение ще диктува миръ. Трѣбва да вървимъ съ побѣдителитѣ.

„Отъ друга страна, финансовото ни положение е затруднено; летящиятъ ни дългъ достига почти до единъ милиардъ — сума твърдѣ голѣма за нашата малка държава. Когато ще имаме нужда отъ пари, не ще ги намѣримъ ни въ Берлинъ, ни въ Виена прѣзъ врѣме на войната и слѣдъ нея.

„Азъ не ви говоря, ще признаете това, съ езика на чувствата. Нашиятъ интересъ ни кара, да тръгнемъ: желаемъ обаче, щото най-послѣ за жертвитѣ, които правимъ, да получимъ Македония.

„Четворното Съглашение ни обѣщава безпорната зона по договора отъ 1912 г.; но Сърбия заявява, че отказва всѣка концесия. Нейнитѣ вѣстници ни нападатъ всѣки день съ ожесточение. Близкото минало ни съвѣтва, да бъдемъ найнедовѣрчиви по отношение къмъ нея, и нужна ни е гаранция. Ако вий не желаете, да окупираме Македония, окупирайте я вий! Врѣмето минава; едно бързо рѣшение се налага. Прѣзъ това врѣме прѣговоритѣ съ Турция продължаватъ подъ покровителството на Германия. Ако приемемъ нѣщо отъ

рцитѣ, това ще означава, че минаваме на страната на Централнитѣ сили. А това ще бѫде пещастие за България. Българскиятъ народъ не може да усвои тази нечистива политика. Той никога не ще тръгне противъ Русия. Но . . . кой знае! Страхувамъ се, че ако Руското отегляване продължи, правителството би направило глупости. Тритѣ либерални фракции, които съставляватъ правителственото болшинство, сж се наклонили спрѣмо Централнитѣ сили: това доказва сключенията въ Берлинъ и Виена заемъ. Ето защо Радославовъ се рѣшава.

„Въ всѣки случай надѣвамъ се, че правителството ще стжпи на желанията на народа, ако не би пожелало, остави на опозицията заедно съ властьта и задачата, да анализира националното единство на България.“

Изявленията на г. Ляпчевъ.

Бившиятъ финансовъ министъръ, г. Ляпчевъ, най видятъ публицистъ на демократическата партия и единъ отъ й-дѣятелнитѣ и най-влиятелнитѣ сътрудници на лидера линовъ, отъ свое страна ми направи слѣднитѣ изявления“.

„— Че трѣбва да се биемъ, това е очевидно: Всички България го знаятъ: но противъ кого и срѣщу какъвъ юзъ — тамъ е всичкиятъ въпросъ.

„Вий знаете, че за демократическата партия изборътъ полеражението е вече отдавна опрѣдѣленъ. За пещастие, Върното Съглашение може би не можа да постави въпросътъ то трѣбва. Четиритѣ велики сили, които по настоящемъ площатъ правото срѣщу разширената сила, би трѣбвало балканскитѣ държави да взематъ едно рѣшение, незавимо отъ момента и обстоятелствата. Тъ би трѣбвало не да реятъ хипотезитѣ „ако сърбитѣ“, „ако ромънитѣ“, „ако щитѣ“ и т. н. . . .; но да издадатъ отитъ видъ арбитражно рѣшение — рѣшение основано само на съображения за висша правда, и увеличаващо престижътъ на силитѣ, то'го изгубватъ поради възможностьта за изпълнението му.

„Какво иска България? Това което Европа позволи, да се наложи въ 1913 г., защото тогава нѣмаше Европа. Бъдещето Букурещкиятъ договоръ, с безъусловие резултъ на направенитѣ отъ България грѣшки; но сжщо тъй езултатъ и на грѣшкитѣ на Европа. Недоразумѣнията на ъпиците пропалѣзоха отъ упоритото на Австрия за Алба-

нпя, и на отстжпването на Европа, която се прѣклони прѣдъ тази воля, защото въ 1913 г. тя не искаше да, се бие.

„Европа ни принуди въ 1913 г., да оставимъ турцитѣ на Чаталджа и Булаиръ, макаръ че прѣзъ априлий и май да ни бѣше възможно да ги изгонимъ отъ Европа. Тя ни каза: „бждете задоволени отъ това, което взехте; не искайте военна контрибуция". Обаче, контрибуцията би ни позволила, да платимъ на нашитѣ приятели сърби и гърци, и да ги заставимъ да бждатъ по-примирителни. Цариградскиятъ и Букурещкиятъ договори бидоха подписани. За да се поправи злото, трѣбва да се отиде до неговия коренъ: отново да се заеме дипломатическата работа, каквато бѣше въ надвечерието на Букурещкия договоръ, и окончателно да се изправятъ всичкитѣ несправедливости, които той съдържаше. Българитѣ тутакси ще побързатъ, да заематъ свое мѣсто въ редоветѣ, въ които то бѣше отъ по-рано опрѣдѣлено на страната, дѣто сж всичкитѣ тѣхни интереси; а това не може да бжде тамъ, дѣто сж турцитѣ и германцитѣ.

„Политиката на настоящето правителство, което мислѣше да тръгне съ Централнитѣ сили, фалира. За тази политика трѣбваше турскиятъ неутралитетъ да бжде лояленъ. Ако Турция се намѣсва като съюзница на германцитѣ, за насъ оставатъ само двѣ алтернативи: Въ случай, че германцитѣ побѣдятъ, турцитѣ, участвувайки въ тази побѣда, ще искатъ частьта си. Ний сме, които ще платимъ тази часть; върху това не трѣбва да си правимъ илюзии. Ако нѣмцитѣ бждатъ побѣдени, ще бжде лудость, да се компромстираме съ тѣхъ. Турската намѣса наложи поведението си на България. Обаче правителството продължава прѣговоритѣ съ Портата, които Германия окуражава; но, ако тя се надѣва, че ще сполучи за завършването имъ, тя се лъже. Турското правителство — това е Енверъ паша. Ако Турция се хвърли въ войната, то е, защото искаше да възвърне изгубеното, но не и да отстжпи нови територии. Въ очитѣ на турцитѣ Енверъ има престижътъ на человѣка, който е завзелъ отново Одринъ. Това е за тѣхъ доказателството, че той може да завземе наново и друго нѣщо; и като имъ казвалъ: „За да имаме българското приятелство, отстжпете имъ това, което имъ бѣхте взели обратно, и, споредъ надписътъ на Дантовия адъ: „оставете всѣка надежда!" Енверъ и младотурцитѣ не могатъ да

приематъ това. Най-много биха отстжпили, и то врѣменно, свободното минаване по тракийската желѣзница подъ условие, че България ще ги снабдява съ муниции. И така прѣговоритѣ стигнаха до една мрътва точка.

„Нашето правителство направи една голѣма грѣшка, като поиска концесии отъ турцитѣ, и погрѣшно е, още да се губи врѣме съ тѣзи безполезни прѣговори. Всичкитѣ ми приятели считатъ, че намѣсата на България трѣбва да бжде немедлена.

„Послѣднитѣ партизани на неутралитета претендиратъ, че България не може да понесе една дълга война; но прѣди всичко очевидно е, че нейната намѣса, ускорявайки падането на Цариградъ, ще ускори сжщо и края на войната. На второ мѣсто, азъ не прѣдполагамъ, че ще трѣбва да продължимъ войната толкова, колкото и другитѣ воюващи ще я продължатъ по другитѣ фронтове на централна Европа: съ форсирането на Дарданелитѣ и Цариградъ ролята на българитѣ ще бжде завършена.

„Остава въпросътъ за гаранциитѣ, които България иска, за да се рѣши, да се намѣси. Трѣбва силитѣ да разбератъ, че нашиятъ народъ по отношение на тѣхъ нѣма недовѣрие, което би могло да ги оскърби, но неговата душа е проста; той си спомня за всичко онова, което неговитѣ съюзници въ 1913 г. му направиха, и не желае, да се излага на едно ново злощастие. Въ Парижъ и Лондонъ трѣбва да държатъ смѣтка за този манталитетъ на страната. За всичко останало достатъчна е само добрата воля на правителството. Настоящето правителство дойде на власть съ австрофилска политика, като мисли, съ нея да спаси страната. То трѣбва да я промѣни; но за това трѣбва народътъ да го подтиква; и, за да го застави, необходимо е, да се даде нѣщо на този народъ.

„Истина, и вий се сблъсквате съ сръбската непримиримость. Нещастието на сърбитѣ е, че правителството му се владѣе отъ армията, а не отъ народа. Ако една външна сила подкрѣпи г. Пашича за една разумна политика на концесии, народътъ ще я възприеме веднага; но доброволникой сръбски държавникъ не иска, да отстжпи нито една педя отъ сегашната територия. Мжчение е, да питашъ сърбитѣ: „какво ще отстжпите на българитѣ?“

„Дава ли се ножътъ въ ржцѣтѣ на болнитѣ, за да си

направятъ сами операцията? Но, щомъ териториалният въпросъ бъде разрѣшенъ, спогодбата между България и Сърбия ще бъде лесна и окончателна. Тази спогодба е твърдѣ естествена, но Австро-Унгария ѝ пръчи и я забавя, понеже знае твърдѣ добрѣ разногласията на двата народа, и не пръстава, да ги подбужда единъ противъ другъ.

„Ромънитѣ, които по настоящемъ искатъ, да правятъ голѣма политика, въ сжщность експлоатиратъ положението, и влияятъ на България въ лошъ смисълъ. Страхътъ отъ Ромънитѣ задържа най-вече България. Тѣ обръщатъ въпросътъ, но вѣрно е, че тѣ влияятъ на нашето правителство.

„Франция и Русия имъ помогнаха въ Букурещъ: защо тѣ нищо не правятъ за тѣхъ. Обвиняватъ България, че допущала минаването на муниции за Турция. Ако това е вѣрно, отдѣ идатъ тогава тѣзи муниции? Кой отъ друга страна взе инициативата за съединението на Ромънскитѣ желѣзници съ нашитѣ? — Германия. Казватъ, че германското правителство било сполучило, да издѣйствува отъ Ромъния ежедневното прѣминаване на двадесеть и петь вагона, натоварени съ български произведения. Това е една жертва отъ нея, защото тя има нужда отъ материала сж за своя нужда, а по силата на тази конвенция тя го намалява. Това не е ли само, за да се докара на нѣмцитѣ? Кралътъ е единъ отъ Хохенцолернитѣ. Въ всѣки случай не е той, който ще даде сигналътъ за намѣсването на Балканитъ въ Европейската война. Този сигналъ ний трѣбва да го дадемъ.“

Така ми говори извѣстниятъ демократически депутатъ.

Народняшкитѣ водители, г. г. Генювъ и Малиновъ и Стамболовистката «идеръ г. Гонадиевъ, мазарь и непримирими политически противници, считатъ единъ и другитѣ, че мѣстото на България е само въ лагера на Съглашението.

За нещастие, не може да се отрече, че една странна акция се извършва въ противенъ смисълъ. Хохенлое и Вангенхаймъ сж пристигнали въ двореца, и конферирать съ министритѣ. Една могжщо организирана нѣмска пропаганда работи въ пресата и обществото мнѣние. София буквално гъмжи отъ австро-германски, даже и турски агенти. Всичкитѣ тѣзи интриги правятъ положението твърдѣ смжтно, а бждащето — неизвѣстно.

27-и юлий.

По касационна жалба на осжденитѣ по атентата въ казиното, дѣлото имъ бише изпратено за разглеждане отъ върховния воененъ касационенъ сждъ, прѣдседателствуванъ отъ генералъ-лейтенантъ Теневъ. Военниятъ прокуроръ генералъ Митетеловъ, отхвърляйки доводитѣ по нарушение на процедурата, формулирани отъ защитата, поиска пълното потвърждение на присждата на военния сждъ. Върховниятъ сждъ слѣдъ съвѣщание се произнесълъ въ сжщия смисълъ. Тази сутринь въ $6^1/_2$ часа осжденитѣ Анастасовъ и Сантовъ бѣха обѣсени.

***

Рускиятъ пълномощенъ министъръ г. Савицки, тръгналъ миналата сжбота за Нишъ, се върна вчера, и тутакси разговаря въ френдзкия пълномощенъ министръ. Слухъ се носи, че това пжтуване е въ свръзка съ настоятелнитѣ постжки на Съглашението съ цѣль, да се накаратъ сърбитѣ, веднага да отстжпятъ земитѣ, които то е обѣщало на българитѣ до Вардара, като останалото бжде заето отъ него, като залогъ за послѣдующето му прѣдаване на България, и то слѣдъ прѣвземането на Цариградъ.

28-и юлий.

Бившиятъ финансовъ министръ г. Тодоровъ ме покани въ лѣтното си жилище съ такава сърдечность, че азъ прехъ, да отида днесь. Той прѣкарва лѣтото съ „цѣла София" въ планината на около 70 километра отъ столицата; бързото автомобилно съобщение му позволява отъ врѣме на врѣме да отива въ града, за да върши работитѣ си.

Въ хладната сутринь пжтуваме съ единъ бързъ автомобилъ по чудесния пжть, заедно съ моитѣ събратя отъ в. „Миръ", Стайновъ и Маджаровъ и съ по-малкия братъ на министра, Петко Тодоровъ, уволненъ защото бѣ украсилъ съ знамена и освѣтилъ общината по случай прѣвземането на Лембергъ отъ руситѣ. Прѣминахме долината на Искъра—буенъ потокъ, който, прѣди да влѣе водитѣ на Рила въ Дунава, бавно дълбае дълбоки и лжкатушни проходи чудни и величествени. Бившиятъ кметъ, макаръ и да не е нечувствителенъ къмъ хубостьта на този романтиченъ пейзажъ, съ

апостолска жаръ ми обяснява грандиозните проекти на общината си. Искърътъ, на мѣста укрѣпенъ съ стѣни, е кантиранъ, за да доставя на София нужната енергия за електрическото освѣтление; но потокътъ с капризенъ, и често става нужда, да допълнятъ отслабналата му сила съ нарни динама. По настоящемъ проектиратъ единъ голѣмъ баражъ и една огромна стѣна, които ще образуватъ между затворенитѣ хълмове, които ми посочи на хоризонта, едно изкуствено езеро съ силенъ водопадъ, прѣдназначени единъ и другото за коренното измѣнение на икономическитѣ условия на областьта.

Его залѣсенитѣ и по стръмни височини, чийто дѣлътъ наклонъ е покритъ съ тъмнозелени борове, а нѣйдѣ се вижда тъмно-червената боя на нѣкой старъ монастиръ, сгушенъ между дърветата. По-нататъкъ при едно извиване на Искъра се вижда една голѣма скала, подкопана отъ водитѣ, които се блъскатъ долу въ дефилето, и върху която, както ми обясниха спжтницитѣ ми, се забѣлѣзватъ останкитѣ отъ кулата на царь Крума. Шумящата вода, а особено горскиятъ декоръ сж едно истинско благодѣяние за чувствата слѣдъ самотностьта на голитѣ поля подъ слънцето.

Прѣминахмо прѣзъ едно село съ низки кжщи, покрити съ слама, или съ обрасnали въ мъхъ керемиди. Отъ всѣка страна на пжтя се отклоняватъ въ зигзагъ прашни уличкн, по които домашнитѣ свини грухтятъ, доволни, изпълнявайки службата на боклукчии. Кокошки кълвятъ изъ двороветѣ, въ които върху опнатитѣ прѣдъ измазанитѣ съ калъ и слама кжщурки вжжета съхни прането и окаченитѣ пъстри прѣстилки. Прѣзъ миниатюрнитѣ прозорчета, съпжтницитѣ ми сочатъ простата имъ вжтрѣшность, която се дължи може би и на мизерията. По стѣнитѣ, както отвжтрѣ, тъй и отпънъ окачени цѣли върви отъ червенъ пиперъ, или неогруханъ кукурузъ, а вжтрѣ — икона, съ малко първобитно кандилце, портретъ на царя и нѣкоя наивна картина отъ турската война. Мобелировката се състои отъ една дървена масичка и груби изработени столове. Легла нѣматъ; българскиятъ селянинъ спи на вълнени черги, които стопанката раздига всѣка сутринь.

. . . Къмъ 9 часа пристигнахме въ Самоковъ. Обиколихъ нѣколко стари улици въ турската махала, дъсченитѣ дюгенчета на които странно припомнятъ нашитѣ отъ срѣд-

ітѣ вѣково. Твърдѣ тѣснитѣ и доста дълбокитѣ стаи надъ съ пхтя сж дюгенчетата, които сж отворени цѣлъ день вечерь се затварятъ съ поставени отвънъ капаци; на първия етажъ, сжщо така съ срѣдневѣковенъ изгледъ сж ставитѣ живѣние, издадени надъ дюгенчетата. Самоковъ, скромно ло, съ минарета, останали отъ миналото величие на турото владичество, е единъ отъ индустриялнитѣ центрове на ьлгария: като околийски центръ по главната му улица има магазини, по чиито прашни витрини събирачитѣ на исторически костюми ще намѣрятъ всички видове моди на женски и мжжки костюми, които, отъ освобождението на княжеството бѣха тъй много разпространени въ Лондонъ и Виена. знебитени калдаръми съ разкривени камъни раздрусватъ волскитѣ или волскитѣ кола, минуващи съ гръмотевиченъ умъ покрай насъ. Тръгнахме пакъ почти оглушени и замедени отъ цѣлата тази смѣсена тълпа на скромния окойски центръ.

На 10 ч. стигнахме въ гората клатушкайки се. Искахме се по наклона на Рилското подножие. Ето Чамъ-кория — ново заселище отъ горски вили, разпръснати изъ зеленината.

Всѣки богатъ, или по-виденъ софиянецъ, който иска да построи вила тамъ, взема отъ самоковската община подъ ницеия мѣстото, като се задължава, да не изсича дърветата. Той плаща само наемъ за мѣстото, но не става невъ собственикъ. Парцелирането става по такъвъ начинъ, ото жилищата трѣбва да отстоятъ най-малко петдесеть тра едно отъ друго.

Мисля, че министръ Бобчевъ е открилъ пръвъ това великолѣпно селище. Съ него живѣе цѣлия родъ на народнитѣ водители: Тодоровци, Маджаровци, Губидѣлниковци, вокати, професори, банкери и инженери — все братя, зетйове, лжанаци и братовчеди, които си разпрѣдѣлят, както портейлитѣ въ русофилскитѣ кабинети, тъй и интелектуалната политическа дѣйность въ всѣко врѣме; тѣхнитѣ вили сж упирани къмъ края на това елегантно село. Обѣдитѣ и йоветѣ, на които бѣхъ поканенъ, ми откриха елита на лгарското женско общество, което човѣкъ не може да види , София прѣди мѣсецъ октомври.

Между това, разхождайки се, приказвахме. Посочиха м вилитѣ на Радославовъ, Тончевъ, Даневъ и генералъ Папри ковъ, бившъ воененъ министъръ; тази на генералъ Марков сегашенъ пълномощенъ министъръ въ Берлинъ, който току що получи отъ Вилхелма II Червеният Орелъ съ брилянти на г. г. Вачевъ,прѣдсѣдатель на Народното Събрание, и на под прѣдсѣдателя на сжщото—Сава Иванчевъ; на Малиновъ, Муша новъ и Генадиевъ. По-скромнитѣ посѣтители на Чамъ Кури живѣятъ въ хотела, и се хранятъ въ гостилницата, прѣвоз вани съ единъ редовенъ пжтнически автомобилъ отъ Софи дотамъ.

Наблизо е двореца „Царска Бистрица", една отъ най любимитѣ резиденции на царя. Проектирахме, да го посѣ тимъ; но понеже часть отъ царското сѣмейство прѣбиваваш тамъ, то часовитѣ ни поканиха, да минемъ по-пататъкъ.

Изкачихме се тогава на върха, който се издига надъ вилитѣ, на полината, обрасла съ висока трѣва, дѣто се от крива една пространна панорама: Стара-планина, Срѣдня гора, Родопитѣ, Рила, Пловдивъ и Румелия невидими, но едва доловими. Мѣстностьта се казва Шумнатица; тамъ е во дораздѣлътъ на водитѣ, които се вливатъ въ Егейско море и Дунава . . .

Бившиятъ финансовъ министъръ, разпаленъ антантистъ е твърдѣ обезкураженъ отъ положението, до което редица ис торически фаталности бѣха докарали страната. За ролята която тя трѣбваше да играе въ европейската война, той имаше едно твърдѣ благородно и вѣрно схващане; но това прѣдполагаше едно съчетание на благоприятни обстоятелства и на добра воля у всички тѣзи, чието съгласие и сътрудни чество трѣбваше да докара общиятъ успѣхъ. Животътъ на народитѣ, както и тоя на отдѣлнитѣ лица рѣдко търпи тѣзи стълкновения на чуства и интереси. Убѣденъ повече отъ всѣки другъ пжть отъ необходимостьта за едно намѣсване, той смѣта, че то е вече по-мжчно и не дотамъ полезно, отколкото би било, ако бѣше извършено по-рано. „Ний про пуснахме — каза ми той съ оная сила въ израженията, отъ които поради трудностьта при говоренето на чуждъ езикъ, се долавя краснорѣчието на най-добрия ораторъ въ България, — ний пропуснахме, понеже сме малки, случая, да направимъ велики нѣща"!

Той ми изповѣда страха си отъ възможностьта за непостигане на балканското съглашение. Франция се пожертвува безогледно, за да уничтожи германския натискъ. Ако сжщо и Русия е смазана, както това твърдятъ нѣмцитѣ, ще може ли тя да се съвземе, дотамъ, че да може отново да павлѣзе въ пруска земя? Що може ли Англия на врѣме да стане военна държава — единчката, която може само да противопостави на Австро-германскитѣ резерви отъ хора своитѣ, непочерпаеми и снабдени съ необходимитѣ оржжия и муниции? Безсъмнено; но въ противенъ случай ще послѣдва „миръ съ честь", „гакатъ миръ"!

Какво би станало тогава съ България въ случай, че тя откаже дълга си на благодарность къмъ Руситѣ, и при всо това германцитѣ прѣдпочитатъ прѣдъ нея съюзницитѣ си турци; съ Гърцията на фелдмаршалъ Константина и на Кайзеровата сестра и съ Хохенцелерска Ромъния? Кой ще мисли, да имъ отнима земитѣ, за които българитѣ претендиратъ? Кой ще се осмѣли, да отнеме тѣхнитѣ македонски земи, заети отъ Сърбитѣ, земитѣ на героитѣ отъ тази война, прѣслѣдвана съ толкова тежки жертви?

. . . Въ дрезгавината, г. Бобчевъ, жена му, г. Стайновъ и азъ тръгнахме обратно за града; а въ това врѣме слънцето се скриваше задъ моравитѣ върхове на Витоша.

Четвъртъкъ, 29-и юлий.

Българинъ, най-европеецъ по маниери и външность, е г. Иванъ С. Гешовъ, братовчедъ на народняшкия лидеръ, дипломатъ отъ кариерата, съ природна изтънченость, развита отъ срѣдата, дѣто е живѣлъ; дѣйствителенъ широкъ погледъ и политическа опитность. Кжщата му на „булевардъ Фердинандъ", въ тихия кварталъ на англійската и гръцка легации, е жилище на единъ разуменъ безъ заблуждения човѣкъ. Той се произнася безъ увлѣчение и страсть за своитѣ сънародници, отъ които поради службата си се е отдѣлилъ отъ дълго врѣме, и не се солидаризира по култура съ тѣхъ. Той е прѣдставлявалъ страната си въ повечето европейски столици, но именно въ столицата на германската империя сполучи, да надмине колегитѣ си по кройката на жакетитѣ си и величината на мустацитѣ си.

За да го различаватъ отъ извѣстния му братовчедъ, на-

ричатъ го обикновено „Берлинския“ Гешовъ. Той е прѣдсѣдатель на Софийския Alliance Francaise.

„Азъ съмъ песимистъ“, казва той винаги, когато го срѣщнете на улицата, въ клуба, въ гостилницата — нѣщо твърдѣ често, понеже той е свѣтски човѣкъ. Днесь ний се разговаряхме за политическото положение. При разговора най послѣ се докоснахме до твърдѣ интересната тема за българската реколта.

Цѣлиятъ български износъ отъ войната насамъ, прѣми нава една криза по множество причини, отъ които главната е затварянето на нормалнитѣ добушета, Дунавъ и Проливитѣ. Намаляването на износа увеличи камбното, което достигна до 40 %. Износътъ, състоящъ се почти само отъ житни храни, би се възобновилъ, и това би възвърнало благоденствието на страната, ако тя успѣе, да изнесе отново хранитѣ си въ странство.

А именно тазгодишната реколта е прѣвъзходна. Количествено и качествено тя ще бѫде не добра не само отъ послѣднята, която не бѣше твърдѣ добра, но и отъ прѣдпослѣднята. Единъ хектаръ, посѣянъ съ ръжъ, даде въ образцовия чифликъ до Русе, 2.530 к. зърно отъ най-добро качество и 3080 к. слама. Въ Варненско единъ хектолитъръ жито тежи 77 до 78 к. Споредъ вѣроятни изчисления, новата реколта ще даде 70·000 вагона за износъ. Понеже отъ послѣднята реколта останаха 25·000 вагона царовица, ако прибавимъ 15·000 вагона други храни, ще имаме повече отъ 100·000 вагона, значи единъ милионъ тона зърнени храни, които трѣбва да се изнесатъ за странство. Продадена даже на най-низка цѣна, това производство прѣдставляна една стойность отъ 300 милиона (500 заедно съ другитѣ за износъ произведения).

Прѣди европейската война износътъ ставаше изключително прѣзъ Босфора и Дарданелитѣ, тъй като Варненското и Бургазко пристанища на Черно море сж единственитѣ, които притежаватъ необходимитѣ съоржжения за разтоварянето на вагонитѣ и товаренето на параходитѣ. Около 125 вагона дневно се отправлявать къмъ тѣзи пристанища. Веднажъ проливитѣ, както и Дунава затворени, остава само пжтя по суша прѣзъ Ромъния и Сърбия и Дедеагачкото пристанище, часть отъ желѣзния пжть на което е отчасти турска.

Понеже Румънитѣ първомъ изнасятъ собствената си реколта, то тази причина българскиятъ транспортъ прѣзъ Ромъния срѣща голѣми мжчнотии. Прѣзъ Нишъ пжтьтъ е скжпъ и дълъгъ; освѣнъ това при настоящитѣ желѣзнопжтни съобщения не може да се пускатъ повече отъ десетина вагона на день. Що се отнася до Дедеагачъ, въ министерството на финансигѣ считатъ, че дори и въ отсжтствието на всѣкакви прѣчки отъ страна на турцитѣ, не ще може да се изнасятъ прѣзъ тамъ повече отъ тридесеть, както и тридесетина други прѣзъ Окчиларъ по гръцката линия за Солунъ. Това изнасяне би било въ всѣки случай безконечно.

Това положение занимава живо търговцитѣ, експедиторитѣ и българскитѣ земледѣлци; поради това икономическото дружество посвети нѣколко засѣдания за проучването и подобрението му. То поднесе миналата сжбота (24 юлий) на министръ-прѣдсѣдателя своитѣ заключения въ единъ мемоаръ, който прѣпоржчва редица мѣрки отъ различно естество:

1-о Организирането на една пропаганда, чрѣзъ конференции и брошури, прѣпоржчвайки на селянитѣ, да запазватъ разполагаемата си реколта въ хамбаритѣ си; раздаването на инструменти, сѣячки, трюри и др. отъ земледѣлческата банка, за прочистването на зърната и отдѣлянето на гниющитѣ вещества;

2-о Издаването на 6 % бонове съ кжси срокове за 50.000.000 лв. отъ земледѣлческата банка, за да се даде единъ широкъ варантенъ кредитъ;

3-о Създаването на единъ синдикатъ отъ търговци изнасячи на жито съ участието на народната банка, за да се отстрани всѣка спекулация върху цѣнитѣ на хранитѣ, принадлежащи на производители, които не би се възползували отъ варантния кредитъ. Синдикатътъ ще купи на опрѣдѣлени цѣни, и ще възвърне впослѣдствие на тѣзи производители разликата отъ печалбата;

4-о Уговаряне на желѣзнопжтни конвенции съ съсѣднитѣ държави, които да осигуряватъ износа на сто, вмѣсто двадесеть и петь, до тридесеть и петь вагона дневно;

5-о Методично организиране на износа отъ една специална комисия, която да разпрѣдѣля вагонитѣ споредъ нуждата, понеже може да се разполага само съ сто,

вмѣсто четиристотинъ необходими вагона, като се почне отъ стокитѣ, даващи най-голѣма печалба, и като се държи смѣтка за сезона и за трасето на продуктитѣ, и пр.:

6-о Свободна търговия. Никакъвъ монополъ. Износни такси въ случай, че спекулацията поскжпи прѣдметитѣ на вжтрѣшния пазаръ. Систематически внось на прѣдмети отъ първа необходимость.

„Всички наши политически партии“, казва г-нъ Генковъ, „експлоатиратъ мжчнотиитѣ на това положение. Русофилската опозиция крѣщи: Нашето единичко спасение е въ отварянето на Проливитѣ. Закъсняването му, или допускането на грѣшката — разбирателството съ турцитѣ, разбирателство, което би довело до резултатъ блокирането на Дедеагачъ отъ англійската флота, ще изложи нашитѣ земледѣлци, цѣлата народна економия, нашето финансово положение на непоправими загуби. Ако имахме на власть едно народно министерство, то би се заело прѣди всичко съ въпроса за отварянето на Дарданелитѣ, затварянето на които съсипва народа и държавата. Отъ друга страна, Германцитѣ, които имать нужда отъ тази реколта, както и отъ ромънската, инсинуиратъ, че разрѣшението ще бжде лесно: Австро-германскитѣ войски ще отворятъ Дунавския пжть; България прѣсъ тамъ ще пзнесе своитѣ храни, и въ замѣна на това ще заѣме желѣзницитѣ си съ продоволствието на турцитѣ . . . Правителството дава вече признаци за възможностьта на единъ компромисъ отъ този родъ. Ний имаме нужда отъ парите: камбото по настоящемъ е 30 %, а това е въ свръзка съ отстжпването на тракийската желѣзопжтна линия и тази на Марица“.

Извѣстно е, че германофилскитѣ кржгове сж рѣшени, да поставятъ на Съглашението „въпроси на довѣрие върху противодѣйствията на економическата война. В. „Цивилъ“ публикува спощи слѣдующата явно инспирирана статия:

„Извѣстява се нѣколко пжти вече, че съюзната флота, която атакува Дарданелитѣ, е блокирала Дедеагачъ. Тази мѣрка е продиктувана вслѣдствие прѣкарването прѣзъ турска територия на стоваренитѣ въ това пристанище стоки, прѣдназначени за България. Безъ да оспоряваме правото на силитѣ отъ съглашението, да вематъ всички мѣрки, които имъ се струватъ полезни, за да парализиратъ съпротивле-

нието на тѣхнитѣ непрiятели, имаме основание, да обърнемъ вниманието на англiйското и френското правителства, че България не е въ война съ тѣхъ, и че не съществува никаква политическа причина, която ни задължава, да понасяме послѣдствията отъ една война, по отношение на която ний сме се обявили неутрални.

„Невъзможно ни е, да се противопоставимъ на взетата отъ съюзницитѣ мѣрки; но, отъ друга страна, ний не можемъ да останемъ затворени въ границитѣ си, и да не бѫдемъ дори въ положение, да снабдяваме нашето население съ нуждитѣ му прѣдмети отъ първа необходимость. Ще трѣбва прочее, да обърнемъ нашитѣ погледи къмъ друга страна — на сѣверъ.

„Ний имаме само два пѫти за съобщение съ централнитѣ сили: Ромжния, и то подъ условие, да сключимъ съ нея единъ транзитенъ договоръ, и Дунавския пѫть; но първиятъ е минираиъ отъ сърбитѣ, които прѣчатъ за прѣминаването къмъ Австрия. Ако тѣ настояватъ въ това направление, ний ще бѫдемъ принудени, да разгледаме мѣркитѣ, които се диктуватъ отъ обстоятелствата. Ний ще трѣбва да спремъ изпращания отъ Русия по Дунава материялъ за Сърбия. Ако това не е достатъчно, ний ще бѫдемъ принудени, да окупираме тѣсната ивица отъ сръбската територия, която ни отдѣля отъ Австрия. Тѣзи двѣ мѣрки ще бѫдатъ отъ естество, да докаратъ сключване на отношенията ни съ силитѣ отъ Съглашението — нѣщо, което е желателно, да се избѣгне както за тѣхъ, тъй и за насъ. Нашето правителство е длъжно, да прѣдприеме необходимитѣ постѫпки прѣдъ силитѣ отъ Съглашението, за да се не прѣчи на търговията ни въ Дедеагачъ.“.

30-и юлий.

Израженията „русофилъ“ и „русофобъ“ съ толкова много срѣщатъ въ рѣчника на българската политика, че става необходимо, да се изясни смисъльта имъ.

Единъ лидеръ отъ в. „Воля“, Генадиевия органъ, въ това отношение изглежда мѣродавенъ. Той критикува руската дипломация, която, споредъ българския журналистъ, въ Бълканитѣ, и въ частность спрѣмо България, не е могла да

се отърси отъ политиката си за протекция и славянско бр
ство:

„Нашата дипломация", прибавя той, „тори грѣшка
задѣто не знаеше, какво иска, и търпѣ прилива и отлива
русофилството и русофобството. Има още партии у насъ, к
то експлоатиратъ русофилското чуство, и култивиратъ идея
че само Русия ще ни даде Санъ-Стефанска България.

Осланяйки се на това течение, руската дипломация
пусна най-тежкитѣ и непоправими заблуждения на изток
особено прѣзъ 1912—1913 години. Разчитайки върху
солютната послушность на тогавашното русофилско правит
ство, тя отстжпи прѣдъ съпротивлението на Сърбия. О
своя страна, довѣрявайки се слѣпо на Русия, правителств
не взе най-елементарнитѣ мѣрки, за да запази български
интереси въ случай на една война съ Сърбия; то прѣн
рѣгна Австрия, не даде никакво внимание на румънски
прѣдложения, нито уреди отношенията си съ Турция. Русоф
литѣ продължаватъ тука, да проповѣдватъ слѣпо довѣр
къмъ Русия. Сърбия се показва непримирима както
1913 г., и руситѣ наново ще се облѣгнатъ на русофили
за да принудятъ България, още веднажъ да отстжпи.

„Русия, която въ сравнение съ съюзницитѣ си пона
най-голѣмигѣ жертви, изглежда, че иска, да направля
дипломатическата акция на четворното Съглашение поне
Бълканитѣ. Само това може да обясни бавностьта на пр
говоритѣ съ Сърбия прѣдъ видъ за концесии, и съ др
гитѣ балкански страни, прѣдъ видъ за едно разбирателст
Ако вмѣсто нея бѣше английската дипломация, която има
прѣвишающъ гласъ въ тѣзи прѣговори, убѣдени сме,
сръбската упоритость отдавна щѣше да бжде сломена, и
щото съгласие щѣше да бжде на добъръ пжть".

Трѣбва да се запомни всѣка дума и идея отъ та
важна статия. Тя отражава едно състояние на духоветѣ,
което трѣбва да съжаляваме, но за което пъкъ е необход
мо, да държимъ смѣтка, ако искаме, да успѣемъ тукъ.

Чуството на признателность и любовь на народна
маса спрѣмо руситѣ сж най-добрятъ козъ, който Съглаш
нието може да има въ тази трудна игра. Но народъ съ тѣ
чуства, има и други, който не бѣха достатъчно поощадени
а именно любовьта къмъ независимость, една извѣстна и

ционална чуствителность, — гордостьта на единъ младъ народъ въ желанието му, да бъде свободенъ. Най-върлитѣ русофили между българитѣ при това още завиждатъ за протекцията и приятелството, които руският царь засвидѣтелствува къмъ сърбитѣ. Тѣ знаятъ, че въ самото начало на втората балканска война между съюзницитѣ имаше конфликтъ за влияние между силния пълномощенъ министръ въ Бѣлградъ г. Хартвигъ, шефъ на панславиститѣ и непримиримъ врагъ на Австрия, и незначителния пълномощенъ министръ въ София г. Неклюдовъ, който минава, може би, не погрѣшка за уморенъ и безъ довѣрие. Единътъ поставяше личния си престижъ въ услуга на сръбскитѣ реванширащи; другиятъ подпираше българската кауза, доколкото му идѣше отръки.

Единъ български държавникъ доскоро съ патриотически жаръ, който хвърля съмнѣние върху всѣко свидѣтелствуване даже на най-видниттѣ държавници въ Балканитѣ, ми изложи историческитѣ обстоятелства на фаталното скъсване на отношенията прѣзъ 1912 г. така:

„Сърбия и Гърция, удовлетворени, задѣто съ помощьта на българитѣ смазаха Европейска Турция, но завидѣха на облагитѣ, които тази война щѣше да ни докара, рѣшиха, да ни ограбятъ. Тѣ искаха войната, и я подготвиха. Заповѣдь за ненадѣйна атака бѣ дадена на нашитѣ войски. Отговорниятъ е главнокомандующиятъ Савовъ. Царьтъ държи за авторитета си, и затова избра на чело на главното командуване единъ човѣкъ, когото държеше съ дѣлото, което висѣше постоянно надъ главата му. Савовъ пожела, да придобие престижъ посрѣдствомъ една побѣда, която да изличи всичкото му минало, или въ паданието си да повлѣче и самия царь, за което той изтръгна отъ него заповѣдьта за нападението. Но русофилското правителство на Данева не искаше разрива. Два дни слѣдъ това, то поиска оттеглянето на войскитѣ на първоначалнитѣ имъ позиции. Българскитѣ генерали почнаха отстъплението, и изпратиха парламентйори до сърби и гърци; послѣднитѣ отказаха, да държатъ смѣтка за прѣдложението, и да считатъ, като едно нещастно недоразумѣние настъплението, и, докато българитѣ слизаха обратно въ долинитѣ, тѣ заеха върховетѣ. Обаче, Даневъ писа въ Петроградъ, че той не е желалъ разрива, и че се под-

чинява напълно на руския арбитражъ. Русия не безъ
вѣстно закъснѣние, изработи една по-малко пагубна, но ок
чателна за насъ граница, отколкото тази, която ни нало
Букурещкиятъ договоръ. Сърбия не се съгласи на това, и
Петроградъ съвѣтваха въ София, да се разберемъ напр
съ съсѣдитѣ си. Това именно упорство на сърбитѣ, подд
жано отъ Хартвига, съсипа руската политика. Ний впроче
бихме побѣдили и тѣхъ, и гърцитѣ, ако не бѣше дог
ромжнската намѣса,—дѣло на франпузкия пълномощенъ
нистръ въ Букурещъ, г. Блонделъ".

Резервитѣ, които трѣбва да се направятъ на тази
доария, блятъ въ очи. Очевидното е именно, че разрѣше
отъ българитѣ ненадѣйна атака, не можеше вече да се с
Измѣната отъ това нападение спрѣмо съюзницитѣ си т
ваше да възбуди както у сърбитѣ, тъй и у гърцитѣ
експлозия отъ прѣзрѣние и силна умраза за жестокост
които новата война неминуемо щѣше да докара. Отъ д
страна, царьтъ бѣше явно обявилъ, че между два едн
близки до бащинското му сърце славянски народи ще пор
нападателитѣ, които и да бѫдатъ тѣ, и ще работи, за д
накажѣ братоубийството. Но азъ не бѣхъ по малко
наданъ, като видѣхъ единъ отъ нашитѣ приятели,
партизанинъ, да се изразява съ сжщитѣ думи, които азъ
ще повторихъ. Но това, което е невъзможно, да се прѣдаде,
меланхоличнпятъ тонъ, измамата, която бликаше отъ думит
измама спрѣмо руситѣ, която пожертвува Санстефанското им
ло, а спрѣмо фран-цузитѣ, справедливата нация, войници
правото, която позволи да се извърши „крайната не
ведливость", защото въ очитѣ на всѣки българинъ, кра
международна несправедливость е подѣлбата на Македо

„Европа", пише българскиятъ публицистъ Мишев
едно писмо, което публикува въ La Revue, на Жанъ Ф
„позна три международни и фатални грѣшки, три прѣ
ления спрѣмо народитѣ, цивилизацията и человѣче
Първотото прѣстжпление е подѣлбата на Полша, вто
анексията на Елзасъ-Лотарингия отъ Германия и трет
това, което стана въ 1913 г. въ Букурещъ — подѣлб
Македония и отрѣзването на Добруджа отъ българскот
Несправедливостьта спрѣмо Полша раздруса цѣла Евр
направи отъ Русия една васалка на Германия. Анекси

Елзасъ-Лотарингия повече отъ четиридесеть години прѣвърна Европа на въоружент лагеръ. Полѣдбатата на Македония между гърци и сърби създаде една Балканска Полша; анексията на Добруджа отъ Ромжния — още единъ Балкански Елзасъ".

Касапницата на днешната разширена свѣтовна война е единъ неописуемъ резултатъ отъ тѣзи исторически събития, първитѣ двѣ отъ които сж цѣло прѣстжпление въ очитѣ на всѣко цивилизовано общество; а третйото отъ които застрашава съ своитѣ фатални послѣдици тъй сжщо, както и първитѣ двѣ въ случай, че не се вематъ на врѣме радикални мѣрки.

31-и юлий.

Тази сутринь посѣтихъ г. Дедекенъ, белгиецъ и генераленъ Шведски консулъ, голѣмъ инициаторъ на разни прѣдприятия и въ течение на всичкитѣ икономически и финансови въпроси, както и по положението въ политическитѣ кржгове относително стойностьта — разбирамъ „търговската,' стойность (на този или оня депутатъ. Г. Дедекенъ, който като белгиецъ и силно залягащъ за Антантата и сжщеврѣмено агентъ на една неутрална сила, има възможность, да разширява още повече активностьта и отношенията си, е изобщо малко песимистъ по положението.

Войскитѣ отъ изтокъ сж прѣнесени на западъ. Дали това е резултатъ отъ послѣднитѣ успѣхи на Турско-българското съглашение, или това е едно подлъгване, или даже прѣдвѣстие за едно нападение противъ Сърбия?

Отъ нѣколко дена прѣдназначенитѣ за България стоки сж задържани въ французкитѣ и английски пристанища, а именно въ Марсилия и Малта.

Ний говорихме за контрабанда. Безъ съмнѣние, ромънското правителство, въпрѣки всичкитѣ му увѣрения, прѣкарва прѣзъ Ромъния, а така сжщо и прѣдъ България стоки, (оржжия, муниции и разни инструменти), прѣдназначени за Турция. Ромънскиятъ министръ на финансинтѣ Костинеску, отъ когото германцитѣ се много оплакватъ, е много лоялень; той спира всичко, което може, но често чиновницитѣ му сж подкупени, и си затварятъ очитѣ. Въ България става противното: Тончевъ покровителствува кантрабандата, и много пжти,

нѣкой отъ неговитѣ съвѣстенъ и независимъ подчин
спира.

31-и ю

Г. Иванъ Гешовъ, народняшкия лидеръ, който
цѣло лѣто бѣ напусналъ столицата поради топлината и
ми извѣсти, че ще ме приеме днесъ, въ дома си ул. „
Освободителя“ Покани ме единъ приличенъ слуга, мо
единственятъ въ София, дѣто мжжката при слуга се
за луксъ, и повечето сѣмейства, даже най-състояте
прѣдпочитатъ по-евтинитѣ и миризливи слугини отъ с
Работнятъ кабинетъ на бившия министръ прѣседатель
въ тоя горещъ день, свѣтлината едва проникваше
полуотворенитѣ капаци на прозорцитѣ, е мобелиранъ с
лиотеки и кресла, които познахъ веднага, че сж па
(мобелировката е отъ Kriéger). Г. Гешовъ, гърбомъ
прозореца, стои прѣдъ едно грамадно бюро, отрупа
книжа и брошури. Малката му съ гжсти коси глава се
както и ржката му, която машинално тропа по масат
каго той съ низъкъ гласъ и съ абсолютно спокойствие,
той дължи на неговото възпитание, ми говори за роля
отъ отварянето на Европей-ката война насамъ: роля
скромна, която се е състояла само въ това, да прѣд
нѣколко разговори съ политическитѣ си приятели и д
партии отъ опозицията; да публикува единъ манифест
който той ми даде единъ екземпляръ, и да иска отъ
на врѣме, безъ голѣма надежда обаче, отъ Радосла
правителство попълването на кабинета и образуване
единъ коалиционенъ кабинетъ.

Партизани на намѣсата отъ самото начало, на
цитѣ настояваха въ тази смисъль прѣдъ владѣтеля и
народа; но тѣхното влияние бѣ силно пострадало отъ
китѣ въ 1913 г., и правителство можа безъ сериозни
да продължи неутралната си политика. И днесъ тѣ ника
се отказватъ отъ своитѣ идеи; но самитѣ тѣ се боя
благоприятният моментъ за тѣхното приложение е ве
налъ. За това излъгване, което въ тѣхнитѣ очи не м
мине, безъ да докара на България пагубни послѣдств
съ твърдѣ измѣрени, но остри думи, обвинява своит

рѣшни противници, управляющи австрофили. Но поради своята патриотическа гордость, той хвърля часть отъ грѣшкитѣ върху силитѣ отъ съглашението, на които възобновената балканска лига и българската намѣса биха помогнали съ значителни сили.

„България", ми каза той, „изпусна часа, въ който нейната помощь би била рѣшающа, когато Австрийцитѣ тренерѣха отъ руското нахлуване, и когато англофранцитѣ се рѣшиха, да нанесатъ на турцитѣ удара, който щѣше да ги извади отъ строя . . . Но тази грѣшка не е изключително само нейна. Още веднага слѣдъ военнитѣ и дипломатически събития, които намалиха България, и я разочароваха, огорчиха и отчаяха, нейната помощь трѣбваше да бѫде възнаградена съ нѣколко прѣимущества, които да бѫдатъ поне донѣкѫдѣ гарантирани.

Опозицията, която съ жаръ проповѣдваше „съглашенска" политика, трѣбваше за това да си дава смѣтка отъ страхъ, да се не дискредитира въ очитѣ на своитѣ партизани.

„Прѣзъ септември 1914 г. азъ лично настояхъ за точни писмени прѣдложения, най-напрѣдъ прѣдъ братята Бъкстонъ, а послѣ прѣдъ г. Савински, който по моя молба телеграфира въ тази смисъль въ Петроградъ. Англия мислѣше, че моментътъ още не е дошълъ; сжщо тъй и прѣзъ октомври, когато Русия бѣше готова, да направи конкретни прѣдложения. Ний чакахме. Послѣдва Дарданелската експедиция. Когато миспята на сѫръ Артуръ Педжетъ напусна София въ началото на пролѣтьта, ний мислѣхме, че ще получатъ точни прѣдложения: касаеше се за едно бързо дѣйствие срѣщу Цариградъ, и въ двѣ-три недѣли всичко щѣше да бѫде свършено. Тогава поискахъ ауденция при царя. Негово Величество ме прие, както и Малиновъ, и двама настояхме въ полза на намѣсата. Но относително безспорната зона въ Македония, Добруджа, линията Енось-Мидия имаше само устни обѣщания, а нищо за Кавала. Прѣзъ априлъ г. Делкасе изпрати единъ прѣвъзходенъ познавачъ на българскитѣ работи, г. Б. . ., да каже на царя, че Тройното съглашение му обѣщава безспорната Македония, и това, което то оттогава му е прѣдложило писмено. Но защо съ това съобщение не патоварихa прѣдставителя на Франция? Защо не го прѣдложи писмено, когато царя искаше гаранция?

„Слѣдъ моята ауденция и посѣщението на г. Б. . . македонцитѣ се раздвижиха, и попитаха правителството за н говитѣ намѣрения. Единъ отъ тѣхнитѣ водители, г. Вла ѕов докторъ отъ Парижкия факултетъ, отиде при г. Радославов и го попита: „Готови ли сте, да тръгнете“?

— „Да, ако ни гарантиратъ Македония съ една окуп ция отъ съюзнитѣ войски“.

— „Позволявате ли ми, да кажа това на руския пъ номощенъ министръ“?

— „Да“!

„Владовъ потърси г. Савински, и му прѣдаде този раз говоръ, като прѣдложи, да потвърди по телефона позволение за този ангажиментъ, който му бѣше далъ министръ-прѣ сѣдателятъ. Савински телеграфира, но работата си остана так Прѣди три недѣли в. „Рѣчь“, вѣстникътъ на професоръ М люковъ, разкри въ една уводна статия тѣзи прѣдложения Владова, и одобри тѣхния принципъ. Владовъ счита, че М люковъ ги е научилъ само отъ министерството на външнит работи въ Русия. Той е на мнѣние, че, ако Съглашение направи формални прѣдложения, да се приематъ. Азъ ра бирамъ колебанията на Съглашението, поради сѫществующе imbroglio на изтокъ, но не трѣбваше да обвинява само нас въ това закъснѣние“.

Г. Иванъ Гешовъ, прѣтегляйки думитѣ си, ми направ още декларации, които ме помоли, да прѣглода утрѣ, прѣд да ги телеграфирамъ.

Въ вестибюла съ колонитѣ, до долнйото послѣдно ст пало на една монументална стълба, като се сбогувахъ, поп тахъ народняшкия лидеръ за мнѣнието му върху турск българското съглашение.

„Безсъмнѣнно е, че то е въ надвечерието на свое изпълнение. Всичко зависи отъ условията, дѣто ще бъ сключено. Единъ английски дипломатъ не скрива, че, ако т не съдържа политически ангажименти за българското прав телство, ще отговаря еднакво и на интереситѣ на Четво ното съглашение. Дори и този часъ руски стоки минават прѣзъ Дедеагачъ; българската реколта, която искатъ, да и несатъ за Англия, трѣбва тоже да мине прѣзъ Дедеагач и пр. Напротивъ, ако това съглашение съдържа политичес

ангажименти, увѣренъ съмъ, че цѣла България ще възстане противъ този договоръ".

Понедѣлникъ, 2-и августъ.

Народнящкиятъ шефъ удобри изложението на телеграмата ми:*)

Г. Гешовъ, бившъ министръ-прѣдсѣдатель и лидеръ на народната партия, ми направи слѣднитѣ изявления:

„Външнятъ съвѣтъ на партията ни въ началото на тази година публикува едно изявление, съ което прѣпоржчваше сътрудничеството на всичкитѣ партии въ едно концентрационно министерство. Програмата на това правителство трѣбваше да бжде строгото и лоялно прилагане на неутралитета, и въ случай на нужда — политическото и евентуално военно сътрудничество на България съ Тройното съглашение подъ условия, които да гарантиратъ на Бъгария по възможность пълното реализиране на националнитѣ й искания.

„При това, народната партия заяви, че тя е на мнѣние, какво българското народно обединение може да се осжществи само чрѣзъ повръщането, което единствено Съглашението е въ положение, да наложи чрѣзъ едно общо урежданиие на балканскитѣ проблеми, като даде удовлетворение на всичкитѣ народи отъ полуострова.

„Въ началото на мѣсецъ априлъ тази година, слѣдъ заминаването на английската легация на сѫръ Артуръ Педжетъ отъ София, тукъ изобщо бѣха на мнѣние, че ний сме били въ надвечерието на прѣговори съ Тройното съглашение и образуването на концентрационно министерство. За съжаление, направиха се грѣшки и отъ двѣтѣ страни. Очакваната постжпка се извърши на 29-и май, и поведението на нѣкои отъ нашитѣ съсѣди, както и непримиримостьта на други забъркаха положението.

„Правителството на г. Радославова остава самò отговорно за българската политика. Азъ вѣрвамъ на драго сърце, че настоящиятъ министръ-прѣдсѣдатель си дава смѣтка за опасностьта отъ отслабването духа на българския народъ, като го свикватъ съ идеята, че мирътъ трѣбва да се запази на

*) Публикувана въ в. Temps отъ 11 Августъ.

всѣка цѣна. Правителствената преса отъ петнадесетина д
насамъ прояви единъ новъ войнственъ за нея тонъ. Но п
тивъ кого и съ кого мисли правителството, да тръгне?

„Г. Радославовъ не прѣстава, да заявява, че не
тръгне противъ съюзницата на Русия, Сърбия, безъ одоб
нието на Четворното съглашение. Той твърдѣ добрѣ позна
България, и докладитѣ, които получава отъ своитѣ чиновни
сж твърдѣ категорични, за да дѣйствува другояче. Наш
икономическо положение, което не е добро, може наново
стане благоприятно, ако тазгодишната реколта, която е
въпредно добра, може да бжде изнесена и обърната на звон
монета. По настоящемъ ний не сме въ положение, да изв
семъ освѣнъ само едната й шеста. Ромъния има за себе
нужда отъ вагони. Турцитѣ сж господари на линията, коя
ни свързва съ единственото ни пристанище на Егейско мо
и, ако допуснемъ грѣшката за едно разбирателство съ тѣх
бихме рускували, да видимъ затворено единственото ни
ворено морско дебуше. Заключението е, че по липса на Д
нава, остава само едно разрѣшение: на всѣка цѣна трѣб
да се отвори естественията и необходимията пжть за наша
реколта — този на Дарданелитѣ“.

Главният сътрудникъ на г. Гешова, бившият м
нистръ на финанситѣ г. Тодоровъ, бѣше тъй добъръ, да д
пълни горнитѣ изявления на партийния лидеръ.

„Азъ не съмъ прѣставалъ отъ много мѣсеци насамъ
ми каза той, „да прѣпоржчвамъ намѣсата на България
страната на силитѣ отъ Съглашението. Мотивитѣ ми за то
сж многобройни. Ето по-главнитѣ:

1-о Нѣма противорѣчие между нашитѣ политически въз
деления и жизненитѣ интереси на четворното съглашение. Пр
повѣдватъ ни тукъ, че завземането на Дарданелитѣ и Бо
фора отъ Русия застрашаватъ бждащето на нашата цѣлос
и независимость. Азъ това не вѣрвамъ. Царьтъ въ ед
писмо, изпратено до царь Фердинанда прѣзъ мѣсецъ януари
1913 г., му обѣща линията Енось—Мидия, която тройно
съглашение се показваше винаги, да ни признае.

Обѣщанието, направено отъ Англия, Франция, Русия
Италия за тази граница, може да успокои у насъ най-ске
тичнитѣ духове. Гаранцията на толковато сили може да
противопостави на всички. Вирочемъ Русия нѣма никакъв

интересъ, да завземе територии на морето. Тъй, Англия държи Гибралтаръ, но нѣма нужда отъ Португалия. Русия нѣма жизненъ интересъ, да владѣе балканскитѣ земи. Най-послѣ тя винаги ни е третирала съ добродушность, и не ни е дала никакво основание, да се съмнѣваме въ бждащитѣ ѝ намѣрения.

„Напротивъ, Австро-германцитѣ, Австрийцитѣ особено, не криятъ желанието, си да владѣятъ часть отъ балканския полуостровъ. Тѣ заявяватъ, че владѣнието на линията Нишъ—Солунъ е за тѣхъ отъ жизненъ интересъ. Германия така сжщо не крие взглядоветѣ си върху Мала-Азия. Ако тя излѣзе побѣдителка въ тази война, то тя ще има на разположението си турската флота, армия, финансии и желѣзни пжтища. Въ този случай България ще бжде задушена между настаненитѣ (въ Мала-Азия — Германия и настанената въ Солунъ Австрия). Тази опасность е несравнено по-дѣйствителна, отколкото руската опасность за Дарданелитѣ, и не бихме имали противъ нея никаква гаранция. Отъ друга страна, нашитѣ въжделения не сж противни на интереситѣ на Четворното съглашение, и ний не искаме друго освѣнъ това, което бѣше признато многократно отъ международната европейска комисия отъ 1876 г., която начерта първитѣ граници на бждащата българска държава чрѣзъ Санъ-Стефанския договоръ, чрѣзъ договора съ Сърбия въ 1912 г., и чрѣзъ Лондонскитѣ договори.

„Не искаме отъ сърбитѣ освѣнъ това, което тѣ сами ни признаха въ 1913 год., че ни принадлежи, и отъ ромънитѣ това, което винаги ни е принадлежало до 1913 г., и ни бѣше отнето по „стратегически“ причини и съображения за равновѣсие, или компесации, но не поради национални мотиви.

„2-о Силитѣ отъ съглашението сж единственитѣ, които могатъ да дадатъ необходимитѣ компенсации на нашитѣ съсѣди гърци, сърби и ромъни заради възвръщането на земитѣ, които ний искаме, понеже тия компенсации трѣбва да станатъ за смѣтка на Турция и Австро-Унгария. Само тѣ могатъ да доставятъ на балканитѣ условията за тѣхното нормално развитие, безъ да може нѣкой да се счита за ограбенъ.

„Напротивъ, една българска политика, която има за цѣль закрѣпването и увеличението на Австрия и Турция,

С.Б.А. „Г. С. РАКОВСКИ“
БИБЛИОТЕКА
ОСНОВЕН ФОНД

прѣчи на всѣкакво споразумѣние посрѣдствомъ компенса
и веднага прави неизбѣжна една нова балканска война. Т
тържествуването на Турция и Австрия би лишило Балка
отъ всѣка възможность за нормално миролюбиво развити
надъ тѣхѣ постоянно би тежалъ призракътъ на войната

„3-то Нашитѣ възделения, които и великитѣ сили
наха за законни, отговарятъ на тѣхнитѣ принципи — п
ципа на националноститѣ и принципа за запазването
малкитѣ народи. Вашето знаме е и наше. При това цѣли
свѣтъ, изключая вашитѣ нападатели, се моли за васъ. Е
васъ Белгия щѣше да изчезне. Вий ще осигурите свобо
на националноститѣ въ Австро-Унгария, животътъ на кои
състои само въ вжтрѣшни борби. Вий ще дозърните из
ването на единъ варварски народъ отъ Европа — Тур
Върху останкитѣ на тия двѣ държави, ще се създадатъ
колко малки, които ще се уравновѣсятъ: Полша, Чехия,
гария, Австрия, Хърватско, Ромъния, България, Гърция
почти равни държави, които ще могатъ свободно да се о
датъ на мирната работа, цивилизацията и прогреса. Е
такава перспектива отъ българска гледна точка е много
за прѣдпочитане, отколкото тази за една заплена Тур
уголѣмена Австрия, всемогжща Германия. „Такива бѣха мо
главни причини, да желая намѣсата на България на с
ната на Четворното съглашение. За нещастие, не мо по
шаха, и азъ вѣрвамъ, че сме изпуснали благопрятния
ментъ. Трѣбваше да тръгнемъ прѣзъ февруари и мартъ,
щото само тогава нашата намѣса, к а т о о с и г у р е н а
н а с ъ о т ъ в с и с т р а н и с ъ необходимитѣ гаран
може да доведе до най-задоволителни резултати. Ний би
ускорили намѣсата на Италия, и рѣшили тая на Ромъния
на Гърция. За наше голѣмо задоволство, войната би се св
шила въ юний

По настоящемъ вмѣсто неизвѣстноститѣ, съ които
се боримъ, бихме уреждали придобититѣ територии,
бодния излазъ на Егейско море, камбио, отъ което не щѣ
да губимъ както днесъ 30 %, и най-послѣ, и приятелств
съ побѣдителкитѣ велики сили. Прѣдъ историята ний би
имали заслугата, да дадемъ на цивилизацията, скратяваі
войната и запазвайки милиони човѣшки живота и безброі
милиярди, една такава услуга, каквато не може никога

даде единъ малъкъ народъ като нашиятъ. Не може да се скрие, че положението, което би могло да бъде толкова благоприятно, стана сериозно.

„При все това една българска намѣса би могла да даде единъ добъръ резултатъ. Въ настоящата борба ний можемъ да бъдемъ твърдѣ полезни на четворното съглашение: 1-о по силата, която ний прѣдставляваме и която е отъ голѣма цѣна, особено спрѣмо турцитѣ; 2-о чрѣзъ влиянието, което ний можемъ да упражнимъ върху Ромъния и Гърция. Отъ друга страна, винаги се е проповѣдвало у насъ, па и у нашитѣ съсѣди, идеята за една балканска конфедерация, съставляюща политически идеалъ, еднакво ползуващъ всичкитѣ тѣзи страни. Сега се прѣдставлява случай за изпълнението, чрѣзъ намѣсата на четиритѣ велики сили, разрѣшението на това отлично рѣшение.

„Идеитѣ за конфедерация и братство на народитѣ, могатъ мжчно да се осжществятъ отъ самитѣ заинтересовани; но голѣмитѣ могатъ да ги наложатъ на малкитѣ, като ги гарантиратъ за дълго врѣме. Това ще бъде за всички насъ една благодѣяние, защото това справедливо разрѣшение на балканската проблема ще ги отърве отъ непоносимитѣ тяжести на милитаризма. Договорътъ, който ще завърши тази война, трѣбва да бъде единъ международенъ законникъ въ сила за цѣлъ вѣкъ. Намѣсата на България въ този часъ не може да бъде вече отъ рѣшително значение, както тя би могла да бъде, ако бѣше станала по-рано. Тя не ми изглежа по-малко необходима, освѣнъ ако не желаемъ, да дочакаме, щото въ нѣколко може би мѣсеца, особено ако съюзницитѣ прѣвзематъ Цариградъ безъ нашето съдѣйствие, за да имъ станемъ съвършено безполезни.

„Хипотезата за едно турско-германско ориентиране азъ изключвамъ, като извънредно авантюристична и невъзможна. Тя е дотолкова недопустима, че самитѣ германци не сж прѣдполагали, че ний бихме могли да направимъ друго нѣщо, освѣнъ да останемъ неутрални; но за този неутралитетъ България не може да отстжпи нито дори и най-малката часть отъ своитѣ аспирации за реализирането ѝ. Тя ще остане само съ съжалението, че е пропуснала историческия моментъ, когато е могла да тръгне съ четири велики сили противъ една изнемощѣла Турция. Това би било една страшна отго-

ворность прѣдъ потомството ни, и едно прѣстжпление т тивъ историята ни".

Вторникъ, 3-и августъ

Турско-българскитѣ прѣговори тукъ, продължаватъ вдъхватъ най-противорѣчиви коментарии, както въ полит ческитѣ срѣди тъй и въ публиката, на която въображени е още повече възбудено поради запрѣщението на вѣстници да не публикуватъ нищо по този пърливъ въпросъ.

Въ официялнитѣ кржгове заявяватъ, че по настоящ прѣговоритѣ сж спрѣни за опрѣдѣлено врѣме, но че взг довстѣ на двѣтѣ правителства се приближаватъ, или по-точ турскитѣ възгледове се приближаватъ до тия на българи конто засега бѣха непримирими. „Въ сегашнитѣ прѣгово прибавятъ, че българското правителство не желае, да ан жира бждането. То желае, просто да му се признаятъ к пенсации отъ икономическо естество за поведението, ко съблюдавало въ началото на кризата. Побѣдитѣ отъ 1912 1913 г. трѣбваше да донесатъ на България излазъ на Бѣ море, и да осигурятъ свободата на съобщенията ѝ съ Ит лия, Франция и Англия; но завземането отново на Одри отъ турцитѣ имъ позволи, да командватъ на единчкия ж лѣзенъ пжть, който свързва София и Пловдивъ съ Дедеага ското пристанище. Българското правителство трѣбва прѣ, всичко да си осигури владѣнието на този желѣзенъ пжт Повръщането относно на линията и на земитѣ, конто тя пр минава, е необходимо така сжщо отъ гледна точка за адм нистративното свързване на новитѣ територии съ българ ската столица; а повече и за това, че българска Тракия военнно окржжие на цѣлъ армейски корпусъ.

Срѣда, 4-и августъ.

Прѣдставителитѣ на четворното Съглашение вржчих вчера на г. Радославова отговора на тѣхнитѣ правителств относително молбата на България за разясненията, искан имъ на 15-и минали юний. По взаимно съгласие се пази най пълно мълчание по отношение нотата на Съглашението от прѣдсѣдателя на министерския съвѣтъ и отъ дипломатитѣ н

четиритѣ велики сили. Очаквайки отговора, който българското правителство ще направи, то счита ненаврѣменно, да се публикуватъ слуховетѣ, които се разпространяватъ по този поводъ тукъ, и отъ които нито единъ не е основателенъ, защото тайната на заинтересованитѣ е абсолютна. Считатъ изобщо, че „отговорътъ на Съглашението позволява, да се продължатъ сериозно прѣговоритѣ“, както казва в. „Миръ“.

Общественото мнѣние съ задоволство научи, че постжпката на пълномощнитѣ министри въ София е придружена съ сжщо такива постжпки въ Нишъ и Атина въ свръзка съ прѣдложенията, които се съдържатъ въ отговора, врѣченъ вчера на г. Радославова. Въ Атина узнаха териториялнитѣ увеличения въ Мала Азия, които ще компенсиратъ направенитѣ въ Македония отстжпки. Въ Нишъ, дѣто перспективата за придобивки въ Босна-Херцеговина и Адриатика трѣбва да смекчи горчевината отъ жертвата, безъ да ѝ отнема непопулярностьта, настояватъ прѣдъ правителството на г. Пашичъ (който вече даде толкова доказателства за примирение и политически такътъ), че може да се очаква, щото постжпката на Съглашението да бжде разгледана отъ гледна точка на това, което я инспирира: желанието, да се заличи между балканскитѣ държави съперничеството, което ги парализира, и да се ускори краятъ на войната. Очевидно е, че балканскиятъ въпросъ влиза въ една рѣшителна фаза.

Сжбота, 7-и августъ.

Г-нъ Жанъ Крюпи, бившъ министръ на външнитѣ работи, пристигналъ въ София, миналата недѣля е ималъ срѣща съ министръ-прѣдседателя, както и съ прѣдставителитѣ на Съглашението и по първитѣ български политически мжже. Неговото отбиване тукъ даде поводъ на дежунета и политически динета въ легациита, въ Алзаския ресторантъ на Клапинъ и въ хотелъ България. Ний така сжщо посѣтихме донѣйдѣ и околноститѣ на София; изглеждаше ни, че селото Княжево въ политѣ на Витоша, като че ли празнуваше годишния си праздникъ, дѣто селянкитѣ отъ околноститѣ въ шарени сукмани се отриваха у Софиянци, дошли тукъ на тълпи съ „увеселителни трамваи“. Обаче ний не бѣхме весели.

Г-нъ Крюпи, тръгналъ отъ Франция съ добрия опти-

мизмъ, който е едно отъ цѣнитѣ качества на нашата ра
бѣше силно изненаданъ отъ впечатленията, които доби
Атина и Нишъ, дѣто сж убѣдени, че българскитѣ управни
сж свързани съ германцитѣ, и дѣто изглежда, че сж рѣше
да не правятъ разноски, освѣнъ въ краенъ случай, за е
помирение, което смѣтатъ за неискрено. Той откри тукъ
лата на българскитѣ irredentични претенции, непримиримост
на управляющитѣ партии, и хилядитѣ симптоми (поведени
на Царя, турскитѣ прѣговори, икономическитѣ щети), ко
ни съмнѣватъ въ добритѣ имъ намѣрения спрѣмо насъ.
всичкитѣ си разговори, той реагира, доколкото му бѣ възмож
противъ тѣзи тенденции, и, като всѣки единъ отъ на
окуражи нашитѣ приятели; въ това отношение неговото
навание отъ тука не бѣ безполезно. Неговата откровеност
много понрави тукъ, и трауртъ, който жена му носѣше
една стоическа простота, й спечели общи симпатии.

Бившиятъ министръ на външнитѣ работи тръгваше
петъкъ вечерьта за Букурещъ и Петроградъ. Ний, ф
цузкиятъ пълномощенъ министръ, г. Тодоровъ, секретар
му Стайновъ и азъ, го придружихме до гарата. Малкиятъ
кортежъ се срѣщна съ единъ другъ, който придружав
единъ високъ пжтникъ — Хака-паша, бившъ великъ вез
назначенъ за турски посланикъ въ Берлинъ, пристигнал
надвечерието, и който е ималъ така сжщо дълго свижд
съ Радославова и съ германския пълномощенъ минис
Двѣтѣ съсѣдни купета отъ спалния вагонъ бѣха по
пронията на случайни срѣщи въ неутралнитѣ страни, зает
двата важни пжтници — французина и турчина. Авст
ския пълномощенъ министръ, който бѣше въ турско-гер
ския кортежъ, пръвъ поздрави французкия си „колега"
послѣдва едно размѣнение на поздрави, безъ обаче та
да се размѣниха между останалитѣ господа.

*
* *

Отъ единъ мѣсецъ насамъ се носѣха най-разнообр
слухове върху естеството и важността на почнатитѣ ме
България и централнитѣ сили финансови прѣговори. З
назначението на д-ръ Стояновъ, директоръ на управлението
държавнитѣ дългове, за Берлинъ, съобщено прѣзъ пос
ния мѣсецъ, усили впечатлението, че правителството на

дославовъ—Тончевъ искаше, да осигури фондоветѣ, които бѣха необходими поради състоянието на държавното съкровище, и същеврѣменно да свърже повече страната съ австро-германцитѣ — операция, двойно износна за тѣхнитѣ собствени кисии. Слѣднйото комунике на Министерството на финанситѣ, публикувано чрѣзъ Телеграфната агенция, пояснява, че се касае само за изпълнението на договора по заема, сключенъ съ германскитѣ банки въ юлий 1914.

„Въ края на контракта за заема отъ 500 милиона лева сключенъ съ единъ синдикатъ отъ германски и австро-унгарски банки, финансовата група трѣбваше да съобщи на 1 августъ 1915 г., дали има намѣрение да реализира опциятси, относяща се до първата часть отъ заема, именно 250 милиона лева. Въ послѣднитѣ дни синдикатътъ увѣдоми, че би изпълнилъ задълженията си, да изпълни опцията; но понеже войната прѣчи на всѣкаква публична емисия, послѣднята е отложена най-много за една година слѣдъ сключването на мира.

„Въ промежутъка банкитѣ ще получатъ срѣщу бъдащето произведение на заема 120 милиона съкровищни бонове, които ще имъ бъдатъ депозирани. Българската държава ще плати $6^1/_2$%, т. е. 1% надъ официалния курсъ на германската банка, плюсъ $^1/_8$% комисиона за всѣки триместръ, които притурено къмъ лихвата, даватъ между $6^1/_2$% и 7%. Съкровищнитѣ бонове ще бъдатъ изплатени по 81 марка и 25 пфенига за 100 лева.

„Сумата отъ 75 милиона лева, дължими на Banque de Paris et des Pays Bas, ще се плати отъ произведението на емисията на тази първа опция.

„Що се отнася до сумата отъ 30 милиона, дължима на Руско-Азиятската банка, тази сума се държи на нейно разположение отъ Дисконто Гезелшафтъ, и ще ѝ се връчи тутакси слѣдъ сключването на мира.“

Други съобщения изясняватъ операцията както слѣдва:

„Банковата група, начело на която стои Дисконто Гезелшафтъ, и която въ юлий 1914 г. подписа заема отъ 120 милиона въ български съкровищни бонове, като си запазва опцията за двѣ серии отъ по 250 милиона лева едната отъ 5% български заемъ, си послужи съ опцията за първата отъ тѣзи двѣ серии. Сто и двадесетьтѣ милиона съкровищни

бонове ще се изплатятъ по курсъ 81 марка и 25 пфени
за 100 лева. Втората опция е съ срокъ 1 августъ 1917 г
както и правото на собственость относително постройката н
желѣзно-пжтната линия отъ Михайлово—Хасково до Порт
лагосъ и работитѣ за пристанището на сжщата линия."

Въ заключение, българското правителство, което имал
единъ значителенъ интересъ, да плати $7^1/_2$%, не плаща по
вече отъ $6^1/_3$, при все че и това е обрѣменително, защот
то не трѣбваше, споредъ договора, да плати повече отъ 5%
Срокътъ на първата вноска се пада тѣзи дни България н
можеше, прѣдъ видъ че бѣше дала залогъ на консорциум
(отстжпване на една каменовъглена мина, правото на риб
ловство въ Порто-лагосъ, концесия на желѣзния пжть, кой
ще свързва София съ това пристанище), да откаже обѣщ
нитѣ милиони. Това, което, отъ финансова гледна точка з
твърдява Германия върху нея, е, че никакво рѣшение не
взето относително втората часть; но обрѣменителниятъ хара
теръ на сключенитѣ условия изглежда, да показва, че ге
манцитѣ нѣматъ едно абсолютно довѣрие въ България, и ч
тя не е поела никакъвъ политически ангажиментъ.

Говорятъ обаче прикрито въ освѣдоменитѣ кржгове з
изпращането на полковникъ Ганчевъ въ главната германск
квартира, и по този случай се произнася думата в о е н н
к о н в е н ц и я. Научихъ се отъ твърдѣ добъръ източник
че прѣговоритѣ за единъ формаленъ съюзъ били почнати в
Римъ отъ князъ Бюловъ и отъ ултра-германофила българск
пълномощенъ министръ Ризовъ, зетъ на Радославова*). І
Ризовъ оттогава бѣше прѣмѣстенъ въ Берлинъ, дѣто
persona grata, и говори съ авторитетъ за своето роднинств

Понедѣлникъ, 9-и августъ.

Прѣвземането на Варшава отъ германцитѣ, макаръ
прѣдвиждано отпрѣди нѣколко дена отъ политическитѣ кря
гове, произведе значително впечатление въ цѣла България
Изглежда, че бюрото на пресата и тайната цензура сж на
правили нужното, за да поразятъ съ тая новина обществе
ното мнѣние. Една кжса телеграма отъ Берлинъ съобщи „взе

*) Бѣл. на прѣводача: извѣстно е, че г. Ризовъ не е никакъвъ зет
на г. Радославова.

мането на Варшава отъ германскитѣ войски" още сѫщия день на тѣхното влизане безъ бой въ полската столица. Руското комюнике отъ 31-и юлий, което обясняваше стратегическитѣ причини, които бѣха рѣшили главната квартира, да върне войскитѣ на по-задня линия, бѣ публикувано отсетнѣ; сѫщо и отчета на засѣданието за връщането на Думата, дѣто отъ рѣчьта на генералъ Поливановъ се прозираше сѫдбата на Варшава. И тъй ефектътъ на изненадата бѣше пъленъ, и смутенитѣ извинения на в. L'Echo de Bulgarie, обвинявайки лошото състояние на телеграфнитѣ съобщения съ Букурещъ, по скоро подчертаватъ прогерманската маневра на г. Хербстъ.

Германофилскитѣ срѣди усърдно експлоатиратъ това жалко събитие, което тѣ прѣдставляватъ, като рѣшающе за крайната побѣда на централнитѣ сили. В. Камбана, вѣстникътъ на военнитѣ, пише:

„Русия е гръбнакътъ на Четворното Съглашение. Този гръбнакъ е счупенъ днесъ. На могѫществото на империята съ двѣстѣ милиона население се издигаше колосалното здание на Съглашението. Днесъ то е разклатено до основитѣ; то е вечѐ развалини."

L'Echo de Bulgarie дава една официозна бѣлѣжка, сдържана по тонъ, но особено вѣроломна, ако се мисли за моментното сгромолясване на надеждитѣ, които опозицията основаваше върху руската военна сила:

„Още много данни ни липсватъ, за да прѣцѣнимъ точно военното положение. Явно е обаче, че това положение не е благоприятно за руситѣ. Новата австро-германска офанзива, въ Полша и Курландия, която нѣма още мѣсецъ, какъ е започнала, се свърши съ бързи и громки резултати. Слѣдъ Любленъ и Холмъ на югъ, Митава бѣ заета на сѣверъ, а най-послѣ Варшава падна въ рѫцѣтѣ на съюзницитѣ.

„. . . . По настоящемъ, инициативата на операциитѣ е въ рѫцѣтѣ на австро-германското главно командуване, което ще я запази, понеже рускиятъ генералъ щабъ не може да ѝ я оспорва, докато силитѣ на империята не бѫдатъ подновени. Но ще искатъ ли германцитѣ, веднажъ стигнали до линията Гродно—Ковно—Бѣлостокъ—Брѣстъ-Литовскъ, да идатъ по-нататъкъ, или, като направиха руситѣ безврѣдни за дълго врѣме, ще се обърнатъ на другъ фронтъ? „Това е голѣмиятъ въпросъ на близкото бѫдаще."

Този послѣденъ намекъ отговаря на много разпростра
нените слухове за една бждаща австро-германска офанзива в
Сърбия, което би съставлявало едно особно силно изкушени
Когато прѣзъ послѣдния ноември, за пръвъ пжть отблъсн
титѣ сърби, нѣмайки муниции, отстжпваха по цѣлия си фронт
България сигурно си помисли, да се възползува отъ бъ
котията у съсѣдитѣ си, за да окупира безъ бой Македони
Но станала прѣдпазлива отъ опитъ, тя се въздържа, да нап
рави този жестъ, който би я скаралъ съ съюзницитѣ на Съ
бия . . . Ако тия послѣднитѣ бѣха окончателно извадев
отъ строя, както това претендиратъ германцитѣ, веднажъ т
нахлули въ Русия, и докарали съюзницитѣ до безпомощност
доказана отъ единъ англо-френски неуспѣхъ на Дардан
литѣ, би било толкова лесно, колкото и полезно да се прос
ре ржка надъ желаната провинция. Това разсжждение се по
държа вече отъ германскитѣ агенти, и най-послѣ смущав
патриотитѣ русофили, изпоплашени отъ руското отстжплени

Въ очитѣ на партизанитѣ на Съглашението опасн
стьта е толкова голѣма, че стамболовистката партия изм
нява поради това обстоятелство русофобското си вдияние,
нейният органъ в. „Воля“ настоява, че непоколебимото р
шение на руския народъ изобщо и лѣвитѣ партии въ час
ность, сж гаранция на окончателната побѣда за Саглаш
нието.

* * *

Съглашенската нота-отговоръ, врѫчена на българско
правителство на 3-и августъ, изобщо прѣдизвика една жи
изненада. Дългото чакане, което прѣдшествува тази постжпк
стана причина, да се помисли, че съюзницитѣ, считайки п
ложението въ Балканитѣ за неблагоприятно, отлагатъ мж
ния, а може би неразрѣшимъ въпросъ за разбирателств
Г. г. Гешевъ и Тодоровъ изказватъ едно пълно удовле
ворение; Малиновъ и демократическата партия сжщо, са
съ уговорката, че прѣдложенията на съюзницитѣ идатъ в
единъ неблагоприятенъ психологически моментъ, Еднитѣ
другитѣ изразяватъ надеждата, че този пжть условията
Съглашението ще бждатъ приемливи напълно, и че то м
съумѣе, отъ друга страна, да осигури изпълнението им
което зависи отъ съсѣдитѣ на България. И наистина, та

е именно черната точка, защото малко довѣрие се има въ Нишъ, а особено въ Атина.

Нескончаемъ споръ се води около вѣроятното съдържание на нотата, но нищо положително не излазя наявѣ нито върху съглашенскитѣ прѣдложения, нито върху намѣренията на правителството по отношение на тѣхъ. Споредъ най-вѣроятнитѣ слухове, Четворното съглащение прѣдлагало на България:

1. Спорната зона отъ Македония до линията Егри-Паланка — Охридъ, прѣдвидена въ сърбско-българския договоръ отъ 1912 г.;

2. Немедленото завземание на половината отъ тази зона (до Вардара) въ деня на сключване съглашението;

3. Оставяне разрѣшението за спорната зона за прѣзъ мира;

4. Немедленото завземане на Сересъ и обѣщание за Кавала, но отказване отъ Солунъ, Костуръ и Воденъ;

5. Частьта отъ Тракия до Енось — Мидия, която ѝ се даваше по Лондонския договоръ.

Въ замѣна на тѣзи отстжпки България е длъжна:

1. Да обяви война на Турция въ непродължително врѣме, опрѣдѣлено отъ нея; 2. да се откаже отъ земитѣ оттатъкъ линиятм Енось — Мидия — линия, гарантирана като българска граница,

Споредъ други, Съглашението прѣдлага, да понесе часть отъ разноскитѣ по войната срѣщу Турция. Отъ друга страна прѣдлагало завземанието желѣзния пжть Солунъ — Скопие отъ англофренски войски. Всичкитѣ тѣзи слухове очевидно не почиватъ на никакво основание, като се има прѣдъ видъ абсолютното пазение на тайната отгорѣ; но тѣ разпространяватъ навсѣкждѣ впечатлението за очевидната добра воля на Съглашението спрѣмо България. Русофилската преса, на която отново се възвърна доброто разположение., си взима бѣлѣжка отъ това.

В. „Миръ“ като констатира, че Съглашението, безъ да чака отговора на България, настоява прѣдъ съсѣднитѣ правителста, за да ги накара, да усвоятъ едно примирително поведение, прибавя: „спасението на Съглашението и балканцитѣ е въ съюза отъ 1912 г. Възкръсете този съюзъ, възтановете съгласието на балканскитѣ народи върху базата на

договоритѣ отъ 1912 г. — вий ще видите, че войната н се свърши вжтрѣ въ три мѣсеца".

Въ официалнитѣ кржгове много се резервиратъ, кат заявяватъ, че разглеждането дори на прѣдложенията не още почнало, по причина отсжствието отъ Столицата на п вечето министри. Прибавятъ, че правителството, вѣроятн ще чака резултата отъ направенитѣ въ Нишъ и Атин постжпки, прѣди да формулира отговора си. И почнаха д извѣстяватъ, че Гърция ще се покаже непрѣклонна, кат публикуватъ извадки отъ атинската и солунската преси които енергично протестиратъ противъ всѣкакви териториали отстжпки на България, и изказватъ мнѣнието, че Гърция Сърбия ще отправятъ единъ общъ протестъ къмъ Съгла шението.

Дали е непрѣодолимото недоволствие, което вдъхватъ п правителството тѣзи съпротивления, или то е рѣшено, да и държи никаква смѣтка отъ благоприятнитѣ разположени на Съглашението спрѣмо България? Въ всѣки случай един е за отбѣлѣзване, че въ противовѣсъ на абсолютното офи циално мълчане, официозната преса държи не твърдѣ на сърдчителенъ езикъ. Стамболовисткиятъ германофилски вѣст никъ „Новъ Вѣкъ" като че ли дава да се разбере, че по скоро правителството ще остане на политиката си за рѣши теленъ неутралитетъ, отколкото да приеме прѣдложенията на Съюзницитѣ:

„Каквито и да сж прѣдложенията на Четворното съгла шение, ний трѣбва да ги прѣцѣнимъ отъ гледна точка н българскитѣ интереси. Днесъ войната е въ рѣшителна фаза макаръ и германцитѣ да спечелиха много успѣхи, не се вижд да още края на войната. Ако прочее, сжществениятъ мотивъ който наложи на България сегашната ѝ политика на лоя ленъ неутралитетъ, бѣше, да не се намѣсва прѣждеврѣменно въ войната, прѣди да сж видѣли, на коя страна ще бжд побѣдата, и да се намѣсятъ колкото е възможно по-късно като се има прѣдъ видъ ограниченитѣ срѣдства, съ конто тя разполага, — този мотивъ остава дѣйствителенъ, защото близкитѣ събития отъ войната не сж измѣнили въ нищо първоначалното положение на нѣщата".

Но в. „Народни Права", органъ на Министръ Прѣдсе-

дателя, признава че правителството пдѣдвижда напстина участието на България, само . . . противъ Сърбия!

„Държавитѣ отъ Скандинавския, Пиренейския и Балканския полуострови, изключая Сърбия и Черна-Гора, останаха неутрални", пише отъ 8-и августъ: „тѣ направиха много добрѣ, защото сплитѣ имъ сж непокжтнати, и народитѣ имъ не страдатъ. Правителството на г. Радославовъ знаеше прѣкрасно, че българскиятъ народъ по никой начинъ не искаше, да помогне за защитата на Сърбия, и че пропастьта, изкопана между Сърбия и България, е непрѣодолима. България бѣше щастлива, задѣто не взе участие въ войната другояче освѣнъ дипломатически. Ако стане нужда, дипломацията й ще бжде подкрѣпена съ оржжпе".

Дали правителството желае въ сжщность, да свикне страната съ идеята за една война съ Сърбия, или просто тегне върху съѣдитѣ си съ запалянването, че ще скжса сношенията си, за да подкрѣпи рекламацпитѣ, които Съглашението имъ бѣше врѫчило, та да се дойде до едно помирение? Войнственпиятъ тонъ въ всѣки случай се обрѣща повече и повече на официозна нота.

9-и августъ.

Днесъ публикуватъ „впечатленията на единъ школникъ", запасенъ офицеръ, който току-що свърши обучението си, и се възхищава отъ успѣха, който уроцитѣ отъ 1912 г. донесоха въ армията:

„Ще имали война?" пита, както казва той, цѣлиятъ му полкъ, отъ полковия до простия войникъ. „Трѣбва да се отбѣлѣжи, че никой не си прави илюзия, че е възможно, да се избѣгне войната . Кога ще бжде войната и противъ кого? Ето въпроситѣ, които вълнуватъ и занимаватъ войницитѣ. Всички храпятъ умраза противъ сърби, гърци и ромжни, и чуствуватъ жажда за отмъщение. Но отъ никого азъ не чухъ, да каже, че е възможно, да тръгнатъ противъ братския руски народъ, и при най-малкото настояване за тази евентуалность отъ моя страна азъ получавахъ едно фелдфебелско non possumus. Обаче, въпрѣки това течение на привързаность къмъ руския народъ, подофицеритѣ и войницитѣ разбиратъ много добрѣ значението на „прѣдварителната оку-

пиция" и на реалнитѣ гаранции", и подържитъ ревностно, че безъ тия гаранции България не трѣбва да хаби напразно патронитѣ си".

Вчера въ 5 часа имаше чай у ромжинския пълномощенъ министръ, г. Деруси. Цѣлта на събранието бѣше, да размѣнимъ помежду си свѣдѣнията върху политическото положение (и дѣйствително, въ салона на елегантния домъ на легацията е цѣлото дипломатическо тѣло отъ съюзницитѣ и неутралнитѣ, министритѣ и военнитѣ атанета, секретаритѣ) подъ претекстъ, да свиримъ, или слушаме хубава музика.

Г-нъ Деруси прѣдстави на гоститѣ си графъ де Монтефорте, типъ на австрийски аристократъ съ съвсѣмъ френски акцентъ, шарже дъ'аферъ на персийския шахъ на Балканитѣ, дошълъ да връчи на българския царь нотификацията за възшествието на новия шахъ на персийския тронъ. Графъ де Монтефорте е меломанъ, както и самиятъ пълномощенъ руски министръ.

Освѣнъ дипломатитѣ, любезната хазяйка е поканила г. Гешовъ съ сѣмейството му и мене. Частнитѣ разговори ск тъй оживени, че не може и да става въпросъ за бриджъ. Току-що се научиха за отказа на Гърция, да отстжпи на исканията на Съглашението, и всички се развълнуваха. Пълномощнитѣ министри смѣтатъ, че трѣбва да се дѣйствува енергично. Мнѣнието на г. Деруси е, че Германия твѣбва да бжде нападната отъ една грамадна коалиция; да дойдатъ не само българитѣ и всичкитѣ балкански народи, но още португалцитѣ, японцитѣ; да има въ тоя върховенъ кръстоносенъ походъ четири съюзници срѣщу одинъ германецъ, и да се смачкатъ Берлинъ и Виена, за да се отстрани за винаги отъ свѣта германската опасность.

*
* *

Отъ нѣколко врѣме изпъкна одинъ деликатенъ въпросъ, чието изтъкване ще ни очуди много слѣдъ крайната побѣда; това е врѣменната нервозность на френско-рускитѣ отношения. Пуснатитѣ отъ германската преса слухове и злополучнитѣ взаимни обвинения на една часть отъ руската преса направиха, да повѣрватъ въ България, че съюзницитѣ на Русия й стоварятъ цѣлата тяжесть на войната. Германофилскитѣ елементи развиватъ тази тема, която дава сегодни

доказателства за тѣхната пропоганда. Русофилската маса, подъ силното впечатление на отстжплението на армиитѣ, които бѣха помели австрийцитѣ до Карпатитѣ, се обезкуражава-ватъ, и обвиняватъ Франция, или Англия въ егоизмъ, или немощь. Тия разсжждения намиратъ повече или по-малко заинтересуванъ отзвукъ въ печата, и увеличаватъ пагубнитѣ имъ слѣдствия.

В. Миръ отъ 28-и юлий пише:

„Борбата е захванатата въ цѣлия континентъ и въ колониитѣ; при все това, тази борба по-скоро изглежда, да е единъ дуелъ помежду двата гиганта — Русия и Германия. На другитѣ фронтове войната се характеризира съ заемането на нѣкоя могила, ферма, или колиба. Много смѣло би било отъ наша страна, да произнесемъ нѣкаква присжда за войната. Обаче не може да не бжде човѣкъ неприятно изненаданъ отъ относително слабата дѣятелность, която развиватъ съюзницитѣ на Русия. Всѣки русинъ ще е челъ съ свито сърце статията на в. „Руски Инвалидъ“, въ която се казва, че германцитѣ сж дегарнирали другитѣ фронтове и вжтрѣшностьта на страната, за да могатъ да сгромятъ чрѣзъ едно гигантско усилие руското съпротивление.

„Ако рускитѣ съюзници не могатъ да се наематъ съ пробиването германския фронтъ, какво ще имъ струва, да сговарятъ достатъчно сили въ Турция, за да свършатъ по-скоро съ операцията, която ще отвори Дарданелитѣ? Защо италианцитѣ не имъ дойдатъ на помощь?

„Въздържанието, съ което Съюзницитѣ се отличаватъ, когато се касае, да се пожертвуватъ хора, обезкуражава малкитѣ страни, които иматъ войски и муниции само за едно сражение“.

„Fho de Bulgarie“ отъ 29-и юлий, въ една уводна статия подъ насловъ „Руско-германския дуелъ“, противопоставяше „Миомахията“ или сраженията на мишки на западния театъръ на гигантомахията на източния театъръ:

„Съсрѣдоточването на толкова многобройни сили не е възможно иначе, освѣнъ ако другитѣ фронтове сж прѣнебрегнатъ.

За съюзницитѣ външниятъ моментъ е дошълъ. Близкитѣ дни ще покажатъ, дали Русия ще може да получи подкрѣпата, на която тя се надѣва“.

Цѣлата българска преса възпроизведе и коментира статията на в. „Руски Инвалидъ“ и тази на в. „Миръ“. Германофилскитѣ вѣстници очевидно триумфираха. В. „Новъ Вѣкъ“ отъ 30-и юлий пише, напримѣръ:

„Ако френцитѣ и англичанитѣ бѣха искрени съюзници на руситѣ, тѣ не биха останали въ тѣхното осждително бездѣйствие. Напротивъ, по врѣме на боевете въ Галиция, а особно сега, когато руската армия пъхти подъ германското налѣгание, бѣше и е повече длъжность на англичани и французи, да се опитатъ, да помогнатъ на руситѣ, даже и съ цѣната на най-голѣми жертви, за да изпълнятъ лоялно длъжностьта си на съюзници. Очевидно, трѣбва да се заключи, че или съюзницитѣ на Русия не могатъ да прѣдприематъ една побѣдоносна офанзива противъ централнитѣ сили, или пъкъ сж нелоялни въ задълженията си. Въ първия случай имахме право, да поддържаме, че не трѣбва да се тръгва противъ централнитѣ сили; въ втория случай, — България не може да свърже сждбата си съ подобни съюзници“.

В. „Дневникъ“ отъ 5-и августъ пише:

„Ако рускитѣ съюзници не можаха да помогнатъ на империята на царя въ най критическитѣ за нея моменти отъ три мѣсеца насамъ, мжчно ще може да се допусне, че французи и англичани ще прѣдприематъ една по-енергична акция; или тѣ не искатъ това, или тѣ не могатъ. И въ двата случая положението на силитѣ отъ Съюзницитѣ е критично“.

За да отбия послѣдицитѣ отъ този походъ въ рамкитѣ на възможностьта, слѣдъ едно съвѣщание съ нашето военно аташе азъ писахъ на 3-и августъ до „Echo de Bulgarie“ едно писмо, което бѣше публикувано на 7 и.

„Господинъ Директоре!

„Позволете ми, като съмъ увѣренъ въ вашата безпристрастность, да ви поднеса нѣколко размишления, прѣдизвикани отъ прочитанното ми на една скорошна статия отъ „Echo de Bulgarie“, означена: „Руско-германскиятъ дуелъ“. Заглавието на статията дори може би да даде поводъ на една неясность, и мисля, че е необходимо, да се изясни. Наистина, да се сведе настоящата свѣтовна война до раз-

мѣритѣ на единъ руско-германски дуелъ, като се прѣнебрѣгватъ останалитѣ военни театри, е равносилно, да се непознава общото положение, и това непознаваніе ще бжде единъ отказъ на правосждие спрѣмо храбърцитѣ, които, за нещастіе, твърдѣ многобройни, жертвуватъ живота си въ двата лагера на западния фронтъ. За да имъ отдамъ почитъ, както и въ общия интересъ на истината, подпасямъ ви слѣднитѣ бѣлѣжки:

„Ако борбата на източния фронтъ има гигантски характеръ, сжщото е и на западния фронтъ; но на западъ, слѣдъ единъ периодъ отъ сражения на открито, войната се прѣвърна на крѣпостна, и германцитѣ се видѣха обсадени върху чужди територии, на които се повалиха ненадѣйно. На изтокъ, напротивъ, войната е още въ движението, и то поради различни причини, които рамкитѣ на това ми писмо не позволяватъ, да развия.

„На западния фронтъ страшното натрупване на срѣдства за защита по позицията на двата противника принуждава, да се води една окопна и минна война. Това е ако обичате, една война на къртици; но изражението на единъ чуждестраненъ журналистъ, който говори за една борба на мишки, за една миомахия, рискува, да заблуди, ако се желае противопоставянето ѝ на гигантомахията отъ руския фронтъ. Този начинъ на полуподземно водение на войната е задължително бавно, очудва и заблуждава общественото мнѣние у неуградитѣ, особено като балканскитѣ народи, отдалечени отъ тѣзи кървави операции. Но поради това не трѣбва да се заключава, че германцитѣ воюватъ само противъ руситѣ.

„Тѣ проявиха голѣмо желание, за да поставятъ на кракъ едно извънредно число части; но подкрѣпленията, които употрѣбиха въ голѣмата имъ офанзива при Санъ и която се състоеше отъ четири новосформировани корпуса (72 дружини), създадени въ началото на 1915 г., изчерпаха възможностьта за увеличението на германската пѣхота. Хората, които тѣ могатъ да свикатъ, не сж обучени, и отъ сега нататъкъ не само че не ще могатъ да създадатъ нови части, но едва ще могатъ достатъчно да попълватъ старитѣ. Даже и свѣдущитѣ и искрени хора, които се възхищаватъ отъ тѣхъ, сж принудени, да признаятъ, че извънредната

сила, която дължатъ на четиредесетьгодишното безпримѣрно приготовление, намалява отъ день на день.

„Тѣхнитѣ противници на западъ не сж въ сжщото положение. Голѣми идеалисти, тѣ не виждаха въ войната необходимата и единичка цѣль за народната дѣйность, поради което бѣха изненадани; и, за да се защитятъ, трѣбваше още отъ началото на войната да импровизиратъ. Въпрѣки почнатото нахлуване върху нейна територия, Франция организира всичко, образува нова пѣхота и артилерия, санитарна служба, тежка артилерия и усилено производство на муниции. Англия, която въ мирно врѣме плаше само единъ експедиционенъ корпусъ отъ 150.000 души, създаде отъ каквото се попаднало една армия отъ три милиона души. Но, за да осигури съвършената дѣеспособность на тия сили, нужно е, да я завърши до край. На западъ не искатъ и не могатъ да почнатъ окончателно офанзива, освѣнъ когато бждатъ сигурни, че ще успѣятъ лесно. Въ този моментъ германцитѣ ще иматъ работа съ осемъ милиона души (французи два милиона и половина на линия, 1.500.000 въ депозититѣ и въ резерва; Английски — два милиона и половина, и италиянци 1 милионъ и половина), отъ които голѣма часть прѣсни войски.

„Това не прѣчи, да нанесатъ още отсега на западния фронтъ тежки удари. Още откогато руситѣ почнаха, да чуствуватъ ужасния напоръ, който ги отхвърли на тѣхната първоначална база, французкитѣ войски почнаха найсилни атаки, за да привлѣкатъ къмъ себе си германскитѣ сили. Ужасното сражение, което се разви прѣзъ мѣсецъ май и въ първитѣ дни на юний на югъ отъ Арасъ, задържа само въ сектора на Артоа четиредесетъ германски дивизии, т. е. седемъ армейски корпуса. Въ извънредно силната борба, която ни позволи, да отнемемъ позиции като Notre Dame de Lorette, Carency, Ablain, le „Labyrinthe“, за които непрятельтъ вѣрваше, че чрѣзъ натрупване на срѣдства за отбрана, ги е правилъ непрѣвзимаеми, френската артилерия изхвърли на нѣколко пати по-повече отъ 300.000 гранати на день. Е, тази ли е казаната между впрочемъ миомахия? Въ сжщото врѣме германцитѣ бѣха принудени, да спратъ частичнитѣ удари на френскитѣ войски въ другитѣ сектори, а именно извънредно силнитѣ мѣстни

офанзиви на югъ отъ Арасъ, на югъ отъ Ноайонъ и въ долината на Мюнстеръ, Тия атаки ги принудиха, да поддържатъ на французкия фронтъ почти всичкитѣ войски, които бѣха употрѣбили тамъ прѣзъ мѣсецъ мартъ. Най-авторитетнитѣ свѣдѣния допускатъ твърдѣнието, че въ този моментъ французитѣ, подпомогнати отъ англичани и белгийци, трѣбваше да се борятъ срѣщу 47 армейски корпуса, т. е. 94 дивизии или 1.128 дружини.

„Тази огромна войска можа да устои на френския натискъ; очевидно, жалко е, дѣто разни съображения отъ материаленъ характеръ му попрѣчиха, да бѫде той отъ рѣшително значение. Той поне попрѣчи на германския генераленъ щабъ, да отдѣли нѣкаква значителна сила, за да ускори руското отстѫпление. Не може да се откаже, че въ този случай Франция изпълни напълно дълга си.

„Съюзницитѣ не по малко държатъ смѣтка за жертвитѣ, които руситѣ си налагатъ за общата кауза. При недостатъчни материални условия, нѣмайки муниции, тѣ трѣбваше да се борятъ срѣщу непріятелски сили, прѣвишаващи тия на западъ, В. „Руски Инвалидъ“ не казва истината, като твърди, че руситѣ сѫ били атакувани отъ 81 дивизии, което прави нѣщѣло 1.000 дружини: въ дѣйствителность, числото на австро-германцитѣ, които се хвърлиха противъ тѣхъ, бѣше 1.380 дружини (700 германски и 680 австрийски). Но, ако по причини, които съвършено не зависятъ отъ боевата стойность на войницитѣ й, принуждаватъ руската армия, да отстѫпи врѣменно, съюзницитѣ й познаватъ много добрѣ жизнеспособностьта на Русия и енергията й, които народната погибелъ увеличава, вмѣсто да отслаби. Тѣ сѫ убѣдени, че, откато се снабдятъ отново и сигурно съ муниции, тѣзи добри войски ще се съвзематъ, и ще нанесатъ нови побѣди, но този пѫть рѣшителни.

„Приемете и пр . . . . “

Писмото бѣше възпроизведено по̀ цъ формата на статия в. в. „Миръ“ отъ 8-и августъ, и в. в. „Прѣпорецъ“, отъ 9-и августъ. Вънъ отъ тѣзи два най-авторитетни органи отъ русофилската опозиция, повечето отъ вѣстницитѣ дадоха нѣколко извадки, извлѣчение отъ L'Echo de Bulgarie,

Специалният пратеникъ на Vossische Zeitung, г. Рудолфъ Ротхайтъ счете за длъжность, да възрази вчера въ „Български търговски вѣстникъ", който излиза едновременно на български и нѣмски. Статията, която претендира да бѫде написана на шеговитъ тонъ, се подсмива за спомена отъ „валякъ", отъ „бойната машина" и за разнитѣ други изобрѣтения на западната преса върху руската сила, на която той не схващаше нескончаемитѣ резерви отъ енергия; той заявява, че западнятъ германски „обсаденъ" фронтъ е непоколебимо силенъ, и заключава, като подържа най хладнокръвно, че германскитѣ депа гъмжатъ отъ млади и силни хора. Това възражение, на което директорътъ на L'Echo de Bulgarie*) бѣше отказалъ, да даде мѣсто въ колонитѣ му, не можа да смекчи ефекта, произведенъ отъ аргументитѣ, които сѫ аргументи и на самата Франция. Руската легация, схващайки опасностьта отъ тази несрѫчна борба, даде заповѣдь на своитѣ приятели, да й турятъ край. Може да се счита, че инцидентътъ е приключенъ.

***

Парламентарното положение, макаръ и да не трѣбва да се прѣувеличава значението му въ една страна, дѣто поли-

*) Професоръ Милевъ, директоръ на L'Echo de Bulgarie се държа въ този случай като галантенъ човѣкъ и като публицистъ съ една заслужена безпристрастность. Той отъ друга страна се ограничи съ слѣдния частенъ отговоръ: „Драгий ми събрате! получихъ писмото, което имахте добрината да напишете за читателитѣ въ вѣстника по поводъ на статията „Руско-Германския дуелъ". Авторътъ на статията съмъ азъ. Азъ я писахъ подъ впечатлението на официялнитѣ съобщения отъ послѣднитѣ дни, и сѫщо подъ влиянието на коментариитѣ на в. „Руский инвалидъ", органъ на руското военно министерство. Отъ това не слѣдва, че азъ прѣнебрѣгвамъ общото положение, нито че азъ прѣдвиждамъ близкия край на войната: за това толкосъ.

„Азъ не съмъ искалъ, да кажа тъй сѫщо, че, докато руситѣ се биятъ, французитѣ се веселятъ въ окопитѣ „Говорейки за миомахия, употрѣбенъ терминъ въ „Кориере де ла Серс" и гигантомахия, азъ просто искахъ, да означа позиционната война, която характеризира западния фронтъ слѣдъ отстѫплението отъ Марна и сраженията на открито, които не сѫ прѣстанали на източния фронтъ.

„Колкото се отнася до прѣдварителното изваждане на германскитѣ сили, азъ съмъ се държалъ строго у свѣдѣнията на „Руский инвалидъ". Вий идвате отъ бойнитѣ полета — това азъ зная; не се съмнѣвамъ, че свѣдѣнията ви сѫ точни; но не мога да се съмнѣвамъ върху прѣцѣнкитѣ на руския воененъ органъ.

. . . „Ако обаче вий държите за публикуването на вашето писмо, азъ ще изтъзня единъ дългъ, да го помѣстя, за да ви докажа, че наистина съмъ въодушевенъ отъ безпристрастенъ духъ, и че не съмъ искалъ, нито да намаля стойностьта на западния воененъ театръ, нито да подозра вѣрностьта на съюзницитѣ"

тическитѣ нрави не отговарятъ на конституционнитѣ положения, тегне все повече и повече върху загрижеността на българското правителство. Опозицията винаги е изказвала симпатията си за каузата на Съглашението и непризнеността си спрѣмо германо турската кауза. Поведението ѝ има за резултатъ смекчението на германофилскитѣ проявления на кабинета Радославовъ—Тончевъ; и наистина, той има слабо числено болшинство въ камарата. Г-нъ Генадиевъ съ минаването си въ лагера на партизанитѣ на Съглашението повлѣче съ себе си двайсеть правителствени депутата. Тази еволюция бѣ достатъчна, да съборн парламентарното болшинство въ случай, че кабинетътъ на Радославова пожелае, да тикне България срѣщу Съглашението. За да се прѣдотврати опасността отъ одно Генадиевско отцѣпление, услужливи посрѣдници се помжчиха, да намѣрятъ една подпорка на разклатеното министерство, а именно сътрудничеството на земледѣлцитѣ.

Политическитѣ кржгове, въ които стамболовисткиятъ въпросъ прѣдизвика отъ мѣсецъ насамъ най-живо разногласие, допущатъ като нѣщо извѣстно тайнитѣ прѣговори на Радославова съ тази малко размирна партия, поради самия си съставъ. Работитѣ дойдоха дори до тамъ, че единъ вѣстникъ, впрочемъ лишенъ отъ всѣкакъвъ азгоритетъ — „Балканска поща“, публикува прѣдполагаемитѣ условия на този сондажъ. Правителството ще се ангажира съ продължението на строго неутралната и лоялна политика, да прѣговаря съ всички заинтересовани държави, които бяха се съгласили за осжществението на българското народно обединение; задачата за износя ще бжде разрѣшена по начинъ, отговарящъ на интереситѣ на производителитѣ; въпросътъ за намѣсата, ако стане неизбѣжна, ще трѣбва да бжде подложенъ на прѣцѣнката на прѣдставителитѣ на всичкитѣ партии.

Инсинуацията, че стамболовисткиятъ лидеръ ималъ по настоящемъ намѣрението, да докара една министерска криза, отъ негова страна прѣдизвика одно формално опровержение въ в. „Воля“. Този вѣстникъ се повръща още веднажъ за русофилизма: „Генадиевъ“, казва той, „подписа писмото отъ 25-и юний 1913 г. до царя съ Радославова и Тончева, и пакъ би го направилъ; касаеше се, да се изтръгне страната отъ управляющитѣ русофили, т. е. отъ хората, които искаха,

слѣпо и на всѣка цѣна да слѣдватъ прѣдписанията отъ
троградъ, и конто пожертваха всѣки, поради признателн
или отъ страхъ — истинскитѣ интереси на страната. Ше
на стамболевистката партия не е станалъ русофилъ; той
дължава както Стамболовци, Грековци и Петковци, да
само националнитѣ интереси, независимо отъ всѣкакъвъ
просъ и чуства. „Днесъ българскитѣ политици се раздѣ
на двѣ групи; хората, за конто чуждитѣ интереси (руски
германски, английски или австрийски) прѣдпочитатъ
на нацията, — патриотитѣ, за конто интереситѣ на Ев
рпя сж наъ тия на Русия и Германия. Днесъ Генадие
отъ тѣзи послѣднитѣ."

Срѣда, 11-и август

Първитѣ свѣдѣния, относително впечатлението, което
стжпката на Съглашението направи въ Нишъ, а особено
Атина, загрижватъ благосклонитѣ на едно сближение бъл
ски срѣди. Ще имъ се, да се надѣватъ, че заинтересувани
велики сили ще направятъ нужното, за да наложатъ и
ходимото съгласие. Гърция чака само отъ тѣхъ развити
на своето благосъстояние въ Европа и реализирането на а
рацитѣ си въ Азия. Днесъ Пашичъ, който ще свика с
скитѣ депутати, ще може да имъ обясни точно територи
придобиването на което въ замѣна на цѣната на българск
намѣса, ще осигури на царството по солидно единство,
колкото тия, за конто тѣхнитѣ пзточни съсѣди вѣчно
тендиратъ. Военната акция, която, както изглежда авс
германцитѣ приготовляватъ по Дунавския фронтъ, впроче
прави за сърбитѣ неотложна повече отъ всѣкога необхо
мостьта за едно съгласие.

В. „Миръ" пише съ изразп, които личи, че сж на са
г. Гешовъ:

„За дъ се възстанови мирътъ на балканитѣ, трѣбва
името на правото да се наложатъ условия, които да го
правятъ въпрѣки волята на тия, които отказватъ, да со
гласятъ на това. Тѣзи условия ще се създадатъ, когато
наложатъ принципитѣ, въ името на които се бие Съгла
ението. Съгласието и мирътъ на балканитѣ ще се осжществя
когато ще се позволи на всѣки народъ, да се развива с

бодно въ естественитѣ си граници, като имъ се гарантира удовлетворението на икономическитѣ имъ нужди. Европейската война има за насъ този добръ резултатъ, че принуди, да се признае несправедливостьта на Букурешкия и Цариградския договори. Послѣднитѣ прѣдложения на Съглашението съдържатъ условия, които трѣбва да се ревизиратъ. Тѣзи условия почиватъ дотолкова върху справедливостьта и принципа на националноститѣ, че силитѣ отъ Съглашението ги възприеха безъ резерва, и се осмѣлиха, да ги прѣдложатъ въ Атина и Нишъ."

Годишнината отъ Букурешкия договоръ дава поводъ, отъ друга страна, на официоза Echo de Bulgarie, да напише едва важна статия:

„Въ настоящата буря, възстановлението на балканското съгласие е единичнятъ пжть на спасение, който се налага на балканскитѣ народи, и непрѣодолимата прѣчка, която срѣщатова възстановление, е този два пжти фаталенъ миренъ договоръ. Докато този „каменъ стъмкновение" не се прѣмахне отъ пжтя на балканскитѣ народи, не ще има нито миръ, нито спокойствие, нито сигурность въ полуострова. Часътъ е сериозенъ. Отъ тѣхното съгласие зависи, да се дойде по скоро до мира. И този миръ, който Европа желае, да види стоящъ върху солидни отсега нататъкъ основи, не ще се постигне, като се остави въ близкия Изтокъ главнята на раздора, както е Букурешкиятъ договоръ Невъзможно е, тази идея да не се наложи на съсѣдитѣ ни."

Вчера излѣзе първиятъ номеръ отъ единъ ежедневенъ вѣстникъ, на който самото заглавие е цѣлъ манифестъ, „Балкански Сговоръ", който си дава за задача, да убѣди българитѣ въ жизнената необходимость отъ междубалканския сговоръ върху основа на принципа на националноститѣ. Главнятъ му редакторъ е публицистътъ Мишевъ, членъ отъ академията на наукитѣ и директоръ на „Свободно мнѣние", а военнятъ му критикъ е генералъ Вазовъ, единъ отъ побѣдителитѣ при Одринъ.

Програмната статия, подписана отъ главния редакторъ, прокламира великодушнитѣ тенденции на вѣстника. Като припомня постигнатото съглашение въ 1912 г., за пръвъ пжть слѣдъ вѣковни разногласия, умраза и убийства, и епическитѣ побѣди, които тя доведе, той прибавя:

„Въ тѣхното съгласие лежи силата и величието на ба
канскитѣ страни. Съюзени, тѣ ще разрѣшатъ безъ мя
проблемата за разграничение на границитѣ. Съ дълбоко
убѣждение за навременността на тази идея ний предприех
издаването на „Балкански сговоръ“. Ний разчитáме въ
подръжката на нашитѣ съотечественици; ний вѣрваме, че
можемъ да срѣщнемъ сжщитѣ симпатии у нашитѣ съсѣд
особено въ ржководителитѣ на общественото мнѣние, и
които идеята за сговоръ ще намѣри множество послѣдователи

Публицистътъ В. Велчевъ, единъ отъ главнитѣ сътру
ници на Малиевъ, и бившъ редакторъ на „День“, пише о
своя страна въ сжщия брой:

„Истина е, че духоветѣ не сж твърдѣ разположени днес
да слушатъ проповѣди за сговоръ и за балканско сътруд
чество. Тукъ шовинизмътъ, тамъ постоянниятъ страхъ о
ужасното и кърваво фиаско на съглашението отъ 1912
колебаятъ духоветѣ. Проповѣдването на новъ сговоръ е ед
неблагодарна работа; но ако тя е спасителна, трудности
трѣбва само да възбуждатъ съревнование въ прѣслѣд
нето й.“

Главнитѣ шефове на опозицията г. г. Гешовъ, Мал
новъ и Даневъ, обѣщаха съдѣйствието си. Напротивъ, п
вителственитѣ кржгове се показватъ доста злѣ разположе
спрѣмо новия вѣстникъ, и германофилската преса отво
жива война срѣщу му. Тѣхнитѣ аргументи се резюмиратъ
слѣдния пасажъ отъ в. „Новъ-вѣкъ“:

„Ний сме дълбоко убѣдени, че храбритѣ хора, които
натовариха съ мжчната задача, да бждатъ пионери на ба
канския сговоръ, не вѣрватъ сериозно въ възможността
реализирането му. Въ сжщность, идеята „балкански сговор
въ една извѣстна група отъ политици около „Балкане
сговоръ“ е една маска, която прикрива желанието имъ,
бждатъ сътрудници на Русия въ България въ врѣда
жизненитѣ интереси на страната“. Неприязнеността на п
вителственитѣ елементи; неблагоразумието да се манифести
дори въ самото заглавие на вѣстника програмъ непопуляр
най-послѣ чуството на публиката, че руската легация твър
прямо се интересува за издаването му, — компрометира
вече разпространението и акцията на „Балкански сговоръ

ойностьта на неговитѣ сътрудници позволявъ обаче, да се
ѣдѣваме, че той ще може да играе една полезна роль.

Срѣда, 12-и августъ.

Опозиционнитѣ шефове слѣдъ съвѣщание бѣха рѣшили,
искатъ отъ правителството свикването на Народното Съ-
ание на извънредна сесия, и да искатъ още лично свиж-
ие съ министръ-прѣдсѣдателя, за да се освѣдомятъ върху
ъздаденото положение отъ послѣднитѣ постжпки на Съгла-
ението. Г-нъ Радославовъ вече има едно свиждание съ
Гешовъ, който самъ ми го прѣдаде съ слѣднитѣ думи:

„Г-нъ Радославовъ ме прие и изслуша най-любезно. Азъ
тъкнахъ нуждата въ сегашнитѣ критически обстоятелства,
се поддържа едно постоянно спошение между правител-
вото и прѣдставителитѣ на народа. Припомнихъ на минис-
а-прѣдсѣдателя, че самъ той бѣше заявилъ въ Събранието
31-и юлий миналата година: „Ний ще правимъ чисто
ългарска политика честна и открита, и ще държимъ Събра-
ието въ течение. Ний цѣнимъ съдѣйствието на всичкитѣ
ртии, и се надѣваме, че съ общи усилия ще можемъ да
зрѣшимъ проблемитѣ на сегашното положение. Ний не сме
гани на никого, и ще правимъ политика на българскитѣ
тереси“. Азъ особено му припомнихъ категоричната му
кларация отъ октомврий 1914 г. прѣдъ партийнитѣ шефове
комисията натоварена съ изработването отговора на тро-
ата рѣчь, „че правителството бѣше твърдо рѣшено, да не
рѣдприема никакво дѣйствие противъ Сърбия, безъ прѣд-
ителното удобрение на силитѣ отъ Съгласието.“ —
зъ подчертахъ отново опасността, която би послѣдвала отъ
но нападение върху Сърбия — авантюра, която ще ни
стави, да скжсаме съ Съгласието.

„Азъ не съмъ съвършено противенъ за едно споразу-
ение съ Турция, за една поправка на границата; но използ-
вахъ случая, за да подчертая, че по никакъвъ начинъ
ългария не трѣбва да поеме единъ политически ангажи-
нтъ както въ полза на Турция, тъй и въ полза на цен
алнитѣ сили. По всичкитѣ тѣзи пунктове той ми даде
покоителни увѣрения. „Прѣговоритѣ съ Турция“, каза ми
й, „сж спрѣни; изпратенитѣ въ Цариградъ офицери сж

„Въ тѣхното съгласие лежи силата и величието н
канскитѣ страни. Съюзени, тѣ ще разрѣшатъ безъ
проблемата за разграничение на границитѣ. Съ дъл
убѣждение за навременността на тази идея ний прѣдп
издаването на „Балкански сговоръ“. Ний разчитáме
подръжката на нашитѣ съотечественици; ний вѣрваме,
можемъ да срѣщнемъ сжщитѣ симпатии у нашитѣ съ
особено въ ржководителитѣ на общественото мнѣние,
които идеята за сговоръ ще намѣри множество послѣдова

Публицистътъ В. Велчевъ, единъ отъ главнитѣ с
ници на Мишеви, и бившъ редакторъ на „День“, пиш
своя страна въ сжщия брой:

„Истина е, че духоветѣ не сж твърдѣ разположени
да слушатъ проповѣди за сговоръ и за балканско съ
чество. Тукъ шовинизмътъ, тамъ постоянният страх
ужасното и кърваво фиаско на съглашението отъ 19
колебаятъ духоветѣ. Проповѣдването на новъ сговоръ
неблагодарна работа; но ако тя е спасителна, трудн
трѣбва само да възбуждатъ съровнование въ прѣ
нето ѝ.“

Главнитѣ шефове на опозицията г. г. Гешовъ,
новъ и Даневъ, обѣщаха съдѣйствието си. Напротивъ,
вителственитѣ кржгове се показватъ доста злѣ разпол
спрѣмо новия вѣстникъ, и германофилската преса
жива война срѣщу му. Тѣхнитѣ аргументи се резюмир
слѣдния пасажъ отъ в. „Новъ-вѣкъ“:

„Ний сме дълбоко убѣдени, че храбритѣ хора, ко
натовариха съ мжчната задача, да бждатъ пионери и
канския сговоръ, не вѣрватъ сериозно въ възможност
реализирането му. Въ сжщность, идеята „балкански сг
въ една извѣстна група отъ политици около „Бал
сговоръ“ е една маска, която прикрива желанието н
бждатъ сътрудници на Русия въ България въ вр
жизненитѣ интереси на страната“. Неприязнеността н
вителственитѣ елементи; неблагоразумието да се манif
дори въ самото заглавие на вѣстника програмъ непону
най-послѣ чуството на публиката, че руската легация
прямо се интересува за издаването му, — компроме
вече разпространението и акцията на „Балкански сго

Стойностьта на неговитѣ сътрудници позволява обаче, да се надѣваме, че той ще може да играе една полезна роль.

Срѣда, 12-и августъ.

Опозиционнитѣ шефове слѣдъ съвѣщание бѣха рѣшили, да искатъ отъ правителството свикването на Народното Събрание на извънредна сесия, и да искатъ още лично свиждане съ министръ-прѣдседателя, за да се освѣдомятъ върху създаденото положение отъ послѣднитѣ постжпки на Съглашението. Г-нъ Радославовъ вече има едно свиждане съ г. Гешовъ, който самъ ми го прѣдаде съ слѣднитѣ думи:

„Г-нъ Радославовъ ме прие и изслуша най-любезно. Азъ изтъкнахъ нуждата въ сегашнитѣ критически обстоятелства, да се поддържа едно постоянно сношение между правителството и прѣдставителитѣ на народа. Припомнихъ на министра-прѣдседателя, че самъ той бѣше заявилъ въ Събранието на 31-и юлий миналата година: „Ний ще правимъ чисто българска политика честна и открита, и ще държимъ Събранието въ течение. Ний цѣнимъ съдѣйствието на всичкитѣ партии, и се надѣваме, че съ общи усилия ще можемъ да разрѣшимъ проблемитѣ на сегашното положение. Ний не сме органи на никого, и ще правимъ политика на българскитѣ интереси“. Азъ особено му припомнихъ категоричната му декларация отъ октомврий 1914 г. прѣдъ партийнитѣ шефове и комисията натоварена съ изработването отговора на тронната рѣчь, „че правителството бѣше твърдо рѣшено, да не прѣдприема никакво дѣйствие противъ Сърбия, безъ прѣдварителното удобрение на силитѣ отъ Съглашението.“ — Азъ подчертахъ отново опасностьта, която би послѣдвала отъ едно нападение върху Сърбия — авантюра, която ще ни застави, да скжсаме съ Съглашението.

„Азъ не съмъ съвършено противенъ за едно споразумѣние съ Турция, за една поправка на границата; но използувахъ случая, за да подчертая, че по никакъвъ начинъ България не трѣбва да поеме единъ политически ангажиментъ както въ полза на Турция, тъй и въ полза на централнитѣ сили. По всичкитѣ тѣзи пунктове той ми даде успокоителни увѣрения. „Прѣговоритѣ съ Турция“, каза ми той, „сж спрѣни; изпратенитѣ въ Цариградъ офицери сж

отзовнп.“ Азъ го попитахъ, какви прѣдложения ни прai австро германцитѣ. Той ми отговори: „Нѣма официални п ложения, но зная, че ни резервиратъ сръбска Македония не и гръцка (а царьтъ сжществено държи за Кавала), линията Еносъ—Мидия.“

„Колкото до свикването на Събранието очевидно о той не желае това на никаква цѣна въ този моментъ.“

Ако г. Гешовъ взема доста философски за партията тази диктаторска мисъль, когато въ Събранието ще се яв само половинъ дузина депутати народняци, колкото сж и брани, г. Малиновъ и демократитѣ, напротивъ, сж се уж раздвижили, за да прѣдизвикатъ отварянето на Събрани дѣто числото на тѣхнитѣ гласове ще имъ позволи, да игра една по-активна роля.

Тѣхниятъ органъ в. „Прѣпорецъ“ приканваше вчера стоящето правителство съ единъ дѣйствителенъ куражъ скжса съ политиката на германофилскитѣ тенденции, и министерството той не се колебаеше, да открие царя.

„Ако по заслѣпение, или прѣстжпни съображения вителството продължи усилията си съ цѣль, на всѣка ц да тръгне съ централнитѣ сили, катастрофата за Бълг ще бжде неизбѣжна. Тя ще има, частична, едноврѣменно непрятели не само тѣзи, които съ гърци и сърби нах въ Софийската долина, но така сжщо и тия, които влад моретата (въ това число и Черно море) въ това врѣме, ко легионитѣ на кайзера ще иматъ друга задача; да се натис руситѣ къмъ блатата на рискъ, сами да се изцавятъ; и да се върнатъ къмъ Марна, за да взематъ Парижъ, и к Лондонъ, безъ прѣвземането на който Германия не ще мож диктува мирътъ. При това, ний не знаемъ, какво би м да се случи дотогава.

Царьтъ трѣбва да си спомни, както трѣбваше да нап това прѣзъ юний 1913 г., че сжществува български нар който въ болшинството си е неприязненъ на днешнитѣ уп ляющи, на тѣхната политика на отмъщение и заслѣпение. ще повика тогава първия си министръ, и ще открие ужасе истина, че не политиката на послѣдния, но неговата е ф рала. Защото, въ дѣйствителность, Радославовъ ни з днесъ: Азъ съмъ съгласенъ съ васъ, но другия факторъ управлението мисли другояче.“

Това послѣднйо откритие, което прѣдставлява положе

при неговата истинска свѣтлина, се коментира много оживено. Дали това е началото на едно събуждане, на единъ изблицъкъ отъ енергия на опозицията, която мисли, че е открила, дѣ го тласка тайната воля на Оногова, който не се появява никакъ въ тия разисквания, но единственият, който ще ги потвърди? — . . .

* * *

Въ вторникъ вечерь пристигна исканата отъ дълго врѣме помощь отъ г. де Панафио, въ лицето на бившия сътрудникъ на държавния подсекретарь Абетъ Фери, г. Алпко. Той се числи къмъ консулското тѣло, и ще изпълнява службата на първи секретарь.

Щастливитѣ ни избавления отъ войната ни сближиха бързо; той е раненъ въ крака, и голѣмиятъ му пищялъ счупенъ, и накуцва, подпирайки се на бастуня си. Много скроменъ, сдържанъ и добродушенъ одъръ буржуа, съ живи черни очи и качествата му на интелигентность, откровеность и скромность го направиха веднага симпатиченъ на всички. Ний вече почнахме, да свикваме малко по малко стомаха му къмъ разнитѣ софийски кухни.

Петъкъ, 13-и августъ.

Сръбскиятъ пълномощенъ министръ г. Чолакъ Античъ, ни даде миналата нощь едно отъ най-сполучливитѣ интимни празненства. Вѣрно е, че грижитѣ на настоящето врѣме не можеха да се избѣгнатъ; но рѣдко разговори между дипломати сж били по-политически.

Двѣтѣ хазяйки родници, прибрани отъ министра (едната вдовица, другата спрале отъ войната) усмихвайки се, даваха по-голѣма живость на блѣдното си, но съ трагично изражение лице, което лесно придобиватъ югославянитѣ при скрѣбь и лишения. Но тѣхнитѣ траурни рокли даваха тонътъ на тази вечеринка, дѣто всички въ фракове, и като съзаклятници говорѣха тихо. Тамъ бѣха руситѣ, англичанитѣ, французитѣ, гърцитѣ и ромънитѣ въ пълния си съставъ, а цѣлиятъ персоналъ на сръбската легация се бѣше събралъ, за да ни направи по-добъръ приемъ.

Г-нъ Димитриевичъ, първиятъ секретарь, е извѣстенъ сръбски писатель. Твърдѣ буенъ, твърдѣ прѣдизвикателенъ,

съ комитаджийски навици, все заминава за Петроградъ, да се види съ пълномощния министръ, който бѣше бившъ неговъ шефъ въ София, прочутия Сполайковичъ. Жена му бѣ облѣчена тази вечеръ въ тъмнозелена рокля, доста деколтирана, която, вѣроятно, ще направи сензация въ столицата на Царя.

Втори секретарь е честнятъ и симпатиченъ Вукичевичъ, който ми е вече приятель. Раненъ три пѫти прѣзъ послѣднитѣ войни, когато той служеше като запасенъ поручикъ отъ пѣхотата, бѣ наново повърнатъ въ кариерата; той прѣдпочита, да се изразява по войнишки. Той доброволно се нарича селянинъ (баща му бѣше, мисля, селски учитель) и ултра демократъ. Надаренъ съ голѣми способности за изучване езици, нему прѣдстои добро бѫдаще въ отечеството му, ако не бѫде обзетъ отъ политическия бѣсъ. Съвсѣмъ обръснатъ, гладъкъ, съ малки, много свѣтли очи, които потъмняватъ, когато се разискватъ нѣкои социални неправди, съ високо чело, енергично лице, съ груба и своеобразна челюсть, профилъ като на медалъ, и съ атлетична фигура — изобщо нищо по-малко отъ това, което по простому наричатъ красивъ момъкъ.

Единъ младъ професоръ по езицитѣ и френската литература въ Бѣлградъ, г. Ибровацъ, е тъй сжщо аташе при легацията, дѣто се занимава съ работата по необходимитѣ за информирането на правителството му прѣводи. Много високъ съ дълъгъ врать като на цѫрколь, съ висока колосална яка съ живъ погледъ задъ университетскитѣ си очила, той говори, като че ли пѣе, и произнася твърдо—, което е несъвмѣстимо съ безпогрѣшното знание на нашия езикъ.

Естествено, ний разисквахме върху неразрѣшимата сръбско-българска проблема. Той ме увѣрява постоянно въ неговосъвѣстностьта на българитѣ.

Воененъ аташе е полковникъ Кушаковичъ, дребенъ твърдѣ скроменъ, въ цивилно облѣкло, съ посивѣла като на бюрократъ глава, много загриженъ за здравето на жена си и отъ надеждата за скорошното му ставане баща, е въ дѣйствителность единъ отъ най-добритѣ офицери на сръбския генераленъ щабъ.

. . . Вчера се видѣхъ пакъ съ г. Чолакъ Античъ, с

да подновя постоянно прѣкжсвания прѣзъ миналата нощь разговоръ.

За разлика отъ българския пълномощенъ министръ въ Нишъ, който цѣйствува винаги като непрятель въ непрятелската страна, сръбскиятъ пълномощенъ министръ въ София е единъ умѣренъ човѣкъ, партизанинъ на необходимитѣ отстжпки

Цѣла угѣха е за единъ човѣкъ отъ Западъ, обезкуражепъ отъ заслѣпението на балканската непримиримость, да разговаря съ единъ такъвъ истински патриотъ. Той е гордъ до висок мѣрче отъ своята страна, дѣто вепчкитѣ му близки сж на бойното поле; множество внуци, отъ които нѣкои сж вече падпали за отечеството, и дѣто той сжщо би желалъ да бжде като жена ень капитанъ, въпрѣки хромостьта, причинена му при едно падане отъ конь. Но той съзнава трудноститѣ и опасноститѣ на положението. Той добрѣ си дава смѣтка за ползата, която биха извлѣкли войскитѣ на Съглашението отъ българската намѣса, и спестяването на жертви, които Сърбия би дала Особено той желае, щото Германия да бжде побѣдена, като знае че антагонизмътъ между Сърбия и България е едно отъ условията на германския планъ, концепцията на който графъ Ревентловъ наскоро бѣ изложилъ, и който се състои въ свързването на Берлинъ и Виена съ Цариградъ посрѣдствомъ едно „право шосе", доста солидно построено, за да у тои на наводненията и пожаритѣ, причинени отъ тази война"

Нему е извѣстно австро-германското съсрѣдоточаване на сѣверъ отъ Дуная, което показва, че германскиятъ генералитетъ щабъ е рѣшенъ, да изпълни наскоро този източенъ планъ Той пожелава, щото балканското Съглашение да противопостави и тя маси, още въ зачатъкъ, една непроницаема стѣна отъ славянски гърди.

Бжъ съмнѣние, спрѣмо българитѣ той храни съвършено ограниченото довѣрие, което балканцитѣ имать единъ спрѣмо други; но, макаръ и да познава настоящия кабинетъ за много германофилски и сърбофобски, той допуща ползата отъ едно помирение съ народа и, може би, повече отъ необходимо, да се възприематъ исканията на Съюзницитѣ;

„Четворното съглашение", казва той, „се е дотолкова ангажирало, че то не може вече да отстжпи; а Сърбия не

може да имъ измѣни въ разгара на войната. Очевидно, това е мнѣнието и на министръ прѣдсѣдателя, уважливия Пашичъ, който току-що бѣ настоялъ съ една бѣлѣжка до пресата върху „приятелския характеръ на постжпката на силитѣ съюзници", въодушевена отъ желанието, да отстрани търканията между балканцигѣ, и се установи помежду имъ едно съгласие съ цѣль, да се спечели крайният успѣхъ".

„Азъ съжалявамъ много", каза ми още г. Чолакъ Античъ, „че не зная още тайното съдържание на прѣдложенията на Съглашението, защото бихъ ималъ по-голѣмъ авторитетъ, да съвѣтвамъ умѣреность въ Нишъ и помирение въ София. Страхувамъ се, да не би тия прѣдложения да бждатъ чрѣзмѣрни и несъвмѣстими съ правдата. Правителството на г. Радославова има въ този случай добъръ претекстъ, да твърди, че избавя страната отъ една продължителна война, и че тя ще вземе много повече, отколкото би получила самитѣ русофили съ прибързаното си намѣсване".

Азъ отговорихъ на министра съ аргумента на г. Теодорова: „България ако бѣше се намѣсила прѣзъ пролѣтьта, войната за нея щѣше да се свърши съ едно мѣсечно воюване противъ турцитѣ. Слѣдъ това, нейната роля свършена, тя ще си почива уголѣмена, помирена съ съсѣдитѣ си, приятелки на признателнигѣ ѝ Сили побѣдителки.

— Но Теодоровъ искаше, щото намѣсата да стане въ началото на м. октомври.

— Тогазъ, Балканитѣ съединени, Австрия щѣше да бжде нагазена, и руската офензива на Карпатитѣ не само щѣше да се задържи, но щѣше да продължи до Буда-Пеща, и тогава побѣдоносният миръ щѣше да дойде прѣзъ есеньта!"

* * *

„Ембросъ" и „Неонъ Асти" въ Атина и „Ангира" въ Солунъ, за конто при прѣминаването ми отгамъ ми бѣха казали, че се подпомагатъ парично отъ г. Шенкъ, заявяватъ, че Гърция е твърдо рѣшена, да не отстжпва нито педя македонска земя на българитѣ. Докато Венизелосъ се съгласяваше, да направи необходимитѣ отстжпки, за да се постигне балканското съглашение, германофилскитѣ вѣстници, напротивъ, възставатъ противъ всѣка концесия въ полза на

Четворното съглашение. Играта на Германия, която е рѣшена, да попрѣчи на възобновяването на блока, който тя успѣ, да разруши въ 1913 г., изпъква въ своята логична простота; но Съглашението ще приеме ли това положение?

Всички тукашни вѣстници даватъ извлѣчения отъ казанитѣ гръцки вѣстници, които отразяватъ мнѣнието на правителството на г. Гунарисъ, и правятъ слѣдуемитѣ се заключения.

14-и Августъ.

Протеститѣ на Гърция противъ исканията на Съглашението сж вече извѣстни на публиката, и прѣдизвикватъ силна националистична нервозность. Атинскиятъ в. „Хроносъ", приписва на краль Константина слѣднята фраза: „невъзможно е, да се отстжпи комуто и да било нито една педя гръцка земя", и прибавя, че ако въпрѣки това цѣлостьта на страната бжде нарушена, кралтъ, въпрѣки раната си, ще застане на чело на своитѣ 500,000 храбърци, за да я защити. „Нея Химера" публикува декларациитѣ на г. Зографосъ, бившъ министръ на външнитѣ работи, които завръшва съ слѣднйото заключение:

„Ако всичкитѣ слухове, които циркулиратъ около нотата на Съглашението, сж вѣрни, не ни остава друго, освѣнъ да послѣдваме примѣра на Белгия, и да защитимъ неутралитета си съ оржжие въ ржка".

Тия свирѣпости на пресата самодоволно се подчертаватъ отъ официознитѣ български органи. L'Echo de Bulgarie по този поводъ се изказва иронично въ една статия, озаглавена „Гръцки крѣсъци";

„Като се слушатъ високомѣрнитѣ протести на Атинското бюро на пресата, ще се помисли, че западнитѣ сили сж рѣшили, да съборятъ Портенона, или да дадатъ на България Атина. За какво се касае въ сжщность? За нищо друго освѣнъ за една поправка на установената въ Букурещъ граница, за да се даде на България единъ удобенъ изходъ на Бѣло море. Въ това изправление на границата влиза и едно пристанище, отъ което гърцитѣ нищо не могатъ да направятъ, понеже не бѣха способни, рационално да използватъ Пирейското пристанище; а въ нѣколко мѣсеца

сполучиха, да съсипятъ цвѣтущето нѣкога Солунско пристанище. Прѣдлагатъ на елинското кралство широки компенсации въ Мала-Азия. И на това отгорѣ гръцката преса се провиква: „по-скоро да умремъ, отколкото да отстъпимъ отъ свещената земя на отечеството!“ Не е ли тази сѫщата преса, която заявяваше важно прѣди нѣколко седмици, че войската на краль константина не може да отдѣли нито 15000 души, за да ги изпрати на Дарданелитѣ, понеже българската опасность изисквала, щото всичкитѣ сили на страната да бѫдатъ събрани, за да я посрѣщнатъ? . . . . .

А днесъ заявява, че Гърция е готова, да се противопостави на всичкитѣ сили на Съглашението и на тия на България! . . .“

Но ако официалнитѣ кржгове се показватъ възмутени отъ неблагодарностьта на Гърция спрѣмо своитѣ покровители, партизанитѣ на Съглашението подчертаватъ истинския смисълъ на протеста на г. Гунарисъ. „Воля“, като констатира, че болшинството отъ камарата е благоприятно на Съглашението, прибавя, че настоящето елинско правителство е германофилско въпрѣки поведението, което държи, и че трѣбва да се удвои енергията за „изпълнителното унищожение“ на Букурешкия договоръ отъ съдѣйствието, което ни е въ състояние, да ни върнатъ вѣнъ отъ предѣлитѣ увѣрения още и необходимитѣ гаранции.

Чуствата спрѣмо Сърбия сѫ още по-сложни, понеже русофилитѣ сѫ склонни къмъ едно истинско сближение; но недовѣрието отъ 1913 не е още изчезнало; правителството изглежда впрочемъ, да го подклажда.

Бюрото на пресата при министерството на Външнитѣ работи отъ нѣколко седмици е организирало единъ методиченъ походъ въ всичкитѣ вѣстници, а особено въ официалнитѣ органи, върху сръбскитѣ жестокости въ Македония*): мѫже бити, истезавани, затваряни, завлѣчени, убити; жени обезчестени, бити, обѣсени за краката; дѣца карани на сила, да посѣщаватъ сръбскитѣ училища; храни и мебели ограбени и изпращани въ Сърбия и пр.

Всѣки день се публикуватъ имената на бѣжанци, избѣр-

*) Вижъ, напримѣръ № № отъ 15, 17, 24 и 31 юлий и отъ 14-и августъ отъ Echo de Bulgarie.

нали отъ прѣслѣдвачията, или на дезертйори, на сила взети въ войската, „въпрѣки българскиятъ имъ патриотизмъ“; или нѣкой свещенникъ, който се е отървалъ отъ сръбскитѣ затвори, дѣто билъ хвърленъ, защото отказалъ, да смѣни българската си килимявка съ сръбска, или задѣто не билъ споменалъ името на прѣстолонаслѣдника при литургията.

Единъ день всичкитѣ вѣстници възпроизведоха доста несимпатичнитѣ черти на българина Каровъ, бѣжанецъ отъ едно близко до Кочани село, съ избито дѣсно око и пробито чело, нараненъ по този начинъ — казва той — отъ единъ сръбски стражарь, „безъ никаква причина“. По нѣкога това е банда комитажии, които идватъ нѣколко дни, „да живѣятъ за смѣтка на селото“, като ядатъ и пиятъ, безъ да платятъ, и тероризиратъ селянитѣ; другъ пѫть експедиция отъ войници, които подъ претекстъ, че търсятъ скрито оржжие, раняватъ тежко петнадесетина селяни, имената и възрастьта на които сж грижливо публикувани. Днесъ това щее нѣкой кметъ на 60 год., който починалъ отъ ранитѣ, причинени му отъ „агентитѣ на сръбската властъ; двама селяни отъ Юртче, убити отъ сръбскитѣ стражари; двама българи отъ Смилево застрѣляни. — Тази сърбофобска пропаганда, тѣзи ежедневно повтаряни обвинения, поддържатъ срѣщу съюзницитѣ отъ 1912 г. една противоестествена умраза, която изглежда, да отговаря на желанието на правителството. Вѣроятно, за сжщата цѣль въ публичнитѣ градини, или въ гостилницитѣ и кафенетата се изпълнява при аплодирането на нарочно поставени полицаи маршътъ на „Съюзници разбойници“ — пѣсень на умраза отъ втората балканска война, която малко по малко е на пѫть, да стане български националенъ химнъ.

Можи би — ако човѣкъ иска да бѫде напълно оптимистъ — въ това да се види едно просто срѣдство за натискъ върху непримиримитѣ елементи въ Сърбия; но това е най малко едно странно срѣдство за балканското помирение.

Спрѣмо ромънитѣ разположението е по-добро. Вземайки желанията си за една дѣйствителность, или искайки да успокои обществото, правителството разпространява слуха, че Ромъния желае едно съглашение съ България, и че почнатитѣ прѣговори ще се свършатъ благополучно. „Балкански сговоръ“ публикува изявленията на една високопоставена лич-

ность, направени на единъ приятель въ Букурещъ; „Ромъния туря въ зависимость рѣшението си относително прѣдложенията на Съглашението отъ тѣхния успѣхъ въ другитѣ столици, а особено въ София. Нашето поведение ще зависи отъ това на българитѣ. Ний сме разположени за едно приятелско разбиране съ България, и сме готови, да ѝ дадемъ голѣми компенсации . . . Азъ не мога да кажа това, което Ромъния ще направи; но мога да заявя съ увѣреность, че въ никой случай тя не ще тръгне противъ Русия". Това послѣднйо твърдѣние въ мисълтьта на русофилскитѣ редактори отговаря на тия на българитѣ германофили, които търсятъ едно помирение съ Ромъния подъ покровителството на Германия и образуването на единъ ромъно-българо-турски блокъ, който ще смаже Сърбия, ще увлѣче Гърция, и ще отстрани за винаги руситѣ отъ проливитѣ.

Недѣля, 15-и августъ.

Днесъ е католическиятъ праздникъ Успѣние Св. Богородица. Директорътъ на училището на братията се е завърналъ за празника отъ монастиря, дѣто си почиваше отъ тежката работа прѣзъ учебната година, и ме покани, съ него да посѣтя училището му. Неуморимиятъ братъ Флоренъ мисля, че е алзасецъ, съ грамадна червена брада, напрличва на подофицеръ отъ околноститѣ на Рейнъ при упражнение на директорската си власть, и въ синитѣ очи на доброта се изразява още вжтрѣшниятъ жаръ, който винаги съмъ забѣлѣзвалъ въ погледа на всичкитѣ апостоли на образованието.

Тамъ има петнадесетина учители въ черни раса, които при приминаването ни край тѣхъ всички низко се поклонятъ. Двѣтѣ трети отъ тѣхъ сж австрийци, защото мобилизацията извика почти всички французи, съ изключение на единъ или двама неспособни и толкова оставени да повтарятъ, необходими за да защитятъ послѣднята останка отъ французкото влияние, върху интелектуалното формиране на българския народъ. Евангелската душа на брата Флоренъ напитва доста мжка, докато накара, да се разбератъ тѣзи „братя неприятели". Забраненъ е всѣки споръ относително войната, и трапезариитѣ, класоветѣ и мѣстата за отдихъ сж разпрѣдѣлени по начинъ, да се избѣгне съприкосновението.

Часоветѣ по смѣтководство, стенография и дактилография привличатъ въ католическото училище много ученици, между които безъ мжка намѣрихъ единъ отличенъ секретарь. Директорътъ отговаря за всичкитѣ тия младежи, и често му ги искатъ една година, прѣди да сж свършили училището си, за разни служби, споредъ тѣхнитѣ способности. По такъвъ начинъ търговскитѣ кжщи и банкитѣ си набавятъ малко по-малко млади служащи, които знаятъ съвършено двата полезни за тукъ езици—французки и нѣмски, въпъ отъ тѣхния собственъ езикъ. Благодареніе на тази организация, шефътъ й е можалъ да опознае страната и часоветѣ, които той ви посвещава съ любезность, прѣминуватъ незабѣлѣзано.

Старитѣ права на католическия протекторатъ на Франция въ Истокъ поставятъ училището на братията подъ интелектуалното ржководство на нашата легация. Г-нъ Панафио направлява самъ изпититѣ, и познава всичкитѣ дѣца. Тѣ сж кротки, и, макаръ тритѣ четвърти отъ тѣхнитѣ учители да сж поданници на Францъ-Иосифа, когато французкиятъ пълномощенъ министръ идва, да прѣдседателствува раздаваніето на наградитѣ, всички пѣятъ Марсилезата.

* * *

Отъ нѣколко дни въ София виждатъ се руси съ голѣма интелигентность, хора на сдѣлки, банкери и търговци, които ще се мжчатъ, да оспорятъ българската клиентела на постоянно растящата германска икономическа вълна, и да поставятъ хармония въ търговскитѣ сношения съ традиционитѣ чуства на нацията. Въ момента, когато австро-германцитѣ се опитватъ, да откупятъ съ много злато българскитѣ жита и вълна, отъ които тѣ поради блокадата иматъ най-належаща нужда, и което (купуваніе) тѣ смѣтатъ, да използуватъ политически, на финансиитѣ на Съглашеніето прѣдстои, да осуети тази маневра, като осигурятъ на българскитѣ произведенія единъ по-добъръ износъ отъ тоя на boche'итѣ. Азъ бѣхъ срѣщналъ въ Виена единъ отъ тѣхъ, съ първостепена интернационална култура, и изпитахме голѣма радость, като се срѣщнахме въ този отвратителенъ балкански Берлинъ, какъвто е по настоящемъ София, дѣто заточеніето и самотията сж тъй тежки слѣдъ едно прѣкарване въ старата музикална и изтънчена столица на Хабсбургитѣ.

ность, направени на единъ приятель въ Букурещъ; „Ромъния туря въ зависимость рѣшението си относително прѣдложенията на Съглашението отъ тѣхния успѣхъ въ другитѣ столици, а особено въ София. Нашето поведение ще зависи отъ това на българитѣ. Ний сме разположени за едно приятелско разбиране съ България, и сме готови, да ѝ дадемъ голѣми компенсации . . . Азъ не мога да кажа това, което Ромъния ще направи; но мога да заявя съ увѣреность, че въ никой случай тя не ще тръгне противъ Русия". Това послѣднйо твърдѣние въ мисълтьта на русофилскитѣ редактори отговаря на тия на българитѣ германофили, които търсятъ едно помирение съ Ромъния подъ покровителството на Германия и образуването на единъ ромъно-българо-турски блокъ, който ще смаже Сърбия, ще увлѣче Гърция, и ще отстрани за винаги руситѣ отъ проливитѣ.

Недѣля, 15-и августъ.

Днесъ е католическиятъ празникъ Успѣние Св. Богородица. Директорътъ на училището на братията се е завърналъ за празника отъ монастиря, дѣто си почиваше отъ тежката работа прѣзъ учебната година, и ме покани, съ него да посѣтя училището му. Неуморимиятъ братъ Флоренъ мисля, че е алзасецъ, съ грамадна червена брада, напиличва на подофицеръ отъ околноститѣ на Рейнъ при упражнение на директорската си власть, и въ синитѣ очи на доброта се изразява още вѫтрѣшниятъ жаръ, който винаги съмъ забѣлѣзвалъ въ погледа на всичкитѣ апостоли на образованието.

Тамъ има петнадесетина учители въ черни раса, които при приминаването ни край тѣхъ всички низко се покланятъ. Двѣтѣ трети отъ тѣхъ сж австрийци, защото мобилизацията извика почти всички французи, съ изключение на единъ или двама неспособни и толкова оставени да повтарятъ, необходими за да защитятъ послѣднята останка отъ французкото влияние, върху интелектуалното формиране на българския народъ. Евангелската душа на брата Флоренъ напитва доста мѫка, докато накара, да се разбератъ тѣзи „братя неприятели". Забраненъ е всѣки споръ относително войната, и трапезариитѣ, класоветѣ и мѣстата за отдихъ сж разпрѣдѣлени по начинъ, да се избѣгне съприкосновението.

Часоветѣ по смѣтководство, стенография и дактилография привличатъ въ католическото училище много ученици, между които безъ мжка намѣрихъ единъ отличенъ секретарь. Директорътъ отговаря за всичкитѣ тия младежи, и често му ги искатъ една година, прѣди да сж свършили училището си, за разни служби, според тѣхнитѣ способности. По такъвъ начинъ търговскитѣ кжщи и банкитѣ си набавятъ малко по-малко млади служащи, които знаятъ съвършено двата полезни за тукъ езици—французки и нѣмски, въпъ отъ тѣхния собственъ езикъ. Благодареніе на тази организация, шефътъ й е можалъ да опознае страната и часоветѣ, които той ви посвещава съ любезность, прѣминуватъ незабѣлѣзано.

Старитѣ права на католическия протекторатъ на Франция въ Изтокъ поставятъ училището на братията подъ интелектуалното ржководство на нашата легация. Г-нъ Папафио направлява самъ изпититѣ, и познава всичкитѣ дѣца. Тѣ сж кротки, и, макаръ тритѣ четвърти отъ тѣхнитѣ учители да сж поданници на Францъ-Іосифа, когато французкиятъ пълномощенъ министръ идва, да прѣдседателствува раздаваніето на наградитѣ, всички пѣятъ Марсилезата.

* * *

Отъ нѣколко дни въ София виждатъ се руси съ голѣма интелигентность, хора на сдѣлки, банкери и търговци, които ще се мжчатъ, да оспорятъ българската клиентела на постоянно растящата германска икономическа вълна, и да поставятъ хармония въ търговскитѣ сношения съ традиционнитѣ чуства на нацията. Въ момента, когато австро-германцитѣ се опитватъ, да откупятъ съ много злато българскитѣ жита и вълна, отъ които тѣ поради блокадата иматъ най належаща нужда, и което (купуваніе) тѣ смѣтатъ, да използуватъ политически, на финансситѣ на Съглашеніето прѣдстои, да осуети тази маневра, като осигурятъ на българскитѣ произведения единъ по-добъръ износъ отъ тоя на boche'итѣ. Азъ бѣхъ срѣщналъ въ Виена единъ отъ тѣхъ, съ първостепена интернационална култура, и изпитахме голѣма радость, като се срѣщнахме въ този отвратителенъ балкански Берлинъ, какъвто е по настоящемъ София, дѣто заточеніето и самотията сж тъй тежки слѣдъ едно прѣкарване въ старата музикална и изтънчена столица на Хабсбургитѣ.

Днесъ съ автомобилъ отидохме въ Банки, малъкъ бански курортъ въ околноститѣ на София.

Три вили служатъ за „хотель-ресторанти“. Самата баня е твърдѣ модерна, съ кръгли басейни и води съвсѣмъ сини и топли. Мжжетѣ влизатъ съвсѣмъ голи, както въ софийскитѣ бани. Тѣ сж твърдѣ грозни! Надъ малката височина нѣколко селски кжщи. Малкото селце въ неделя е цѣло въ веселие. Новиятъ градъ (тритѣ вили) е прѣпълненъ съ гости софиянци, дошли съ кола или велосипедъ, които се разхлаждатъ съ бира, или сиропъ, и ядатъ единъ видъ сандвичи, направени отъ една безформена амалгама отъ жамбонъ и хлѣбъ, или кисело млѣко, драгоцѣнното българско lait caillé, прочуто у насъ подъ турското име я г у р т ъ.

Отдѣлени отъ „новия градъ“ чрѣзъ рѣката, която доставя вода особено за минералнитѣ извори на Банки, селскитѣ кжщурки излагатъ на слънце връзки отъ червенъ пиперъ и царевица. Нѣкждѣ ще видите цѣла група отъ стари бъбрици. Въ кръчмата мжжетѣ се горещятъ въ политически спорове, пиейки сладко, безопасно и евтино вино, което скоро ги опива, но лесно изтрѣзняватъ. При прѣминаването ни край тѣхъ дочухме на нѣколко пжти името на Радославова. Вѣроятно, тѣ разискваха прѣдложенията на Съглашението.

На половина височина отъ склона, който се спуща къмъ една великолѣпна долчинка, младежитѣ играятъ вѣчного некрасиво хоро, по сръбски коло, фарандола безъ край, която почва отъ съмване, върти се съ единъ бавенъ ритмъ; ту се удължава, ту се разпокжсва на части, които се събиратъ веднага; завива се въ кржгъ, пристжпя, отива назадъ, и така продължава до смърквачe, безъ нѣкоя отъ двойкитѣ да се отдѣли, или нѣкой отъ играчитѣ да се оттегли, или умори. Стжпкитѣ сж сложни, но винаги това е едно люлѣяне отъ единъ на другъ кракъ, и нито единъ скокъ, нито едно друсване непрѣкжсва монотонното движение. Момитѣ сж облѣчени въ скжпи пъстри селски български костюми, съ силни цвѣтове, ясножълти, лъскаво черни, червени, украсени с ь златни, или мѣдни нанизи и сърмени украшения.

Всички момци сж млади юноши, съ изключение на единъ войникъ, едъръ артилеристъ, въ тжжна кестенява униформа. Една гайда съ монотонни ритми свири, и човѣкъ просто се очудва, като гледа, какъ съ часове продължаватъ тия ра-

достно прѣплетени за кръста ржцѣ, безъ да се отпуснатъ, съ непрѣстанното и безжалостно тропане на едно мѣсто по линадата.

. . . До късно прѣзъ нощьта приказвахме на балкона на моя приятель. Спомени отъ дѣтинството, вѣчниятъ споръ за различнитѣ форми на любовьта, метафизически разсѫждения върху смъртьта, задачитѣ на изкуството, които причиняватъ по приятно наслаждение, отколкото въпросътъ за българската намѣса, или за етническия съставъ на Македония, изключиха помежду ни всичкитѣ разговори на тази съ политическа мономания столица.

Госпожа Б. . . е старша милосердна сестра на Галицийския фронтъ; бащата на младия директоръ е „прѣдседатель" на една болница въ Петроградъ, и синъ му ми разказа една мжчителна сцена, станала единъ день прѣзъ пролѣтьта: Царьтъ посѣтилъ болницата, и настоялъ, да види най-тежко раненитѣ, и да ги насърдчи съ своята владѣтелска дума. Той огиштълъ до леглото на единъ войникъ, на когото току-що ампутирали крака и ржцѣтѣ; дигнали покривката и царьтъ, слѣдъ като се съвзелъ, развълнувано попиталъ нещастника: „Какво искашъ, да направя за тебе? ще направя всичко" — „Дай заповѣдь, да ме довършатъ".

Говорихме за този огроменъ свѣтъ, какъвто е Русия, съ неизчерпаеми, но несконченми и неизвѣстни източници. Той билъ нѣкога въ Сибиръ губернаторъ на единъ малъкъ Якутски градъ, който само веднажъ на годината се съобщавалъ посрѣдствомъ параходъ съ главния градъ на провинцията. Като полудѣлъ, помислилъ се за Богъ. Параходътъ идва веднажъ на годината, връща се обратно, дава смѣтка, и слѣдующата година пакъ наново идва съ новия губернаторъ. Стариятъ втова врѣме изклалъ всичкитѣ животни, и посадилъ земята съ глави набучени на пики прѣдъ вратата си. . .

Войната неминуемо ще създаде една нова Русия. Произнесенитѣ въ Думата рѣчи сж като онія отъ Учрѣдителното събрание отъ 1789 г. Вжтрѣшната криза ще бжде извънредно жестока, може би дори кръвопролитна, и въ такъвъ случай ужасна; но отъ това ще се роди една велика нация, една велика държава съ видни хора; съ естествени богатства, съ изобилна енергия въ безграничното поле на дѣйствие.

Дипломатическата дѣятелность е още силна. Министръ-прѣдседателя г. Радославовъ прие вчера сутринѣта прѣдставителитѣ на Централнитѣ сили, а слѣдъ обѣдъ—тия на Съглашението. Свиждането му съ руския пълномощенъ министръ г. Савински, бѣше особено дълго; прѣзъ течението на разговора, който продължи повече отъ два часа, станало е особено въпросъ за очаквания сръбски отговоръ и за мѣркитѣ, обмислени отъ Съглашението съ цѣль, да накаратъ Гърция, да приеме исканията му.

Г-нъ Савински настоялъ върху рѣшението на Съглашението, да уреди окончателно балканскитѣ спорове, и да възстанови съюза, въ който този пѫть да влѣзе и Ромъния.

Поради загадочното държане на правителството, опозицията подига отъ день на день гласътъ си, като го обвинява за поведението му. Свиждането на водителитѣ ѝ съ Министра Прѣдседателя (г. Малиновъ на 13-и; г. Даневъ на 14-и; г. Костурковъ, единъ отъ водителитѣ на радикалитѣ, на 16-и) по-малко ги задоволи, отколкото срѣщата отъ 12-и съ г. Гешова. Демократитѣ и радикалитѣ, най-дѣятелнитѣ партии отъ русофилския лагеръ, водятъ атаката. Комюникето на демократическата партия относително свиждането на шефа ѝ съ г. Радославовъ, се старае да опровергае, че г. Малиновъ билъ изказалъ своето задоволство отъ настоящето положение на България.

„Той, напротивъ, е подчерталъ обстоятелството, че това положение е далечъ да бѫде цвѣтуще, и че трѣбва да се употрѣбятъ усилия, за да се осигуримъ съ добри приятели за всѣка евентуалность. Той енергично настоялъ за немедленото свикване на камарата. Министръ прѣдседателятъ отговорилъ отрицателно, както и за свикването не коронен съвѣтъ. Относително различнитѣ, прѣдложения, правени на България, г. Малиновъ се изразилъ въ смисълъ, често пѫти излаганъ въ в. „Прѣпорецъ“. Той ще свика централното бюро на партията, за да даде отчетъ за свиждането си“ „(Прѣпорецъ 15 августъ)“.

L'enfant terrible (Ужасното дѣте) на партията, бившиятъ министръ на вѫтрѣшнитѣ работи, г. Таковъ, дава въ в. „Заря“ едно интервю, въ което твърди, че правителството Радославовъ-Петковъ, никога не ще тръгне съ Русия и съюзницитѣ ѝ.

„Прѣпорецъ“, отъ своя страна, обвинява днесъ министръ прѣдседателя, че губи врѣмето си въ празни разговори съ прѣдставителитѣ на чуждестраннитѣ сили:

„Казватъ ни, че тѣзи свиждания служели за българскитѣ аспирации, и да се намѣри най доброто срѣдство за удовлетворението имъ. Но това, което трѣбва, не сж тѣзи нескончаеми разговори, които сж прѣдметъ на закачкитѣ въ публиката; но малко по добрата воля отъ наша страна, както и отъ страна на тѣзи, които искатъ, да се помиряъ съ България. Трѣбва да се размѣнятъ окончателни думи. Недостойно е, да се срѣщашъ постоянно, за да се лъжешъ. Ний често сме повтаряли, че нашитѣ национални интереси ни диктуватъ, да вървимъ съ Съглашението. Казватъ, че нашето правителство не е на сжщото мнѣние. Ако то допуска обаче, евентуалността на една война съ Турция, нека г. Радославовъ го каже на Съглашението, и да пристане, да играе на вжже!“

Тия избухвания на недобро разположение издаватъ, може би, само измамването на демократическата партия въ идеята, че нейнитѣ противници я отстраняватъ отъ властьта. като сж се рѣшили, да слѣдватъ нейната политика; но неблагоразумно ще бжде, да се не обръща внимание на това прѣдупрѣждение, каквото е увеличающето се недовѣрие на русофилската опозиция спрѣмо правителството, мъглявитѣ комбинации на което тя слѣди съ безпокойствие.

Г-нъ Радославовъ, отъ друга страна, не успѣ, да се сближи съ земледѣлцитѣ. Тѣхната парламентарна група заявява, че държи на заявлението си отъ 24-и май, искайки първо, незабавното свикване на камарата; второ. образуването на коалиционенъ кабинетъ; третйо, приемането на всѣко прѣдложение, откждѣто и да дойде то, като стоварватъ върху „отговорнитѣ фактори“ вината за „тежката отговорность, която тѣ ще поематъ спрѣмо отечеството, ако не се съобразяватъ съ тия условия“,

Министръ прѣдседателятъ не дава, дори и да се помисли за свикването на Събранието; а на нападкитѣ отъ пресата на своитѣ противници отговаря днесъ sine die съ спирането на „Прѣпорецъ“, „Радикалъ“, „Балканска Трибуна“ и „Поща“.

Сръда, 18-и августъ.

Носи се слухъ, че Вилхелмъ II билъ телеграфиралъ на гръцкия кралъ, да не отстжпва на никаква цѣна Кавала на България, като прибавилъ, че централнитѣ сили ще защитятъ гръцката кауза при скорошния миръ, както това били направили при сключванего на Букурещкия договоръ. Недовѣрието спрѣмо гърцитѣ тукъ е толкова силно, че изобщо считатъ, какво Германия ги насърдчава въ тѣхното съпротивление, и че Четворното съглашение не ще желае, да скжса окончателно съ тѣхъ,

„Радикалъ“, органъ на една часть отъ русофилската опозиция, отъ свое име пише съ разпаленость:

„Ако Съглашението се въздържи, да не взима репресивни мѣрки противъ гърцитѣ, тази бездѣйность ще бжде изтълкувана, като голѣма слабость отъ негова страна, която ще може не само да повлияе върху рѣшението на българското правителство, но още върху тия на скупщината“.

„Новъ вѣкъ“ отива дори до тамъ, че казва: „ако Съглашението се задоволи отъ арогантния отговоръ на гръцкото правителство, престижътъ му на балканитѣ ще пострада значително, и то не ще може да очаква услуги отъ балканскитѣ страни, докогато тия послѣднитѣ не ще могатъ да се надѣватъ на нищо отъ него“.

По отношение на Сърбия официялнитѣ срѣди се прѣструватъ, че сж много скептици. Официозъ Echo de Bulgarie, пише, че слѣдъ упоритото съпротивление, което сръбската преса прояви на първа линия, тя се спотайва върху втората си защитителна линия: слѣдъ като прѣстана, да отказва както и да е концесия, почна да обвинява България, че била привързана къмъ Германия, за да улесни турското съпротивление и пр. Съ други думи Сърбия споредъ него, се готвѣла, подъ маската на примирителность да прави назарлъци, и да откаже сжществените концесии.

Напротивъ, искренитѣ партизани на балканското съглашение се показватъ изобщо окуражени отъ сегашния тонъ на сръбското правителство. Статията на сръбския официозъ, „Самоуправа“, която прѣдставлява, че Сърбия има пълно довѣрие въ намѣренията на Четворното Съглашение за възоб-

появяването на балканския съюзъ, бѣше възпроизведена отъ цѣлата българска преса.*) И специалнията пратеникъ на в. „Миръ“ въ Сърбия, г. Гйорги Маджаровъ, синъ на българския пълномощенъ министръ въ Петроградъ, отправя до вѣстника си една забѣлѣжително оптимистична кореспонденция:

„Сръбскиятъ народъ“, казва той, „е изобщо партизанинъ за едно приятелство съ България. Той не желае по никакъвъ начинъ нова братоубийствена война. Националиститѣ, които имать двадесеть и трима депутати, и старитѣ либерали си оставатъ австрофили. Напротивъ прогресиститѣ, които имать двадесеть мѣста въ Скупщината и на които шефъ е г. Маринковичъ, приематъ по принципъ съглашението съ България, но сж непримирими относително концесиитѣ, които трѣбва да се направятъ. Другитѣ останали партии: старитѣ радикали съ г. Пашичъ (91 депутати), младитѣ радикали съ г. г. Давидовичъ и г. Драшковичъ (38 депутати) и социалиститѣ съ Лапчевичъ (2 депутати), прѣдставляватъ 60% отъ Скупщината, и сж явно разположени за едно сръбско-българско съглашение, и готови за жертви. Споредъ тѣхъ, Сърбия и България, съединени, трѣбва да имать хегемонията на Балканитѣ. Радикалитѣ сж готови, да докажатъ, че въ Букурещъ тѣ сж упражнили натискъ върху Гърция, за да отстжпи Кавала; но въ момента, когато Гърция била разположена, да отстжпи, гръцкитѣ делегати, като получили телеграмата на кайзера до сестра му, станали непримирими.“

Г. Пашичъ му заявилъ, че програмата на неговата партия прѣдвиждала като основа на външната политика на Сърбия — съглашение съ България, и че още днесъ, той билъ искренъ партизанинъ на това съглашение. Замѣстникътъ на министра на външнитѣ работи, г. Новакъ Новановичъ, отъ своя страна му направилъ слѣднитѣ декларации:

„Ний, радикалитѣ, сме били винаги партизани на балканското съглашение.

Идеитѣ на г. Пашичъ сж извѣстни.

Когато миналата година избухна европейската война, ний считахме, че ще се биемъ не само за насъ, но още и за България, като се има прѣдъ видъ, че вашата страна нѣма голѣмъ интересъ, да има обща граница съ Австро-

*) Вижъ тази статия въ в. Танъ отъ 17-и августъ.

Унгария. България има нужда отъ една прѣграда, която да отбива ударитѣ, и ний сме били винаги тази прѣграда за васъ.

Австрия винаги е искала подѣлбата на Балканския полуостровъ: Цариградъ на Русия, Солунъ на Австрия; но тя винаги е срѣщала на пжтя си Сърбия. Г-нъ Пашичъ отъ началото на европейската война на нѣколко пжти се опита, да се разбере съ България, като се е показвалъ готовъ на извѣстни отстжпки; но никога не получи отговоръ. Слѣдъ Валандовския инцидентъ изгубихме всѣка надежда за едно разбирателство, но ний останахме партизани на нашата идея. Днесъ ний сме готови, да влѣземъ въ прѣки прѣговори, и ви увѣрявамъ, че ще постигнемъ по-лесно и по-скоро удовлетворителни резултати, отколкото се мисли у васъ."

*
* *

Д-ръ Стояновъ, директорътъ на държавнитѣ дългове току-що се върна отъ Берлинъ.

Днесъ той ще се прѣдстави на министра на финанситѣ, на когото ще изложи резултата отъ мисията си. Прѣди да тръгне отъ Берлинъ, той е билъ приетъ отъ секретаря на държавното съкровище и отъ държавния подсекретарь на Външнитѣ работи.

*
* *

Послѣднятъ мѣсеченъ бюлетинъ на статистиката дава цифритѣ, които изясняватъ, какъ се е отразила европейската война върху икономическия животъ на България. Външната търговия е намаляла, износътъ повече отколкото вносътъ. Това се дължи 1) на запрѣщението износа на зърнените храни (които съставляватъ почти цѣлия български износъ) съ цѣль, да осигури нормалното продоволствие на страната и армията въ случай на война; 2) на затварянето на главнитѣ съобщителни пжтища, Дунавътъ и Проливитѣ, останали еднички отворени, но бидейки ромжнски българскиятъ транзитъ срѣща тамъ най-голѣмитѣ прѣпятствия; и Дедеагачкиятъ пжть; 3) на нѣкои други второстепенни причини, намаленото търсене на луксознитѣ произведения въ Европа, като розовото масло; мжчнотиитѣ и бавностьта на съобщенията, увеличението морскитѣ осигурителни премии и пр.

Прѣзъ първата половина на 1914 вносътъ по причина на изчерпването на запаситѣ отъ вносни произведения, бѣше твърдѣ оживенъ. Мѣсечно 28 милиона лева срѣщу, 10 милиона прѣзъ 1913, 18 мил. въ 1912 и 14 мил. въ 1911. Въ надвечерието на войната, прѣзъ юлий 1914 — той е билъ 26.120.000 лева. Отъ почването на военнитѣ дѣйствия, спадналъ е на 10 милиона прѣзъ м. августъ—60%, въ септември на по-малко отъ петь. На втория мѣсецъ отъ войната спадналъ е, по отношение срѣдния мѣсеченъ вносъ за 1914, съ 700%.

Срѣдниятъ мѣсеченъ износъ за първитѣ шесть мѣсеца прѣзъ 1914 е билъ 19.500.000 лева, и, ако не бѣ войната, той щѣше да се увеличи прѣзъ мѣсецитѣ на събирането на реколтата. Отличната реколта отъ 1913 година не бѣше изнесена, а тази отъ 1914 можеше да даде излишъкъ отъ 150.000 000 kg. за износъ. Срѣднйо той спадна на 2 милиона въ края на първия мѣсецъ, и на 1.300.000 въ края на втория.

Тоя внезапенъ застой се отразява върху търговскитѣ отношения на всѣка отъ главнитѣ воюващи държави. Особено докосва тия на централнитѣ сили, а най-вече тия съ Франция.*)

Четвъртъкъ, 19-и августъ.

Гръцката камара е избрала за прѣдсѣдатель съ 180 гласа отъ 306 гласували единъ личенъ приятель на Венизелоса. Министерството Гунарисъ е въ оставка. Когато Венизелосъ, отчаянъ, че кралътъ не послѣдва съвѣтитѣ му за незабавно намѣсване, при напускането властьта билъ се провикналъ:

*) Английскиятъ износъ е спадналъ срѣднйо отъ 4.500.000 лева на 2.349.000 л. прѣзъ първия семестръ отъ м августъ, 1.021.000 л. прѣзъ септември; френдузкиятъ вносъ отъ 2.700.000 на 650 000 и 329.000 л.. италиянскиятъ вносъ отъ 2.000.000 на 1.140.000 и 383.000 л. Австро-Унгария срѣднйо 7.800.000 л. на 2.200.000 л. (захарь, колониални стоки, машини); Германия отъ 6.700.000 л. на 2.000.000, послѣ 777.000 л. (метали и индустриални металилургични произведения, машини и инструменти).

Износътъ, както вече видѣхме. бѣше още повече засегнатъ. За Австрия той е надминалъ отъ 1.300.000 л. на 5.540 и 52.000 л, за Германия отъ 2.500.000 на 42.009, послѣ 18.000 л., за Турция. отъ 1 милионъ е останалъ на 600.000 л прѣзъ августъ и спадналъ прѣзъ септември на 40.00?; за Англия, отъ 2.250.000 на 736.000 л (царевица) и 233.000 л. (розово масло); за Белгия, за дѣто България бѣше изнесла за 35 милиона отъ началото на годината, износътъ бѣше намаленъ на 138.000 лева прѣзъ августъ и отъ септември не фигурира повече въ мѣсечния балансъ. Колкото до износа въ Франция срѣднйо отъ 1.560.000 л. спадналъ е на 119.000 лева, прѣзъ августъ, и прѣзъ септември не фигурира повече.

„злото е непоправимо, що се отнася до изпуснатия случай.“ Обстоятелствата налагатъ възвръщането му на власть; но не е ли вече много късно?

Оставката на Гунарисъ, възвърна тука донѣкждѣ надеждата на партизанитѣ на споразумѣнието; тя не обезоржжи правителственитѣ срѣди, които виждатъ въ гръцката министерска криза едно ново срѣдство за отлагане“. Гърция, бѣлѣжи L'Echo de Bulgarie, имаше единъ очевиденъ интересъ, да продължава неутралитета си тогазъ, когато 1) Италия бѣше направила, да се признаятъ претенциитѣ ѝ върху териториитѣ, на които Гърция се счита като единствена законна наслѣдница; 2) българскитѣ ревандикации, тъй дълго оспорвани и отхвърляни, сж признати за основателни; 3) турцитѣ здраво се държатъ на Дарданелитѣ, и военното положение на съюзницитѣ е по-неблагоприятно, отколкото то бѣше прѣди четири или пет мѣсеца. Г-нъ Гунарисъ бѣше човѣкътъ на тази очаквателна политика; но послѣднята постжпка на съюзницитѣ значително измѣни положението:

„Гърция се видѣ задължена, да опрѣдѣли своето поведение. Елинското правителство побърза, да отговори на нотата на Четворното Съглашение, и този отговоръ е единъ категоричен и внезапенъ отказъ на всѣкаква концесия. Смѣлъ протестъ, той е изкусна маневра, а оставката на Гунарисъ не е друго, освѣнъ желаното слѣдствие на тази маневра. Докато силитѣ съюзници не бѣха притиснали Гърция, да заеме едно становище, идването на Венизелосъ на власть не бѣше необходимо, и г. Гунарисъ можеше да направлява гръцката политика споредъ желанието на краля; но новото положение изисква една смѣна на ролитѣ, и днесъ билъ г. Венизелосъ, или нѣкой другъ — безразлично, трѣбва да. работи, за да спечели врѣме.“

Тази възбуденость, подържана отъ недоброжелателите сърбе и гърци въ момента, когато тѣ даватъ очевиденъ залогъ на добра воля спрѣмо Съглашението, прави съмнителна искреностьта на българското правителство. Органътъ на министръ Добри Петковъ издава лошитѣ настроения, поне на една часть отъ кабинета спрѣмо газъ:

„Вѣроятно е, че Сърбия и Гърция ще приематъ исканията на Съглашението, и ще направятъ прѣдложенитѣ концесии на България. Въ такъвъ случай поставя се въпросътъ за бждащето сжществуване на България. Русофилитѣ каз-

ватъ: нѣма какво да мислимъ; да тръгнемъ незабавно противъ Турция, защото такава е волята на силитѣ отъ Съглашението. Но отговорното правителство, което разполага съ по-точни свѣдѣния върху общото положение, не може да не държи смѣтка върху новото положение, което ще ни се наложи, ако тръгнемъ къмъ Чаталджа и Галиполи:

„1-о Ний не сме сигурни, че, прѣди да стигнемъ до Цариградъ, германцитѣ не ще дойдатъ, да хлопатъ на вратитѣ ни;

„2-о Знаемъ много добрѣ, че нашата намѣса не ще спомогне нито за ускоряването края на войната, нито за нейното окончателно ликвидиране;

„3-о Ний сме убѣдени, че, въпрѣки че сме напълно подготвени, трѣбва старателно да изберемъ момента на нашата намѣса, защото прѣждеврѣменното ни влизане въ дѣйствие, прѣди войната да е доближила края си, би могло да бъде гибелно за стратата;

„4-о Най-важно за насъ слѣдъ сегашния неуспѣхъ на бититѣ и разстроени на втората укрѣпена линия руси е, да се попитаме, каква ще бъде за насъ гаранцията, че ний ще можемъ да окупираме и запазимъ териториитѣ, тъй великодушно обѣщани отъ Съглашението.

„Тревожнитѣ викове на опозицията сплъватъ правителството, и приготовляватъ нещастието на България. Нека всѣки знае, че поставенитѣ днесъ на чело на управлението хора се вдъхновяватъ отъ единичкото желание—благото на народа. Нека оставятъ отговорнитѣ управляющи, да изпълнятъ съ спокойствие тѣхната мжчна задача.“

20-и августъ.

Военнятъ министръ, генералъ Фичевъ, е въ оставка, и е замѣстенъ отъ делегата по турскобългарското съглашение — младия генералъ Жековъ. Въ политическитѣ и военни кржгове тази промѣна прѣдизвиква голѣма сензация, макаръ и да се говори за това отъ петнадесетина дни насамъ. Генералъ Фичевъ нѣмалъ никакво желание, да напусне министерството; вчера по обѣдъ царскиятъ указъ бѣше вече подпи-

санъ, а генералъ Фичевъ опровергаваше новината за своята оставка. Указътъ, който му билъ съобщенъ, го съвсѣмъ изненадалъ. Въ официялнитѣ кржгове мотивиратъ тази оставка съ здравословни причини, въ които никой не вѣрва. Германофилитѣ настояватъ, че даването оставката на военния министръ се дължи на опозицията, която проявилъ противъ идеята за каквато и да било авантюра въ Македония, и поради симпатиитѣ му къмъ Четворното съглашение.

Генералъ Фичевъ, който се училъ въ Турин, и то въ епохата, когато Италия се германизираше, е напротивъ единъ убѣденъ германофилъ, но благоразуменъ и доста незавиенмъ. Той изглеждаше, че искрено се възхищава отъ нашето висше военно образование, и поржчваше на офицеритѣ, които се връщатъ отъ рускитѣ училища, да четатъ книгата на Бонадъ за Иена, слѣдъ което провѣряваше, какво тѣ сж разбрали отъ нея. Той е, който организира всичкитѣ български побѣди въ първата балканска война, като началникъ на генералния щабъ. Когато войската се сблъска на Чаталджанската линия, той посъвѣтва, да се възползуватъ отъ уплахата на отоманското правителство, причинена отъ военния разгромъ, за да се наложи на послѣднйото единъ славенъ миръ.

Оставката му бѣ послѣдвана въ втората война отъ катастрофи. Първи български делегатъ въ прѣговоритѣ въ Букурещъ, той слѣдъ това бѣ на ново назначенъ като началникъ на генералния щабъ, послѣ назначенъ за генералъ инспекторъ въ Русчукъ, и скоро слѣдъ това — воененъ министръ. Миналата зима той има нещастието, да изгуби дъщеря си, жертва на атентата въ казиното. Много се забѣлѣзваше интересътъ, който той проявяваше при дебатитѣ въ военния сждъ, и неговитѣ неприятели го упрѣкваха, че билъ повлиялъ за осжждането на обвиняемитѣ. Слухъ се носи, че генералъ Фичевъ щѣлъ да получи дипломатически постъ въ Цариградъ, или Виена.

Неговиятъ замѣстникъ, Никола Жековъ, бивнъ юнкеръ отъ Софийското военно училище, и ученикъ отъ Турнската военна академия, още младъ (той е роденъ въ Сливенъ въ 1864 г.), е изпълнявалъ важни длъжности прѣзъ врѣме на балканската война: билъ е началникъ щаба на втората армия, която прѣвзе Одринъ; слѣдъ това е билъ помощникъ на на-

чалника на генералния щабъ, и прѣди нѣколко мѣсеца получи командването на 8-та Тунджанска дивизия. Той бѣ произведенъ миналата недѣля въ чинъ генералъ едноврѣмено съ полковницитѣ Жостовъ, Нерезовъ, Бърневъ, Топаловъ и Колевъ, сѫщо така началници на дивизии.

Още не може да се разбере истинското политическо значение на тази министерска промѣна. Изпълнителенъ органъ на царя, върховенъ началникъ на армията, човѣкъ не тъй гъвкавъ и замѣненъ съ единъ по гъвкавъ — това е всичко, което може да се каже, макаръ и навредъ да циркулиратъ алармистични обяснения. Единственото указание за рѣшението на владѣтеля, клоняще къмъ една авантюра, е даването оставката на министра на пѫтищата и съобщенията, личенъ приятель на г. Генадиевъ и слѣдователно благоприятенъ за четворното съглашение.

Тази министерска промѣна може обаче да се тури въ връзка съ една друга по-малко сензационна, а именно уволнението на военното аташе въ Берлинъ. Подполковникъ Ганчевъ, командиръ на 1 Софийски конен полкъ, е назначенъ на мѣстото на майоръ Дочевъ. Царьтъ далъ тази служба на бившия офицеръ, когото бѣше пратилъ съ тайна мисия въ кермаската главна квартира въ началото на мѣсеца. А кайзерътъ бѣ останалъ доволенъ отъ него.

Сѫбота, 21-и августъ.

Г. Генадиевъ, шефъ на стамболовистката партия, ми направи слѣднитѣ декларации върху въпроситѣ отъ настоящата външна политика на България.*)

„Що ще бѫде мѣстото на България въ Европейския конфликтъ? Малка страна, изгубена нѣйдѣ въ балканитѣ, тя не може да има прѣдъ видъ друго, освѣнъ интереситѣ си, безъ да има претенцията, да се бърка въ работитѣ на великитѣ сили. Тя трѣбва само да се пита, каква ще бѫде сѫдбата ѝ въ разнитѣ евентуалности, които ще послѣдватъ. А по принципъ азъ мисля, че, ако тя не вземе участие въ

*) Публикувани въ в. Temps отъ 4-и септемврий.

войната, не ще може да осъществи своето народно обединение, макаръ и да може да се надѣва на извѣстни придобивки дори въ случая, въ който тя би останала неутрална до-край; но би било напразно, да се спори, ако нейното военно съдѣйствие не би и дало по-значителни придобивки. Сама самостоятелна тя не може да рѣши изхода на войната, но нейната намѣса би направила повече или по-малки услуги, а може би и значителни споредъ врѣмето, въ което тя би станала. Въ всѣки случай тия, които по настоящемъ тя може да направи на Четворното Съглашение, сж твърдѣ цѣнни.

„Прѣдлаганитѣ отъ Съглашението компенсации отъ българска гледна точка съдържатъ два елемента: 1-о придобивката на земитѣ, които ни приближаватъ къмъ народното обединение, и ни даватъ изходъ на свободно море; 2-о едно съвършено измѣнение на политическото положение, създадено слѣдъ Букурещкия договоръ, чрѣзъ който ний бѣхме затворени и заобиколени отъ непрятеля. Това второ прѣимущество отъ чисто морално естество има твърдѣ голѣма цѣна, защото то ще позволи, да се гледа на бждащето съ спокойствие, отстранявайки страхътъ отъ войната и всѣко задължение, да се готвимъ за такава. Азъ, прочее, считамъ прѣдложенията на Съглашението, ако тѣ могатъ да бждатъ изпълнени, като удовлетворяющи законнитѣ аспирации на българитѣ, и то въ рамкитѣ на благоразумието. Не е нужно, да прибавямъ, че отъ тия прѣдложения азъ вземамъ това, което е сжществено, безъ да влизамъ въ подробности, които ще трѣбва да се обсѫждатъ съ сплитѣ на Съглашението, и върху които съгласието лесно ще се постигне.

„Успѣхътъ на измислената отъ Съглашението комбинация, да се усили балканскиятъ блокъ, зависи по настоящемъ отъ поведението, което ще държатъ гръцкото и сръбско правителства. Не ми е извѣстна усвоената отъ Четворното Съглашение тактика, за да ги убѣди, че е въ тѣхенъ интересъ, да го улеснятъ въ задачата му. Отъ страна на Гърция, ако Венизелосъ запази властьта, той не ще може веднага да осъществи разбирателството съ Съглашението; но той ще се потруди, да подготви почвата, и безсъмнѣнно ще успѣе. Той е човѣкътъ, който познава интереситѣ на страната си. Той трѣбва да смѣта, че ако ний нѣмаме единъ удобенъ изходъ на море, ще бждемъ задължени, да отворимъ война на Гър-

ция, за да го придобиемъ. Тази евентуалность, може бя, но ще се осѫществи до десеть години: но тя е неизбѣжна. За една подобна война ний ще потърсимъ съюзници. Въпрѣки непримиримостьта, което по настоящемъ раздѣля сърби отъ българи, единтѣ и другитѣ при все това сѫ славяни, които могатъ да се споразумѣятъ рано, или късно. Върху кого ще се облегне Гърция, за да имъ прѣпрѣчи пѫтятъ? Гърцитѣ сѫ една интелигентна раса, която дава отлични търговци; но тѣ не сѫ нито земледѣлци, нито войници. Каквото и да правятъ, военната българска сила ще бѫде винаги по голѣма отъ гѣхната. Отъ гръцка гледна точка — прѣдложението на Съглашението унищожава опасностьта, която застрашава бѫдещето на страната, и то при твърдѣ благоприятни условия, понеже ѝ се прѣдлагатъ достатъчни компенсации.

„Отъ друга страна, г. Венизелосъ сѫщо трѣбва да си дава смѣтка, че Гърция поради своето географическо положение е въ зависимость отъ Четворното съглашение, и въ деня, когато Съглашението разбере, че тя по другъ начинъ не ще се разбере поради шовинизмътъ на нѣкои гърци, то ще се види принудено, да прибѣгне до внушителни мѣрки. Резултатътъ за Гърция ще бѫде тоя, че тя ще изгуби Кавала, Сересъ и Драма, които днесъ имъ искатъ, но вече при условия не тъй благоприятни за нея. Ето защо мисля азъ, че нейното съгласие може да бѫде взето по единъ или другъ начинъ. Въ общъ интересъ азъ прѣдпочитамъ, това да стане по доброволното съгласие на гръцкото правителство, тъй като напустна съ това ще се тури край на конфликтитѣ и възобновяването мира въ балканитѣ.

За Сърбия срѣдствата, които Четворното Съглашение притежава, за да я убѣди, сѫ отъ по друго естество и по-сложни. Азъ не съмъ въ състояние, да се произнеса по настоящемъ за възможностьта на единъ успѣхъ отъ посѫщитѣ, направени въ Нишъ. Но и въ Сърбия, вѣроятно, ще почнатъ, да гледатъ по-трѣзво, и да разбератъ изгодата, която страната ще има отъ приеманото на прѣдложенията на Съглашението, и ужаснитѣ опасности, които я застрашаватъ въ случай на отказъ. Но въпросътъ не е тамъ: касае се, да се достигне бързо до това схващане. За достигането на тази цѣль нужно е, щото силитѣ отъ Съглашението да говорятъ въ Нишъ ясно и твърдо.

„Идеята за едно съглашение съ България, азъ зная това, е популярна въ Ромъния. То е възможно, но необходимо е, щото то да бъде сключено прѣди окончателното рѣшение на България, защото у нашия народъ съществува винаги страхътъ, че ако ний се намѣснимъ, ромънитѣ ще ни дойдатъ въ гърбъ. Отъ друга страна, ще бъде полезно, щото това съглашение да се направи отъ двѣтѣ правителства въпъ отъ въпроса за вземане участие въ войната и по мотиви, които постоянно да интересуватъ България и Ромъния, независимо отъ днешната война. Ако се разбератъ, ще бъде направена една голѣма крачка по пжтя на балканското съглашение, както и по тоя на намѣсата.

„Съ Турция днешнитѣ ни отношения сж добри; но слуховетѣ за едно окончателно съглашение между Турция и България сж съвършено прѣждевременни. Турцитѣ имать за правило, да не правятъ никакви териториални отстжпки освѣнъ чрѣзъ война. Спомнете си нотата, отправена до великитѣ сили въ 1876 г.; ако бѣха направили най минималнитѣ отстжпки, тѣ щѣха да избѣгнатъ катастрофата отъ руско турската война. Спомнете си поведението имъ въ 1908 г. по поводъ на македонскитѣ реформи и декларацията имъ, че ще обявятъ война на балканскитѣ народи. Младотурцитѣ сж по-шовинисти отколкото старотурцитѣ, и мжчно може да се прѣдвиди, че тѣ ще се рѣшатъ, да направятъ едно доста важно отстжпване на земя, отъ естество да задоволи България, дори въ момента, когато тѣ вематъ участие въ една война, и то съ цѣль, да си запазятъ европейскитѣ владѣния. Обаче, ако другитѣ прѣговори вематъ лошъ обратъ поради злата воля на Сърбия и Гърция, не могатъ да се прѣвидятъ послѣдствията отъ събитията.

„За сега“ — завърши г. Генадиевъ — „не може да се случи никакво рѣшително събитие на френско англий-ко-бел-гийския фронтъ Италиянската армия се бори съ естественитѣ трудности, които улесняватъ австрийското съпротивление, Рускитѣ войски нѣматъ муниции, и продължаватъ, да отстжпватъ. Новото относително военното положение трѣбва да дойде отъ балканитѣ. А страната, която може да раздруса балканитѣ, е България. Ромъния и Гърция ще я послѣдватъ. Българската намѣса означава Турция побѣдена, а Русия — освободена отъ блокадата. Изпращането нови войски въ

Проливитѣ ще изложи англо-френцитѣ на нечувани мжчнотии и на значителни загуби. Цѣла армия е тамъ наблизо готова, безъ да дебаркира — българската армия. Съ пристигането си на Мраморно море и прѣдъ Цариградъ — прѣдприятие трудно, но възможно, тя ще осигури на съюзницитѣ една бърза побѣда. Трѣбва, прочие, да направите всичко потрѣбно, за да тръгне България. Тя не може да направи това, прѣди да се е установила окончателно върху сръбския и гръцки отговори, и да знае тѣхнитѣ бждащи намѣрения. Никое българско правителство не ще може да поеме отговорностьта отъ прѣдприемането на една война противъ Турция, едноврѣменно запланисано отъ Германия, която може да хвърли една армия отъ къмъ Дунава, и отъ Гърция и Сърбия, отъ които ний нѣкаме концесии.

22-и августъ.

Партизанитѣ на балканския съюзъ не се отчайватъ. „Ако сръбскитѣ управляющи бѣха дѣйствително разположени, да приематъ исканията на Съглашението", ми казваше вчера единъ бившъ министръ на външнитѣ работи, „тѣ трѣбваше да го кажатъ, доказвайки съ това, че си даватъ отчетъ за положението. Тѣ турятъ претекстъ, че даже и да се съгласятъ на всичкитѣ искани концесии, България нѣма да се рѣши още, да тръгне. Нека направятъ опити; тогава Съглашението ще знае, на какво да държи. Заявявайки, че има намѣрение, да убѣди скупщината, сръбското правителство изглежда, че се мжчи, да печели врѣме."

Това безпокойствие се подхранва отъ тона на влиятелнитѣ членове на сръбския кабинетъ, чийто декларации направени на специалния пратеникъ на Думата, замѣстваха тия на Пашича и Йованъ Йовановича, които сж по-примирителни.

Министрътъ на просвѣщението Люба Давидовичъ, лидеръ на младо-радикалитѣ, заяви, че е билъ винаги партизанинъ на сръбско-българския съюзъ, и че днесъ е готовъ на жертви, за да го осжществи; но Сърбия, не получила още нищо отъ тая война, може да отстжпи доброволно само територията до Вардаръ. Ако тя бѣ могла да получи Валона(!), тя би дала на българитѣ цѣла Македония, въпрѣки нейнитѣ пре-

тенции за исторически и национални права върху тая страна. Да се установи точно една географическа граница, е невъзможно; трѣбва да се установи една политическа граница, която би гарантирала икономическото съществуване на Сърбия. Вардарската желѣзнопжтна линия прѣдставлява тази граница.

Споредъ министра на общитѣ сгради Драшковичъ, Сърбия въ никой случай не би могла да отстжпи до извѣстната линия въ 1912 г. Ако Валона стане италианска, Адриатическото море ще бжде затворено море. Прочее Сърбия има нужда отъ пжть, който да води къмъ открито море, Егейското море, т. е. Вардарската желѣзнопжтна линия.

Министърътъ на търговията Марковичъ, шефъ на прогресиститѣ, заяви: „азъ съмъ голѣмъ партизанинъ на сръбско-българското съглашение, но намирамъ сегашния моментъ за неблагоприятенъ. Никога не сж трайни съглашенията отъ които една страна се задоволява напълно, а другата отстжпва въ всичко. Намѣсата на силитѣ не ще улесни нашата намѣса. Четворното Съглашение се мжчи на просто, да осигури на всѣка цѣна българската намѣса. То ще наложи извѣстни граници, които, като не ще създадатъ пеписко приятелство, ще съставлявагъ само единъ modus vivendi.“

„Декларацинтѣ на г. Пашичъ“, пише вчера по тоя поводъ L'Echo de Bulgarie, „макаръ и много резервирани по отношение на текущитѣ прѣговори, допущаха, да се прѣдполага възможность за концесии; но колегитѣ му се постараха, да разсѣятъ това благоприятно впечатление, и да затвърдятъ въ свѣта мнѣнието, че Сърбия ще се противопостави силно на съвѣтитѣ на своитѣ покровители. Наистина, декларацинтѣ имъ сж обезпокоителни.“

Въ управляющитѣ кржгове казватъ, че слѣдъ постжкката на Съглашението Атинскиятъ и Нишкиятъ кабинети влѣзли въ прѣговори относително отговора, който трѣбва да дадатъ, и че отъ гръцкия отговоръ можело да се прѣдвиди, че сръбскиятъ, безъ съмнѣние, ще бжде тъй сжщо отрицателенъ. Инсинуацинтѣ относително почването на прѣговори между Сърбия и България се положително отхвърлятъ тукъ.

Послѣднитѣ телеграми отъ Нишъ се отнасятъ до тайнитѣ засѣдания на скупщината, и твърдятъ, че „Сърбия не ще даде задоволителенъ отговоръ на Съглашението“. „Дума“ пише буквално:

ить неуспѣхи, вмѣсто да направятъ сърбитѣ по-
ни, ги направиха по-упорити и по-непримирими.
и заплашванията не ще направятъ нищо. Акцията
ениего може да се смѣта вече като пропадната.
онията на този песимизмъ на русофилския органъ
же би, да се търсятъ въ значителното впечатление,
авиха тия дни новинитѣ отъ руския фронтъ, а
лнего на Ново-Георгиевскъ.
овини сигурно влияятъ върху поведението на бъл-
правляющи. „Новъ Вѣкъ“ прѣдава точно въ тоя
идентѣ на германофилската фракция въ кабинета:
ло нѣкъ, щото ний да се солидаризираме съ Русия
ь на нейното злощастно пораженіе, би било лу-
итѣ англичани, като се съди по уводната статия
28 отъ 18 и юлий, признаватъ, че съ руситѣ е
; че французитѣ сж изтощени, и че за въ бждаще
сесть на войната ще налие на тѣхнитѣ плѣщи.
зчита, за да побѣди, върху продължението на вой-
ави побѣда остава все съмнителна.
допуснемъ, че Съглашението ще побѣди: Какво би
България отъ това? Линията Енось—Мидия; но
ъ, дипломатически да получимъ необходимата за
отъ тази територия. Защо да жертвуваме десетки
нашитѣ синове при Чаталджа, за да получимъ
че? Кавала, Сересъ и Драма? но гърцитѣ заявя-
лѣтатъ, да ги задържатъ, и Венизелосъ не би
що да направи за това. Македония? Добруджа?
и ромънитѣ играятъ сжщата игра както и гър-
ващо ний трѣбва да запазимъ нашитѣ сили за
си нужди.“
ьтъ на министръ-прѣдседателя е по-умѣренъ, но
клонности личатъ, като се прочете въ „Народни
20-и комюникето, което извѣстява, че ромънското
о е изоставило своята непримиримость относително
нскитѣ прѣдложенія, относящи се до транзита:
казва той съ единъ почти тържествующъ тонъ,
а износътъ за България, Турция и Гърция; тъй
експортътъ на една серия отъ стоки, произходящи
ани и прѣдназначени за Австрия, или Германия.“
нска поща“ се появи наново, за да публикува
ѣ на генералъ Жековъ:

„Като поохъ министерството на войната, можахъ да констатирамъ, че българската армия е готова, да посрѣщне всички възможни евентуалности. Армията е въ отлично състояние, което ни гарантира успѣхътъ, когато и дѣто и да трѣбва да дѣйствува. Извѣстно е, че европейскитѣ събития възбудиха у насъ противоположни тенденции. Армията е чужда на тѣхъ. Тя се приготви, безъ да се повлияе отъ политическитѣ събития. Тя очаква съ хладнокръвие важнитѣ моменти. Българскиятъ народъ може напълно да разчита на храбрата си армия, за да осигури търкеството на нашата национална кауза."

Колкото се отнася до турско-българскитѣ прѣговори, които той направлявашс, той вѣрва, че „съглашението би могло да се осѫществи, ако Турция прѣцѣни общото политическо положение и значението на България."

Понедѣлникъ, 23-и августъ.

Слѣдъ като германската пропаганда въ протежение на нѣколко мѣсеца бѣ снабдявала свободно и изобилно кинематографитѣ въ разнитѣ български градове съ австро-германски „филми отъ войната", правителството най-сѣтнѣ се загрижи за своитѣ длъжности къмъ неутралитета, и установи една кинематографическа цензура", която ще бди, щото тѣ да бѫдатъ зачитани. Ето защо въ това врѣме организираното най послѣ въ Парижъ бюро за пропаганда подъ директорството на г. Фурнолъ е изпратило тукъ нѣколко филми отъ фотокинематографическата секция на армията. На едно прѣдставление, дадено въ единъ твърдѣ русофилски провинциаленъ градъ, върволицитѣ отъ германски плѣнници сж се придружавали отъ манифестации, които сж оскърбили българскитѣ управляющи.

Веднага Министерството на вжтрѣшнитѣ работи изработило единъ правилникъ за контрола на филмитѣ, който биде днесъ санкционираиъ съ царски указъ: „прѣдставителитѣ на кинематографическитѣ къщи, а сѫщо тъй директоритѣ на кинематографическитѣ театри сж длъжни подъ страхъ на наказанията, прѣдвидени въ ч. ч. 154 и 475 отъ наказателния законъ, да даватъ на прѣварително прѣглеждане филмитѣ за прѣдставяне, прѣдъ една специално назначена за

тая цѣль комисия". Фактически, филмитѣ отъ войната сж съвършено забранени; въ София тѣ бѣха вече забранени вслѣдствие на инциденти, които смутиха едно прѣдставление.

Българската публика е много жадна за кинематографически прѣдставления, и двѣтѣ Софийски заведения, „Модеренъ театръ" и „Одеонъ" сж цѣло привидѣние за чуждецитѣ, на които тѣ доставляватъ единственото развлѣчение въ столицата. Първиятъ е чисто германски (главниятъ акционеръ, нѣкой си Остерайхеръ, е на бойното поле като капитанъ отъ австро-унгарската армия), и даде на скоро единъ германски филмъ, хусаритъ на смъртьта. Одеонъ, напротивъ има за директоръ единъ ромънецъ, охотно разположенъ, да прави противното на своя конкурентъ, Той ми показваше министерското запрѣщение за филмитѣ отъ войната, „прѣдъ видъ на сегашнитѣ политически обстоятелства . . .", датирано отъ 1/13 августъ, приподписано отъ главния секретарь на министерството на вжтрѣшнитѣ работи и народното здраве Златановъ и отъ началника на отдѣление Кировъ. Азъ го посъвѣтвахъ, да поржча поне французки патриотически (артистични филми); но голѣмата парижка кжща, която е неговъ прѣдпочитанъ доставчикъ, има въ София за прѣдставитель единъ унгарецъ, който нѣма особено желание, да фаворизира французката пропаганда.

Вторникъ, 24-и августъ.

Делегатитѣ на разнитѣ опозиционни партии се събиратъ днесъ, за да се съвѣщавтъ върху рѣшенията, които трѣбва да вематъ заедно. Отъ страна на демократитѣ сж Малиновъ, Ляпчевъ и Мушановъ; Гешовъ, Тодоровъ и Буровъ отъ народнячитѣ; Даневъ, Людскановъ и Сарафовъ отъ прогресиститѣ; Костурковъ, Георговъ и Фаденхехтъ отъ радикалитѣ; най-сетнѣ трима делегати отъ земледѣлцитѣ и трима социалисти. Сигурно тѣ ще рѣшатъ, да искатъ отъ министръ-прѣдседателя свикването на парламента. Вѣроятно, г. Радославовъ ще продължава да смѣта, че не е дошълъ още моментътъ, както е направилъ това прѣзъ всѣки единъ частенъ разговоръ съ лидеритѣ на различнитѣ партии.

Въ офицяднитѣ кржгове даватъ съ голѣма резерва обратътъ на текущитѣ балкански прѣговори. Не искатъ, както

казва Echo de Bulgarie, „нито да проявятъ оптимизмъ, който гръцкиятъ отказъ и сръбскитѣ хитрувания не допускатъ; нито пъкъ да покажатъ песимизмъ, който едно енергично рѣшение на Съглашението би направило безпрѣдметенъ.“

Отъ официозенъ източникъ се оспорва, че въ замѣстването на генералъ Фичевъ съ генералъ Жекова, не трѣбва да се вижда измѣнение на политиката на Радославовия кабинетъ, нито пъкъ, особено въ назначението на втория, знакъ за непзбѣжностьта на рѣшителни събития.

„Народни права“ още настоява днесъ, въ единъ видъ манифестъ, който прави твърдѣ голѣмо впечатление, върху непзмѣнния български възгледъ:

„Ние, българитѣ, нѣмаме причини, да измѣняме нашия възгледъ, изказанъ още отъ началото на непрятелскитѣ дѣйствия: нашитѣ български сили могатъ да бждатъ непрѣко употрѣбени за реализирането на народния ни идеалъ съ условие, щото да има най положителни гаранции, че България не ще трѣбва отъ ново да урежда изпълнението на договори съ държави, които сж вече прѣстжпали думитѣ си и които мизерно се подиграха съ нашето съюзническо довѣрие. Отъ друга страна, българскитѣ сили могатъ да бждатъ направо употрѣбени за реализирането на идеала въ най-сгодния моментъ, и когато акцията ще изисква най-малко жертви.

„Въ странство може да се вѣрва, че у българския народъ може да има различни възгледи; но ний сме въ състояние да твърдимъ, че различието въ възгледитѣ върху политиката на България най на края се свежда въ слѣдующата програма: това, което бѣше подло отнето отъ България, трѣбва пзцѣло да ѝ се повърне, и само тогава България ще може да ангажира силитѣ си въ едно противоположно на жизненитѣ си интереси направление.“

Този езикъ е ясенъ, и заслужва, да се помисли върху него. Българитѣ искатъ Македония. За да я придобиятъ, тѣ виждатъ два пжтя: единъ правъ, —окупацията; другия съ извивания,—чрѣзъ една експедиция въ Тракия. Тѣ ще взематъ втория, ако иматъ гаранция, че ще успѣятъ, — първиятъ, ако случайтъ е удобенъ и носи минимумъ рискове, т. е въ случай смазването на Сърбия отъ едно германско нашествие. Македония играе, по такъвъ начинъ въ българската политика и дипломация, ролята на Елзасъ-Лотарингия за Фран-

ция отъ четиредесеть години. Единъ съюзенъ дипломатъ ми го каза, като прибавя това, което азъ вече откритъ твърдѣ ясно: „това е единъ Елзасъ и Лотарингия, дѣто ще се говори френски!“

Той казваше още: „За нещастие, Италия ще компрометира всѣко съглашение, ако тя иска една автономна Албания подъ свой протекторатъ. Сърбитѣ, отрѣзани отъ Бѣлградъ имъ излазъ на Адриятика, искатъ да се задържатъ на пжтя за Егейско море въ долината на Вардар. Между впрочемъ казано, тѣ отказватъ на българитѣ незабавната окупация на Македония, каквато тѣ сполучиха, да извършатъ въ Албания, — область, която тѣ искатъ въ замѣна . . ,

Центърътъ на тежестьта на неутралитѣ бѣше въ София, или въ Римъ. Трѣбваше да се наблѣга въ София, защото Балканитѣ много по воинствени и съ единъ по силенъ иредентизмъ, биха разразили войната: Турция и Австрия сигурно биха били подѣлени. Всички се удовлетворяваха тогава, и Италия би тръгнала съ насъ, но по нашитѣ условия, а не по нейнитѣ. Балканската намѣса трѣбваше да разчита на по-лесни успѣхи, защото напрѣдванието на италиянцитѣ бѣ спрѣно отъ планинското прѣпятствия. Съглашението усвои италиянското искание, поради това войната ще се продължи.

*
* *

Азъ поканихъ на вечеря Стайновъ и другия секретарь на г. Тодорова, спитъ на банкерина Губидѣлниковъ. Тѣ ми говориха дълго за спекулацитѣ, на които се е прѣдала цѣла България, възбудена отъ пазарлъцитѣ на двѣтѣ воюващи групи; едната искайки да се продоволствува на всѣка цѣна, а другата—да попрѣчи на това продоволствие.

Житнитѣ храни, вълната и кожитѣ сж главнитѣ прѣдмети на тая борба. Ако се върва на монтѣ събесѣдници, единиятъ и другиятъ родини на търговци, които трупатъ богатства по този начинъ, германцитѣ ги отнасятъ моментално. Колкото се отнася до вълната, то тѣ напълно сполучиха въ това отношение: тѣ сж купили всичката вълна въ страната, като се дали по 5 лева на кило на търговцитѣ, които сж я купили отъ селянитѣ много по евтино, — а послѣ при руското наддаване, което я покачи на 9 лева, плащайки я въ брой 15 л. Търговцитѣ на вълна и дребнитѣ фабриканти,

отъ Казанлъкъ напр, забогатѣха воднага; тѣ сж въ по-голѣмата си часть русофили, които смѣло манифестираха своето мнѣние, като вдигаха воднага знамена при всѣка добра новина отъ руския фронтъ, а по нѣкога биваха прѣслѣдвани заради тѣзи манифестации!! Освѣнъ вълната германцитѣ изнасятъ кожи въ голѣмо количество. Покупката на житнитѣ произведения е все още прѣдметъ на ожесточена борба между двѣтѣ групи отъ великитѣ сили.

Успѣхътъ отъ икономически характеръ, който германскитѣ агенти поженаха въ България, чисто политическо слѣдствие се сигурно прѣдвижда, но се обяснява само съ щедростьта на тѣхнитѣ прѣдложения. Германцитѣ се погрижиха, да употрѣбятъ посрѣдници българи, които заинтересуватъ много силно, и които избиратъ безъ политическа боя — ни германофили, ни русофили, като ги заинтересуватъ само търговски чрѣзъ единъ процентъ на продаденитѣ стоки. Германската легация не излиза никога на явѣ. Агентитѣ сж обикновено германски фабриканти, които сами идватъ, да купуватъ сурови материяли, отъ които тѣ иматъ нужда, и които не се стѣсняватъ дори да отиватъ и до най-малкитѣ провинциялни градове. Тѣ ги купуватъ при условия, които спестиватъ всѣка грижа и рискъ на продавачитѣ българи, напр. прѣдадени франко Русчукъ. Тѣ плащатъ винаги въ брой, а това е особено примамливо за българитѣ, недовѣрието на които е пословично.

Българитѣ напротивъ упрѣкватъ руската легация, задѣто тя сама извършва сдѣлкитѣ, и задѣто не употрѣбява и незаинтересува при сдѣлкитѣ, освѣнъ руски агенти и евреи. Тѣ упрѣкватъ англійскитѣ агенти, за дѣто искатъ да върнатъ веичкитѣ си работи отъ София; французитѣ, задѣто сключватъ сдѣлки съ полици за три или четири мѣсеца, — а агентитѣ на Съглашението, задѣто се пазарятъ, когато противната група не се пазари никога, и подига цѣнитѣ.

Срѣда, 2-и августъ.

Три важни обстоятелства идатъ, да дадатъ на събитията на балканитѣ единъ новъ обратъ. Венизелосъ образува свой кабинетъ, и облегнатъ на хора, като генералъ Данглисъ, новия воененъ министръ, отново взема въ ржцѣтѣ си упра-

вленията на съдбинитѣ на Гърция. — Сръбската скупщина прие вчера съ 103 гласа противъ 22, дневния редъ, споредъ който се изказва довѣрие въ прѣдвидливо и умѣрено правителство на г. Пашича: „слѣдъ свѣдѣнията, които правителството даде въ тайното си засѣдание, скупщината, като почита паметьта на падналитѣ герои и изказва рѣшението си, да подържа на страната на съюзницитѣ борбата за освобождението и обединението на сърбо-хърватословенитѣ, съ цѣната на необходимитѣ жертви, за да гарантира своитѣ жизнени интереси, удобрява политиката на правителството и минава на дневенъ редъ." — Италия скъса дипломатическитѣ си сношения съ Турция, и безъ всѣко съмнѣние ще придружи този си платонически жестъ съ едно активно военно намѣсване на Изтокъ. Тѣзи три събития ще наложатъ на различнитѣ елементи отъ българското обществено мнѣние едно непизмѣнно становище.

Изглежда, че управляющитѣ кржгове сж като никога по-малко разположени, да се присъединятъ къмъ чашата политика. Вѣстникътъ на министръ Добри Петковъ заявява, че, безъ да знае съдържанието на съглашенскитѣ прѣдложения, и ако дори тѣ биха били съвършено приемливи, тия прѣдложения сж несвоеврѣменни.

„Защо", казва той, „когато руситѣ бѣха на Карпатитѣ и прѣдъ Краковъ, не намѣриха за възможно, да прѣдложатъ на България това, което й прѣдлагатъ днесъ? По онова врѣме било би възможно, едноврѣменно да бждатъ бити турцитѣ съ помощьта на България, и Австро-Унгария — съ помощьта на Сърбия и Ромъния.

„Сега Съглашението се намира въ затруднение. Руситѣ даватъ автономия на Полша, когато тази область е въ ржцьтѣ на германцитѣ. Подъ условие, че ний ще отидемъ, да се биемъ противъ Турция, тѣ ни даватъ (а не се знае, дали сърбитѣ, ромънитѣ и гърцитѣ щѣха да се съгласятъ на това) онова, което бѣхме вече спечелили съ оржжие въ 1912 и 1913 г. Какво да се прави? Ний трѣбва да стоимъ спокойни. Да кажемъ на Съглашението: „Вий поддържахте Ромъния, Сърбия и Гърция; вий ни пожертвувахте за тѣхъ въ 1913 г.: искайте имъ, да ви помогнатъ. Тѣ поне трѣбва да дадатъ добъръ примѣръ."

Колкото до Гърция единъ висшъ чиновникъ отъ Вън-

нитѣ работи ми изложи възгледа на своя шефъ съ недо-тамъ насърдчителни изрази, които азъ намирамъ въ вѣстника на министерството:

„Политиката, която скара Венизелоса съ неговия господарь, съдържаше двѣ съществени точки: възстановлението на балканския съюзъ посрѣдствомъ най-малки концесии, направени на България; и тѣсното сътрудничество съ силитѣ на Съглашението. Политиката на краля се съ тоеше, и в'е още се състои (това се видѣ отъ отговора на г. Гунарисъ на нотата отъ четиритѣ съюзници) въ една непоправима непримиримость по отношение на България и въ упорито отказване на всѣка акция, която приносяйки на Гърция най-голѣми придобивки, би изисквала отъ нея най малката отстжпка. Противорѣчието между тия двѣ схващания е очевидно. Краль Константинъ постоянствува все тъй силно въ свитѣ възгледи; трѣбва да се прибави, че по тая точка той е въ пълна хармония съ своя мегаломанъ народъ, разгаленъ отъ щастливата сждба; а при все това той се видѣ принуденъ, да се обърне къмъ голѣмия си противникъ, и да го приеме. Ако несъгласието въ тѣхнитѣ политически възгледове сжществуваше, това разрѣшение на кризата би било невъзможно; то не би било възможно, ако бл имало отпрчаче отъ едната, или другата страна. Именно Венизелосъ е този. който се отрече отъ политиката си отъ прѣди шесть мѣсеца. Той приема непокжтнато наслѣдството на г. Гунарисъ, и ще прави като прѣдшественикътъ си политиката на своя краль. Като него, той трѣбва да търси разрѣшението на една неразрѣшима задача. Той ще слѣдва гунаризма, защото гунаризмътъ е политиката, която най-много отговаря на гръцкия манталитетъ.“

Това à priori недовѣрие на българското правителство доказва, че то отказва, да се отдаде на опититѣ за помирение, прѣслѣдвани отъ Съглашението. Това послѣднйото, ако желае, да сполучи, трѣбва да се облегне на евонтѣ най-прѣдани партизани, и, ако е потрѣбно, да ги подтикне къмъ бунтъ, държавенъ прѣвратъ, къмъ революция. Военнитѣ събития на различнитѣ фронтове бѣха ги разколебали, но намѣсата на Италия въ войната противъ Турция ги подбуди отново.

„Политическата важность на италианската намѣса“, заяв-

вина в. „Миръ“, е голѣма. Балканитѣ не трѣбва да оставятъ Италия, сама да се нагърбва съ ролята, която тѣ могатъ да изпълнятъ по взаимно съгласие по-бързо и съ по-голѣмъ успѣхъ. Отъ тѣхното поведение ще зависи, до какъвъ размѣръ Италия ще има право, да се настани въ балканитѣ.“

Ако, обаче, съпротивлявайки се на този натискъ на партизанитѣ на Съглашението, българското правителство откаже безвъзвратно, да влѣзе въ борбата на наша страна, и ако ний се откажемъ, да прѣдизвикаме свалянето му, ще бѫде по-добрѣ, може би, да се избѣгва поне непризнеността, която би усложнила още повече нашето положение на Изтокъ. Сръбскиятъ пълномощенъ министръ току що го призна съ една възтържаность, поради която уважението ми къмъ него всѣки день расте. За него, както и за всичкитѣ му съотечественици, които познаватъ добрѣ съсѣдитѣ си, българитѣ не ще тръгнатъ съ насъ, но че неутралитетътъ имъ може да бѫде благосклоненъ, или неблагосклоненъ. „Ако сегашнитѣ прѣдложения не ги задоволяватъ“, ми казваше той, „нека се избере другъ пѫтъ, да се купи неутралитетътъ имъ. Ако съглашението съ Турция е сключено, то ще нека отъ България, да стои неутрална: съюзницитѣ отъ това могатъ да извлѣкатъ полза. Прѣди всичко, трѣбва точно да се знае, какво нека тя, да се намѣси, или да остане неутрална. Наскоро г. Радославовъ бѣше заявилъ на г. Чолакъ Античъ, че България ще се произнесе вѣроятно прѣзъ октомврий; но, по всѣка вѣроятность, това е единъ блъфъ. Ако е очевидно, че тя рѣшително не нека, да се намѣси, Сърбия, не стѣсняванa повече отъ натиска на великитѣ сили, ще може направо да прѣговаря съ България, и ще се помжчи, да осигури нейния благосклоненъ неутралитетъ срѣщу доста широки концесии, но не тъй тежки, каквито биха били въ случай, че тя се намѣси.

Четвъртъкъ, 22-и августъ.

Турско-българското съглашение, прѣговоритѣ по което напитаха противнѣйствието на дипломатическитѣ и вѣенни събития на Изтокъ, е вече постигнато, ако още и неподписано. Балканскиятъ кореспондентъ на в. Таймсъ, г. Бауверъ, чиято дълга опитность за работитѣ на балканитѣ е позната,

го бѣше оповѣстилъ вече единъ мѣсецъ по-рано. Това бѣше прѣждевременно. По това врѣме бѣше подписанъ единъ протоколъ, но той не се отнасяше до важнитѣ въпроси на съглашението, и оставяше за по-нататъшни прѣговори въпроситѣ, наречени второстепенни. На 4 и августъ азъ изпратихъ една телеграма, публикувана едвъ на 12 и, прѣдупреждавайки френскитѣ читатели отъ пуснатитѣ отъ чуждестранната преса слухове относително мнимото сключване на Съглашението, като прѣдадохъ българското официално гледище, и прибавихъ, че прѣговоритѣ сж спрѣни за кратко врѣме, и че възгледитѣ се приближаватъ въ смисълъ на българскитѣ изисквания. И наистина, българското правителство неочаквано бѣше станало твърдѣ взискателно още на слѣдующия день отъ подписването на първия протоколъ поради това, че бѣше получило отговора на Четворното Съглашение и съблазнено отъ прѣлагането на Македония. То систематически проточи прѣговоритѣ; г. Радославовъ го каза миналата недѣля на водителитѣ на опозицията, прибавяйки, че Съглашението още не е приподписано. Безъмнѣнно, германската дипломация е упражнила голѣмъ натискъ въ Цариградъ, за да се приематъ концесиитѣ, искани отъ България. Отъ друга страна, новинитѣ отъ руския фронтъ и закъснѣнието на сръбския отговоръ, отлично използувани отъ германофилското влияние въ София, сж ускорили споразумѣнието.

Турцитѣ ще отстжпятъ линията Одринъ—Дедеагачъ, заедно съ Караагачката гара — Одринското прѣдградие, на което тѣ изключително много държатъ; вѣтъ отъ това тѣ ще отстжпятъ една ивица земя отъ 10 километра ширина отъ двѣтѣ страни на линията, отъ лѣвия брѣгъ на Марица, подъ Одринъ и върху дѣсния брѣгъ на Тунджа на сѣверъ отъ Одринъ.

Още опровергаватъ въ официалнитѣ кржгове окончателното сключване на споразумѣнието, но тѣзи слухове излождатъ твърдѣ вѣроятни. Въ всѣки случай България не ще се счете като окончателно ангажирана чрѣзъ това споразумѣние съ непріятелитѣ на Съглашението. Въ замѣна на тия отстжпки тя е обѣщала само своя неутралитетъ до края на войната. Послѣдующи прѣговори, било съ Четворното Съглашение, било съ Сърбия ще могатъ, прочие, да ни дадатъ нейния благосклоненъ неутралитетъ, и да се избѣгнатъ нови балкански усложнения.

Отъ частенъ източникъ се научавамъ, че Турция обѣщала своего военно съдѣйствие на България въ случай на война съ Сърбия, Ромъния и Гърция. Ако това свѣдѣние се потвърди, очевидно ще измѣни заключението, което трѣбва да се извади отъ това дипломатическо събитие.

Между София и Нишъ, петъкъ, 27-и августъ.

Българското обществено мнѣние*) е изобщо твърдѣ заето съ различнитѣ разпространявани отъ австрогерманскитѣ агенти новини, които говорятъ за една прѣдстояща голѣма германска офанзива противъ Сърбия. Многобройнитѣ покупки на вълна, кожи и жита, които германцитѣ направиха отъ единъ мѣсецъ насамъ въ България, трѣбва да бждатъ прѣнесени прѣзъ идущия октомврий по Дунавъ. Германцитѣ, наистина, се надѣватъ, да отворятъ за българския износъ затворения отъ сърбитѣ пжть, и да склонятъ България, като окупиратъ сръбскитѣ земи, които я раздѣлятъ отъ Австро Унгария, и се съединятъ съ нея.

Германофилитѣ използуватъ вече приближаването на австро-германскитѣ войски, за да увлѣкатъ страната въ една война противъ Сърбия, нагледъ не тъй опасна. Смѣната на военния министръ изглежда като първи етапъ отъ този пжть; този слухъ се опровергава официозно, но цѣлата опозиция се безпокои отъ туркофилскитѣ тенденции на правителството, и се страхува отъ едно повторение на авантюрата отъ 1913 г. противъ Сърбия, поради което е рѣшила, да се отправи единъ общъ протестъ.

Позивътъ, който отправятъ групитѣ, е единъ истински апелъ къмъ народа:

„Поради важнитѣ събития, които прѣживѣваме, демократическата, земледѣлческата, народнящката, прогресистката, радикалната и широкосоциалистическата парламентарни групи, слѣдъ като размѣниха възгледи върху положението на България и върху отношенията на правителството съ воюващитѣ, единодушно констатиратъ нуждата отъ едно непрѣкъсне-

*) Тази телеграма, съставена въ трена прѣзъ дългото и отекчително пжтуване отъ София за Нишъ, бѣ изпратена въ сжщия день отъ Нишъ; сжществennитѣ ѝ пасажи се появиха въ le Temps онъ 31-и августъ, въ двѣ части: първата е датирана отъ Солунъ, втората отъ София.

нато съприкосновение между правителството и прѣдставителитѣ на народа и отъ едно прѣдварително разглеждане на поведението, което България трѣбва да възприеме по този голѣмъ конфликтъ съобразно съ интереситѣ си.

„Примѣрътъ на всичкитѣ държави, голѣми и малки, воюващи и неутрални, доказва необходимостьта за централната власть, да се посъвѣтва съ прѣдставителитѣ на народа, които, като бждатъ освѣтлени върху положението, ще могатъ да възвърнатъ спокойствието въ населението, довѣрието въ дѣлото на властьта, и да осигурятъ единодушието, необходимо за народната акция.

„Съ това намѣрение парламентаритѣ групи на опозицията бѣха рѣшили, да искатъ бързото свикване на камарата на извънредна сесия. Всѣка група отъ своя страна трѣбваше да направи постжпки въ тази смисъль прѣдъ министръ-прѣдседателя. Всичкы групи прѣдприеха необходимитѣ постжпки; но министръ-прѣдседательтъ не отговори на изложението на социалиститѣ, които писмено искаха свикването на камарата, както и на писменото искане на радикалната група за една ауденция. Отъ друга страна делегатитѣ на демократическата, земледѣлската, народната и прогресистката партии, слѣдъ като му изложили прѣимуществата отъ една обща акция на всичкитѣ партии и необходимостьта отъ сътрудничеството на народнитѣ прѣдставители съ правителството, всички получиха единъ категоричен, но различно мотивиранъ отказъ. Министръ-прѣдседательтъ далъ, да се разбере, че въ случай на едно несъгласие съ камарата послѣдната може да бжде разтурена, което обстоятелство ще даде възможность, да се продължи слѣдваната досега вънкашна политика.

„Тази политика, която по-скоро разрушава, а не създава, раздѣли народа, вмѣсто да го съедини; политиката на едно правителство, на което се изказва на два пжти недовѣрие отъ болшинството на избирателитѣ, е осждена днесъ отъ общественото мнѣние като пагубна, и което нѣма дори подкрѣжката на истинското болшинство на камарата. Една политика, противна на интереситѣ на държавата, когато се налага съ сила и въпрѣки чуствата и волята на народа, носи самопогроми.

„Като се има прѣдъ видъ, че правителството не желае, да се разбере съ народа въ лицето на неговитѣ законни

прѣдставители, и като констатираме възможността, да осъмнемъ съ една нова авантюра, протестираме противъ този начинъ на дѣйствие на правителството, и се надѣваме, че народа ще подкрѣпи нашиятъ протестъ, като се намѣси енергично за незабавното свикване на камарата на извънредна сесия.

„София, 13/26 августъ 1915 г."

Азъ сондирахъ по първитѣ водители на опозицията върху смисъла на позива и тѣхнитѣ бждащи намѣрения. Отъ моята анкета се установи, че партийнитѣ водители, които сж написали и публикували апела си до народа, не сж се надѣвали, да заставатъ г. Радославова, да свика камарата, който прѣдварително знае, че ще има мнозинство. Но тѣ сж искали, чрѣзъ тази единодушна манифестация на цѣлата опозиция да извършатъ натискъ върху правителството, за да му попрѣчатъ, да вземе рѣшение, което да ангажира по единъ непоправимъ начинъ България въ единъ пагубенъ пжть. Тѣ мислятъ, че сж сполучили въ това.

Водителитѣ на опозицията имать сега намѣрение, да свикатъ слѣдъ нѣколко дни въ София всичкитѣ опозиционни депутати, за да покажатъ, че тя е единодушна и готова, да прѣдприеме една по енергична акция.

Единъ бивнъ министръ-прѣдседатель, чието влияние е голѣмо въ тия съвѣщания — г. Малиновъ, завърши, като ми заяви:

„Вий виждате, че опозицията не е никакъ обезкуражена. Тя е рѣшена, да се бори още по енергично, отколкото по-рано.

„За нещастие, нейното положение стана твърдѣ трудно отъ рускитѣ неуспѣхи (днесъ извѣстяватъ за падането на Брестъ-Литовскъ слѣдъ Ковно и Ново-Георгиевскъ) и поради сръбската непримиримость. Съюзницитѣ се оплакватъ, че българската опозиция не правила нищо за тѣхъ. Но какво правятъ тѣ за нея? Азъ разбирамъ поведението имъ въ Атина, страна неутрална; но въ Нишъ?! Защо оставятъ Сърбия, да отлага отговора си. Това закъснѣние прѣкрасно улеснява г. Радославова, който експлоатира поведението на Сърбия, и прѣговаря съ Турция въпрѣки нашитѣ съвѣти и

противъ Васъ. Нека настоятъ въ Нишъ за одинъ благоприятенъ отговоръ, ако искатъ, щото въпросното, което ний ще предприемемъ, да не се провали предъ скептицизма на българското обществено мнѣние".

Опозиционнитѣ вѣстници придружаватъ позива съ енергични коментарии.

„Прѣпорецъ, органъ на демократитѣ, като настоява за необходимостьта отъ сътрудничеството на опозицията въ съвѣщанията на правителството, пише:

„Радославовъ заявява, че изборътъ на поведението, което трѣбва да се държи относително исканията за Македония, е право само на правителството, и че то си запазва правото, да повика на власть една или повече отъ останалитѣ партии, когато ще почне акцията съобразна съ това поведение; но това е недопустимо. Опозицията нека именно, да бѫде сондирана, прѣди правителството да е взело окончателно рѣшение върху ориентировката на България".

„В. Миръ, органъ на г. Гешова, подъ заглавието „Поединодушни, като никога", пише:

„Въ настоящия моментъ цѣла България има само една цѣль — да излѣзе отъ кризата обединена, но безъ авантюри. Върху тази точка тя е единодушна, и налага волята си върху управницитѣ. Съ други думи, различия въ програмата за вжрѣшната политика, дори и въ външнитѣ, ако не бѣха необходими, бѣха естествени въ разнитѣ партии. Днесь, когато цѣль народъ е въодушевенъ отъ едно и сѫщо желание, не може да става дума за възгледи на партии, а за единъ националенъ възгледъ. Този възгледъ, който обема блѣновете и желанията на цѣлия народъ, и се крѣпи върху рамената на стотици хиляди храбреци, готови, да го осѫществятъ съ острието на ножа, се налага на всичкитѣ прѣдставители на народа, които трѣбва, за да го защитятъ, да пожертвуватъ партийнитѣ си амбиции, и да съединятъ усилията си. Различни влияния искатъ, да ни попрѣчатъ, да реализираме нашето народно обединение съ помощьта на Съглашението, и ни тласкатъ противъ Сърбия въ интереса на Австрия. Само съединенитѣ усилия на всичкитѣ водители ще могатъ да противопоставятъ на тѣзи лоши влияния прѣградата на здравото обществено мнѣние. Днесъ като никога се налага единъ коалиционенъ кабинетъ".

Официалната преса отговаря съ ярость на опозиционната офанзива, и вѣстникътъ на министръ прѣдседателя открито заявява, че единъ коалиционенъ кабинетъ е невъзможенъ, като се имать прѣдъ видъ дълбокитѣ различия въ мнѣнията, които царуватъ въ недрата на опозицията. Той възстава противъ инсинуацията, че правителството готви едно повторение на авантюрата отъ 1913 г., като обвинява противницитѣ си, че искали властьта съ единствената цѣль, да хвърлятъ страната въ една наложена отвънъ война.

Нишъ, Сѫбота, 28-и августъ по пладнѣ

Отговорътъ на Сърбия, толкова съ нетърпѣние очакванъ отъ нашитѣ партизани въ България, все още закъснѣва, поради което азъ дойдохъ въ Нишъ, за да разбера тайната на това мълчание. Дали напечатина правителството се двоуми, както това твърдятъ въ София, „отъ страхъ отъ военната лига и нейнитѣ на тълпата"? Извѣстно е; че исканата жертва е тежка; а този, който ще се възползува въ бѫдаще отъ нея, е трѫдѣ съмнителенъ. Обаче, ако Сърбия иска; да отнеме на българитѣ какъвто и да е претекстъ за отказъ, да се помѣсятъ; ако тя желае, да ускори крайната побѣда, за която отварянето на Дарданелитѣ би помогнало най-много; ако тя иска, да отстрани опасностьта отъ двойното нашествие, отъ което поне на единъ фронтъ тя е вече сериозно заплашена,—тя трѣбва да побърза, да отговори, и то съ единъ съвършено благоприятенъ отговоръ. Нашичъ е далъ на депутатитѣ, да разбератъ необходимостьта, да се чака побѣдата, прѣди да бѫдатъ уморени отъ едно чрѣзмѣрно продължително усилие. Дневнитъ редъ за довѣрие на скупщината доказва, че прѣдставителитѣ на народа допускатъ, че жертвата, ще имъ се види по лека въ сравнение съ цѣльта, която се прѣслѣдва — реализирането на народното обединение — и погромътъ, който ще се избѣгне, — развалинитѣ и хекатомбитѣ на една продължителна война, дори и пораженията. Но кабинетътъ трѣбваше да вземе мнѣнието на княза—регентъ и на главната квартира, дѣто авторитетнитѣ гласове на защитницитѣ на страната сж длъжни, да накарать, да бѫдатъ изслушани върху тѣй жизнения въпросъ за сръбското бѫдаще.

Г-нъ Пашичъ и министритѣ тъкмо що се върнаха тази нощь отъ Крагуевацъ, но на никого още не сж съобщили резултата отъ тѣхнитѣ съвѣщания.

Французкиятъ пълномощенъ министръ ме тури снощи въ течение на положението въ Сърбия, и изслуша дългото ми изложение на това въ България. Тази сутринь видѣхъ Иованъ Нововичъ и г. Стефановичъ; сжщо говорихъ на кратко съ нѣкои чиновници отъ Външното министерство и на дълго—съ сътрудницитѣ на г. Бопъ, графъ де Витролъ, първи секретарь, и капитанъ Карбонне, помощникъ на военния аташе. Мнѣ (мога ли да го изповѣдамъ?) сърцето ми се свиваше отъ състоянието на духоветѣ на повечето отъ нашитѣ сръбски приятели.

За тѣхъ е очевидно — и азъ съмъ наклоненъ, да го вѣрвамъ—че България не ще тръгне съ насъ, каквито условия и да й прѣдлагатъ. Тя може да използува всички, безъ нищо да направи, и то чрѣзъ лавиране; но това би било опасно. Азъ го допускамъ; но мисля, че Сърбия е много спокойна, и не съзнава опасностьта, на която тя сама се излага. Тя не вѣрва на едно германско нашествие. Германия", твърдѣ сериозно ми казватъ тукъ, „трѣбва най-напрѣдъ да завърши смѣтката си съ Русия, а именно да прѣмине Буковина и Бесарабия до Черното-море на Одеса; послѣ съ Италия и Франция, и послѣ всичко това да може да мисли за Сърбия". Могатъ ли тъй скоро да забравятъ въ Нишъ думитѣ на графъ де Ровентловъ върху „правото шосе", което трѣбва на всѣка цѣна да се установи между Берлинъ и Цариградъ? За да спасятъ съюзницата си Турция, и да задържатъ затворени проливитѣ за непріятелитѣ имъ, Австро-германцитѣ нматъ нужда, да смачкатъ Сърбия, и да привлѣкатъ България. Неъзнаванието на опасноьта не означава, че тя е отстранена!

„Ромъния и Гърция", ми казаха още, „че могатъ да не дойдатъ на помощь на Сърбия. Германия знае, че Гърция е обвързана съ послѣднята чрѣзъ единъ съюзенъ договоръ, и тази е причината, защото тя не напада Сърбия. Вѣрно е, че когато Германия наруши съюзния договоръ на централнитѣ сили съ нападението си върху Сърбия и Белгия, безъ да ги прѣдупрѣди, Ромъния трѣбваше да условi съ нея пълната си свобода на дѣйствие въ балканитѣ. Но по настоя-

щемъ руското отстжпление попрѣчи на ромънитѣ, да тръгнатъ. Тѣ безпокоятъ Австро-Унгария, и поради това послѣднята струпа войски къмъ Оршова!“ Дано този оптимизмъ, който се оправдава отъ великолѣпнитѣ ораторски състезания на Венизелоса и Таке Йонеско, не бжде излъганъ!

*
* *

Г нъ Йованъ Йовановичъ ме прие отново днесъ слѣдъ обѣдъ. Той бѣ видѣлъ г. Пашича, но не можеше още нищо да ми каже, защото отговоритѣ не е още съставенъ. Той не ще бжде врученъ нито днесъ, както се надѣваха прѣдставителитѣ на Съглашението; нито утрѣ, а може би нито въ понедѣлникъ, или вторникъ.

— „Ще бжде ли той напълно благоприятенъ, или ще бжде уклончивъ?“

— „Той ще бжде уклончивъ. Сърбия не може да се съгласи на всичкитѣ искани отъ България концесии, а имено поради стратегически необходимости.“

Тази послѣдня дума изяснява положението. Ако е вѣрно моето впечатление, г. Пашичъ и сръбскиятъ дипломатически елементъ разбираха необходимостьта отъ едно бързо и окончателно присъединение къмъ проектитѣ на Съглашението. Въ тѣхнитѣ очи балканското разбирателство и неговитѣ грамадни послѣдствия сж за прѣдпочитане прѣдъ оспорването на нѣколко македонски села. Ако тѣ вѣрваха въ мжчното му осжществление, тѣ щѣха да имать законното възнаграждение за побързването имъ, да удовлетворятъ великитѣ сили, тѣхни съюзници. Ако най-послѣ като всички сърби сж увѣрени въ това, че България не е искрена, не се рискува нищо, като за нейната намѣса й се прѣдложи Македония.

За нещастие, Скупщината послѣдва съ мжка това разсжждение, което противорѣчеше твърдѣ много на убѣждения, които впрочемъ не бѣха за прѣнебрѣгване. Нѣма, може би, ни едно сръбско сѣмейство, членъ отъ което да не е падналъ върху тази земя, която ний днесъ искаме за тѣхния довчерашенъ непріятель. Цѣла една партия „националистическата“, (австрофилска, партизани на единъ сепаративенъ миръ съ Австро Унгария, за да се запази Македония) гласува противъ дневния редъ за довѣрие на кабинета на Пашича. Наистина, тя разполага само съ четиринадесеть мандата; но нѣколко

депутата отъ управляющитѣ партии се присъединиха къмъ тѣхъ, и това доказва, съ какви мжчнотии се сблъсква политиката на всички отстжпки съ масата на народа и армията. Особено офицеритѣ, у които четири-годишното воюване е развило войнствения и шовинистически духъ. И националнитѣ вражди, които мжчно се помиряватъ съ благоразумнитѣ дипломатически помирявания и съ „разумнитѣ рѣшения", проявиха чуства, за които правителството трѣбва да държи смѣтка. Най-послѣ генералнията щабъ трѣбваше да направи бѣлѣжки по принципъ противъ плана на дипломатитѣ, който отнема на Сърбия тъй скжпо спечелените на „Онче поле" бастиони.

При тия условия отговорътъ на сръбското правителство, безъ всѣко съмнѣние, ще има транзакционаленъ характеръ. Той ще бжде по срѣдата между абсолютнитѣ концесии, които изискватъ отъ дипломацията, и категоричното упорство, което г. Пашичъ трѣбва съ мжка да надвие. Скупщината и висшитѣ военни приематъ по принципъ „необходимитѣ жертви", което е една грамадна крачка, направена къмъ разрѣшението, и министръ-прѣдседательтъ направи една неоцѣнима услуга на страната си и на нашата кауза: но необходимостьта, да се извърши отговорътъ, който бѣше приготвилъ, ще повлѣче едно закъснѣние, което ще направи твърдѣ лошо впечатлението на българското общественo мнѣние, и то дотолкова, доколкото послѣднйото е искрено:

Друга една причина за закъснѣнието се прибавя, впрочемъ, къмъ прѣдшедствующитѣ; а това е необходимостьта отъ съвѣщания между Нишъ и Атина. Рѣшението на скупщината по принципъ не може да се изрази съ дипломатическа формули, освѣнъ ако Гърция удобрява приетитѣ съ такова себеотрицание отъ Сърбия жертви. Тѣхнитѣ съюзенъ договоръ ги задължава, напастина, да се споразумѣятъ върху териториялнитѣ отстжпки, които тѣ биха направили. Това е една отъ фаталноститѣ на Македонския въпросъ. Гърцитѣ вземайки Солунъ и Кавала, дадоха доброволно Битоля, ключътъ на голѣмото пристанище на сърбитѣ; но тѣ прѣдвидѣха, че една сръбско-българска комбинация би могла въ послѣдствие да настани тамъ българитѣ, които тѣ не искаха, да видятъ тамъ на никаква цѣна. Оттамъ е задължението, което възпира Сърбия, да напусне Битоля безъ гръцкото съгласие.

Вениселосъ не изказване ли въ мемоара си до краля тази характеристична фраза: „ний бяхме отстжпали Битоля на българитѣ . . .“ прѣдлага ли той още тази отстжпка, и Константинъ удобрява ли я?

Азъ припомнихъ на замѣстника на министра на Външнитѣ работи доскорошнитѣ интервюта на членоветѣ на сръбския кабинетъ, дадени на специалния пратеникъ на Думата относително македонскитѣ компенсации, и му поискахъ личното негово мнѣние. Той ми отговори:

„Албания отъ единъ вѣкъ насамъ е земята на австрийскитѣ интриги. Разрушението на Отоманската империя създава друго едно огнище на интриги, а именно това на „панисламиститѣ“, които слушатъ заповѣдитѣ отъ Цариградъ. Италия търси въ Албания сфера на влияние, която ще направи отъ Адриатика едно вжтрѣшно море. Черногорцитѣ и ний намѣрихме у нѣкои албанци съзнаване на общитѣ интереси, които можаха да ни сближатъ. Това сж твърдѣ различни течения, еднакво фаворизирани отъ вѣчната анархия на албанскитѣ племена. Прочее, ний имаме нужда, за да продължимъ войната, която ний поддържаме съ малко хора, да се чуствуваме сигурни отъ всѣко нападение отъ страна, произходище отъ тази область, която е винаги въ вълнение. Ето защо поради чисто прѣдпазителни и отбранителни причини ний окупирахме най-важнитѣ стратегически пунктове. Черна гора взе подобни прѣдпазителни мѣрки въ Шкодра, и възстанието, което избухна между мирдититѣ, оправдава тази прѣдпазливость. Водителитѣ на това възстание сж бивши турски офицери, или албански шефове отъ свитата на князъ Вида, плащани отъ Австрия. Явно е, че тѣхнитѣ банди се организираха, за да дѣйствуватъ въ тилъ на черногорцитѣ въ момента, когато австро-германцитѣ се рѣшатъ най-после на прословутата офанзива, за която тѣ говорятъ отъ началото на лѣтото. И тамъ поне за сега е именно „албанскиятъ въпросъ“, защото е извѣстно, че и двата въпроса — албански и македонски, сж неразлѣлни въ нашитѣ очи. За да дишаме, за да живѣемъ, нуженъ ни е изходъ: или Адриатика, или Бѣлото море. Ний имаме нужда отъ вардарската долина, ако Адриатика стане италиянска; или поне отъ единъ контактъ, колкото и ограниченъ да бжде той на гръцко-сръбската гра-

ница. Ако ний изцѣло отстжнимъ на българскитѣ искания въ Македония, ще трѣбва да се обърнемъ къмъ Албания...“

— Напстина!

*
* *

Г. Бпъ на обѣда въ клуба ми казваше: „обичамъ Сърбия, защото тя е щедра и героична. Когато Австрия поиска, да я смаже, тя се пожертвува: и ведпажъ борбата започната и теригорията нагазена тя изтика непрпятеля съ единъ чуденъ устремъ. И днесъ, когато тя носи толкозъ кървави рани и трауръ, ний й искаме послѣдната жертва — напущането на земитѣ, за които тя издържа три послѣдователни войни. Ний й отнемаме това, което тя бѣше придобила, и това, което тя смѣташе, да завладѣе. И всичко това, за да се удовлетвори България, която бѣше се засѣла, да й отнеме плодътъ на нейнитѣ усилия; или Ромъния, която побѣди, безъ да се сражава въ втората балканска война. Прочее, естествено е, дѣто Скупщината се резервира върху искапията на Съглашението, които нейнитѣ прѣдставители тукъ формулираха неохотно на нашитѣ храбри и вѣрни съюзници!“

Французкиятъ пълномощенъ министръ е напстина лично твърдѣ засегнатъ отъ ужасното затруднение, въ което политиката на Съглашението докара лоялнияъ и умѣренъ кабинетъ на г. Пашича, и отъ неразположението, което той констатира въ сръбскитѣ кржгове. Азъ му изложихъ съ нѣколко думи симпатията и уважението на нашитѣ приятели сърби, които ми бѣха говорили за него и за куража му, да стане тѣхенъ адвокатъ въ Парижъ.

*
* *

Азъ ходихъ на два пжти въ българската легация, за да ми визиратъ паспорта. И двата пжти пълномощниятъ министръ Чапрашиковъ „отсжтствува“. Тази вечеръ въ клуба попитахъ за новини моя дунавски дипломатъ Табаковъ, „premiere secretaire de la legation“, много сполучливо замѣстенъ отъ младия Машевъ. Разказа ми цѣлата драма.

Имало въ телефонната централа въ Нишъ една „госпожица“, която по поведението си минавала за лекъ. Да ли защото тя се харесвала на Табакова, или той искалъ, да се сближи съ нея, за да долови въ разговоритѣ си съ сжщата,

отзвуцитѣ на множество разговори по телефона, които неговото правителство охотно би искало да узнае? Той спечелилъ, да й се понрави; но единъ прѣкрасенъ день научилъ, че неговитѣ визити оскърбяватъ хазяйката на младата мома, и че тя щѣла да изиска послѣднята. Въ деня на изнѣждането той пратилъ нѣколко куфари по единъ слуга отъ легацията, и когато дошълъ приставъ, протестиралъ противъ накърнението на дипломатическата привилегия въ негово лице. Стражаритѣ, при все това, изнесли куфаритѣ му. На другия день г. Чапрашиковъ, отишълъ, и направилъ цѣла сцена на г. Новаковича, който му отговорилъ твърдѣ умѣстно, че тази квартира не била като за единъ пръвъ секретарь. Два дни слѣдъ това Табаковъ бѣше отзованъ въ София, и българското правителство имаше още единъ зѫбъ повече противъ „съюзницитѣ измѣнници", както пѣятъ всѣка вечерь въ София.

Между Нишъ и София, 29-и августъ.

Дипломатическата поща, която тръгва всѣка недѣля отъ Парижъ, спира въ Нишъ, и само по единъ курперъ, изпращанъ на мѣсеца веднажъ отъ г. Вопъ, свързва София и Букурещъ съ Нишъ и Парижъ. Ний сме до тамъ лишени отъ новини (защото не може да се кореспондира съ сигурность по българската поща), че се натоварихъ съвсѣмъ доброволно, да осигуря една допълнителна свързка. Въ купето си прибрахъ осемтѣ връзки, отъ които четири ще оставя въ София, а останалитѣ ще занеса въ Букурещъ. Хълмоветѣ, долчинкитѣ и скалитѣ се слѣдватъ едни слѣдъ други задъ мръснитѣ стъкла на прозорцитѣ на вагона. Ето Царибродъ, първата българска гара. Паспортътъ ми отъ два дни насамъ бѣше вече напаренъ допълнително съ множество печати; нѣмто ми съ фантастично правописание се прѣписа отъ грубата ржка на стражара по цѣлото протежение на листоветѣ, които всѣки день попълватъ. Азъ наново намѣрихъ моя вторъ полицай; другиятъ ме бѣше придружилъ чакъ до Нишъ. Напротивъ, азъ не видѣхъ вече сръбския агентъ, който вървѣше по стѫпкитѣ ми съ сѫщото любопитство, като българскитѣ си колеги . . . Изследитѣ, които се пижатъ задъ багра на Царибродъ, минаватъ бързо, за да бѫдатъ въ състояние,

да отклонятъ мисъльта отъ това, което съставлява единичния разговоръ на всичкитѣ сжщества надарени съ говоръ на балканитѣ — политиката.

Източното imbroglio бѣше вече достатъчно разбъркано отъ Букурещкия и Цариградския договори; но Европейската война и събития отъ послѣднитѣ мѣсеци на изтокъ направиха мжчнотиитѣ, прѣдъ които се намира дипломацията на Съгласението, още по-безизходни. Ний прѣслѣдваме помирението на Балканитѣ, а Австро-германцитѣ полагатъ всички усилия, за да попрѣчатъ на необходимитѣ концесии. И ето балансътъ на тая борба, въ която лоснотията на задачата имъ изглежда, да благопріятствува досега тѣхниятъ успѣхъ.

Първото условие за балканското разбирателство е помирението на България съ Гърция, отъ която тя иска Кавала Сѣресъ и Драма; съ Сърбия, отъ която тя иска Велесъ, Битоля и Охридъ; съ Ромъния, отъ която тя иска Добруджа. Второто е разривътъ между България и Турция, отъ които тя трѣбва да вземе наново Тракия, и съ Австро-Унгария, съ което тя ще улесни освобождението на южнитѣ славяни. Безъ съмнение Венизелосъ, човѣкъ на реалната политика, е взелъ властьта; но гръцкиятъ край, насърдчаванъ отъ Германия, отказва да отстжпи Кавала. Сърбитѣ се примиряватъ съ принципа за концесиитѣ; това го доказва вотътъ на скупщината; но тѣ далечъ не приематъ безъ резерва българскитѣ искания, прѣдадени отъ Съгласението. Сантименталниятъ споменъ отъ послѣднята война, стратегическитѣ съображения и икономическитѣ необходимости ги принуждаватъ сжщо, да искатъ задържанието поне на една часть отъ тази Македония, която България иска напълно. Македонската проблема се усложнява отъ Адриатическата, за която дори дневниятъ редъ на Скупщината начертава на правителството една програма за югославянското сгрупиране; Италия, която държеше Отранто, тури въ джеба си другия ключъ на Адриатика, — Валона. Запушена, Сърбия трѣбва да поддържа на всѣка цѣна контакта си съ Гърция, — Колкото до румънитѣ, тѣ отказватъ прѣминаванието на германскитѣ муниции, прѣдназначени за Турция; но тѣ спиратъ тъй сжщо транзитирачото българско жито, далечъ отъ мисъльта, да върнатъ добруджанскитѣ полета.

Отъ друга страна, българитѣ, отъ които ний искаме

съдѣйствие, за да прѣвзематъ Цариградъ, сж со съгласни съ турцитѣ за завземането по миренъ начинъ не желѣзнопжтната линия, отъ която тѣ имать нужда, като въ замѣна на това сж имъ обѣщали неутралитета си до края на войната. Аргументитѣ ни, прѣдназначени да принудятъ нашитѣ приятели, да направятъ концесии, не сж ли погрѣшни отсега нататъкъ въ своята основа?

Изглежда, че не защото истинскитѣ послѣдствия на турскобългарското разбирателство не се проявяватъ още, и българскиятъ неутралитетъ на Балканитѣ, заедно съ една възможна намѣса противъ насъ с единъ относително благоприятенъ факторъ, отъ който тѣхнитѣ съсѣди имать интересъ, да се осигурятъ дори съ териториални жертви, и за което самото Четворно Съглашение е длъжно, да се погрижи. Безсъмнено, България отстранява перспективата за единъ скорошенъ конфликтъ съ Турция, и поддържа нѣлостьта на исканията си за Македония. Но ако Австро-германцитѣ срѣщу свободата, които ще имъ позволи, да смечкатъ сърбитѣ и помогнатъ на турцитѣ прѣзъ нейна територия, и обѣщаятъ правото, да си вземе тази часть отъ Македония, която тя би поискала, тя знае, че тази часть е ограничена, защото австрийцитѣ, веднажъ господари на Сърбия, ще побързатъ, да окупиратъ Солунъ, и слѣдователно ще и прѣградятъ пжти въ Македония. Колкото до турцитѣ, тя не може да забрави, че слѣдъ като въ 1913 г. отстжпи Одринъ чрѣзъ единъ нарцалъ книга, сжщо така не по-малко надлежно завѣренъ и подписанъ, тѣ и го отнеха още сжщата година, щомъ намѣриха сгоденъ случай за това. Този примѣръ трѣбва да я накара, да помисли за вѣроятностьта на едно такова повторение въ случай на една германотурска побѣда.

. . . А сѣщото обѣщано въ крѣвь, залѣзване на западъ, тамъ нѣкждѣ къмъ Сърбия.

София, понедѣлникъ, 30-и августъ.

Снощи въ легацията азъ изказахъ на г. Панафиѣ, мои впечатления отъ Нишъ, които го много загрижиха. Днесъ бѣхъ поканенъ на твърдѣ скромната, но много гостоприемна трапеза на госпожа Каравелова, заедно съ бившия пълномощенъ министръ Цоковъ, старъ приятель на великия

трибунъ, за когото тя носи тъй гордо трауръ, и госпожа Виола Бѣлинова. Твърдѣ безпокойни отъ обрата на събитията, тѣ мислятъ, да направятъ едно пжтуване до Парижъ, дѣто, вѣроятно, ще се опитатъ, да изиграятъ послѣдната карта на българската опозиция.

Положението се усложнява отъ день на день. Позитъ на опозицията не можеше да бжде и не е билъ, освѣнъ единъ платоническъ жестъ. Полемикитѣ въ пресата, относително свикването на събранието сж още твърдѣ оживени, но кабинетътъ не мисли никакъ, да го свика, и всичко дава да се разбере, че туркофилската ориентировка на неговата политика ще бжде осждена отъ по-голѣмата часть на депутатитѣ. Парламентарната земледѣлческа група се събра на слѣдния день отъ публикуването на позива; тя състави една нова резолюция, съ която приканва правителството, да не предприема нищо, което да може да има едно фатално послѣдствие за България, и делегира петь души отъ своитѣ членове при министръ предсѣдателя, за да му я вржчатъ. Той не скри рѣшението си, да тръгне съ Германия. „Русия е смазана, мирътъ ще бжде сключенъ наесень; България трѣбва да се обяви наврѣме, за да заслужи Македония.“ Той имъ предложилъ четири мѣста въ кабинета. Земледѣлцитѣ отказали съ възмущение, и съобщили това на останалата часть отъ опозицията.

Единъ депутатъ земледѣлецъ ми заяви днесъ: „Въ никой случай ний не ще влѣземъ въ сегашния кабинетъ. Ний желаемъ, да участвуваме само въ единъ коалиционенъ кабинетъ. Ний сме солидарни съ опозицията, и ще дѣйствуваме въ съгласие съ нея, докогато тя бжде благоразумна.“ Тази послѣдня дума показва, че земледѣлцитѣ сж рѣшени, да попрѣчатъ на една война съ Сърбия, и ще реагиратъ, може би, сжщо и противъ една съглашенска намѣса.

Министръ-предсѣдателятъ, чието довѣряване на земледѣлцитѣ издава тайнитѣ му рѣшения, твърди повече отъ всѣкога, че той не иска авантюри. Неутралитетътъ, продължителното траяне на който той не вѣрва за възможно, както той самъ ми заяви предъ единъ мѣсецъ, не е нищо друго освѣнъ една маска. Народни права продължавъ, напротивъ, да обвинява опозицията, че искала война, и на тази тема официозната преса развива своята борба противъ скикването на камарата, изисквано отъ опозицията.

При това, споредъ общото мнѣние, едно събитие — едно австро-германско нахлуване въ Сърбия — би направило неутралитета невъзможенъ. Възможностьта за едно приближаване на концентрираните въ областьта на Оршова германски маси безпокои цѣлото българско обществено мнѣние. Германофилскитѣ кржгове го очакватъ, като случай за една рѣшителна акция. Българитѣ, партизани на Съглашението, виждатъ въ него една опасность за края на независимостьта на царството. Миръ пише по този поводъ:

„Когато виждаме, че германцитѣ сж рѣшени, да достигнатъ нашитѣ граници, ний трѣбва да попитаме Съглашението, да ли то е готово, да ни даде гаранции за необходимата подкржжка, за да ги спремъ. Ний не бихме искали, да чакаме крайната побѣда на Съюзницитѣ, за да бждемъ освободени, както е случаятъ съ белгийцитѣ. Нашето правителство трѣбва отсега да уреди този въпросъ съ нашитѣ съсѣди и съ съюзницитѣ, и впослѣдствие да вземе своитѣ мѣрки. Може балканскиятъ театръ да е второстепенонъ за съюзницитѣ; но за насъ, малкитѣ народи, той е рѣшителенъ, и ний бихме искали, отнапрѣдъ да осигуримъ нашето избавление. Съюзницитѣ се показватъ наклонни, да окупиратъ Солунъ; ако това се прави, да се осигури едно добро отнасяне къмъ нашитѣ сънародници, ний го посрѣщаме съ симпатия; ако това най-послѣ има за цѣль, да осигури прѣнасянето на войски въ случай на германска офанзива, ний го приемаме спокойно; но Съглашението трѣбва да дѣйствува скоро.“

Вторникъ, 31-и августъ, 9 ч. сутриньта.

Обѣдвахъ вчера въ клуба съ единъ английски дипломатъ, който бѣше вънъ отъ себе-си отъ забавянето на сръбския отговоръ; понеже азъ му изложихъ сантименталнитѣ, военнитѣ и икономическитѣ причини, които правѣха тъй мжчни исканитѣ жертви, той почти извика, като подкрѣпи послѣднята дума чрѣзъ единъ буенъ жестъ съ юмрука си, който раздруса прѣдметитѣ по масата: „Ако ний не дадемъ на българитѣ Македония, тѣ ще се съгласятъ съ германцитѣ, за да я вематъ. Иска ли, прочие, Сърбия, да бжде заличена отъ картата?“

Забѣлѣзахъ му, безъ да открия тайната, която ми бѣха

поискали, да запазя върху това, което Радославовъ бѣ открилъ повѣрително — колко тия предположения ми се виждатъ безпокоителни: „Ний говоримъ съ единъ събесѣдникъ, който иска всичко и нищо, и отъ който ний не сме сигурни, че ще получимъ нѣщо, ако му дадемъ всичко. Нашитѣ предложения зависятъ отъ една намѣса противъ Турция? Ще ги поддържатъ ли, ако турско-българското съглашение е окончателно обявено?

— То не е подписано, а и двѣтѣ страни държатъ еднакво, да закъснятъ рѣшаващето събитие. Българското правителство иска, да бѫде съ развързани ржцѣ, докато стане извѣстенъ крайниятъ резултатъ отъ постжкитѣ на Съглашението въ другитѣ балкански столици. Отъ друга страна турското правителство е извънредно повлияно отъ германскитѣ побѣди на руския фронтъ, и разчита на пристигането на германскитѣ войски на балканитѣ, за да добие по-свътло българския неутралитетъ. Ако българското правителство допуща, или даже разпространява слухътъ за едно неминуемо съглашение, това става, вѣроятно, за да застави сърбитѣ, да приематъ по-лесно българскитѣ искания; но то се нади, да се обвърже тъй скоро. Отъ двѣтѣ страни се спори още за едно лозе въ околноститѣ на Кѫркилисе. Тия твърдѣ ориенталски забикалки не даватъ още изгледъ за обратъ въ положението. Нека се възползуваме отъ това.“

* * *

Царь Фердинандъ казалъ прѣзъ мартъ 1913 г. на единъ дипломатъ отъ Съглашението въ послѣдния частенъ разговоръ, който тѣ сж имали заедно:

„Азъ ще ви открия моята най-скрита мисъль: „Трѣгнете: сега е моментътъ, да се удари Германия! Никога подобенъ случай не ще се прѣдстави: въ този моментъ всички балканци сж съ васъ“.

Това бѣше въ врѣмето на албанската криза, случката съ окупирането на Шкодра отъ черногорцитѣ, които насмалко щѣше да докара всеобщата война; заплашваното съ заминяването на австрийската флота за да дебаркира, или да бомбардира. Военната австро-унгарска партия говорѣше вече, „да се накаже сръбската гордость“. Тя искаше война. Но Германия не бѣше готова: тя отсрочи разрива, успокои Австрия,

патовари со съ единъ милиардъ, и създаде послѣдниятъ си воененъ законъ, незабавното приготовление за война.

„Колко се измѣниха врѣмената!“

*
* *

Вѣстницитѣ съобщаватъ накратко за една манифестация, която прѣдава на сегашнитѣ обстоятелства едно особено значение:

„Конгресътъ на подофицеритѣ е изпратилъ въ двореца една делегация, за да изкаже на царя, на прѣстолонаслѣдника князъ Бориса и на князъ Кирила тѣхнитѣ чуства на вѣрность и прѣданость, както и тѣхната готовность, да дадатъ живота си за възтържествуването на народното дѣло.

„Отговоритѣ на царя и на князетѣ, прѣдадени на конгреса отъ генералъ Савовъ, дворцовия маршалъ, били приети съ живи и продължителни одобрения.“

*
* *

Миналата сѫбота, въ 11½ ч. пристигналъ съ специаленъ тренъ отъ Букурещъ, херцогъ Жанъ Албертъ Мекленбургски, близъкъ родственикъ на царица Елеонора. Той бѣше причаканъ на царската спирка при Почуене отъ князъ Бориса, германския пълномощенъ министръ, и персонала на легацията. На сутриньта е ималъ аудиенция при царя, а вечерьта — едно дълго свиждане съ министръ-прѣдседателя. Едно комюнике съобщава, че херцогътъ билъ „гость на царското сѣмейство“. Придружаването му отъ г. Розенбергъ, директорътъ на отдѣла за източнитѣ работи на Външномірсе доказва, че се отнася за една държавна мисия. Ако Мекленбургскиятъ херцогъ, слѣдъ всичкитѣ специални пратеници на Кайзера — Вангенхаймовци, Хохенлоевци, идва съ единъ специалистъ по източнитѣ работи, да се настани у Царь Фердинанда, то показва, че часътъ е ударилъ, въ който Германия иска, да свърши съ балканския въпросъ: Съглашенскитѣ срѣди слѣдятъ съ живъ интересъ дѣйствията и движенията на тия missi dominici. Официалнитѣ кржгове съвършено се резервиратъ; германофилитѣ тържествуватъ, като че ли успѣхътъ на политиката имъ бѣше вече сигуренъ.

Пладнѣ.

Хербстъ, директорътъ на бюрото на пресата, ми изложи съ свойствената му дори цинична лесnота, да се изразява на всички езици съ събѣседницитѣ си чужденци: „Ний приемаме по настоящемъ прѣдложенията и на двѣтѣ воюващи групировки. Македония, която ний искаме, ни се признава отъ Съглашението съ условие, щото ний да се намѣсимъ; и отъ — Съюза срѣщу нашия неутралитетъ. При това, нашиятъ народъ, който „помни скорошнитѣ изпитания", не иска война."

Азъ му забѣлѣзахъ, че Съюзътъ прѣдлага на България това, което той нѣма и не може да й даде — Македония. Той ми отговори съ официозното българско мнѣние:

„Но и Съглашението нѣма Македония, и не ще има сплата, да я изиска за насъ отъ Сърбия и Гърция."

Въ сжщность, България силно се колебае, като смѣта цѣната, която би могла да получи, и очаквайки да се увѣри положително, кой ще й плати най-много. За нещастие, въ играта на наддаването нашитѣ непріятели сж употрѣбили много милиони, за да разпространятъ повече въ сърцата и умоветѣ комюникетата за „колосалнитѣ" побѣди . . . А много отъ българскитѣ водители се подаватъ на тоя видъ аргументи.

*
*

Въ ромънската легация имахъ дълго свиждане съ г. Дерусн, завърналъ се завчера отъ Букурещъ, дѣто бѣ отишълъ, да прѣкара отпуска си, заетъ съ поясняването на всички висящи между Ромъния и България въпроси. Той ми даде писма, които щѣха да ми помогнатъ за срѣщитѣ ми съ разнитѣ министри отъ кабинета и г. Таке Понеску, чийто най-дѣятеленъ политически приятель е дѣдо му.

Пълномощнитъ министръ, който бѣше убѣденъ и горещъ партизанинъ на балканската намѣса на наша страна, е съвсѣмъ отчаянъ отъ взетия отъ събитията обратъ. Въ своето бюро съ голѣми кожени фотйойли, верѣдъ дима отъ леко опиващитѣ и благоуханни цигари, той се разхождаше надлъжъ и напиръ, както звѣръ затворенъ въ клѣтката на своята немощь, и подчертавайки всичкитѣ си изрази съ отривисти движения, той ми прѣдаде разнитѣ размишления, подсказани му отъ положението:

„Съглашението е съвършено слѣпо, ако не вижда, че България подготовлява война противъ Сърбия. Трѣскаво се бърза съ укрѣпяването по цѣлата сръбска и гръцка граница. Направиха маневри въ околностьта на Фердинандово и Видинъ — тъкмо тамъ, дѣто трѣбва да достигнатъ германцитѣ, ако насплятъ, да минатъ прѣзъ тѣхната ивица на Неготинския окржгъ.“

Ний се наведохме надъ необходимата стѣнна карта. Касае се за единъ жизненъ възелъ, точка на съединението на Унгария и България, на Ромъния и Сърбия, дѣто единъ планински ридъ между Дунава и притока му Тимокъ, свръзва послѣднитѣ раздѣляйки първитѣ тъй добрѣ, че прочутия проходъ „Желѣзна врата“, австро-унгарски излазъ на долнята Дунавска долина, България и Цариградъ, е затворенъ отъ митничаритѣ и войницитѣ ромънски и сръбски. За германскитѣ муниции, които искатъ, да слѣзятъ къмъ заплашваната турска столица; за българското жито и вълна, които искатъ, да се изкачатъ къмъ изгладнѣлитѣ германски столици, малката гранична сръбско-ромънска зона и Желѣзната врата сж другъ Дарданелски провлакъ, другъ Босфоръ, който трѣбва да се прѣвземе. Ако това свѣдѣние отъ воененъ характеръ е точно, българската игра личи ясно.

„Правителството Радославовъ—Тончевъ“, подзе министрътъ съ сжщия жаръ и смѣлостъ, е „германско и турско. Царь Фердинандъ, който е уязвенъ отъ Букурещкия договоръ, го насърчава, като му разрѣшава, да разтури камарата, и пакъ да почне отново, допущайки произвожданието на дивашки избори съ германски пари. Опозицията е безсилна; при все това Четворното Съглашение продължава, да е оптимистично.

„Настоящето правителство е дошло на власть, слѣдъ като е посъвѣтвало, да се захване една австрофилска политика. Днесъ то сключва Турско-българското съглашение, и бърза, да заяви, че то е желѣзно-пжтна конвенция безъ никакво политическо значение. България ще нападне Сърбия, и ще земе Македония, и пакъ ще кажатъ: това нѣма никакво политическе значение.

„Ний, ромънитѣ, не можемъ да имаме никакво довѣрие въ това правителство. Напротивъ, ний бихме били напълно готови, да се споразумѣемъ съ Гешовъ, или Малиновъ кабинетъ, който ни внушаза довѣрие.

„Ний приемаме по принципъ българскитѣ искания, ако се отнася до едно честно примирение съ отглед за реализирането на разнитѣ национални единства за смѣтка на Австрия и Турция.

„Разпространенията тукъ слухъ, че непримиримостьта на Сърбия произлиза отъ това, че тя намалява ромънската помощь, е абсурденъ. Ромъния не би искала, съ нищо да противодѣйствува на Съглашението; тя настоява въ Ниш въ тая смисъль. Отъ друга страна, очевидно е, че, ако Сърбия бѫде нападната отъ България, Ромъния ще ѝ дойде на помощь. Докато Букурещкиятъ договоръ не бѫде подложенъ на ревизия, той си остава основата на Ромънската политика.

„Сръбиха, като разбраха България, увѣриха ни, че тя е необходима. Букурещкиятъ договоръ установи на балканитѣ едно „механическо равновѣсие", което бѣше добра основа. Трѣбваше да се стегне гръцко-ромъно-сръбскиятъ блокъ, и да се тури непремѣнно въ дѣйствие, оставяйки България да пази неутралитета, единъ благосклоненъ неутралитетъ, който бихме заплатили съ умѣрени концесии, придобити лесно и по-трайни, защото бихме изключили всѣка мисъль за отмъщение на съсѣдитѣ.

„Тая политика, която бѣше най-добрата, бѣ напустната; но се обѣсява съ противодѣйствието на една отъ въпросните страни, която не иска, да тръгне, благодарение на нѣкои отъ политическитѣ ѝ дѣйци, които бѣха свързани съ Германия.

„Вмѣсто този блокъ, който би далъ резултати, работиха за българската намѣса. Но царьтъ не ще тръгне никога съ Русия и Четворното Съглашение. Много интелигентенъ, той съзнава грамадната, ако не и смъртна опасность отъ германската побѣда, която би затвърдила турцитѣ въ Цариградъ и Одринъ, и би настанила австрийцитѣ въ Солунъ. Но лично той е привързанъ къмъ Австрия.

Царь Фердинандъ е първиятъ факторъ въ българската политика; другитѣ сж Радославовъ, Тончевъ и Генадиевъ, слѣдъ тѣхъ иде опозицията.

Ний разчитаме много върху опозицията, обаче тя улеснява правителството несъзнателно, безсъмнѣние; но царьтъ е толкова хитъръ, че е възможно, да е организиралъ тази комедия, нишкитѣ на която той държи. Опозицията е,

която изпрѣчиха, за да постави условията на българското съдѣйствие. И сѫщитѣ мислятъ, че знаятъ „нсканията на България;“ но опозицията нищо не може да имъ обѣщае, нищо въ замѣна, и така ангажиратъ я, безъ българското правителство само да се ангажира за нѣщо. Ролитѣ въ дѣйствителность изглеждатъ, че сж разпрѣдѣлени. Азъ лично имамъ най-голѣмото уважение къмъ хора като Гешовъ, Тодоровъ, или Малиновъ, искрени и лоялни. Но тѣ нищо немогатъ, и царьтъ си служи съ тѣхъ, и ги кара, да вършатъ това, което той иска. А той не ще се съгласи, да се тръгне съ всѣ.“

Г. Дерусѝ, огорченъ много отъ подозрѣнията, които постоянно се хвърлятъ върху Ромъния, относително случаеното и въ контрабандата на муниции, иска непрѣменно, азъ да обѣдня и направя единъ вѣренъ рапортъ на нашата легация, за да се разсѣе мъглата върху френско-ромънскитѣ отношения.

Той би желалъ, щото Тако Ионеско съ талантливия съ-трудникъ и директоръ на вѣстника му Жюлъ Брюнъ да направятъ една обиколка за пропагапда на едно междубалканско сближение, и устрои по такъвъ начинъ въ всѣка столица по една организация, която да групира прѣданитѣ хора: въ София русофилитѣ, а въ Атина венизелиститѣ . . .

Русе, 1-и септември.

Тръгнахъ въ 7 часа сутрѝньта, азъ стигнахъ едва въ 7 вечерьта въ Русе. Разписанието отъ началото на войната не е никакъ редовно, и никой не се оплаква отъ това. Закъсѣненията сж обикновени, само причинитѣ сж различни. Днесъ ний спрѣхме дълго оттатъкъ Надѣвенъ, въ самото поле, слѣдъ като тронѣтъ смаза едно дѣте. Всѣкидневнитъ резултатъ е този, че свръзката съ ромънския брѣгъ на Дунава никога не се отдава. Азъ се отправихъ у французкия консулски агентъ, за да му повѣря плановетѣ, които посѣхъ.

Докато чакахъ, правѣше ми удовлетвие, да разговарямъ съ единъ отъ неговитѣ родини: „тукъ ний сме всички руси отъ сърце. Вѣстницитѣ, които се четатъ, сж М и р ъ и П р ѣ п о р е ц ъ, както и в. У т р о за неговитѣ информации. Спо-

менътъ отъ освобождението навсѣкѫдѣ въ областьта е още силенъ. Никога българскиятъ народъ не ще тръгне противъ Русия. Днешното правителство е австрофилско; но, когато доде моментътъ, царьтъ ще го смѣни. Отъ нѣколко дни насамъ отношенията съ Ромъния станаха най-добри. Неизбѣжно е, щото въ единъ мѣсецъ отъ днесъ Ромъния и България да се опрѣдѣлятъ, и то къмъ страната на Съглашението."

При всо това, въ кафенетата и гостилницитѣ, покрай които азъ минавахъ; въ казиното, дѣто вечеряхъ, оркестрътъ свири, може би по внушение маршътъ на „Съюзницитѣ отъ 1913 г." И публиката може би поради непрѣстанното повторение увлича се, аплодира, и пѣе; „съюзници измѣнници, ограбихте ни, но ний люто ще си отмъстимъ! . . ."

Русе, 2-и септември, по пладнѣ.

Нашиятъ агентъ, при когото азъ отидохъ, да си взема пакетитѣ, ме прие въ бюрото си, и ме прѣдстави на брата си, който е английски вице-консулъ — и двамата български евреи съ алзаско име. Постоянно телефонътъ звъни, и разговори на ромънски, или нѣмски се слѣдватъ (той се извинява, че си служи съ послѣдния езикъ, защото билъ необходимъ за търговскитѣ работи на балканитѣ), и прѣкѫсватъ нашиятъ разговоръ, който е интересенъ повече за това, че събесѣдникътъ ми познава отлично страната, въ която той има голѣми сдѣлки.

„Балканскитѣ държави", ми каза той, „се отказаха, да правятъ голѣма европейска политика; тѣ правятъ вече само мѣстна политика. Сърбия и Ромъния доказаха това, като не се намѣсиха, когато руситѣ бѣха на Карпатитѣ, България слѣдва систематически чисто българска политика, т. е. македонска политика. Тя прѣговаря съ двѣтѣ групировки, получава тѣхнитѣ прѣдложения, взима си добра бѣлѣжка, и нищо не прави.

„Ромъния дѣйствува по сѫщия начинъ, и вѣроятно това ще прави до края на войната, освѣнъ ако България не се рѣши по причина на двѣтѣ събития, било прѣвземането на Цариградъ, било германската офанзива на Тимокъ, ако Берлинъ счита положението на турцитѣ отчаяно, и намѣри за нужно, да имъ помогне. Въ този послѣденъ случай Бълга-

рия не ще иска, да стане една Белгия; тя ще пусне германцитѣ, да минатъ. Въ първия случай тя ще тръгне съ насъ въ замѣна на Македония.

Съ съжаление констатирамъ, че нашиятъ консулски агентъ мисли както всички тукъ, че руската армия е унищожена, Буковина и Бесарабия незащитени срѣщу мълненостния походъ на германскитѣ войски за Одеса. Това общо състояние на духа може да бѫде за насъ съ много по-лоши послѣдствия, отколкото всичкитѣ прѣмамливи прѣдложения на германо-турцитѣ.

Букурещъ, 2-и септември.

Русе е величествено разположенъ на дѣсния брѣгъ на Дунава, въ подножието на който се простира като широко, продълговато езеро, малко сиво море, което е изгубило прѣлестьта на буйната рѣка при Ратисбонъ, или класическото великолѣпие на „красивия Дунавъ“ при Виена. На другия брѣгъ срѣщу Русе е разположенъ Гюргево. Единъ малъкъ параходъ прѣнесе мене и четиритѣ ми торби съ „пощата“ слѣдъ една ужасна свада съ единъ полицейски, и то на два различни езика, което имаше своето прѣимущество, че не си разбирахме единъ другъ. По-мѫчно е, да излѣзешъ отъ България, отколкото да влѣзешъ, което вече означава много нѣщо; Поради това азъ се бѣхъ погрижилъ вънъ отъ Софийския си паспортъ, да се снабдя съ едно позволително за отиване въ Ромъния отъ Русенското градоначалство.

Отъ Гюргево за Букурещъ пѫтьтъ е кѫсъ и еднообразенъ. Грамадни полета се разстилатъ. По гаритѣ изпитвахъ цѣла радость, като виждахъ по многобройнитѣ офицери, които пѫтуватъ, почти французки униформи по кройка, цвѣтъ и знаци. При синятѣ имъ куртки и черни артелирийски панталони чудновато се прѣмѣсватъ и бѣли костюми, долни гащи, и ризи прѣпасани въ кръста съ разперени поли на селяни отъ околноститѣ . . . Този пѫть азъ имахъ съпѫтници (българитѣ не пѫтуватъ въ първа класа), които говорѣха френски.

Слѣдъ три часа пѫть, или въ $4^1/_2$ часътъ слѣдъ обѣдъ азъ вече бѣхъ при моя отличенъ другарь Евгений Едуардъ Таверние, кореспондентъ на в. Танъ въ Букурещъ, най-симпатичнияъ пропагандаторъ на французкото влияние въ неутралнитѣ страни.

Той ме заведе тутакси въ легацията, дѣто ме чакаше французкиятъ пълномощенъ министръ. Г. Блонделъ, съ бѣли мустаци и съ изтънчени черти, като на директоръ на протокола, ме прие.

Той е твърдѣ оптимистъ. Турско-българското съглашение още не е подписано. Въ Букурещъ се безпокояха отъ намѣренията на България. Ромънскиятъ пълномощенъ министръ бѣше натоваренъ, да съобщи въ София, че въ случай, сърбитѣ бѫдатъ нападнати, Ромъния не ще остане индиферентна. И наистина тя ще тръгне, освѣнъ ако не я спре едно твърдѣ силно германско заплашване. Но противъ нея ще бѫдатъ нужни поне 500.000 войници, и повече отъ половината патеръ — срѣщу сърбитѣ. Германцитѣ нѣматъ толкова. Сърбия, отъ друга страна, даде своя отговоръ; тя отстѫпва Битоля. Министръ-прѣдсѣдателятъ г. Братіяно и министрътъ на Външнитѣ работи г. Порумбаро се надѣватъ, че това ще измѣни впечатлението въ България.

Букурещъ, 5-и септември.

Слѣдъ София, Букурещъ е Парижъ на едно разстояние отъ единъ день пѫть по желѣзница до Томбуктю. Едно съжителствание, тъй неочаквано на вѣчнитѣ удоволствия на очитѣ, на вкуса, на ушитѣ и на сърцето се противопоставя на безжизнената печалъ на малкия германизиранъ солунски градъ. Тукъ е усвоената солунска цивилизация слѣдъ фалшивата култура. Тукъ е архитектурната изправность на улицитѣ и постоянното движение на коли, автомобили и трамваи; елегантностьта и несравнимата пластичность на силуетитѣ; красотата на голѣмитѣ очи на жените, и чистия римски типъ на мѫжетѣ. Прислугата въ хотелитѣ е внимателна и бърза, а свиренето на оркестритѣ съвсѣмъ циганско. По „шосеетѣ“ бързатъ въ галопъ елегантни файтони; закусватъ у Фьора; дѣто шоколада е по-добъръ отъ виенския; вечерятъ у Сюзана, дѣто подъ лѣтнитѣ бесѣдки подпасятъ раци съвсѣмъ като парижкитѣ! Тукъ е Максъ, дѣто се спиятъ хули противъ джелатитѣ на Белгия; тукъ е госпожица Вентура, която изпѣва нѣкои стихове отъ Расина! Всички говорятъ французки, слушатъ голѣмата Марселезата, и сѣдятъ прави, когато тричвѣтното знаме се появи на платното на кинематографа.

Всичко това се дължи на сродството на латинскитѣ раси, и това, което вече заслужва въ свѣта нѣкакво внимание къмъ французитѣ, то е щедро-пролятата кръвь за независимостьта на народитѣ — искупление, чрѣзъ което Франция на „поалютата“ при Марна и Изеръ възражда и надминава онази при Людовика XIV, Карла и Наполеона.

Контрастътъ е твърдѣ голѣмъ въ сравнение съ сремезлявия градъ и германизираната срѣда на публичнитѣ мѣста въ София, за да можемъ да се реагира веднага противъ разслабването на нравитѣ.

Европейцитѣ въ София и Нишъ, за които романската столица е обѣтованата земя, не бѣха вече прѣдупрѣдили.

Невластницитѣ, причинени тамъ отъ досадната политика и отъ прѣголѣмата скука, тукъ изчезнаха, както по метеи отъ чистия планински нагледенъ сплинъ зомахъ на едно голѣмо прило.

Първата вечеръ отидохме въ театъра на Сѣнитѣ. Патриотическитѣ френски филми бѣха изпълнени съ истинско въодушевление. Единъ духовитъ прѣкѣтъ, за който изъ сѣдитѣ по фавелитѣ ечаше, по който той бѣ устроенъ, и отъ добродушнитѣ смѣхове на публиката, позорѣше германската пропаганда и подкупената отъ нея преса. Директорътъ на Universul, който твърдѣ охотно прѣдвижва въ статитѣ си влиянието на кайзера въ Петроградъ и Москва, тукъ е прѣдставенъ въ видъ на риба, която танцува валсъ, клатушкайки се като ладия.

На другия день ний слушахме една оперетка въ парка Отеделезанъ. Поздравихъ г. Мавроди, главния редакторъ на Vittorul, органъ на г. Братиано, за доскорошното му награждаване съ почетния легионъ, и съ бѣдащето му назначение за директоръ на кралскитѣ театри. Прѣлестната му жена е известна звѣздата на тая добра компания.

Събратята ми слѣдъ спектакла охотно отиватъ, да търсятъ теми за тѣхнитѣ утрѣшни статии между тѣсничкитѣ въ двата кафеконцерта, прѣобърнати отъ полунощь до 3 ч. сутрьнята въ нощни заведения. Единътъ театръ Фемина е съвършено ромънски, а артиститѣ въ по-голѣмата си часть германци, както и британцитѣ, които тукъ си прихващатъ за непріязнената атмосфера отъ другитѣ публични мѣста. Вторпятъ Jardin de Paris, както името му показва, е една чисто германско прѣдприятие.

Обаче разпаленостьта на народнитѣ симпатии не трѣбва да ни заблуждава върху изобщо разпространенитѣ чуства по отношение на Германия. Германската економическа прѣдприемчивость е още по грамадна, отколкото въ Италия, дѣто тя попрѣчи, щото дипломатическиятъ разривъ да се прѣвърне въ обявяване на война. Освѣнъ това, цѣла тълпа германски агенти отъ войната насамъ сж се разпръснали навсѣкждѣ. Много дѣятелни, тѣ дѣйствуватъ едноврѣменно съ корупцията и заплашванията. Както въ Атина, тъй и въ София, тѣ сж подкупили една часть отъ пресата. Въ Букурещъ тѣ иматъ най малко седемь вѣстника издавани на ромънски, . . . или на френски. Ромъния, за да нѣма вече за какво да завижда на столицата на Константина, има сега своя Шенкъ. Този мисионеръ, натоваренъ, да купи колкото е възможно повече жито, а на всичко това отгорѣ, и съвѣсти, е нѣкой си г. Шипсъ, германо американецъ, струва ми се, изглежда физически като нѣкой старъ актйоръ, който би искалъ, да прѣдстави Напалеона, а въ морално отношение е единъ фокусникъ—шарлатанинъ на банкноти. Послѣднитѣ германски успѣхи въ Галиция, за жалость, улесниха задачата на германската пропаганда. Но на тази почва ний прѣдприехме една борба, въ която ще ни подкрѣпятъ всичкитѣ здрави елементи въ страната.

* * *

Въ Ромъния има три голѣми партии: либерали, по настоящемъ на власть съ г. Братиано, консерватори и консерватори демократи, които обикновено наричатъ Такисти, на името на шефа имъ Такс Ионеско.

Първитѣ искатъ отчуждаването на земята, която се държи още отъ една чокойска аристокрация отъ най-богати боляри, и раздаването ѝ въ пълна собственость на селянитѣ, които я обработватъ, въ интереса на земледѣлческото производство и благосъстоянието на цѣлата страна. Консерваторитѣ защищаватъ тѣхнитѣ привилегии съ класическитѣ аргументи за феодалность и старитѣ режими. Консерваторитѣ-демократи проповѣдватъ едно срѣдйо срѣдство—доброволното откупване на земитѣ.

По външната политика консерваторитѣ сж разтѣлени. Вѣрни на латинскитѣ традиции, съ които потомцитѣ на

Траяновитѣ прѣселници се толкова гордѣятъ, болшинството, състоящо се отъ бивши ученици при нашитѣ лицеи и факултети, говорящи нашиятъ езикъ и усвоили нашата цивилизация, сж разпалени франкофили. Шефътъ му „сенатора Филипеско, е най яркиятъ привърженецъ на намѣсата на Ромъния. За него това е въпросъ на национална гордость, кавалерство и кръстоносенъ походъ. Германската побѣда би дала на Маджаритѣ — на тия монголи — хегемонията на балканския ориентъ. Тѣ вече притискатъ подъ едно неумолимо иго романитѣ отъ Трансилвания. Би било краенъ срамъ за независимото кралство, да приеме едно положение на полувасалность къмъ Буда Пеща и Виена. Освобождаването на братята роби, възстановяването на териториалната цѣлость, географическото уреждане на ромънската държава, установено съ присъединението на Трансилвалекия бастионъ, въ формата на укрѣпенъ лагеръ отъ главнитѣ сили на латинитѣ до славянскитѣ и германски граници, — тази е програмата, къмъ осжществението на която г. Филипеско приканва страната.

Другата фракция на консерваторската партия, водена отъ г. Маргиломанъ, споредъ своитѣ аристократически и феодални инстинкти, вижда идеална формула на държавата въ лицето на юнкерска Германия и милитаризма. Неговото наивно възхищение обхваща нерархията, организацията, методическия духъ, дисциплината, империализма, спиритизма, утилитаризма, пангерманизма и всичкитѣ варварщини, на които тайната се крие въ Берлинъ. Колкото и да е мжчно, да се изрази това обстоятелство, германофилската консерваторска партия се подбира най-много измежду дворцовия елементъ, дѣто околнитѣ на краля не могатъ да забравятъ, че той е Хохенцолернъ. Неговата конституционна честность е неоспорима и много похвална; но не може напълно да се избѣгне влиянието на фамилнитѣ връзки, традициитѣ, па даже и на споменитѣ отъ дѣтинството. При това, прѣдшественикътъ на сегашния владѣтель бѣ всичко направилъ, за да германизира Романия, и неговото дѣло не може да се разруши въ единъ день. Отъ друга страна нѣколко отъ ромънскитѣ водители си спомнятъ съ постоянна ненависть за присъединяването на ромънското население въ Бесарабия отъ руситѣ веднага слѣдъ войната въ 1877—1878 г., когато армията на краль

Карола имъ бѣ направила такива голѣми услуги. Германската пропаганда не забрави, да използува тази обида. Най-послѣ повечето отъ германофилитѣ се страхуватъ отъ думата република, демократическитѣ идеи и прогреса, които сж написани отъ войницитѣ на западнитѣ сили на тѣхнитѣ знамена, и за които тѣ мратъ. Поради една несъобразность на еклектизма г. Маргиломанъ и нѣкои отъ приятелитѣ му свързватъ съ тѣхното германофилство една съвсѣмъ френска култура и „искрена привързаность“ къмъ Франция. (Това е нюансътъ на този чуденъ вѣстникъ Eclair de Balcans, журналъ boche, съ приторена франкофилска боя). Само г. Маргиломанъ цѣлъ нарвенъ, си запазва достъпа въ двореца, защото отъ друга страна „Германия е тъй силна“. Както духовито се изрази г. Флипеско прѣдъ моя приятель Таверние: „г. Маргиломанъ (той притежава коне за надбѣгване) използува Германия, която печели, и Франция, която плаща“.

Такъ Попеско, когото цѣла Европа познава поради силната борба, която той води отъ началото на войната въ полза на намѣсата на Ромъния на наша страна, гледа повече отвлѣчено на демократичнитѣ и теоритични аргументи. Силитѣ отъ Съглашението защищаватъ и възстановяватъ независимостьта на малкитѣ народи, уважението на международнитѣ спогодби, правдата и свободата. Трѣбва да се воюва наедно съ тѣхъ борба, за да възтържествува тѣхната кауза, която е едноврѣменно и каузата на всичкитѣ малки държави, заплашени отъ пангерманския апетитъ.

Г-нъ Братияно и либералната партия сж на власть. Тѣ поематъ безподобната отговорность, която е слѣдствие отъ настоящата криза, и на естествената склоность къмъ спокойствие и бездѣйность. Войната сварн Ромъния, свързана чрѣзъ единъ противонароденъ договоръ съ централнитѣ империи, щастлива и горда отъ лесните успѣхи на своята политика чрѣзъ втората балканска война, — напълно разтроена въ военно отношение. Неутралитетъть бѣше за нея необходимость. Тя се свикна съ това, и настоящето правителство, което не е никакъ германофилско, при все това менажира централнитѣ сили, богати съ твърдѣ тежки оржия и съ безбройни добрѣ обучени войници, и поддържа умѣло неутралистичното течение, като сжщеврѣменно подготвя полека-лека елементитѣ за

една акция, която то забави колкото е възможно повече. То се оправдава съ това, че не желае, да тикне страната въ войната, докато не е увѣрено въ гаранциитѣ за успѣха. Силата му се крѣпи върху интереситѣ и чувствата, които отклоняватъ благоразумнитѣ хора отъ голѣмитѣ рискове и отъ много прибързанитѣ жестове.

* *
*

Ползувайки се отъ многобройнитѣ си връзки като кореспондентъ на в. Temps азъ се запознахъ съ цѣлия дипломатически и журналистически Букурещъ, който впрочемъ е орѣдѣлъ поради привлѣкателностьта на двѣтѣ нетински лѣтни столици: Кюстенджа на Черно-море и Синая въ планината. Срѣщахъ се сжщо съ нѣкои чиновници отъ Външното министерство, извънредно млади за тѣхния високъ постъ. Азъ исках ъ, да провѣря свѣдѣнията на българскитѣ вѣстници, които прѣзъ послѣдния мѣсецъ августъ прѣдставляваха Ромъния като подлудѣла отъ концентрацията на австро-германцитѣ на нейнитѣ граници. В. У т р о извѣстяваше дори врѣмето на единъ германски ултиматумъ, изискващъ отъ Ромъния, да опрѣдѣли своето поведение подъ страхъ на едно нашествие въ Молдова и Бесарабия; вмѣсто да отговори, ти трупала подъ прѣдлогъ за маневри къмъ запланената граница войскитѣ си съ нѣколко набори запасни.

Въ сжщность Ромъния е спокойна; тя знае за скорошнитѣ размѣствания на войски, които въ Трансилвания достигаха до 200.000 души въ областьта на Брашовъ и оттегляне то на унгарскитѣ митничари отъ Предялъ на Брашовъ. Отъ върховетѣ на гориститѣ планини, които владѣятъ надъ Трансилвания, се виждатъ ясно унгарскитѣ окопи. Войницитѣ, които ги бѣха изкопали, ги бѣха прикрили съ клони и зеленина, често смѣнявани веднага щомъ изсъхнатъ; но имъ дотегнало вече, да ги смѣняватъ. „Тѣ би трѣбвало да насадятъ тамъ малки дръвчета; оттогава досега би станала цѣла гора!“ шегуваше се единъ запасенъ офицеръ на връщане отъ една инспекционна обиколка. Работницитѣ ромъни въ Берлинъ, Лайпцигъ и Кьолнъ се връщатъ съ хиляди. Ромънскитѣ банки въ Арадъ и Темишваръ сж затворени. Политическитѣ арести се увеличаватъ между иредентиститѣ въ Трансилвания и Буковина. Ромънскиятъ воененъ

министръ току-що заповѣда на всичкитѣ фабрични директори, които работятъ за войската, да му прѣдставятъ списъка на тѣхнитѣ работници, които подлежатъ на мобилизация, за да бждатъ освободени отъ повикване.

Това сж все признаци на голѣма обтегнатость, но правителството се надѣва, да излѣзе отъ това положение безъ разривъ. „Ромъния“, ми каза единъ отъ началницитѣ на отдѣлѣние при министерството, „по настоящемъ не е готова, и не може да помогне на нито единъ отъ двата воюващи. Много необходими нѣща й липсуватъ, първични материали, фабрични продукти, индустриялни заведения, машини, тѣхническа материялъ и пр, Тя има муниции само за 15-дневно воюване. Прѣди всичко трѣбва да се създадатъ фабрики, защото тѣзи, които сжществуватъ, сж отъ незначителна полза; въ всѣки случай, по-рано отъ пролѣтьта Ромъния военно не ще бжде въ състояние, да тръгне“.

Този езикъ може да утѣши до нѣйдѣ цензоритѣ на ромънската бездѣйность, съврѣменна на рускитѣ побѣди. Теоритически това бездѣйствие е най-за съжаление; практически то би било, може би, по-малко отколкото се мисли, Найпослѣ трѣбва да се признае, че ний малко настояхме, или неумѣло поискахме отъ ромънитѣ, да излѣзятъ отъ това положение.

Миналата зима Русия се бѣше направо споразумѣла съ тѣхъ, гарантирайки имъ срѣщу тѣхния неутралитетъ ромънскитѣ територии въ Унгария, „ако ромънската армия ги окупира прѣди свършека на войната.“ Прѣговоритѣ за една въоржжена намѣса на една по-точна дата бѣха малко слѣдъ това подновени съ тритѣ сили отъ Съглашението, и, когато Италия се присъедини къмъ тѣхъ, Ромъния бѣ прѣдизвѣстена, и като че ли свърза сждбата си съ тая на римското правителство; но италиянската намѣса не прѣдизвика ромънската, както това се очакваше. За намѣсата г. Братияно искаше първо, гаранции за послѣдователнитѣ анексии, второ — муниции. Изглежда че сж закъснѣли, да имъ ги дадатъ, и на прѣговоритѣ много повлия ходътъ на рускитѣ войски, като непримиримостьта струваше мѣсто на концесиитѣ, споредъ тѣхното напрѣдване, или отстжпление.

Г-нъ Братияно сега се скрива задъ миѣнието на генералния щабъ. Очевидно, той чака, да види послѣдния обратъ

на военнитѣ събития въ Галиция. Изглежда, че Русия е разположена, да отстжпи цѣла Буковина заедно съ Черновицъ; но остава въпросътъ за Банатъ. По този поводъ отъ Ромъния се иска, да се откаже отъ склона срѣщу Бѣлградъ, населенъ съ около 200.000 жители, исканъ твърдѣ основателно отъ сърбитѣ. Но това би било достаточно, да даде поводъ за нови хитрувания, и, ако на ромънитѣ признаеха правото надъ цѣлия Банатъ, Братияно-протакачътъ би изтъкналъ още нѣкои и други.

*
* *

Г-нъ Братияно понастоящемъ отсжтствува отъ Букурещъ, както това се налага отъ сезона. Макаръ и министъръ-прѣдсѣдателятъ да е единственятъ отговоренъ ржководитель на външната политика, и недовѣрява намѣренията си, дори и свѣдѣнията на своя министръ на Външнитѣ работи, азъ при все това исках, да видя този послѣдния. Г-нъ Порумбаро, който рѣдко отиваше въ министерството отъ уважение къмъ президента, ме прие у тѣхъ. По външность той има изгледъ на старъ, дребенъ провинциаленъ адвокатъ, съ кжсо подстригани бакенбарди и нѣколко косъма по главата. Той е извънредно прѣдпазливъ и безпокоенъ прѣдъ „журналиста“, който би могълъ да го компрометира“.

„Азъ не вѣрвамъ, че австро-германцитѣ ще нападнатъ Сърбия“, ми каза той, „защото това би създало усложнения. Ромъния запази неутралитета си; но тя би го нарушила, ако въ балканитѣ настанатъ събития, които докосватъ нейното положение, или интереси. Впрочемъ на австро-германцитѣ трѣбватъ извънредно много хора — най-малко 4—500.000 души, за да нападнатъ сърбитѣ съ шансъ за успѣхъ. Австрийцитѣ, които знаятъ, какво имъ струватъ вече двѣтѣ нещастни офанзиви, не ще се спуснатъ въ Сърбия, освѣнъ ако тѣ сж въ споразумѣние съ българитѣ. България не ще нападне първа сърбитѣ; но австро-германцитѣ могатъ да се опитатъ, да я принудятъ, да нахлуе въ Сърбия, като и тѣ отъ своя страна направятъ сжщото. По сжщия начинъ руситѣ опитаха Ромъния, и поискаха, да я увлѣкатъ, като влѣзоха въ Буковина.

„Вий ме питате, какво ще бжде поведението на Ромъния. Досега тя пази неутралитетъ. Други събития, или усло-

вия биха могли да я накарать, да го напусне; но по настоя
щемъ нищо не позволява, да се предвиди, кога ще настжпи
този моментъ."

Синая, 6-и септември.

Дойдохъ въ Синая, да се видя съ Таке Ионеску, който
прѣкарва лѣтото тукъ при тая чудна обстановка въ този
курортъ, сгушенъ между дърветата въ планината. Но ний
сме се разминали, тъй като той билъ повиканъ телеграфи
чески отъ столицата, сжщо и Жюлъ Брюнъ, директорътъ в
негова вѣстникъ „Ромънния".

Не можахъ сжщо да се срѣщна и съ г. Симеонъ Р
девъ, много прочутия български пълномощенъ министръ, ми
кедонецъ, старъ комитаджия, публицистъ съ неоспоримъ та
лантъ, който е написалъ най-хубавата книга, която европе
цитѣ сж чели за страната му. Не бѣ отдавна, когато
виждаха изъ София съ овехтяло палто, като бѣденъ инте
лигентъ. Той спечелилъ близу единъ милионъ, откато при
толтъ му Генадиевъ, станалъ министръ миналата година,
изпрати тукъ, за да обира съчародницитѣ си, които искаха
да внасятъ стоки отъ Ромънния въ България. Г-нъ Радов
който охотно декламираше цѣли поеми отъ Викторъ Хю
или Верлена, единственият отъ балканскитѣ политици, кой
можеше да издържи единъ разговоръ върху френзузска
история на литературата, или изкуството, сега е неразлѣлен
приятель на германския пълномощенъ министръ; даже
днесъ тѣ правятъ екскурзия съ автомобилъ къмъ прѣдни
линии на ромънската отбрана.

Затова пъкъ бѣхъ поканенъ на five o clock tea с
г-жа Таке Ионеску, и по телефона демократическият во
тель ми даде срѣща за утрѣ въ столицата.

Букурещъ, 7-и септември

Г-нъ Таке Ионеску ме чакаше въ 10 ч. въ разкошн
си библиотека. Настояхъ най-напрѣдъ върху идеята за с
обиколка съ цѣль за междубалканска пропаганда, която
позволи, да се прѣброятъ привърженицитѣ на Съглашени
въ балканскитѣ столици.

— „Азъ мисля, че моментътъ не е благопріятенъ. Ще помисля; ще поговоря на Братиане, за да не се изложа, да бъда изобличенъ. Наистина боя се, да не станемъ смѣшни. Моята популярность въ Атина намалѣ, откато прѣдлагахъ отстъпването на Кавала на България. Отъ друга страна, българитѣ сж свързани сега съ германцитѣ, и въ всѣки случай, ако видятъ, че австро-германцитѣ нахлуятъ въ Сърбия, тѣ сжщо тъй ще навлѣзятъ. При това, отъ своя страна, германцитѣ не биха се впуснали току-тъй, ако не сж сигурни за България. За да се попрѣчи на това двойно нахлуване и на разореніето на Сърбия, има само едно срѣдство: то е стоварването на войски въ Солунъ. Но ще ли се съгласятъ гърцитѣ на това? То ме безпокои.

„Въ случай на българско-сръбски разривъ дългъ е на Ромъния, да се намѣси. Но тази намѣса ще стане при обезпокоителни условия. Географическото положение на Ромъния въ видъ на дъгата по дължината на Карпатитѣ се пуска отъ значителни сили за отбрана, които изискватъ почти цѣлата армия. Какво ще остане за борбата срѣщу българи и германци?

Очевидно, г. Такe Йонеску е загубилъ своя прочутъ оптимизмъ. Той допуща, че германцитѣ ще завладѣятъ Бесарабия, защото се бои, че русите не ще имать вече достатъчно пушки и топове. Ще имъ пратятъ ли японцитѣ? Ще се намѣсятъ ли тѣ? Трѣбва нѣкинъ спѣшъ да се намѣри, да тръгне срѣщу германцитѣ, доде и дивлѣятъ.

„На Дарданелитѣ трѣбва да се сполучи на всѣка цѣна; трѣбва да се пратятъ нужнитѣ подкрѣпления, да се стоварятъ 200.000 души въ Сироски заливъ. Неуспѣхътъ би повлиялъ руска и англійска Азия. Авганистанскиятъ Емиръ е много разколебанъ, а Персия е почти спечелена отъ германо-турцитѣ. Ако Галиполската експедиция не сполучи до октомври, експедиционниятъ корпусъ ще трѣбва да се изтегли оттамъ, защото продоволствието ще бъде невъзможно прѣдъ видъ състоянието на морето, и идущата година ще трѣбва всичко да почне отново. Този фалитъ може да разклати както англійското владичество въ Индия и Египетъ, тъй и французкото въ Мароко.“

Прѣдложихъ на г. Такe Йонеску, да публикувамъ изяв-

леният му въ единъ голѣмъ български русофилски органъ. Той на драго сърце ми даде слѣдното интервю.*)

„Вий искате мнѣнието ми върху положението на балканитѣ? Принуденъ съмъ, за стотни пѫти да повторя това, което казвамъ отъ тринадесеть мѣсеца насамъ. Положението е толкова ясно, и тъй упорствуватъ, да не го разбиратъ, че азъ се питамъ, дали балканскитѣ народи не сж осждени отъ сждбата, да минаватъ отъ едно иго подъ друго, като тѣхниятъ кжсъ независимъ животъ остава като една обикновена случка.

„Може би, причината на това заслѣпение да се дължи на това, че балканскитѣ народи не се освободиха сами отъ турското иго, но чрѣзъ усилията на другитѣ, на първо мѣсто Русия, а впослѣдствие Франция и Англия. Не мога да прибавя Австрия и Прусия, защото тѣ нищо не направиха за свободата на поробенитѣ народи. Това би значело, да се отрича собствената имъ история.

„Едва въ 1912 г. балканскитѣ народи спечелиха пѣще самостоятелно. Храбростьта имъ бѣше за очудване. Но то не е мотивъ, да се забрави миналото.

„Току-що се отърсили отъ турското иго, запланиха ги германското. Германия не може да стои въ Цариградъ другояче отъ Франция въ Мароко и Англия въ Египетъ. Кой глупецъ би повѣрвалъ, че, ако Германия бжде побѣдителка, ще се откаже за винаги отъ положението си въ Цариградъ. При това, за да запази това положение, нуженъ й е свободенъ пѫть прѣзъ Балканския полуостровъ. При една германска побѣда невъзможно е, щото независимостьта на гърци, българи и сърби да бжде запазена. Още Бисмаркъ въ своитѣ мемоари схващаше като естествено желанието на Австрия, да анексира Ромъния и Сърбия. Анексирането на България би би било още по-необходимо за германцитѣ.

„На всичко това отгорѣ нѣма защо да си правимъ илюзии. Единъ диктуванъ отъ Германия миръ би билъ краятъ на независимостьта на нашитѣ страни. Най-напрѣдъ Zullverein, слѣдъ това всѣкакъвъ другъ видъ съюзи, ограничение на

*) Азъ публикувахъ това интервю въ в. Дума отъ 21-и септември. Бѣхъ далъ на г. Таке Ионеску, да прѣгледа текста, който той още не ми бѣ върналъ, когато внезапно напуснахъ Букурещъ, и който ми изпрати по Жолъ Брюнъ, (Вижъ Temps отъ 27 септември.)

вѣшнитѣ сношения и на разположението на военнитѣ сили относлѣ — едно по-тежко и строго иго отъ турското.

„Прѣдъ такава една опасность даже едно дѣте би видѣло, какво рѣшение се налага.

„Да се съюзимъ всички, за да туримъ на страна спитѣ на Четворния Съюзъ, които тогава не могатъ да заплашватъ никого отъ насъ, ако ще би само отъ факта, че сме четири вмѣсто единъ, и че три отъ насъ прѣдставляватъ вече тоя либераленъ и демократиченъ духъ, на когото се основава нашето обновление.

„Казахъ и повтарямъ, че Сърбия, Гърция и Ромъния, които иматъ да получатъ придобивки отъ другадѣ, трѣбва да направятъ отстжики на България. Но, ако тия три нации, или едната отъ тѣхъ не иска, то България не би се грижила за това, дали Четворното Съглашение се ангажира, да ги реализира. Напетина, Четворното Съглашение не би позволило на тия държави, да влѣзятъ въ владѣние на новитѣ имъ територии, само слѣдъ като биха дали на България това, което ѝ бѣха обѣщали. Всѣко съмнѣние въ това отношение не трѣбва да се смѣта другояче, освѣнъ като единъ деликатенъ отказъ.

„И тъй, азъ проповѣдвахъ за Съглашението; и пакъ за него проповѣдвамъ. Само тамъ е спасението. Но може ли да се спаси този, който настоятелно иска, да умре?

При това, ако балканскиятъ съюзъ не се осъществи, какъвъ ще бжде резултатътъ? Четворното Съглашение не ще побѣди. Има жалки умове, които се съмнѣватъ въ това. Тѣ сж невѣжи, които не могатъ да схванатъ проблемата въ всичката ѝ ширина—тѣзи, на които доктриналната увѣреность на германцитѣ прази малко такова впечатление. Обаче, истината е тъй ясна, както и дневната свѣтлина. Никога въ историята такъвъ опитъ, като германскиятъ не е успѣлъ. Говорятъ за римската империя, но забравятъ, че вѣкове сж били нужни за създаването ѝ, и че противницитѣ на римлянитѣ никога не можаха да дѣйствуватъ задружно. По-добрѣ нека напомнятъ за Наполеона, и да сравнятъ 1807 съ 1814; тогава ще бждатъ по близо до истината.

Само побѣдоносното Четворно Съглашение ще може да се занимае освѣнъ съ себе-си и съ другитѣ, и да се прѣдаде на всичкитѣ малки народи, които прѣдявятъ справед-

ливи искания. Ако ний му помогнемъ на врѣме, всички ще се възползуваме отъ побѣдата му. Ако не, толкова по-злѣ за насъ. И ако нѣкой отиде на страната на германцитѣ, той ще плати тъй, както никой народъ не е платилъ прѣзъ цѣлата история. И това ще бѫде много справедливо.

„И сега вий ме питате, да ли съмъ сигуренъ, че балканскитѣ народи ще разбератъ интереситѣ си, и ще дѣйствуватъ съ умъ, ако не съ великодушие? Какъ бихъ могълъ да тъкмя това? Който е челъ и прѣчелъ, както азъ направихъ това, книгата на г. Генева за балканския съюзъ, може ли да се осмѣли, да твърди подобно нѣщо? И ето защо, ако азъ не се безпокоя никакъ за сждбата на Европа, много съмъ безпокоенъ за ихтя на балканскитѣ народи. Защо да го крия отъ васъ?

* * *

Въ 5 ч. вечерьта отидохме въ бюрото на главния редакторъ на официоза Виторулъ, г. Мавроди, току-що назначенъ за главенъ директоръ на царскитѣ театри. Той ни съобщи важни новини, които, като бѣха чути отъ присжтствующитѣ тамъ — единъ адвокатъ и единъ прочутъ актьоръ отъ народния театръ, поклатиха глава. Австро-унгарскитѣ власти задържали на границата на Прѣдѣлъ всичкитѣ ихтници. Забранено е на ромънитѣ, да излѣзятъ отъ теритерията на монархията даже прѣзъ Швейцария. Министръ-прѣдседателъ се върналъ бързо въ Букурещъ, а кралъ ще се върне тази вечеръ. Очакватъ, да получатъ ултиматумъ, подобенъ на този, изпратенъ на Сърбия въ 1914 г. Австро-германцитѣ знаятъ добрѣ, че Ромъния ще тръгне, когато това стане нужно, т. е. идущата година; тѣ искатъ, да изпрѣварятъ удара. Впрочемъ, новинитѣ отъ Турция — Цариградъ е по-скоро ленъ, и германцитѣ считатъ, че трѣбва да побързатъ, да й се притекатъ на помощь, ако искатъ, да попрѣчатъ на сгромолясването и на снабдяването на Русия съ оржжия и муниции. Тѣ безъ съмнѣние ще се опитатъ, да проникнатъ въ Сърбия, и ще поискатъ непрѣменно прѣминаването на муниции прѣзъ Ромъния.

Нашитѣ приятели се страхуватъ, че кралъ, който прѣди всичко е хохенцолеръ, ще се възползува отъ австро-германското успѣше, за да смѣни министерството, и да докара на

в цѣлъ конференторитѣ германофили съ Маргиломана. Това ще бѫде произлѣзло на цѣлия трудъ на г. Клондель и Съглашението, което (обстоятелство) принуди либералния кабинетъ, да се сближи съ насъ.

Директорътъ на бюрото на българската преса — Херберт ми бѣше казалъ, отнайкви съ мисия въ Виена миналия вторникъ, нѣкъ дипломатическо въ моитѣ очи за съучастничеството на София съ непрителяитѣ ни), че немското отдаване и връщане ще трае само осемь дни.

Тѣзи новини са тъй сериозни, и разривътъ може да избухне тъй неподготвено, поради което Тапарине тръгна тази вечеръ за Костенджа, да предизвѣсти френския изпълномощенъ министръ, а азъ отказахъ на любезната покана на г. Клонделъ, да му бѫда гостъ единъ день на морето, и рѣшихъ, да се върна веднага въ София.

София, 9-и септември.

Специалнитѣ пратеници на Кайзера, Мекленбургъ-Шверинскі Херцогъ, Иоханъ-Албертъ, току-що пристигнаха София сѫщо само пребиване нѣколко отъ седмици при царь Фердинанда. Царьтъ и престолонаслѣдникътъ го изпратиха на гарата, и съобщиха, че щѣлъ да бѫде гостъ на султана въ Цариградъ. Запознанствата на тия свикзани съ владѣтели и министри предсѣдатели; особнитѣ почести, на които той е предметъ, и обстоятелството, че той се придружава отъ директора на източното отдѣление при министерството на Външнитѣ работи въ Берлинъ, доказватъ важностьта на мисията, съ която той е натоваренъ.

Мекленбургскиятъ Херцогъ не за пръвъ пѫть бива натоваренъ съ висшата и тайна дипломация; и като регентъ на Брауншвайгското херцогство, той показа тѣлкость и сръчность, които се потвърдиха отъ успѣха. Неговата специалность е, да прави княжески женитби; нему отдаватъ тѣзи на императорската дъщеря съ престолонаслѣдника на Брауншвайгъ-Хановеръ, и той е акция, който преди седемь години свърза Фердинанда Български съ Елеонора Ройсъ-Кьостринъ. Тѣзи сватовски и политически услуги особено посочиха херцогъ Иоханъ-Албертъ за рѣшителната акция, предназначена да вземе послѣдното съгласие на най-нерѣшителнитѣ

владѣтели въ Европа. Не трѣбва да се правятъ никакви илюзии, особено слѣдъ изповѣдьта на г. Радославова прѣдъ земледѣлцитѣ: Българското правителство желае, да върви заедно съ Германия, и Мекленбурскиятъ херцогъ е дошълъ въ София и Цариградъ, да уреди послѣднитѣ уговорки на турско-българското и германо-българското съглашения, условията за започването на дѣйствията на България противъ Сърбия и насъ.

Тонътъ на официозната преса прѣзъ врѣмето на прѣбиването на книжеския пратеникъ дава редица твърдѣ характеристични указания.

На 1-и септември l'Echo de Bulgarie посвѣти уводната си статия на българската армия, и поздрави младото царство, задѣто можа върху една здрава почва да основе тѣзи двѣ институции отъ първа важность: военната организация и народната просвѣта.

„Може да се твърди, казваше той, че въ България, учителятъ подготви и армията. Българската армия е проникната отъ чуството на дълга и отъ духа на самопожертвуването. Правителството, ако бѫде принудено, да прибѣгне до оржжие, за да осѫществи народния идеалъ, ще намѣри въ нея чудесното орждие, което даде неоспорими доказателства на храбрость, дисциплина и себеотрицание въ тракийскитѣ и македонскитѣ полетатъ".

Въ момента, когато това „чудесно оржднe" трѣбва да се тури на изпитание, удобно ще бѫде, да се стовари всичката отговорность за разрива върху съсѣдитѣ си, както това не можаха да успѣятъ, да направятъ въ 1913 г. Поради това се организира добрѣ цѣла кампания, за да се възбуди цѣлото българско мнѣние противъ „съюзника разбойника", и за да прикрие официална България отъ великитѣ сили.

Френзузката преса безкрайно възхвалява „себеотрицанието на сръбската скупщина. L'Echo de Bulgarie отъ 3-и септември не вижда въ това „една сериозна стѫпка къмъ балканския съюзъ".

„Напротивъ, увеличаватъ се признацитѣ, които показватъ, че упоритата непримиримость на военнитѣ е взела връхъ надъ безволната примиримость на г. Пашичъ, и че тя е станала главнятъ принципъ на сръбската политика. Постоянно очакванятъ отговоръ, вѣроятно, не ще бѫде отри-

цателенъ, защото единъ отказъ като гръцкиятъ е невъзможенъ; но концесиитѣ, доколкото тѣ сж дѣйствителни, ще бждатъ придружени съ възражения, които ще ги направятъ нищожни. Въ всѣки случай тѣ ще съдържатъ много по-малко отъ това, което искаха съюзнитѣ сили, и много по-малко отъ това, което българитѣ считатъ минимумъ на тѣхнитѣ искания.

„Прѣдъ видъ на това положение, България има всичкитѣ основания, да постояствува въ нжтя, по който е тръгнала отъ началото на кризата".

На другия день той обвинява, за да не бжде обвиненъ:

Докато Гърция и Сърбия се противятъ открито, или съ извъртания, да приematъ исканията на Съглашението, тѣ концентрирать войски на българскитѣ граници, и се мжчатъ, да оправдаятъ тази провокация, като приписватъ най-воинствени намѣрения на България. Тази маневра припомня съвършенно тактиката отъ 1913 г. Докато българскитѣ войски задържаха турскитѣ при Чаталджа и Булаиръ, Гърци и Сърби се настаняваха въ територитѣ, дѣто бѣ установенъ кондоминиума; изгонваха свещеницитѣ, учителитѣ и първенцитѣ българи, и по този начинъ направиха неизбѣженъ въоржения конфликтъ, който трѣбваше да избухне по-късно. Една диверсия противъ България би отървала двѣтѣ ни съсѣдки отъ необходимостьта, да отговарятъ на направенитѣ прѣдложения отъ силитѣ на Съглашението, и освѣнъ това би имала прѣимуществото, да изтръгне нѣкои земи отъ българитѣ. Да се вземе отъ тая страна, „вмѣсто да се даде, то би било двойна печалба".

Утро отъ 5 и септември заявява, че знае отъ министръ Дончевъ, че България е поискала обяснение относително концентрацията на сръбски и ромънски войски по нейнитѣ граници: сжщеврѣменно той съобщава, че Сърбия е вржчила отговора си:

„Както се прѣдвиждаше, сърбитѣ се позовавать на исторически права върху исканитѣ отъ България територии, и два алекса обясняватъ отказа си съ значителностьта на жертвитѣ, обѣщани вече на Италия, и съ опасностьта отъ съсѣдството на една могжща България. Съглашението не ще съобщи този отговоръ на България, считайки го за незадоволителенъ".

НБКМ „Г. С. Раковски"
Библиотека

Най-послѣ официозътъ „Народни Права“ (отъ 5-и септември), прѣдава точно воинственото настроение:

„За българскитѣ граждани става очевидно, че, докато не се почне, да се говори за материалната българска сила, нашитѣ бивши съюзници за нищо на свѣта не ще се откажатъ отъ потисничеството на нещастна Македония. Българското правителство, отъдѣто нѣма вечкитѣ мирни срѣдства, за да се постигне единъ балкански съюзъ, даже съ съдѣйствието и прѣката намѣса на силитѣ отъ четворното Съглашение, ще трѣбва да търси други по-сигурни и по-ефикасни срѣдства. Когато усилията за постигание едно приятелско разбирание бѫдатъ изчерпани, дѣржавата ще трѣбва да прибѣгне до силата на оржжието, за да осѫществи народното си обединение.“

Едноврѣменно съ тия протести публикуваха размѣнените между подпрѣдсѣдателя на камарата Мемчиловъ и Императора Вилхелмъ телеграми, по случай прѣзиманието на Врѣстъ-Литовскъ. Парламентарниятъ водитель на една отъ министерствуващитѣ фракции апелира публично къмъ германската правда, за реализирането на българскиятъ народенъ идеалъ, и Кайзерътъ му изпраща единъ любезенъ отговоръ отъ общата главна квартира. Както трѣбваше, неумѣстностьта на тази манифестация бѣ посочена отъ една часть на независимата преса; но, тероризирана отъ завладѣващитѣ и спечелитѣ, тя е наклонна, повече да следира каузата на правителството прѣдъ Съглашението, отколкото тази на Съглашението прѣдъ българското мнѣние.

Докато германофилскитѣ вѣстници продължаватъ, да възбуждатъ народнитѣ страсти съ измислени „телски данъци“, или сръбски „звѣрства“ въ Македония, трунайки имена на села и лица, русофилскиятъ п. Дума е измислилъ по-оригинална форма на сърбофобска полемика.

„Ето вече двѣ години“, казва той, „на 5 и септември, откакъ Русия поддържа една ожесточена борба противъ единъ могѫщъ непрiятель. Досега тя загуби 174.000 квадратни версти или 198.000 километри, т. е. едно пространство четири пѫти по-голѣмо отъ повърхностьта на сръбското кралство, и съ едно население четири пѫти и половина по-голѣмо отъ това на Сърбия. Споредъ официалнитѣ данни, рускитѣ загуби възлизатъ до 3-и май включително въ убити, ранени

и плѣнници се възкачватъ на 3.567.892 души. Колко ли още сж падиали слѣдъ тази дата! За освобождението на България Русия пожертвува около 200.000 свои синове: единъ освободенъ българинъ струваше на Русия 720 рубли. Колко ли струва по настоящемъ на Русия, единъ свободенъ сърбинъ? Засега само около 1250 рубли. Военнитѣ разходи на Русия надминаватъ вече 5 милиарда рубли, и имать още тенденцията, да се увеличаватъ все повече и повече, вслѣдствие растящитѣ нужди на армията, на мобилизацията, на индустрията и на стремителната вълна на бѣжанци, които достига до 4.860.000 души. Каква територия ще бѫде завзета отъ германцитѣ, и колко милиона бѣжанци ще бѫдатъ принудени, да идатъ въ вжтрѣшностьта на Русия — това не може още да се предвиди. Кой може да изчисли грамадниятъ загубъ на народни богатства въ окупираните отъ непріятели територии?

„И вечно тоя народъ Сърбинъ!“

Докато съмѣщанията между царя и меклембургския херцогъ продължаватъ, и докато се изчерпва невоздържимото, пресата дискретно съобщава за напрѣдъка на прѣговоритѣ по споразумѣнието.

Финансовитѣ прѣимущества се напъкатъ най напрѣдъ като класическа примамка, и четемъ, напримѣръ, въ „Заря“ отъ 3-и септември: „Втората опция отъ 250 милиона отъ държавния заемъ*) е вече конвертирана въ консолидиранъ държавенъ заемъ. Споредъ изявлението на главния секретаръ на Министерството на финансиитѣ, г. Пиперовъ, правителството било на нѣкъ, да уреди прѣвръщането на втората опция въ консолидиранъ заемъ“. Най послѣ начадото се очертава: „Балканска помощь“ отъ 7-и съобщава, че централнитѣ сили били направили нови прѣдложения на българското правителство. „Тия прѣдложения, които ще бѫдатъ прѣдметъ на сериозно изучване, изглеждали много по-задоволителни отъ всички други прѣдложени досега. На България обѣщавали енергичната си подкрѣпа за постиганѣ народния й идеалъ, който щѣлъ да се постигне, безъ да се излага страната на сериозна опасность“.

Напротивъ, на лице срѣщу прѣдложенията на Съглание-

*) Вижъ по-горѣ, бѣлѣжката отъ 7-и августъ, стр. 139.

нието, убийствената непримиримость на българското гледище се изразява чрѣзъ припомняване все повече и повече настоятелно, и винаги на съсѣдитѣ се отдава злата воля, върху която се стоварва вината на тази полемика.

„Сръбскиятъ товаръ“, заявява L'Echo de Bulgarie отъ 8, даже ако не се чете между редоветѣ, съставлява единъ прикритъ отказъ на словенски прѣдназвания. Той оттегля фактически това, което дава по принципъ. Материята, която трѣбва да се уреди, не търпи разрѣшение по „принципъ“; а сърбитѣ приематъ само разрѣшение отъ тоя видъ.

„Българитѣ още отъ първия день ясно формулираха своитѣ възгледи, и обявиха, че безъ Македония не ще се помирятъ, бѣха обвинени въ назарлъкъ, даже и измѣна. Какъ трѣбва да се квалифицира поведението на нашитѣ съсѣди, които изглежда, да се подиграватъ съ покровителитѣ си?“

Най-послѣ органътъ на министръ прѣдседателя продължава да заплашва:

„Българскиятъ народъ“, казваше той, „е чакалъ дълго врѣме, и почва да губи търпѣние. Съединиятъ българинъ не може да остане равнодушенъ къмъ зова на робска Македония. Ний сме били винаги благосклонни къмъ подържането на балканския миръ; нека управляющитѣ въ Атина и Нишъ се вразумятъ. Днитѣ минаватъ бързо, и събитията ни налагатъ, да искаме безъ колебание дѣла за разрѣшението народната проблема на балканитѣ. Въ международнитѣ отношения късните концесии сж обикновено излишни“.

Днесъ той прѣдава точно мисъльта и значението на възможната намѣса на България:

„Щабоветѣ на опозицията смѣтатъ политиката на г. Радославова за авантюристична. Тъй сжщо политиката на неутралитетъ, даже и всѣко дѣйствие, което не е прѣдприето съ съгласието на Сърбия или съ силитѣ отъ Съглашението, се смѣта като авантюристично отъ опозицията. Обаче за българската публика, която въ своитѣ сжждения не се оставя, да се води отъ едностранчиви идеи, авантюра е всѣко дѣйствие, прѣдприето безъ огледъ на положението и на проблемитѣ, които България трѣбва да разрѣши, за да осигури своето развитие. Ето защо обявеният неутралитетъ отъ г. Радославова не съставлява авантюра, защото се основава на положението на България на балканитѣ, на положението въ

зропа, тъй както и на законнитѣ въжделения на българ-
ния народъ.

„И ако единъ день българското правителство е принуж-
но, да изостави миролюбивото си поведение, за да мине
ъмъ дѣйствие отъ другъ характеръ, то неговиятъ възгледъ
е бѫде, че България ще трѣбва да пожертвува минимума
ъ народнитѣ сили, осигурявайки срѣщу това максимума
ондобивки, които да прѣдставлявать осѫществяването на
измѣнитѣ права на народа. При тия условия не ще има
авантюра и българскиятъ народъ ще изпълни ревностно дъл-
, си. Авантюра би било, ако България се ангажира въ
аснитѣ пѫтища, които ни посочватъ нѣкои агенти, служащи
ъ чужди интереси. Но, докато г. Радославовъ бѫде на чело
ъ българското правителство, тази авантюра не е възможна.“

Не може да има по-категоричен отказъ на прѣдложе-
ията на Съглашението.

*
* *

Една депутация отъ арменската колония въ България
отъ делегати на всички български партии връчи на 8-и сеп-
мври на министръ прѣдседателя единъ мемоаръ, относи-
лно извършенитѣ прѣслѣдвания противъ арменцитѣ въ
урция съ молба, да се намѣси въ тѣхна полза. По този
лучай г. Радославовъ е направилъ слѣднитѣ изявления:

„Положението на България е добро, и изгледитѣ за
кващето сж много благоприятни. Ромъния, Гърция и Сърбия
э могатъ да иматъ обща политика спрѣмо България. Ако
ългария трѣбва да воюва, тя ще го направи само на единъ
ронтъ. Азъ разчитамъ върху патриотическата подкрѣпка на
ичкитѣ партии. Народътъ е готовъ, да посрѣщне съби-
ията, които настоящата криза може да прѣдизвика. Рекол-
ата ще бѫде задържана въ страната, и то въ необходимитѣ
оличества. Впрочемъ на западъ стават събития, които по-
воляватъ, да се прѣдполага, че миръть е близъкъ.

„Днесъ, когато съмъ въ прѣговори съ сплитѣ отъ Че-
орното Съглашение по въпроса за концесиитѣ, които Сър-
ия трѣбва да направи на България, недопустимо е, дори
ъ моментъ да се мисли, че правителството и азъ имаме на-
ѣрение, да нападнемъ Сърбия, и да поведемъ по такъвъ-
ачинъ страната къмъ погибель. Не забравяйте, че министер-

скитѣ мѣста сж заети отъ българи, които обичатъ, като васъ, отечеството си. Колкото до прѣговоритѣ съ централнитѣ сили правителството не може да не ги започне. Дори опозицията бѣше посъвѣтвала, да се влѣзе въ прѣговори съ двѣтѣ групировки. Колкото се отнася до бждащето, мога да заявя, че България ще пази неутралитета дотогава, докогато интереситѣ на страната не бждатъ застрашени.

Отъ гледна точка на вжтрѣшната политика считамъ, че събитията не налагатъ свикването на камарата. Азъ по този въпросъ достатъчно се обясних прѣдъ делегатитѣ на опозицията. Слуховетѣ, споредъ които правителството се страхувало, да не бжде бламирано отъ приятелитѣ на г. Генадиевъ, днесъ не сж основателни, както и слухътъ за разтуряне на камарата.

„Нашитѣ отношения съ Турция сж отлични. Фактически ний владѣемъ земитѣ отъ двата брѣга на Марица, както и желѣзопжтната линия Деде-агачъ. Нашата нова граница слѣдва по теченето на Марица до Одринъ, като остава въ България прѣдградието Караагачъ. Отъ тамъ до Софлу границата минава на два километра на изтокъ отъ Марица. Съ факта на това съглашение България не поема никакъвъ ангажиментъ спрѣмо Турция. Тя получава тѣзи компенсации въ замѣна на запазения досега неутралитетъ. Сърбия още не е върнила отговора си на Четворното Съглашение, а само го прѣдшествува съ извѣстни изложения, отнасящи се до сръбскитѣ претенции върху размѣритѣ на исканитѣ концесии. Ромънското правителство ни обвинява винаги, че не сме искали, да се разберемъ съ него. Единъ день, прѣдъ прѣдставителитѣ на Съглашението, азъ прѣдложихъ на Ромънския пжрже д'аферъ Гораческу, да влѣзя въ прѣговори съ Ромъния. Той отказа, като заяви, че нѣмалъ инструкции отъ своето правителство. Прѣдставителитѣ на Съглашението видѣха че Ромъния е, която не желае българо-ромънското съглашение".

Когато делегацията му поиска, да се възползува отъ добритѣ отношения, установени съ Турция, за да издѣйствува спирането на арменскитѣ клания, министръ прѣдседателятъ обѣща, да прѣдаде мемоара на отоманското правителство, обръщайки вниманието му върху лошия ефектъ, който тѣзи клания произвеждатъ на българския народъ.

10-и септември.

Вѣстницитѣ извѣстяватъ за прѣждевременното производство въ офицерски чинъ на юнкеритѣ отъ послѣдния класъ на военното училище, всичко на брой 408 нови подпоручици. Церемонията на производството стана въ Рилския монастиръ, дѣто юнкеритѣ бѣха на екскурзия, въ присѫствието на царя и Мекленбургския херцогъ. Отъ друга страна, извѣстява се за свикването на запасницитѣ (отъ двадесеть до четиредесеть години) отъ запасната легионъ на четиредесеть и петъ-дневно обучение.

„Корпере дела Сера“, казва Народни права, „мнѣе, че България трѣбва да се солидаризира съ Съчанението; въ противенъ случай българската независимость ще бѫде застрашена. Защо да се солидаризира съ Съчаненето? Въ името на свещения егоизмъ ли? България трѣбва да се води прѣди всичко отъ българскитѣ интереси. Съ Сплендра води Италия тѣмъ, дѣто сѫща, че италианскитѣ интереси ще бѫдатъ подобрѣ запазени: България по запазва нищо.“

Заявлението на министръ прѣдсѣдателя прѣдъ арменската делегация извѣстява, че „свободните ограждения“ влизатъ въ лагеря на турцитѣ. Отоманското правителство било прѣдложило окупирането на оспорваната територия, откогато напълно сключеното съглашение, отъ 22-и септември по г. Радославовъ настоялъ, то да почне на 18-и съ цѣль, да може да извѣсти тоя важенъ събитие въ рѣшата си, което ще произлѣзе на празника на 8/19 септември. Вече се констатира основно примѣрение въ цѣлокупна сърбо Турция, поради тоя именно задоволъ на Българското управителъ, който запрѣщение на турцитѣ, да прѣминатъ бѣлградската територия, е отмѣнено. Споредъ на турско-българското съглашение, което запрѣщение оставатъ потрошаща, е въ всѣки случай неоправдано, поне колкото се отнася до подписването, което още не е ратифицирано и което не ще стане въ двѣ седмици „фактическо положение“, освѣнъ въ послѣдната минута и подъ натиска на Германия.

Мекленбургскиятъ херцогъ отиде въ Цариградъ, за нѣкои сѫщото убѣдително краснорѣчие, което той прояви и тукъ и което спѫрни съ значителното на обѣщанието. Споредъ посѣщението му при Султана, Ешорътъ нашъ пратеникъ прѣдъ него единъ прѣгледъ на войскитѣ, като му обѣщи скорошното

пристигане на германски подкрѣпления. Младотурското правителство, което тази театралность спасява, ще заплати съ официялното подписване на договора, и когато пратеникътъ на Кайзера ще го отнесе въ София, вѣроятно царь Фердинандъ не ще откаже тоже да го подпише.

11-и септември.

Новината, че царь Николай взелъ лично главното командване на войскитѣ, направи силно впечатление въ различнитѣ български срѣди, на които „живиятъ ходъ на войната на източния фронтъ", както казваше непочтително органътъ на Министерството на Външнитѣ работи, бѣше направилъ ефектъ на единъ погромъ. Сега се разбира, че ако Русия е бита, тя не е побѣдена, и че ако рускитѣ войски бѣха заставени, да напуснатъ цѣли области съ тѣхнитѣ крѣпости, то войската ежцествува, и може да спре неприятеля при входа на ежцинската народна земя. Фактътъ, че царьтъ поема направо отговорноститѣ за ржководенето операцинтѣ, потвърждава тежкото положение; но доказва непоколебимото довѣрие на владѣтеля въ тържеството на каузата на Русия и на всичкитѣ й съюзници. Министерскитѣ промѣни, растящата роль на Думата, спокойниятъ тонъ; издържаниятъ характеръ на дебатитѣ върху най-важнитѣ въпроси; грижата, която засвидѣтелствуватъ управляющитѣ и прѣдставителитѣ на народа за организирането на индустрията, която ще позволи борбата до край, — всички тѣзи признаци за разкданетэ на една нова Русия направиха не по-малко живо впечатление на разумнитѣ хора въ България. Опозицията почерпи въ тѣзи насърдчителни впечатления куражъ, да дѣйствува, и тя почна да прави това.

Снощи въ 7 ч. министръ прѣдседательтъ прие делегатитѣ на земледѣлческата партия, които дойоха, за да получатъ отговора на правителството на послѣднята резолюция отъ парламентарната имъ група; депутатитѣ Драгиевъ, Стамболийски и Димитровъ настояли, да получатъ официялень отговоръ на тѣхнитѣ двѣ главни искания — свикването на Събранието и гаранции противъ всѣка авантюра. Радославовъ отговорилъ, че положението отъ закриването на Събранието не е измѣнено, и че нищо не оправдава свикването му, както

и частична министерска промѣна съ цѣль, да се образува концентрационенъ кабинетъ. Колкото се отнася до положението, което българското правителство заема спрѣмо европейския конфликтъ, делегатитѣ използуваха всичкото си краснорѣчие, за да отвърнатъ кабинета отъ пжть, по който той е тръгналъ и повлѣкълъ страната, но тѣ — казватъ — разбрали, че задъ министритѣ—кукли стои съвършено сила ржка, която държи нишкитѣ, и волята на която само се изпълнява. Поради това тѣ рѣшиха, веднага да се споразумѣятъ съ другитѣ опозиционни партии, и да се обърнатъ направо къмъ царя за единъ послѣденъ опитъ.

Делегатитѣ отъ различнитѣ опозиционни групи се събрѣха днесъ. Малиновъ и Лиичевъ демократи; Фаденхехтъ и Гюргювъ радикали; Геновъ народнякъ; Даневъ и Людскановъ, прогресисти, и трима широки социалисти присѫтствуваха на събранието, и рѣшиха, да изпратятъ веднага една писмена молба за ауденция отъ царя. Социалиститѣ, слѣдъ като размислиха, рѣшиха, да се въздържатъ отъ постжпката, на която републиканскитѣ принципи на партията се противопоставятъ; но се изказаха благосклонни за проектираната акция. Слѣдъ нѣколко дни опозиционнитѣ делегати ще се събератъ, и ще получатъ молбата за ауденцията.

Независимо отъ тази колективна политическа постжпка, извѣстно число отъ важни личности изъ срѣдата на водителитѣ бѣше прѣдпочело, да прибѣгне до една по-революционна процедура, и прѣдъ неминуемата опасность отъ единъ разривъ съ Съгласението да апелиратъ къмъ народа, на който този разривъ ще огорчи чуствата, и ще компрометира интереситѣ. Позивътъ, подписанъ отъ четиридесеть твърдѣ извѣстни имена на висши офицери, професори, политически мжже и видни търговци, бѣше конфискуванъ снощи въ печатницата: единъ отъ подписавшитѣ, професоръ Кръстевъ, който наблюдаваше печатането, бѣше арестуванъ, а другитѣ — прѣслѣдвани. Прѣнорецъ, който при все това го бѣше публикувалъ тази сутринь, бѣше конфискуванъ, и излизането му спрѣно за неопрѣдѣлено врѣме. Ето този позивъ

„Къмъ българския народъ.

„Граждани!

„Една ужасна опасность виси надъ България.

„Тикатъ я въ лагера на вѣковнитѣ Ѝ непрятели, въ врѣда на интереситѣ Ѝ, на традициитѣ Ѝ, и на длъжностьта Ѝ.

„Нека разберемъ явната гибель, която ни застрашава, и да се проникнемъ отъ върховнитѣ задължения, които отечеството ни налага.

„Всички — хора на науката, писатели, търговци, земледѣлци, занаятчии, работници, ний всички граждани безъ разлика на партии, живущи въ села и градове, да забравимъ нашитѣ политически убѣждения, и да си подадемъ ржка, за да спасимъ България.

„Но е ли ясно днесь за всѣкиго, особено слѣдъ съгласението съ Турция, че настоящето правителство е окончателно застанало на страната на централнитѣ сили, и че то чака удобния моментъ, да хвърли страната въ една война, въ интереса и по волята на Германия? Че правителството снѣма свободата на печата, забранява публичнитѣ събрания, но свиква Камарата, окуражава и покровителствува продажната преса, за да задуши чуствата на народа, и да хвърли синоветѣ му въ една страшна война, която ще сломи послѣднитѣ надежди на България, и ще я тури въ гроба?

„Нека станемъ като единъ човѣкъ, и да не позволимъ, да се извърши това луденко дѣло.

Нека подкрѣпимъ демократическата, земледѣлската, народната, прогресистката, радикалната и широко-социалистическата партии, които дадоха примѣръ на единодушие съ тѣхното комюнике отъ 15-и августъ.

„Нека всички граждани възприематъ тѣхния лозунгъ.

Стига раздори и равнодушие! Нека всички изпълнимъ смѣло нашия патриотически дългъ. Отъ нашата солидарность и съгласие зависятъ сждбинитѣ на нашето отечество; единствено отъ насъ зависи направлението на външната политика на България съобразно съ волята и традициитѣ на българския народъ, а не въ противорѣчие съ свещеното наслѣдство на историята ни и прадѣдитѣ ни.

„Нека не допустнемъ повторението на 16/29 юний.

„Нека не позволимъ излагането на България на единъ по-ужасенъ погромъ!

„Нека станемъ всички противъ волята на отдѣлнитѣ личности, неотговорни и чужди на българскитѣ интереси и чуства.

„Нека всички отъ всички кжтове на България, искатъ

свикването на Камарата, за да чуятъ народния гласъ. Въ съгласието и единодушието се криятъ успѣхътъ и побѣдата.

„Граждани!

„България се намира на брѣга на пропастьта! Да се събудимъ, да се сплотимъ, и да я спасимъ! Свещената паметь на поколѣнията, които създадоха нашето хубаво отечество; кръвьта на героитѣ, които го покриха съ слава при Люле-Бургазъ и Одринъ, ни призовавать, да изпълнимъ съ себеотрицание дълга си въ най-критическия часъ на новата българска история.“

За нещастие, между множеството военни, политически и литературни първенци, които смѣло туриха името си*) подъ този позивъ, който свърши съвсѣмъ платонически, адвокати, професори, поети, генерали въ оставка, — нѣма нито единъ Мирабо, нито единъ Камилъ Демуленъ, нито единъ Дантонъ.

Недѣля, 12-и септември.

Българскиятъ пълномощенъ министръ въ Нишъ, Чапрашиковъ е отъ нѣколко дни въ София, дѣто навсѣкждѣ разправя, че сърбитѣ искатъ, да атакуватъ България(!!) Той бѣ приетъ вчера отъ министръ-прѣдседателя, който прие тъй сжщо и бившия турски пославникъ въ Римъ, Наби бей, връщащъ се отъ Италия поради дипломатическия итало-турски разривъ.

Понедѣлникъ, 13-и септември.

Споредъ „Балканска поща“, Мекленбургскиятъ херцогъ билъ направилъ прѣди заминаването си слѣднитѣ изявления на една „високопоставена личность:“

„Азъ съмъ очарованъ отъ България. Прѣзъ кжсия периодъ на независимото си сжществуване тя е направила такъвъ прогресъ, че може да се счита като най-добрѣ орга-

*) Иванъ Вазовъ (знаменития поетъ), Стамболийски, Цачевъ, Сгуревъ, Сарафовъ, Тишевъ, Мишевъ, Шеповъ, генералитѣ Ивановъ, Вазовъ, Геневъ и Шишковъ, полковникъ Кърджиевъ, Каролевъ, Марковъ. П. Теодоровъ, генералъ Вълнаровъ, Влайковъ, Василевъ, Мутафовъ, Батоловъ, Зеленогоровъ, Хаджи Ивановъ, Бѣловѣждовъ, Добревъ, Сколовъ, Кулевъ, Цачевъ, Шишмановъ, Камбуровъ, Лиловъ, Иванъ Гешовъ. Цвѣтковъ, Чипевъ, Губидѣлниковъ, Обовъ, Бакърджиевъ, Мишайковъ, Ангеловъ и Кръстевъ.

изпратената и най-могъщата държава на балканитѣ. Имахъ случая въ Рилския монастиръ, да видя юнкеритѣ отъ Военното училище, които ми направиха отлично впечатление. Неволно си спомнихъ нашитѣ млади германски офицери, и дойдохъ до заключението, че между еднитѣ и другитѣ нѣма съществено различие. Вий можете да се гордѣете съ вашата армия, вий българитѣ тъй, както ний се гордѣемъ съ нашата.

„Имахъ случая, да се убѣдя, че царьтъ на българитѣ е единъ извънредно уменъ и прѣдвидливъ държавенъ глава. Бѣхъ поразенъ отъ голѣмата му опитность, отъ силната му память и отъ здравия му смисъль. Твърдо вѣрвамъ, че успѣлията на царь Фердинанда, да осигури едно блѣскаво бѫдаще за народа си, ще иматъ много добри резултати. Централитѣ сили сж доволни отъ коректното и честно поведение на България, цѣлото правителство показва особенъ такъть въ направлѣването на външната политика. Едно съглашение съ централитѣ сили би затвърдило приятелскитѣ връзки между силитѣ и България, и би улеснило по този начинъ осѫществяването на българскитѣ народни искания. Не ще има никаква опасность за България отъ нейното съглашение съ централитѣ сили. Германия и съюзницата ѝ Австро-Унгария нанесоха такива побѣди, че явно е вече, че тѣ ще диктуватъ въ едно близко бѫдаще европейския миръ. Държавитѣ, които се радватъ на благосклонностьта на централитѣ сили, могатъ напълно да разчитатъ, че тѣхната дума ще бѫде рѣшителна на балканитѣ, и че тѣ ще си осигурятъ едно положение, което ще имъ гарантира едно спокойно развитие.“

***

Директорътъ на бюрото на пресата при Министерството на Външнитѣ работи, г. Хербстъ, заминалъ въ Виена съ мисия прѣди десетина дни. Мисля, че този висшъ чиновникъ, въ когото г. Радославовъ има особено довѣрие, е натоваренъ, да уреди между Австрия и България прѣки телеграфически съобщения чр. Б. Т. въ случай, че Ромъния би прѣкъснала редовнитѣ телеграфически сношения. Отъ друга страна, българскиятъ генераленъ консулъ отъ Буда-Пеща билъ повиканъ въ София, за да получи наставления. Тия наставления се отнасятъ до натоваренитѣ съ оржжия и муниции мауни, които чакатъ въ Унгария удобния моментъ, за да слѣзятъ

свободно по Дунава. Най-сѣтне, научавамъ се отъ сигуренъ източникъ, че германцитѣ търсятъ нѣкои кжщи въ България, които нареждатъ като болници-клонове отъ германския Червенъ кръстъ.

Ако се съпоставятъ тия факти за организиране на германски покупки въ България, за които контрактитѣ уговарятъ, да бждатъ прѣдадени по Дунава прѣзъ октомври, има основания, да се попитаме, като че ли не е само блъфъ германското нахлуване въ сѣверна Сърбия. Изглежда, че германцитѣ сигурно разчитатъ, да пристигнатъ тукъ най-късно слѣдъ единъ мѣсецъ прѣзъ сръбската Тимошка область до българската граница, и ще трѣбва тогава или да прѣгазятъ България, или по-скоро да ѝ наложатъ напущането на неутралитета ѝ.

Правителството напълно съгласно съ тоя планъ, и прѣдъ слабото желание за дѣйствие на опозицията, съ една грубость, достойна за старото Стамболовистко врѣме, проявява волята си, да не изслушва никакви съвѣти, да не търпи никакъвъ натискъ отъ страна на българскитѣ русофилски елементи. Особено пъкъ режимътъ на печата става все повече и повече несигуренъ и ненадѣженъ.

Независимитѣ вѣстници се бориха доста смѣло отъ началото, като нареждаха така, че единъ сутрененъ вѣстникъ да се замѣства съ единъ вечеренъ, или обратното. Тъй „Дума“ допълняше Миръ; „Балканска трибуна“ — Заря и т. н.; но върховната власть забрани на вѣстницитѣ, да излизатъ два пжти въ день. „Балкански сговоръ“, почналъ да излиза въ началото на августъ, биваше тъй често спиранъ, че отъ основаването му днитѣ, въ които той не излѣзе, сж повече отъ тия, въ които можахме да го четемъ.

Неговиятъ главенъ редакторъ издава сега едно седмично списание въ видъ на всѣки дневенъ вѣстникъ, „Свободно мнѣние“, на което той е редакторъ. Но съ тия срѣдства не се постига една ефикасна защита, каквато би била необходима срѣщу германофилската акция. Днесъ, напримѣръ, шестъ или осемь приятелски вѣстници сж спрѣли, да излизатъ за неопрѣдѣлено врѣме. Тази система, която ги съсипва материално, намалява дѣйствието имъ върху послушното и фаталистското население, което поради липса на партийни вѣстници чете това, което му даватъ правителственитѣ вѣст-

ницп. Радославовъ е човѣкъ съ здравъ юмрукъ; той го показва, терорпзирайки противницитѣ си. Даже Генадиевъ, отъ когото сж треперали всички честни и други хора въ България до царя, се безпокои за свободата и живота си; той не скри това отъ мене.

Ний имаме вече само едно срѣдство, да попрѣчимъ на успѣха на германския планъ на балканитѣ; то е, да окупираме незабавно Македония.*) Трѣбва, прѣди всичко, чрѣзъ една силна манифестация, да внушимъ довѣрие и куражъ на нашитѣ партизани въ България и на съюзницитѣ ни сърби. Слѣдъ това може да се прѣдвиди една полезна военна акция въ едно или друго направление.

14-и септември.

L'Echo de Bulgarie посвещава една важна статия за турско-българското съглашение:

„Извѣстието за сключването на турско-българското съглашение обиколи международната преса, и възбуди сума коментарии. Едни мислятъ, че България, подписвайки това съглашение, се обвързва съ задължения, които спъватъ нейната свобода на дѣйствие; други смѣтатъ, че не е невѣроятно, щото тя да е сполучила, благодарение на обстоятелствата, да добие евтино територията, която й е необходима, за да осигури съобщенията си съ новитѣ територии и Егейското море. Всѣки съди за събитието споредъ възгледитѣ и съображенията си.

„Обаче прѣдпазливостьта би изисквала по-голѣма резерва. Подписването на съглашението, извѣстявано толкова пжти досега, не е още потвърдено официално, и, докато липсва официалната санкция, нищо не е окончателно; въ всѣки случай, докато условията на съглашението не сж извѣстни, всички разсѫждения иматъ само теоритическа стойность, и заключенията ще се основаватъ само на абсолютно несигурни прѣдположения.

„Но даже и да се счита за свършенъ фактъ споразу-

*) Понеже на другия день имахъ случай за сигурното изпращане писмо чрѣзъ дипломатическата поща въ Франция, то развихъ това съображение надълго въ едно писмо до единъ личенъ приятель на г. Делкасе, което трѣбваше да бѫде прочетено отъ самия министръ на външнитѣ работи.

мѣнието между София и Цариградъ, коментаритѣ, които се правятъ въ странство, не сж отъ по-малко значение. Отстжпването на една ивица територия отъ около 2000 километра (такова е пространството на ивицата земя, която, споредъ свѣдѣнията на печата, Турция отстжпва на България), когато се отнася за общото прѣработване на картата на балканитѣ, то не ще бжде събитие отъ естество, да измѣни политическото положение на Полуострова, поне това на България. България е обявила още отъ първия день на европейския конфликтъ, и не е прѣставала, да повтаря оттогава, че за нея територията, която загуби по Цариградския договоръ, не е главнинятъ обектъ на нейнитѣ въжделения. Тѣзи послѣдниятъ сж точно извѣстни на цѣлъ свѣтъ, и сж се отнасяли и отнасятъ винаги за Македония. Едно съглашение съ Турция върху базата на една поправка на границата, не е нито за очудване, нито пъкъ има нѣщо извънредно; ако Отоманскитѣ държавни мжже сж разбрали необходимостьта, да задоволятъ едно искане отъ икономически характеръ на тѣхния съсѣдъ срѣщу неговия неутралитетъ, който имъ е необходимъ, то България отъ своя страна — цѣлата България, правителството, партиитѣ, народътъ — иматъ всичкитѣ причини, да бждатъ доволни отъ този успѣхъ. Дѣйствително той позволява, да се поправятъ на изтокъ безъ бой загубитѣ отъ 1913 г. въ най неудобната си часть, именно свободата на съобщенията съ Егейското крайбрѣжие. Страната схваща много ясно, че такова едно споразумѣние засилва положеніето ѝ на западъ, и се възхищава отъ него. Нѣма прочее „българска загадка“, както се изразява в. le Temps въ една статия, който, впрочемъ, е изобщо много обективенъ.

„Откакъ балканитѣ се вплетоха въ всеобщата война, България даде доказателства на благоразумие и едно търпѣние, което никога не се опроверга. Тя се показа най-добрѣ разположена къмъ едно балканско помирение, като търсѣше естествено, да постави върху солидни основи запазването правата на всичкитѣ народности. Ако това помирение остава още като едно съкровено желание, причината за това е друга гдѣ. България не може да скрьсти ржцѣ, и да се остави за удоволствието на гърци и сърби, отъ които на първо мѣсто зависи възстановяването на довѣрието между народитѣ на полуострова. Натиска на четиритѣ велики сили не бѣше доста-

тъчно силенъ, за да ги накара, да приематъ единствено възможния начинъ за уравняването на балканския конфликтъ; при тия условия неумѣстно обвиняватъ България, че търсѣла, да осигури правата си посрѣдствомъ дипломатически прѣговори. Българскиятъ неутралитетъ, полезенъ на Турция, не бѣ по-малко полезенъ и за Сърбия; ако турцитѣ се показватъ по благоразумни и по-примирителни отъ сърбитѣ, България не може да откаже това, което тя държи непосрѣдствено срѣщу лъжливи обѣщания за бждащи обезщетения.

„За да не се излѣзе вънъ отъ границитѣ на истината, когато се разсѫждава по балканскитѣ работи, винаги трѣбва да се взема за изходна точка нещастниятъ миръ отъ 1913 г. България въ този миръ излѣзе наранена, разпокъсана. За да възобнови своето обединение, тя не ще се поколебае прѣдъ никакви нови жертви, ако такива сж нужни; но дългъ е на нейното правителство, да положи всички усилия, за да получи удовлетворения, на каквито страната има право за своитѣ минали жертви чрѣзъ санкцията на Европа и поради настоящето си поведение. Съглашението съ Турция, ако то е единъ свършенъ фактъ, е едно щастливо прѣзнаменование, и никой не трѣбва да се сърди за това.“

Тази статия е сама по себе-си една провокация спрѣмо дипломацията на Съглашението: когато съглашението съ една страна, която е вѣковенъ непріятель, е отишло дотамъ, щото да се разчита отъ нейна страна на териториални отстжики, и да се твърди, че нищо не било направено, означава, че или се подиграватъ, или се опитватъ, да правятъ шантажъ. Играта съ „разумния“ и примирителни разположения на турцитѣ, убийци на арменцитѣ въ момента, когато се разиква цѣната на една експедиция противъ тѣхъ, не означава друго освѣнъ подигравка, или една странна лицса на тактъ. „Това не е много важно отъ гледна точка на общностьта на балканския въпросъ“, казва българскиятъ официозъ, и то когато извѣстявъ възприемането на всичко онова, което именно прави невъзможно прѣдложеното отъ Съглашението разрѣшение. „Това е една концесия отъ икономически характеръ;“ но какъ ще се допусне, щото турцитѣ да напуснатъ земи, за да удовлетворятъ искания отъ такъвъ родъ!

Разговаряйки съ единъ дипломатъ върху тази невъзможна българска аргументация, припомни ми вчера една

Абдулъ Хамидова дума, казана на князъ Батемберга, когато сж говорили относително окончателното отстжпяне на Румелия!“ Изоставянето на една земя е нѣщо противно на турскитѣ традиции. Турция никога не отстжпва своитѣ области: тя ги губи,

Прочее, ако тя се е съгласила, да отстжпи 2000 кв. километра, завзети наново отъ нея съ оржжие двѣ години прѣди, това показва, че тя има повелителна нужда отъ българския неутралитетъ; но умразата и недовѣрието ѝ ся оставатъ непокжтнати, и вѣроятно е, че тя не отстжпва сръбцу единствата гаранция на Радославова, а поради натиска на Германия, и защото послѣднята на всѣка цѣна иска, да понрѣди на успѣха на Съгласението на Изтокъ.

И наистина, „нѣма българска загадка“; и само защото фактътъ се отнася до хора и нѣща отъ Изтокъ пригѣнавани отъ западно европейци; защото Радославовъ лъже, и думата на единъ български министръ прѣдседатель не го обвързва въ нищо, — не означава нищо.

Впрочемъ той сне маската, заявявайки днесъ, че веднажъ искането относително източната граница рѣшени по любовно, главниятъ прѣдметъ на българскитѣ искания остава все на западъ, въ Македония.

* * *

Статията, нахалня въ всѣко отношение за силитѣ отъ Четворното Съгласение, изтъква всичкия си смисълъ, ако се съпостави съ направената днесъ прѣдъ министръ прѣдседателя постжпка отъ прѣдставителитѣ. По отдѣлно тѣ му вржчиха тази сутринь по една нота съ еднакво съдържание, давайки на България по повода на сръбския отговоръ обясненията, които тя искаше. Прѣдвиждайки постжпката, правителството отговори прѣдварително чрѣзъ публикуването на поржчаната статия, въ която не безъ ирония то изяснява, че дипломацията му дадо отъ германо-турска страна удовлетворенията, върху които може да разчита, и изпитва недовѣрие спрѣмо сърбитѣ и тѣхнитѣ велики съюзници. „За да възобнови своето обединение (на тѣхна смѣтка), тя не що се поколебае прѣдъ никакви жертви“, съ прибѣгване до оржжие.

15-и септември.

Мекленбургскиятъ херцогъ се завърна отъ Цариградъ. Единъ специаленъ трень го заведе въ 10 часа вечерьта на

малката станция Казичане, близо до София, дѣто царьтъ и прѣстолонаслѣдникътъ го причакаха, и отведоха съ автомобилъ въ двореца Враня.

Ако, както се мисли въобще въ информиранитѣ кржгове, той донесе подписанъ отъ Султана турско-българскиятъ договоръ, безвъзвратното рѣшение на България е твърдѣ близко, и всичко дава да се разбере, че тя ще мине открито на страната на нашитѣ непрятели.

Още на другия день отъ искането на Съглашението, което гарантира Македония на България, като цѣна на нейното въоржжено съдѣйствие срѣщу турцитѣ, министрътъ на правосждието г. Поповъ заяви прѣдъ група журналисти:

„Турско-българското съглашение, което нѣма никаква политическа важность, е свършенъ фактъ. Завземането на отстжпенитѣ територии ще се извърши, ако непрѣдвидени обстоятелства не попрѣчатъ на това, на 18 и септември.“

Безпокойни като никога отъ разпорежданото на правителството, делегатитѣ на опозицията поискаха ауденция отъ царя, както за това бѣха се споразумѣли. Това е върховниятъ жестъ на опозицията; но сама тя срѣщу владѣтеля, който мълчеливо и мистериозно отива право къмъ цѣльта, която е избралъ, се двоуми върху това, което тя иска. Отчаяна, че не може да застави кабинета, да се намѣси на наша страна, тя иска безсъмнѣно, да го застави, да държи неутралитета, като по този начинъ даде на страната максимумъ облаги при минимумъ рискове. Това е поне, което азъ можахъ да отгадая между редоветѣ на една малко забулена статия въ в. Дума при невъзможностьта, да говоря днесъ съ нѣкои отъ водителитѣ на опозицията. Ето статията:

„България получава компенсации отъ Турция. Безпорно е, че това е единъ успѣхъ. Ако ний получаваме тѣзи земи като компесация за нашия неутралитетъ, и безъ всѣкакъвъ ангажиментъ, както това заявява правителството, ний трѣбва да се поздравимъ.

„Ний винаги сме поддържали, че българскиятъ неутралитетъ трѣбва да бжде възнагражденъ отъ всички онія, които ни дължатъ признателность. Явно е, че съ придобивката на желѣзопжтната линия по протяжение на Марица България не изчерпва своитѣ искания. Свободно отъ всѣка-

къвъ ангажиментъ, нашето правителство трѣбва да се погрижи за осѫществлението на българскитѣ аспирации по отношение сѫщо и на другитѣ ни съсѣди, и това посрѣдствомъ съглашения, имащи за основа компенсирането на цѣлия български неутралитетъ."

България възползвайки се отъ прѣимуществата на своето географическо положение и отъ интереса, който ти придава на неутралитета си на всѣка една отъ двѣтѣ воюващи групи, ще иска ли, да ѝ бѫде тъй заплатенъ, както отъ единитѣ, тъй и отъ другитѣ? Слѣдъ като получи отъ турцитѣ желѣзнопжтната линия по течението на Марица, шконтира ли посрѣдствомъ единъ паралеленъ назарѣкъ една по-голѣма или по-малка часть отъ Македония? Тази смѣтка изглежда да бѫде тая на умѣренитѣ русофили, които удобряватъ съглашението съ турцитѣ, ако то е износно, и които грижейки се, да не се покажатъ по-малко иредентисти отколкото либералитѣ, надѣватъ се най-малко, да избѣгнатъ авантюрата на една сръбска война. За нещастие, тя обема едно абсолютно непознаване на положението и моралнитѣ условия на прѣдприетата борба. Силитѣ отъ четворното Съглашение, прѣдъ видъ на съкращенията, които нашитѣ лоялни съюзници направиха въ тѣхнитѣ отстжпки, не могатъ дори и да мислятъ, да заплатятъ неутралитета на България съ изоставянето на сръбски области, съ които тѣ мислѣха, да откупятъ нейното активно съдѣйствие. Вънъ отъ това условие, всичкитѣ вече прѣдставени прѣдложения сж естествено безпрѣдметни.

Впрочемъ този видъ неутралитетъ, който правителството бѣше възприело поради дипломатическа прѣдпазливость прѣди вржчването отговорътъ на Съглашението и прѣди окончателното сключване съглашението съ Турция, е усвоенъ само отъ една часть на опозицията.

Органътъ на министеръ прѣдсѣдателя, като осжжда скорошния позивъ на видните русофили до народа, изказва яснитѣ намѣрения на правителството, които само една постжпка на опозиционнитѣ шефове прѣдъ Царя може отсега нататакъ да спре въ послѣдния моментъ:

„Безпорно е, че длъжность е на всѣки единъ гражданинъ, да прѣдупрѣждава народа всѣки пжтъ, когато стра-

ната се направлява къмъ катастрофи. Но не е позволено никому, да възбужда публиката безъ сериозни мотиви, а особено въ моменти като настоящитѣ. Правителството даде множество доказателства, че то не взема лекомислено рѣшенията върху националния въпросъ. Ако единъ день то поиска отъ българския народъ нови усилия, цѣлъ свѣтъ ще знае, че всичкитѣ възможни мѣрки за осигуряването успѣхътъ на прѣдприетата акция сж били прѣдварително взети."

Въ заключение ний маневрираме по една шахматна дъска, съ която не сме свикнали, и съ партери, които иматъ по-други правила на играта отъ нашитѣ — и които имекерувать. Въ това се крие причината и извинението за бавностьта и непослѣдователностьта на започнатитѣ разговори. Нѣкой отъ събесѣдницитѣ говорятъ съ ясния западенъ езикъ, другитѣ съ илюзорнитѣ и отлагателни формули на изтока. Това, което ний прѣдлагахме, поискаха ни, да го прецизираме въ форма, която да ни ангажира поне морално, и понеже въ замѣна не ни прѣдложиха нищо установено, прѣструватъ се, че не знаятъ нашия отговоръ, и то сега, когато съотвѣтствующитѣ прѣговори съ нашитѣ непрятели, подкрѣпени съ военни успѣхи, сж къмъ своя край.

Ний обаче се боримъ. Единъ отъ прѣдставителитѣ на Съглашението направи на единъ отъ сутрешнитѣ вѣстници изявления, които по-скоро причиниха голѣма сензация:

„По поводъ на новата нота мога да Ви кажа, че нашитѣ прѣдложения сж твърдѣ удоволетворителни за България. Забѣлѣжете, че този пжть ний не поставяме въ зависимость нашитѣ концесии отъ компесациитѣ, които съсѣдитѣ на България ще получатъ. Вече не може да става въпросъ за нови комедии и назарлъци. Ний гарантираме на България владѣнието на Македония. Ако това е нужно, ний ще публикуваме нашитѣ прѣдложения, и тогава българскиятъ народъ ще може да се убѣди, че ний направихме и правимъ голѣми усилия съ цѣль, да се постигне едно съглашение, което има прѣдъ видъ неговото народно обединение."

„Научавамъ се отъ дипломатически източникъ", казва отъ свия страна в. Миръ, „че послѣднята нота ще бжде

категорична и рѣшителна. Тя удовлетворява напълно българскитѣ аспирации, не съдържа никаква резерва, и не зависи отъ сръбския и гръцкия отговори. Съглашението прѣдлага на България, ако послѣднята го пожелае, Македония да бѫде окупирана отъ английски войски. Обща граница не ще има между Гърция и Сърбия; но тѣзи двѣ страни ще бѫдатъ съсѣди въ Албания. Ако българското правителство приеме тия условия, могатъ да се прѣдвидятъ твърдѣ благоприятни условия за окупирането на обѣщанитѣ територии. Въ такъвъ случай Ромжния веднага ще ни прѣдложи съюзъ, и ще ни отстжни Добруджа по Петроградския протоколъ. Ако правителството отхвърли нотата, Съглашението ще му съобщи, че всичкитѣ негови прѣдложения ще бѫдатъ счетени за нищожни и недѣйствителни, и ще съобщи на Сърбия, че никакви концесии не трѣбва да се правятъ на България. Нотата не дава срокъ, но прѣдставителитѣ на Съглашението ѫ се съгласили съ министра прѣсѣдателя, че настоящата безизвѣстность става трудна. Съглашението чака българския отговоръ прѣди изтичането на мѣсеца."

Споредъ „Балканска Поща", прѣдложението, да се окупира Македония, ако българското правителство пожелае това, прѣдизвикало една забѣлѣжка, написана и прибавена къмъ нотата отъ английския пълномощенъ министеръ. Пълномощнитѣ министри на Франция и Италия потвърдили устно забѣлѣжката на тѣхния английски колега. На край руският пълномощенъ министеръ заявилъ на г-нъ Радославова, че правителствата на Съглашението рѣшили прѣди нѣколко дни окупирането на Македония, за да се гарантира послѣдующето ѝ отстжване на България; но че официозната статия на „Народни Права", която казва, че всѣка окупация на Македония отъ чуждестранни войски ще бѫде счетена като единъ непризнатъ спрѣмо България актъ, — измѣни намѣрението на четворното Съглашение. То държи винаги на тази приврѣменна окупация, но нека, да има съгласието на българското правителство.

Споредъ в. Дума, г. Радославовъ билъ казалъ, че, прѣди да отговори, щѣлъ да се отнесе до Царя. Единъ отъ пълномощнитѣ министри билъ забѣлѣзалъ, че споредъ конституцията, Царьтъ билъ неотговорно лице, и че Съглащението би желало, да знае мнѣнието на Министръ прѣдседателя

г. Радославовъ билъ отговорилъ: „Кабинетътъ трѣбва да се радва на довѣрието на короната. Ако държавнията глава не удобрява усвоената отъ насъ политика досега, ний ще се оттеглимъ отъ властьта.“

„Ний сме закъснѣли съ нашитѣ прѣдложения на България“, била казала Пощa на единъ прѣдставитель отъ Съглашението; но не трѣбва да се забравя, че ний срѣщнахме сериозни мжчнотии отвѣкждѣ. Ний твърдимъ, и сме готови, да увѣримъ най-тържествено българското правителство, че Сърбия ще приеме нашитѣ прѣдложения относително компесациятѣ за България. България ще получи Македония, тъй като престижътъ на четворното Съглашение е ангажиранъ въ този въпросъ. Имаме основание, да твърдимъ, че Гърция ще отстжпи Кавала, Сересъ и Драма на България. Венизелосъ е заявилъ прѣдъ прѣдставителитѣ на Съглашението въ Атина, че правителството, на чело на което стои той, не ще дѣйствува противъ силитѣ отъ Съглашението, тъй като тѣзи послѣднитѣ сж винаги защищавали гръцкитѣ интереси. Колкото се отнася до Ромъния, тя е съ насъ; тя се съгласява, да отстжпи българска Добруджа, ако българското правителство се споразумѣе съ Букурещъ и съ Съглашението. При тия условия България би направила голѣма грѣшка, ако прѣдприеме нѣкакво дѣйствие противъ съюзницитѣ на Русия и на Съглашението.

„Вѣрно е, че военнитѣ операции сж достигнали една фаза на развитие, въ която би било мжчно, да се говори за една военна намѣса на България противъ тройния съюзъ. Като е тъй, нека попскаме отъ България, да запази поведението, което е държала досега, и това до момента, до когато прѣговоритѣ относително компенсациитѣ бждатъ приключени по единъ задоволителенъ начинъ, и когато събитията на военния театъръ вематъ единъ благоприятенъ за насъ обратъ. Съглашението наблюдава най-малкитѣ дѣйствия на неутралнитѣ страни. Ако нашитѣ съвѣти за благоразумие държи смѣтка за тѣхъ, България ще избѣгне една сериозна опасность, и ще осигури реализирането на своитѣ народни аспирации.“

Тѣзи окуражителни редове сж послѣдвани отъ една бѣлѣжка на редакцията на вѣстника, чийто букваленъ прѣводъ не се нуждае отъ коментарии:

„В. Р. — Действително Съгласението ще много късно съ своитѣ обѣщания, да задоволи нашитѣ аспирации. Ако наистина въ военнитѣ операции настжпѣше благоприятенъ обратъ за Съгласението, което е невъзможно, то би се отнесло къмъ насъ сжщо тъй неприязнено, както го направи и въ 1913 г.“

16-и септември.

Слѣдъ една дълга ауденция при царя, Мекленбургскиятъ херцогъ замина снощи — срѣда за Букурещъ. Увѣриха ме, че той бѣ донесълъ турско-българския договоръ, подписанъ отъ Султана. Той билъ ималъ много дълго свижане съ г. Радославова, и го убѣдилъ. Его какъ единъ прѣвъзходенъ руски източникъ е прѣдставилъ европейското положение на българското правителство:

„Германия по настоящемъ не намира нѣщо по-важно отъ англо-германския конфликтъ. Съ Франция и Русия тя може да се разбере, когато поиска: съ Англия тя не може да има непосрѣдствена борба. Уязвимата точка на Англия е Египетъ. Трѣбва да се срази тамъ, да се освободятъ турскитѣ войски при Дарданелитѣ. Германия е сжщо рѣшена, непрѣменно да мине и дойде въ Цариградъ. Тя ще мине на сила било прѣзъ Ромъния, било прѣзъ Сърбия, и ще пристигне до вратитѣ на България, отъ когато ще иска свободното прѣминаване на войскитѣ ѝ. България ще се подчини; но какво ще стане по-нататъкъ? Англичанитѣ и италианцитѣ ще стоварятъ войски въ Дедеагачъ, а безъ съмнѣние сжщо тъй и руситѣ въ Бургазъ и Варна, докато германцитѣ слѣзатъ отъ сѣверъ; България ще бжде театръ на голѣми военни дѣйствия. Напротивъ, ако България прѣдвари разрѣшението, и ускори прѣминаването на германскитѣ войски, тѣзи послѣднитѣ ще пристигнатъ на турска територия, прѣди да сж пристигнали съюзницитѣ, и тогавъ боятъ ще се разиграе въ Турция. Интересътъ на България прочее е въ ускоряването на нѣщата, и тя може да направи това, като нападне Сърбия.“

Министръ-прѣдседателятъ е спечеленъ вече за тази идея, да се нападне Сърбия. Въпросътъ сега е въ рѣшението на царя. Касае се вече за сждбата на династията му. Опитътъ

отъ 1913 г. го е направилъ благоразуменъ, и той се двоуми. Рѣшителниятъ моментъ ще бѫде тогава, когато той ще сондира водителитѣ на опозицията; а тѣ сж вече рѣшени, да не приематъ авантюрата. Ако утрѣ царьтъ бѫде убѣденъ отъ тѣхъ, или просто разколебанъ, нищо не ще стане; ако, напротивъ, владѣтелтъ не послуша съвѣтитѣ за опозицията, всичко тукъ е изгубено за Съглашението.

Азъ поздравихъ бившия софийски кметъ и мой приятель, г. Батоловъ, за смѣлостьта, съ която той подписа позива до народа, по поводъ на което професоръ Кръстевъ бѣ затворенъ, впрочемъ отпослѣ освободенъ. Прѣпорецъ е спрѣнъ за единъ мѣсецъ и още за една недѣля. Почти всичкитѣ опозиционни вѣстници, Балкански сговоръ, Свободно мнѣние, Заря, Радикалъ — временно прѣстанаха, да излизатъ. Само Трибуна и Дума, а отъ два дни насамъ и Миръ почнаха да излизатъ наново.

Попскахъ отъ Батолова, въ качеството му адвокатъ и бившъ депутатъ, нѣкои разяснения относително правната страна по въпроса за свикването на камарата, по който цѣлъ свѣтъ спори. Не може да не се свика събранието; обаче, членъ 72 отъ конституцията прѣдвижда за закъснѣване на това свикване единъ срокъ отъ два мѣсеца въ случай, че страната се намира въ опасность. Ако г. Радославовъ иска, да се възползува отъ този параграфъ, Събранието трѣбва да се свика на 15 и декември вмѣсто на 15-и октомври. Въ това врѣме той може да се възползува отъ ваканцията, и да отложи свикването му чакъ до м. февруари. Но тази дата е наложителна, и тогава той ще излѣзе прѣдъ едно непризнено болшинство, ако трѣбне съ австро-германцитѣ.

Въ клуба срѣщнахъ единъ депутатъ стамболовистъ, елегантенъ и мазенъ, съ изражение на турски евреинъ, който говори чудесно френски, и съ когото се запознахъ у Генадиева, на когото той е приятель. Той счита за необходимо и неизбѣжно една правителствена промѣна, а най-малко едно частично прѣустройство на кабинета прѣдъ видъ на това, че нѣкои министри били много ангажирани, и не могли да се върнатъ назадъ. Отъ друга страна болшинството отъ народа и Камарата е явно противно на една германска политика. Генадиевъ не подържа вече Радославова, и той трѣбва да падне, освѣнъ ако има куража, да направи държавенъ прѣврать.

Въ сжщность, министръ прѣдсѣдателтъ е рѣшенъ, да унищожи всѣка опозиция, докато царьтъ утобрява политиката му. Той установява отъ 15-и септември прѣдварителна цензура за всички печатни произведения, като я повѣри на военнитѣ коменданти. Тоьтъ на офицозната преса става отъ день на день по-високъ. По поводъ на усвоеното отъ опозицията поведение въ своитѣ позиви до народа и царя, днесъ радославистката органъ говори за клевета и измѣна. И всѣкога той противопоставя на русофилското намѣсване „въ полза на чужди интересъ" политиката, която ще реализира „националнитѣ блѣнове".

*
* *

Българо-ромънскитѣ отношения въ този моментъ сж доста обтегнати вслѣдствие сегашнитѣ мжчнотии на движението на стокитѣ за балканитѣ. Недоволно отъ прѣчкитѣ, които транзитътъ на българскитѣ стоки, или на тия, прѣдназначени за България, срѣща въ Ромъния, българското правителство е рѣшило напослѣдъкъ, да задържи 30% отъ ромънскитѣ, или прѣдназначени за Ромъния стоки, минуващи прѣзъ царството. Ромънскиятъ пълномощенъ министръ направи веднага постжпки прѣдъ българския министръ на Външнитѣ работи, за да се отмѣни тази мѣрка.

Сжщеврѣменно ромънскиятъ министръ на финанситѣ, заповѣда на ромънскитѣ митници като репресивна мѣрка, да спиратъ всѣкакъвъ транзитъ за, или отъ България. Водятъ се оживени прѣговори между ромънския пълномощенъ министръ и главния секретарь на Министерството на външнитѣ работи относително оттеглянето на тия мѣрки, отъ които страда търговията и на двѣтѣ страни.

* *
*

„Послѣднята постжпка на Съглашението дойде шесть мѣсѣца по-късно;" това признаватъ даже тия, които сж били натоварени, да я изпълнятъ. Макаръ и да не се знае отговорътъ, който българското правителство ще даде, ако нѣма коренно промѣнение въ намѣренията му, за което нищо не ни дава надежда, този отговоръ ще бжде отрицателенъ. Може би, правителството ще забави вржчването му колкото е възможно по дълго. Въ най благоприятния случай то ще съобщи,

че обѣщанитѣ отстжпки сж недостатъчни, за да се завърши пълното обединение на българския народъ, и ще ги отхвърли, поискайки нови концесии.

Поне такъвъ е смисълътъ на тактиката на официозната преса, която продължавайки, да заявява, че реализирането на народното обединение е съществената цѣль на България, се мжчи, да убѣди публичното мнѣние, че прѣдложенията на Съглашението, ако бждатъ приети, не биха позволили постигането му. Сърбофобската кампания продължава, като се удвояватъ хулитѣ. Съобщаватъ за сръбски концентрации на границата, — въображаеми; отказватъ опасността отъ гръцко-сръбски съюзъ, което се много добрѣ оправдава отъ факта, че съществува българска опасность Възмущаватъ се отъ заднитѣ мисли, които се криятъ задъ желанието на гърци и сърби, да имать обща граница; и нали въ това е гаранцията за евентуалното сътрудничество, което се установява отъ договора?... И нѣматъ ли основание сърбитѣ, да виждатъ подобни задни мисли въ волята на България, да стигне до Албания, и слѣдователно, да отсѣче Нишъ отъ Атина? Тази кампания, водена съ голѣма сила и неизчерпаемо въображение, прѣди още да знаятъ точно въ София важността на концесиитѣ, на които бѣ готова Сърбия, е най доброто доказателтво, че правителството не иска, да разрѣши миролюбиво и дипломатически въпроса за Македония, и че отговорътъ му на нотата на Съглашението ще бжде отрицателенъ, или уклончивъ.

Правителственитѣ вѣстници постоянно отричатъ дѣйствителността на гаранциитѣ на силитѣ относително честното и пълно изпълнение на бждащитѣ задължения, които ще бждатъ взети. Една само гаранция би била дѣйствителна — окупацията на Македония отъ нашитѣ войски. Достойнството на съюзницитѣ сърби би било запазено, интереситѣ на тамкашнитѣ жители запазени, българитѣ — осигурени, да достигнатъ безъ нови борби цѣльта на всичкитѣ си усилия.

Единъ вѣстникъ съобщаваше тази сутринь, че пълномощнитѣ министри на Съглашението били прѣдложили тази окупация приврѣменно отъ италиянски войски; руската легация опровергава тази вечерь това съобщение.

Воля, на Генадиева, разглежда още за лишенъ ихть въпроса за македонскитѣ гаранции:

„Българскиятъ народъ познава много добрѣ съсѣдитѣ си — сърбитѣ; една дълга историческа опитность му е внушила недовѣрие къмъ тѣхъ. Тукъ не се отнася до липса на уважение или за недовѣрие къмъ великитѣ сили. Когато се касае за присвояването на българскитѣ територии, сърбитѣ сж способни, даже да не зачетатъ рѣшенията на единъ европейски конгресъ. Така, въ 1778 г. тѣ отказаха, да изпразднятъ Трънската область, и рускиятъ императорски комисаръ Дондуковъ трѣбваше да изпрати войски, да ги изгонятъ отъ тамъ. Въ 1885 г. — тогава, когато българската армия бѣше концентрирана на румелийската граница, не бѣ ли Сърбия, която нахлу у насъ, заплашвйаки българската столица? Трѣбва ли да изброяваме примѣритѣ отъ 1912 и 1913 г.? Ето защо българскиятъ народъ иска днесъ, да бжде сигуренъ, че ако трѣбва отново да върви къмъ Цариградъ и проливитѣ, той не би работилъ за една велика Сърбия и за робството на своитѣ Македонски братя.“

Воля заключава, признавайки като необходима гаранция незабавната окупация на Македония отъ руски, или английски войски. Прибавятъ само, че, за да бжде съвсѣмъ ефикасна, трѣбва, да се намѣри modus vivendi, който да създаде у българския народъ „сигурностьта, чо не само Македония е фактически отнета отъ Сърбитѣ, но че България е стжпила тамъ сигурно.

Мотивировката на стамбуловистския органъ е и тая на цѣлата опозиция. Само надеждата за единъ видъ по-мощна армия, която Западътъ може да изпрати на Изтока, поддържа нашитѣ приятели, напълно основателно обезпокоени отъ съобщенитѣ грандиозни германски концентрации на Дунава. Мекленбурскиятъ херцогъ посочи на българскитѣ управляющи Германия, която, рѣшена, да освободи на всѣка цѣна Турскитѣ войски при Дарданелитѣ, при това ще мине насилствено прѣзъ Ромъния и България. Той добави, че интересътъ на тая послѣднята бѣше, да изпрѣвари събитията, и да избѣгне, щото войната да не стане върху нейна територия вслѣдствие нейната бездѣйность, прѣнасайки я у непрнятеля поради нападението върху Сърбия. Пристигането на съюзнически сили въ Македония би измѣнило въпроса, и би позволило на всички Балканци смѣлостьта, да откажатъ

минаването на Германците. То би гарантирало свободното продоволствие на русите прѣзъ новата желѣзопжтна линия въ Тимошката область, която Сърбия ще свърши къмъ 15-и октомври, и която, както изглежда, Германците ще искатъ, на всѣка цѣна да прѣсѣкатъ колкото се може по-рано. Тя би успокоила и окуражила партизанитѣ ни. То би наложило на нашитѣ непрятели единствения позивъ къмъ благоразумие, който би имъ подѣйствувалъ. То би осигурило най-близкия пжть за едно нападение противъ най-готовия за смазване непрятель—Австриеца; а въ случай на една проста отбрана, биха спасили може би единъ день престижа на съюзницитѣ на Изтокъ.

Като оставимъ настрана Македонския въпросъ, задържането на Вардарската линия е все жизнена необходимость за Съглашението. Само чрѣзъ нея се поддържатъ съобщенията на Сърбия и Русия съ Срѣдиземно море. Изоставянето ѝ би изолирало Ромжния, оставена всецѣло на германофилскитѣ внушения. Придобиването на крайната ѝ точка—Солунъ би дало на Австрия, която прѣслѣдва това отъ единъ вѣкъ насамъ, едно пристанище на Егейското море, което би я възнаградило за загубата на Трiестъ на Адриатика. Да се държи този залогъ, значи, да се даде една неотхвърлима гаранция, и, ако тя ни измѣни, да защитимъ лесно ядката на сръбската армия. Дѣйствително, споредъ Букурещкия договоръ, Сърбитѣ дадоха на Българитѣ, да избиратъ между Кочанския окржгъ и Струмишкия; тѣ избраха послѣдния, който се вдава остро къмъ Вардара, за да могатъ тамъ тѣхнитѣ комитаджии да се вмъкнатъ и вдигнатъ съ динамитъ моста на Вардара, та да прѣсѣкатъ пжтя, както това направиха миналата пролѣть. Очевидно, сърбитѣ ще взематъ мѣрки, за да бждатъ въ безопастность отъ тая страна; но нашитѣ подкрѣпления трѣбва своеврѣменно да бждатъ готови за дѣйствие, за да имъ помогнатъ.

Важностьта на резултата отъ побѣдоносната за Германия офанзива не се смѣта въ дѣйствителность само по числото на триста или четиристотинъ хиляди българи, които ще ѝ дадатъ Фердинандъ Кобурски и Радославовъ, и единъ милионъ турци, съ които разполага Енверъ; тя би спечелила

сръбскитѣ мѣдни мини и анадолския памукъ, тъй необходими за военната ѝ индустрия. Нашиятъ интересъ е противното— да спремъ минуването. Англия, Русия и Италия сж не помалко заинтересувани въ това, застрашени едната въ вла. дѣнието на Египетъ и Индиитѣ, другитѣ — въ тѣхнитѣ амбиции за наслѣдници на отоманската империя.

Колкото се отнася до Ромъния, Таке Ионеску се надѣва само на едно дебаркиране въ Солунъ, а това показва много. Ний не можемъ да се надѣваме, че ромънитѣ ще дойдатъ съ насъ, или че не ще бждатъ противъ насъ, освѣнъ ако изпратимъ на балканитѣ толкова стотици хиляди души; колкото и австро германцитѣ. Ромъния туко-що избѣгна неминуемата опастность отъ едно непадѣйно нападение. На концентрацитѣ, които заплашваха границитѣ ѝ, тя отговори съ необходимитѣ размѣстванпе на войски. Видѣхъ самъ, какъ прѣди осемь дни ромънскитѣ запасни офицери настигаха частитѣ си; забѣлѣзахъ почти по всичкитѣ гари, да чакатъ напълно сформирувани тренове, а на пѣкои—отворени вагони дори и подвижни бани, съ които санитарната служба е снабдила всички полкове, за да се избѣгнатъ епидемитѣ. Ромънското рѣшение накара Австро-унгария, да се размисли, и пълномощнията ѝ министръ току-що заяви, че взетитѣ мѣрки имать за цѣль, само да попрѣчатъ на шпионажа (!). Отъ едната и отъ другата страна войскитѣ бѣха оттеглени, но ний не ще бждемъ сигурни за Ромъния, тъй както това трѣбва да бжде, освѣнъ когато има на Изтокъ една внушителна материална сила, и когато бждемъ въ Солунъ и на Вардара.

За нещастие, опитаха официозно и двѣтѣ правителства: българското и сръбското; и първото чрѣзъ една статия въ Народни Права сложи принципа, че то би считало тази окупация като злонамѣрено къмъ България дѣйствие. Това, което то въ дѣйствителность иска, то е незабавната българска окупация. При това то е вече отсега присъединило толкова оспорваната провинция, като е свикало Македонцитѣ на обучение на единъ специаленъ лагеръ за обучение въ София. Обучението ще трае двадесеть и единъ день за тия, които сж служили въ македонския легионъ прѣзъ войната 1912 и 1913 г., и четирдесетъ и петъ дни за тия, които не сж минали никаква военна служба.

Числото на македонскитѣ емигранти въ България е грамадно. Прѣди войната съ Турция тѣ бѣха 300.000; разпокъсването прѣзъ 1913 г. увеличи значително числото имъ. Понеже българскитѣ закони признаватъ за граждани на царството всички лица отъ българско произхождение слѣдъ едно шестмѣсечно прѣбиване въ страната, и считайки всичкитѣ македонци за българи, то тѣ подлежатъ на записване въ войската. И наистина въ българскитѣ полкове има хиляди отъ тѣхъ, и числото имъ е голѣмо въ офицерския кадръ, дѣто тѣ заематъ много високи постове, както генералъ Бояджиевъ, началникъ на генералния щабъ, родомъ отъ Охридъ. Обаче по разни причини по-голѣмата часть отъ тѣхъ не сж минали военната служба. Мнозина се записаха въ 1912 г.; македонскиятъ легионъ се отличи при Султанъ Тепе, Повленъ и Калиманци. Тази е частьта, която възстановяватъ днесь съ свикването на македонцитѣ, останали вънъ отъ кадра на войската. По този поводъ l'Echo de Bulgarie заявява.

„Една нова дивизия, въодушевена отъ сжщия духъ на себеотрицание, за който Македония е давала доказателство отъ двадесеть години насамъ, командувана отъ способни, храбри и патриоти офицери, ще изникне изъ земята. Македония прѣдлага на България тия нови войници, повечето отъ които владѣятъ оржжието, за благородната борба за народното обединение. Ще упорѣби ли България този приносъ, и какъ? Това е другъ въпросъ, който завпси напълно отъ правителството. Това, което свикването на македонцитѣ изтъква, е тази органическа неразривна връзка, която сжществува между Македония и България — двѣ части на едно нераздѣлно цѣло".

Обучението започва днесь. Многобройнитѣ пристигнали въ София македонци направиха вчера една патриотична манифестация.

17-и септември.

По поводъ съставеното на 15-септември искане за ауденция отъ опозиционнитѣ шефове, Царь Фердинандъ ги увѣдоми вчера, че той ще ги приеме днесъ, петъкъ, 11 часа сутриньта.

Дали трѣбва да се отдаде на тѣхната постжпка, или на тая на пълномощнитѣ министри на Съглашението, или просто на основната нерѣшителность на Царя? Тукъ изглежда, че отъ два дни извѣстно колебание послѣдва рѣзкитѣ рѣшения, обявени минали дни. Турско българското съглашение изглежда закъснѣло, вслѣдствие подигнатитѣ въ послѣдния моментъ пикания отъ турцитѣ. Министръ Топчевъ билъ заявилъ, че тѣ не искатъ, да отстжпятъ уговорената територия прѣди 7-и октомври. Това отлагане се тълкува като срѣдство, да се упражни натискъ върху България въ смисълъ, тя да направи отстжпки на Германия, която ржководи прѣговоритѣ. Но трѣбва да си правимъ илюзия, по безпорно е, че правителството издавъ, както изглежда, едно внезапно разколебание. Миръ отбѣлѣзва съ задоволство, че войнствената ревность на партизанитѣ на авантюрата е моментално изстинала. Той вижда три причини за това: 1) въпрѣки всичкитѣ германски твърдѣния, нѣма признаци за една незабавна австро-германска офанзива противъ Сърбия; 2) Съглашението е съобщило, че е невъзможно, да се атакуватъ Сърбитѣ, безъ да му се обяви война съ това; 2) Ромъния е обявила, че по никой начинъ не ще тръгне съ централнитѣ сили.

Срѣщнахъ вчера Берлинския Гешовъ — пълномощния министръ, братовчедъ на народняшкия водитель. Той не вѣрва нито въ промѣна на правителството, нито въ нѣкакво дѣйствие на нотата на Съюзницитѣ, и ми каза буквално слѣдното: „Турско българското съглашение не е още подписано отъ царя, тъй като то ще съставлява часть отъ купъ съглашения съ Германия, за подписването на които се колебаятъ. Искатъ, да имать отворени врата за всѣки „случай“.— „Да, тукъ обичатъ въздушнитѣ течения,“ заключихъ азъ, а негово прѣвъзходителство удобри усмихнато това.

Вчера, отъ 11 ч. до 1 ч, 20 м. въ присжтствието на прѣстолонаслѣдника и началника на политическия му кабинетъ г. Добровичъ, Царя приелъ опозиционнитѣ водители Малиновъ, Гешовъ, Дановъ, Цановъ, радикалъ, и Стмболийски, земледѣлецъ*). За пръвъ пжть единъ прѣставитель на тия

*) Чухъ отъ устата на единъ отъ присжствующитѣ най-характеристичнитѣ изрази на размѣненитѣ въ тоя день декларации. Текстътъ, който веднага телеграфирахъ прѣзъ Нишъ, благодарение на услугитѣ на сърби, бѣ публикуванъ въ в. Temps на 24 септември.

двѣ партии стжпваше въ двореца; напротивъ, социалиститѣ поддържаха тѣхния принципиаленъ възгледъ, и отказаха, да се присъединятъ къмъ другитѣ делегати, заявявайки че се солидаризиратъ съ тѣхъ.

Петимата водители, введени отъ дворцовия маршалъ, генералъ Савовъ въ „бѣлия салонъ“, бидоха следъ четвърть часъ введени въ „червения салонъ“, дѣто ги чекаха царьтъ и прѣстолонаслѣдникътъ. Царьтъ, протѣгайки ржка на Стамболийски, му каза:

„Г-нъ Стамболийски, ний се познаваме отъ Търново“.

— Да, въ врѣме на великото народно събрание. Всичкитѣ делегати пасѣхаха около приготвената маса. Г-нъ Добровичъ влѣзе, и седна въ дъното на залата, за да си взима бѣлѣжки.

Малиновъ пръвъ взима думата:

„Настоящето правителство е рѣшено на авантюри, които ще докарать само катастрофа. То иска неутралитетъ, или съюзъ съ Германия. Въ първия случай България ще стане, както Белгия — бойно поле между нахлуващитѣ въ Сърбия германци и стоварените въ Македония Англо-французи. Въ втория случай ний ще имаме като непрятели три балкански народа и четири велики сили; това ще бжде краятъ на България. Положението е тежко; за да излѣземъ отъ него, трѣбва едно широко коалиционно правителство и една политика на дѣйствие на страната на Съглашението. Въ всѣки случай демократическата партия се обявява за противна на всѣко споразумѣние, което би ангажирало България съ централнитѣ сили“.

Следъ това говори Стамболийски.

. . . . . .

Коментаритѣ по тази ауденция, която е най-важното политическо събитие отъ началото на европейската война, сж много рѣзки, защото почти всичкитѣ независими вѣстници, като Прѣпорецъ, Балкански сговоръ, Свободно мнѣние, Заря, Радикалъ, сж спрѣни по настоящемъ за неопрѣдѣлено врѣме, и защото отъ три дни сжществува прѣдварителна цензура. Опозиционнитѣ шефове дадоха въ вѣстницитѣ едно комюнике, относително ауденцията имъ, което само съобщава:

„Въ тази ауденция прѣдставителитѣ на петь партии, изхождайки всѣки единъ отъ гледна точка на своята партия,

настояха за свикването на Събранието и за образуването на широкъ коалиционенъ кабинетъ, за да се прѣдотвратятъ по този начинъ авантюритѣ, които противоречатъ на чуствата и интереситѣ на народа, и сж гибелни за страната. Царьтъ взе актъ отъ декларацинтѣ на опозиционнитѣ шефове, и каза, че ще сезира съ тѣхъ Прѣдседателя на Министерския съвѣтъ".

В. Балканска поща дава кратъкъ отчетъ на рѣчитѣ. Споредъ нея, министрътъ на финанситѣ Тончевъ декларира, че не отдава значение на тази аудиенция прѣдъ видъ на това, че, ако опозицията, противно на интереситѣ на страната, иска да спаси Сърбия, то това положение оправдава политиката на правителството. Народни Права се ограничава, да прибави къмъ комюникето на водителитѣ бѣлѣжката, че тѣ сж държали едно некоректно поведение спрѣмо царя и правителството.

В. Новъ вѣкъ, органъ на германофилитѣ Стамболисти, пише:

„Желанието, което шефоветѣ имаха, да изложатъ на Царя мнѣнието си върху срѣдствата, които трѣбва да се употрѣбятъ, за да се гарантира цѣлостьта на България, и да се реализиратъ народнитѣ въжделения, показва, че рѣшителниятъ часъ за нашата страна наближава. Никога едногласието между различнитѣ фактори въ управлението на една страна не е било тъй необходимо, както днесъ въ България. За нещастие, това едногласие липсва у опозиционнитѣ шефове. Социалиститѣ искатъ миръ; тѣ не мислятъ, че ний трѣбва да завземемъ отново земитѣ, които ни бѣха отнети, защото даже и дѣцата разбраха, че безъ въоржжена намѣса България не ще може да разрѣши своята национална проблема. Социалиститѣ си оставатъ прочее идеалисти и доктринери. Народнящитѣ и прогресиститѣ настояватъ за една немедленна акция противъ Турция и въ полза на Четворното Съглашение. Радикалитѣ и демократитѣ искатъ, щото българската намѣса въ полза на Съглашението да стане подъ извѣстни условия. Земледѣлцитѣ, както социалиститѣ искатъ неутралитетъ. Опозицията е прочее съгласна само върху свикването на камарата, образуването на единъ широко-коалиционенъ кабинетъ. При тия условия вижда се, че опозицията не е съединена около една и сжща политика. Въпъ отъ това,

излѣзлото по този поводъ комюнике, казва това доста ясно: „Прѣзъ врѣме на тази ауденция прѣдставителитѣ, основайки се всѣки единъ върху възгледитѣ на своята партия, и т. н . . .“ Тѣзи възгледи сж обаче съвършено различни.

„Влѣдствие на което ний не виждаме въ ауденцията актъ, изискванъ отъ нуждитѣ на страната, който да съгласува тенденциитѣ на партиитѣ въ името на една обща и спасителна политика за България. Това е по-скоро една манифестация прѣдъ Царя на политически идеи, които ний сме имали случая, тъй често да четемъ въ тѣхнитѣ партийни органи“.

В. Утро дава сжщата официозна бѣлѣжка:

„Ауденцията на партийнитѣ шефове нѣма никаква важность въ очитѣ на правителството. То ще слѣдва, безъ да може нѣщо да го отклони отъ пжтя, който то си е начертало, и който досега е донесълъ само успѣхъ на страната“.

Опозицията може да шконтира само единъ цѣненъ резултатъ отъ своята постжпка: Тя мисли, че е вдъхнала доста голѣмо безпокойствие на царя, за да се откаже той, да върви противъ желанието на болшинството въ страната. Но явно е, че кабинетътъ на Радославова ще остане на власть съ своитѣ члѣнове — единитѣ продадени на Германия, а другитѣ хипнотизирани отъ „германскитѣ побѣди“. И това, като е така, трѣбва повече отъ всѣкога да се окупира Македония, да се прояви нашата сила, и да бждемъ въ състояние, да се защищаваме при всѣко положение на балканитѣ отъ една германска офанзива. И трѣбва да се дѣйствува скоро, защото германцитѣ усплватъ настояванието си тукъ, и намиратъ много, които да ги слушатъ.

Недѣля, 19-и септември.

Събитията се настигатъ. Царьтъ, вмѣсто да се поколебае въ нещастното си рѣшение отъ постжпката на опозиционнитѣ шефове, стана по-яростенъ отъ провокациитѣ и заплашванията, на които той се счете за обектъ. Той е рѣшенъ, чрѣзъ всички срѣдства да тури противницитѣ на неговата политика на мѣстото имъ.

Министръ прѣдседателя свиква за утрѣ депутатитѣ отъ

болшинството (либерали, младо-либерали и стамболисти). „Парламентарното болшинство (казва една бѣлѣжка отъ У т р о) ще държи засѣданията си тайни въ голѣмата зала на Събранието. Частното събрание ще бѫде отворено отъ г. Радославова, който ще направи изложение върху положението. Свикването на болшинството е наложено отъ желанието на правителството, да влѣзе въ сношение съ своитѣ прѣдставители. Партийнитѣ съвѣти на опозицията държаха редъ събрания, на които присѫтствуваха респективнитѣ парламентарни групи. Правителството, съставено отъ три партии, счита сѫщо за нужно, да се посъвѣтва съ депутатитѣ си.

„Свикването на болшинството нѣма нищо общо съ ауденцията на опозиционнитѣ водители, противно на твърдението на извѣстни кржгове отъ опозицията. Рѣшението бѣше взето прѣди ауденцията на опозиционнитѣ шефове".

Въ сѫщность, това събрание има цѣлата външность на едно подобие на парламентарна сесия, отъ която противницитѣ сѫ изключени.

* * *

У т р о публикува слѣдното комюнике:

„Честитѣ свиждания, които г. Радославовъ има тази седмица съ г. Деруси, породиха слуховетѣ за политически разисквания между България и Ромъния върху базата за отстѫпване нова Добруджа. Ний сме въ положение, да извѣстимъ, че никакво политическо разискване не е ставало между Министръ-прѣдседателя и г. Деруси.

„Свижданието между г. Радославовъ, Деруси и Тончовъ е имало за цѣль ромъчкия транзитъ прѣзъ България. Всичкитѣ недоразумѣния, възникнали около този транзитъ, сѫ уредени".

Споредъ сѫщия вѣстникъ, всичкитѣ пристигнали отъ Одринъ пжтници казвали, че всички вещи, находящи се на Караагачката гара и принадлежащи на държавата, били отнесени отъ турскитѣ власти. Населението било прѣдизвѣстено, че Караагачъ е отстѫпенъ на България.

Понедѣлникъ, 20-и септември.

Празненствата, организирани вчера, Недѣля, по случай трийстогодишнината отъ обявяването съединението на Из-

точна Румелия съ България въ Пловдивъ, взеха характеръ на истински патриотически ентусиязмъ, въпрѣки че цѣлото обществено мнѣние бѣ засто отъ положението. Може да се каже, че това бѣше празнеството на Българския иредентизмъ.

Слѣдъ панахидата, отслужена въ катедралната църква, за упокоение душитѣ на творцитѣ на съединението, се извърши и молебенъ въ присѫтствието на Царицата, Прѣстолонаслѣдника, министритѣ, бившитѣ министри въ украсения съ националенъ триколйоръ павилйонъ, построенъ срѣщу двореца на площадъ Александръ. Духовенството, официялнитѣ лица, разнитѣ дружества съ знамена, ветерани отъ 1878 г., запасни офицери и подофицери, опълченци отъ Сливница, Македонскиятъ легионъ, Добружанската корпорация,—образуваха кортежъ отъ Катедралата до площадъ Александръ". Ученицитѣ отъ училищата, момчета и момичета ги заграждаха като съ движущъ се живъ плетъ, наредени въ германски строй; една гѫста тълпа се притискаше отъ странитѣ на площада и въ съсѣднитѣ улици.

Депутатътъ Янковъ слѣдъ молебена произнесе отъ найгорнйото стѫпало на павилиона една прочуствена рѣчь, въ която паблѣгаше върху необходимостьта отъ нови жертви за постиганието на народния идеялъ. Други слова бѣха произнесени въ мавзолея на князъ Александръ и прѣдъ паметника на Царя-Освободитель. Естествено кортежътъ слѣдваше отъ едно мѣсто на друго, като една религиозна процесия, и тълпата слѣдваше пѣяйки химнътъ на умразата противъ Съюзницитѣ отъ 1913 г., който музикитѣ свирѣха непрѣстанно. Единъ парадъ на войскитѣ допълни характерътъ на тѣзи манифестации, слѣдъ което подиръ обѣдъ и вечерьта бѣха посветени на увеселения съ концерти и илюминации въ градскитѣ градини.

Вечерьта въ голѣмата зала на казиното отъ страна на правителството бѣше даденъ единъ банкетъ на кметоветѣ, които бѣха събрани на конгресъ; министръ Пешевъ, вървдъ ржкоплѣсканията на това събрание, каза:

„Ний днесъ сме въ присѫтвието на единъ новъ договоръ, още по жестокъ отъ Берлинския — това е Букурещкиятъ договоръ. Днесъ за българския народъ се изисква, щото този договоръ да бѫде унищоженъ, както това стана и съ Берлинския договоръ, Като празнуваме съединението

отъ 1885 г., нека пожелаемъ, да видимъ наскоро България обединена чрѣзъ присъединението къмъ царството ни тия земи, за които българскиятъ народъ ороси съ кръвьта си Тракийскитѣ полета въ 1912—1913 г.“

Въ сжщия смисълъ сж и коментаритѣ на цѣлата преса.

21-и септември.

Новината за започнатата австро-германска офанзива срѣщу Сърбия довърши възбуждението на духоветѣ; загрижеността на дипломатическитѣ срѣди е твърдѣ голѣма.

Единъ сутрешенъ вѣстникъ отдава на единъ отъ членоветѣ на кабинета слѣдното изявление;

„Министерскиятъ съвѣтъ не е взелъ още рѣшения, които трѣбва да предшествуватъ една евентуална акция отъ страна на България. Взетитѣ частични мѣрки досега иматъ за цѣль, да ни запазятъ отъ всѣка евентуалность още повече, че събитията се развиватъ съ необикновена бързина“.

Министръ-предсѣдателтъ има въ недѣля една дълга аудиенция при Царя, а вчера бѣше на дълго посѣтенъ отъ престолонаслѣдника.

Слѣдъ обѣдъ въ Народното Събрание трѣбваше да стане първото събрание на депутатитѣ отъ болшинството, но биде отложено за слѣдъ единъ день. Въ замѣна на това г. Радославовъ предсѣдателствува събранието на своята парламентарна група, на което присѫтствуваха сжщо предсѣдателтъ на камарата г. Вачевъ и тримата министри г. г. Пешевъ, Поповъ и Дончевъ. Той изложи на дълго развитието на доскорошнитѣ събития, които той нарече „важни“. Той заяви, че турско-българското съглашение е окончателно сключено. Конвенцията е подписана отъ Царя и Султана. Тя влиза въ сила днесь 21-и септември.

Българскитѣ военни власти въ Дедеагчъ, и турскитѣ чиновници се събиратъ днесъ въ Димотика, дѣто формалноститѣ за предаването на новитѣ български територии ще бждатъ тържествено изпълнени.

Министръ-предсѣдателтъ прибави, че ратификацията на границата ще стане по взаимно съгласие въ знакъ на довѣрие и приятелство на двѣтѣ страни. „България по такъвъ начинъ придобива въ замѣна на своята неутралность и безъ всѣкакъвъ ангажиментъ около 3000 кв. километра“.

Споредъ Балканска поща, г. Радославовъ билъ изложилъ отношенията между двѣтѣ съсѣдни държави по слѣдния начинъ:

Сърбия приема, да отстжпи до Вардаръ, но само слѣдъ войната, и то ако придобие Босна-Херцеговина и Далмация. Тя ще прѣдпочете война съ България, отколкото запичаването на гръцко-сръбската граница. Ромъния била обѣщала, да пази неутралитетъ; сжщото заявило и гръцкото правителство. Ако обаче Гърция се опита, да нападне България, българското правителство е взело всичкитѣ необходими мѣрки, за да излѣзе съ честь отъ тази евентуална война. Г-нъ Радославовъ билъ прибавилъ, че правителството било извѣстено за начеването на новата австро германска офанзива срѣщу Сърбия, и че Министерскиятъ съвѣтъ не билъ взелъ още никакво окончателно рѣшение върху бждащето поведение на България.

Столичниятъ градоначалникъ, г. Мавродиевъ, е уволненъ съ царски указъ. Съобщаватъ сжщо за нѣколко промѣнения въ висшия воененъ персоналъ.

22-и септември.

Вчера се отвори Камарата, дѣто присжтствуваха всичкитѣ правителствени депутати, въ това число и Генадиевъ съ своитѣ приятели. Всички министри присжтствуваха съ изключение на генералъ Жековъ.

Г. Радославовъ повтори изложението, което бѣше направилъ въ надвечерието въ Събранието на своята парламентарна група. Той наново потвърди подписването на турско-българското съглашение, протоколътъ на което относително отстжпването на земитѣ биде подписанъ вчера, вторникъ 21-и септември въ Димотика отъ българскитѣ делегати — Старозагорскиятъ окржженъ управитель, комендантъ на Дедеагачъ и българското военно аташе въ Цариградъ; отъ турскитѣ делегати — Одринскиятъ валия и Караагачскиятъ комендантъ. Той така сжщо потвърди увѣренията, които България имала относително поведението на Ромъния и Гърция. Той заключи, че разчита върху патриотизма и благоразумието на опозицията и на цѣлия български народъ. Той е убѣденъ, че, когато дойде моментътъ за осжществението на народнитѣ въжделения, народътъ ще бжде съединенъ и единодушенъ.

Слѣдъ това Министрътъ на народната просвѣта, г. Поповъ, произнесе рѣчь, въ която изтъкна принесенитѣ отъ либералната партия заслуги на България. „Народътъ", казва той, „може напълно да разчита на насъ, които сме сигурни, че ще можемъ да реализираме по начертания отъ насъ пѫть смѣлото дѣло на българското национално обединение."

Подпрѣдседателътъ на Камарата, прочутиятъ германофилъ, а тъй сжщо и депутатитѣ Даскаловъ и Илия Вълчевъ и Панайотовъ удобриха политиката на правителството, която, споредъ тѣхъ, ще оспури величието на България. Напротивъ депутатътъ Крушковъ призова къмъ благоразумие: „една евентуална акция на България, не ще бжде играчка. Въ настоящия водовъртежъ на Европа държави могатъ да се създадатъ и изчезнатъ; коронованн глави да изгубятъ коронитѣ си, а други да — спечелятъ още по блѣскави. Трѣбва да се изучатъ основно всичкитѣ данни на положението, за да се взематъ съ пълно знание на работата необходимитѣ рѣшения за интереситѣ на България."

Засѣданието се закри въ 7 часа вечерьта вердъ ржкоплѣскания и акламации по адресъ на Радославова.

Коментира се живо присжтствието на Генадиевитѣ депутати въ събранието на правителственитѣ депутати, макаръ и да бѣха се въздържали отъ всѣкаква удобрителна, или неудобрителна манифестация. Прѣдъ поведението на земледѣлцитѣ, които то напразно чака, да се присъединятъ къмъ неговата политика, правителството прѣговаря сближението и окончателното помирение на Генадиева съ Радославова. Слухъ се носи въ политическитѣ срѣди, че Генадиевъ ще получи портфейла на Външнитѣ работи. Този слухъ изглежда, да е безъ основания, но трѣбва да се забѣлѣжи, че г. Апостоловъ, неговъ приятель, остава въ кабинета. Напротивъ подпрѣдседателътъ на Камарата Сава Иванчовъ напуска Тончовистката партия, и дава оставката си отъ подпрѣдседателството на Камарата, като заявява, че не удобрява политиката на правителството.

Тази сесия на групитѣ отъ болшинството, държана въ голѣмата зала на Събранието, въ която, като че ли кабинетътъ искаше да покрие съ едно привидно парламентарно гласуване желаното отъ него обявяване на третята балканска война, вдъхва живо безпокойство въ опозиционнитѣ срѣди, които

си дават смѣтка за абсолютния неуспѣхъ отъ послѣдната постжпка на тѣхнитѣ шефове. Тѣ разбират, отъ друга страна, че, ако не желаятъ, да понесатъ тѣхната часть отъ отговорностьта за дадената отъ правителствената партия свобода на дѣйствие на германофилското министерство, тѣ трѣбва да взематъ, като никога, по-здрава позиция. Тѣ се събраха на ново вчера въ радикалския клубъ, за да обсждатъ и разгледатъ прибѣгването къмъ други срѣдства за дѣйствия. Различнитѣ парламентарни групи сж свикани, но правителството вѣроятно ще запрѣти тѣхното събрание. Парламентарната група на широкитѣ социалисти се събра, безъ да чака, и изпрати една делегация до министръ-прѣдседателя. Земледѣлцитѣ и социалиститѣ изглеждатъ рѣшени, да не се увличатъ въ войната. Буржуазнитѣ партии сж въ по-трудно положение. Тѣ сжщо тъй проникнати отъ народния идеалъ, както и управляющитѣ, които го експлоатиратъ противъ сърбитѣ, и изглеждатъ уплашени отъ съпротивлението на царя, о което тѣ се сблъскватъ. Съ приближаването на мобилизацията, която е въпросъ на часове, тѣ се плашатъ отъ поддържането на антагонизма между двѣтѣ формули — русофилство и германофилство — и понеже между тѣхъ нѣма нито единъ човѣкъ съ характеръ, тѣ склоняватъ, да отстжпятъ. Демократитѣ се вълнуватъ, и искатъ, още да продължаватъ борбата; но вѣсникъ Миръ публикува днесъ една извънредно забѣлѣжителна и разисквана статия, която проповѣдва необходимостьта отъ свещенъ съюзъ въ момента, когато България ще вземе безвъзвратни рѣшения.

„Въ водовъртежа на политическитѣ борби ний взаимно си оспорваме правото, да мислимъ и дѣйствуваме честно и полезно. Това не е ли едно увлѣчение? Не е ли по-добрѣ, да допускаме, че и нашитѣ противници сж сжщо тъй добросъвѣстни и патриоти. Има въ живота на една държава моменти, когато трѣбва да прѣстанатъ критикитѣ и борбитѣ. Тѣзи моменти сж дошли въ нашата страна. Надѣваме се, че политическитѣ борби не ще попрѣчатъ на България, да се прѣдстави съединена и дисциплинирана въ рѣшителния часъ.

„Политическитѣ борби могатъ да продължаватъ дотогава, докогато сж възможни свободнитѣ разисквания и изборътъ между двѣ политики; но веднажъ спорнятъ въпросъ бжде разрѣшенъ, щомъ се чуе ударътъ на барѣбана, всички тия,

които искренно сж служили на отечеството, ще си подадатъ ржка, за да поведатъ България въ добрия пжть. Народитѣ загиватъ, когато сж лишени отъ национална дисциплина въ важнитѣ моменти; а българскиятъ народъ не трѣбва да загине. Въ деня, когато ще се развѣе знамето на България и армията й, ний трѣбва да свиемъ партийнитѣ знамена."

Тази статия, която зарегистрира капитулацията на една отъ голѣмитѣ опозиционни партии, е подписана отъ Борисъ Вазовъ, братъ на генералъ Гйорги Вазовъ, бившъ воененъ министръ, който се прочу при прѣвземането на Одринъ, и който напослѣдъкъ бѣше единъ отъ подписавшитѣ позива до народа.

*
* *

Едно официяльно комюнике извѣсти подписването на турско българското съглашение отъ двамата владѣтели и това на протокола, съставенъ отъ турскитѣ и български делегати за отстжпването на земитѣ. Българскитѣ власти ще вематъ управлението на Дедеагаческата желѣзница на 6-и октомври, а земитѣ ще бждатъ окупирани отъ военнитѣ и граждански власти на 11-и октомври.

Върховната наборна комисия ще засѣдава отъ 3-и октомври до 3-и ноември, за да прѣгледа новобранцитѣ отъ набора за 1916 г.

Школницитѣ отъ школата за запасни офицери, които завършиха курса на обучението си, бѣха изпратени въ частитѣ, за да завършатъ подготовката си съ практически упражнения.

Българскитѣ офицери, които се учатъ въ странство, сж повикани.

Министерството на Вжтрѣшнитѣ работи прѣстана, да издава паспорти за странство.

23-и септември.

Снощи бѣхъ поканенъ въ едно ултрагерманофилско сѣмейство, дѣто по съвѣтитѣ на единъ общъ приятель можахъ да извлѣка за мене твърдѣ интересни впечатления. Като знаеше любовьта ми къмъ музиката и малкото случаи за

удовлетвореното й въ София, младиятъ адвокатъ Серафимовъ бѣше организиралъ въ моя честь единъ домашенъ концертъ.

Самиятъ той прѣдставлява едно странно смѣшение отъ антируски традиции, както това е въ цѣла една часть отъ управляющитѣ български сфери, и влиянието, което упражнява милата страна Франция върху всичкитѣ млади хора, които сж усъвършенствували тамъ на практика нашия езикъ. Той, както и всичкитѣ членове на сѣмейството му поралн солидарность и партиенъ интересъ, сжщо и по лично убѣждение, е голѣмъ обожатель на германската организация, и култа на германската сила. Това не му прѣчи, да разбира и обича французката култура, съкровищата на нашата литература, грацията и елегантностьта на нашата раса повече, отколкото масивната здравость и неестетичната простота на произведенията на културата, — всичко това прѣдставлява единъ феноменъ, който не е рѣдъкъ у изтъкнатитѣ духове на тѣзи неутрални страни на Изтокъ. Естествено той е твърдѣ деликатенъ, за да не изразява прѣдъ мене друго освѣнъ французкитѣ си симпатии; но бѣхъ прѣупрѣденъ отъ друга страна за негова манталитетъ, който азъ можахъ да узная по начина, по който той говорѣше за амбициитѣ на московцитѣ за Цариградъ и „за veto'го на руския царь до царя на българитѣ въ 1913.“

Серафимовъ свири доста приятно на пиано, а особено акомпанира първдно. Той ме изненада съ единъ забѣлѣжителенъ виолонистъ Дичевъ, на когото не мога точно да опрѣдѣля, докждѣ се простира родството му съ министра — синъ, или внукъ . . . При това, домакинътъ декламира съ твърдѣ вѣрно чуство двѣ поеми отъ Хюго и поради едно деликатно внимание за моята привързаность къмъ литературата, за която той бѣше освѣдоменъ, декламира стихове и отъ Samain.

Тамъ бѣха се събрали Петко Стайновъ отъ в. Мир и нѣколко младежи отъ различни партии, бждащи министри, понеже българитѣ иматъ ограниченъ изборъ за управляющия персоналъ. Повечето отъ тѣхъ сж слѣдвали една или нѣколко годишни курсоветѣ на французкитѣ университети, особено въ Гренобль и Парижъ. Слѣдъ възръщането си въ България тѣ възприематъ безъ огледъ на какъвто и да е нюансъ всичкитѣ прѣдубѣждения и всичката умраза на партията, посрѣд-

ствомъ която смѣятъ, да празятъ карпера, заедно съ догмитѣ на външната политика.

Изглеждаме се единъ другъ, и, за да се прѣкжсне непріятното мълчаніе, единъ отъ младежитѣ започна една пѣсень отъ Mayol'a. И всички почнаха въ хоръ; южнитѣ славяни изобщо иматъ добъръ слухъ и гласъ, репертоарътъ на кафе-концертитѣ отъ прѣди войната и може-би — уви! — това е най-доброто, което тѣзи студенти сж научили въ Франція. Най Парижкитѣ пѣсни на Jragson'a въ тѣзи енергични уста съ приспивалъ гласъ се обрѣщатъ на една странна мелодія . . .

Не чакахме до къмъ края на романса, който кара випаги, да плачатъ нашитѣ сантиментални мадинетки: „слушайте я прочее, това е послѣднята ми пѣсень!“ звънецътъ извѣсти пристигането на послѣдния гостъ Гйорги Маджаровъ, синъ на пълномощния министръ въ Петроградъ, който бѣше закъснѣлъ много. Той се спрѣ на прага на вратата; азъ не можахъ да го позная, понеже бѣше се измѣнилъ въ военния шинелъ на подпоручикъ, съ нахлупена до очитѣ му фуражка. Той стискаше въ ржката си дръжката на една голѣма кавалерийска сабля.

Той е внукъ почти на всичкитѣ народняшки министри. И като такъвъ присжтствувалъ на една сѣмейна вечеря, дѣто дълго разисквали за готвящата се катастрофа. Той се зарадва за момента отъ изненадата, която неговата прибързана военна прѣмѣна произведе у всинца ни, и каза съ важенъ гласъ: „всичко е свършено. Царьтъ повикалъ Жекова и Радославова, и въ тѣхно присжтствие подписалъ указа за общата мобилизація. Тази нощь слѣдъ излизането си отъ двореца Радославовъ събра министритѣ на съвѣтъ. Указътъ ще бжде обявенъ утрѣ сутриньта.“

Всичкитѣ младежи, които пѣяха нѣколко минути порано, изглеждаха като осждени на смъртъ отъ тази проста фраза.

. . . Малко по-послѣ пихме французки вина и нѣколко сандвичи. Азъ трѣбва да благодаря на стопанина за любезното му вниманіе. Не безъ извѣстно вълненіе, защото азъ прѣцѣнихъ всичкото значеніе на българската намѣса противъ насъ, изразихъ на тия бивши ученици на нашитѣ факултети дълбокото огорченіе отъ това, че виждамъ България, да се

вдава все по-напрѣдъ слѣдъ нещастнитѣ събития отъ 1913 г. въ пхтя на авантюрата, дѣто тя рискува националното си съществуване и историческата си роля на балканитѣ. Пожелахъ, щото тя да се свѣсти, ако има още врѣме за това, и да се откаже отъ една братоубийствена война, която може да има за нея само два възможни резултата: установяването на една чужда тираническа власть въ балканитѣ, или погрома и наказанието.

— Ако България мобилизира", отговори ми Серафимовъ, „ний ще станемъ български войници. Ний не можемъ, освѣнъ да се подчинимъ и дадемъ живота си. Но, ако се случи, щото въ Македония да бждемъ ударени отъ френски куршумъ, падайки, ще извикаме: „Да живѣе Франция!"

***

И наистина Министерскиятъ съвѣтъ се събралъ тази нощь. Свикването подъ знамената на наборитѣ отъ 1886 до 1913 г. е публикувано тази сутринь.

Отъ високото мѣсто наричатъ поведението на България въоржженъ неутралитетъ, и обясняватъ тази нова формула отъ необходимостьта, да се държи Сърбия въ респектъ съ цѣль, да бжде принудена къмъ необходимитѣ концесии.

Г-нъ Радославовъ заяви вчера на социалистическата делегация: „Рѣшението на правителството е безвъзвратно. То ще слѣдва пхтя, който си е вече начертало. Ний сме въ надвечерието на общата мобилизация, чрѣзъ която България влиза въ фазата на въоржжения неутралитетъ. Това рѣшение се налага вслѣдствие на важнитѣ събития, които почватъ да се развиватъ край границитѣ на България. Камарата ще бжде свикана на 15/28 октомври, а може би и по-рано. Надѣвамъ се, че ще мога да разчитамъ на вашата подкрѣпка за гласуването на всичкитѣ законопроекти, които иматъ социаленъ характеръ."

Тезата на правителственитѣ срѣди е слѣднята: „Българското правителство се надѣва, да получи посрѣдствомъ натиска на военнитѣ си разпоредби безъ война и по доброволно отстжпване отъ Сърбия неспорната зона по договора отъ 1912, върху която", каза той, „двѣтѣ групи отъ силитѣ сж признали правата на България. Срѣщу тази отстжпка Бълга-

рия не ще нападне Сърбия, която ще може да посрѣщне изключително австро-германското нападение. България не желае войната, и отговорността при единъ конфликтъ ще падне върху сръбската непримиримость. Въ всѣки случай правителството не желае, да скѫса сношенията си съ силитѣ отъ Четворното Съглашение, и счита, че, ако тѣ искатъ, да избѣгнатъ една сръбско българска война, трѣбва по-скоро да си послужатъ съ авторитета си въ Нишъ, за да принудятъ Сърбия, да отстѫпи. Въоръженията неутралитетъ не е война. Ето защо депутатитѣ Генадиевисти продължаватъ, да поддържатъ правителството.“

L'Echo de Bulgarie развива въ една впрочемъ твърдѣ сърбофобска статия елементитѣ на този шантажъ:

„Ний прѣживѣваме още единъ пѫть великитѣ дни отъ 1885 и отъ септемврий 1912 г. Блѣнътъ на три генерации, сгромуленъ съ едно ужасно падение, оживѣ въ всичкитѣ души. Знамената, свити за по-добри дни, ще се развѣватъ начело на полковетѣ, които нашата селска здрава и храбра раса даде на отечеството. Повикани подъ знамената, народътъ е днесъ сѫщиятъ, какъвто бѣ вчера: въодушевенъ отъ желание, да запази мира, но въ сѫщото врѣме твърдо рѣшенъ, да принуди, да се приематъ исканията му, които цѣлъ свѣтъ признава за законни. Възможно е още, да се примири справедливостьта съ мира. Дипломацията ще се покаже ли още единъ пѫть неотговаряща на призванието си?“

Дипломатитѣ сѫ сѫдени отъ една публика, която лесно бива несправедлива, тъй като тя не знае, какви сѫ мѫчнотиитѣ, които се иска отъ тѣхъ, да прѣодолѣятъ (да помирятъ, напримѣръ Венецианската република и падишаха, българитѣ и сърбитѣ!) и какво съпротивление, или какво бездѣйствие виждатъ понѣкога, да се противопоставя на тѣхнитѣ съвѣти въ собственитѣ имъ страни. Тѣзи, които прѣдставляватъ тукъ силитѣ отъ коалицията на правото, поставени въ едно безизходно положение — Гордиевъ вжелъ, който само намѣсата на саблята може да прѣсѣче, — очакватъ нетърпѣливо инструкциитѣ, които тѣхнитѣ канцеларии изработятъ. За нещастие, тѣзи послѣднитѣ трѣбва да се съгласятъ, прѣди да ги изпратятъ, и прѣговоритѣ които се водятъ послѣдователно въ четири столици, географически много отдалечени една отъ друга, слѣдъ размѣна на възгледи на толкова голѣмо раз-

стояние, се свършватъ бавно съ единодушни рѣшения. Нека се надѣваме, че всичкитѣ обезпокоителни признаци, които се умножиха отъ края на юли, трѣбва да сж възбудили у Антантата недовѣрието по отношение на едно правителство, което увличаше народа въпрѣки волята му на страната на нашитѣ непрiятели. Евентуалностьта за една пълна измѣна не може да не е взета въ внимание. Бързиятъ отговоръ на българския ударъ трѣбва да е готовъ.

Най-вече Англия изглежда загрижена, да получи отговоръ на прѣдложението отъ 14-и септември. Тя е най-оптимиска отъ заинтересованитѣ велики сили. Тя очакваше много отъ българската помощь; въпрѣки очевидностьта, ще ѝ се, да вѣрва, че тя още не е загубена. Ако тя вдигне гласътъ си, то ще бжде, за да побърза България съ отговора си, и да опрѣдѣли точно всичко, което може да чакатъ отъ нея.

Въ Петроградъ очакватъ манифестъ отъ царя къмъ българския народъ, който да му обяснява, че това, което го каратъ, да прави, е измѣна къмъ славянскитѣ братя. Тази морална манифестация би била наврѣменна. и може би ще окаже нѣкакво дѣйствие, ако се подкрѣпи съ една материална демонстрация, придружена съ окупацията на Македония. Докато не дебаркираме въ Солунъ, тогава, когато австро-германската концентрация край Дунава излиза отъ областьта на блжфоветѣ, думитѣ, които ще произнесемъ, ще бждатъ празни при наличностьта на германската акция. Г. Сазоновъ ще помисли, сжщо да отзове пълномощнитѣ министри, като остави на тѣхно мѣсто управляющи, но това ще бждатъ самонюанси . . . — съ българитѣ!

Франция, която единствена е най-добрѣ освѣтлена въ цѣлата тази история, вижда най-добрѣ, рѣшава най-бързо и взема най-енергичнитѣ рѣшения, ще покаже на българското правителство, че тя не се никакъ лъже отъ тѣхнитѣ лукавства и отлагателни срѣдства. Тя иска, да изясни тази атмосфера, пълна съ мистерии. Тя смѣта, да положи безъ отлагане въ София въпроса: „Кого лъжатъ тукъ? Съглашението ли, понеже се прѣговаря съ турцитѣ, и почти открито се приготовлява войната срѣщу сърбитѣ, — или Германия, отъ която изискватъ прѣди всичко рѣшително дѣйствие — отстжпването на турска територия?“ Тя смѣта, да разкжса двоякостьта, съ която кабинетътъ на Радославова дѣйствува.

съобщавайки му, че предложенията на Антантата сж вече остарѣли отъ турско-българското съглашение насамъ, и като му подчертае, че ний ще поддържимъ безрезервно нашитѣ съюзници сърбитѣ. Струва ми се, че тя усвоява проекта, който ний препоржчвахме отъ единъ мѣсецъ насамъ, и който двѣтѣ легации въ София и Нишъ, по едно твърдѣ знаменателно съгласие въ възгледитѣ, тъй сжщо съвѣтватъ: стоварване войски на Солунъ, окупирването на Вардарската долина и желѣзнопжтната ѝ линия. Г-нъ Пашичъ иска за това колониални войски. Г-нъ Попъ, който необича българитѣ, защото въ Нишъ видѣ, че тѣ сж постоянна опасность за нашитѣ приятели сърбитѣ, настоява най-послѣ, да бждатъ отъ черпитѣ войски. Френзузкото правителево, извѣстно за това, взема нужнитѣ рѣшения. Дано тия чудесни намѣрения се реализиратъ наврѣме.

* * *

Ромънското поведение интересува на първо мѣсто българскитѣ срѣди. Мисли се, че тъй сжщо и ромжнитѣ ще усвоятъ новата формула на въоржжения неутралитетъ: управляющитѣ кржгове гледатъ съ оптимизмъ на бждащитѣ отношения на двѣтѣ страни; този оптимизмъ не се споделя отъ опозицията. Обаче на економическа почва се забѣлѣзва извѣсно успокоение.

Ромънскиятъ министръ на общитѣ сгради, г. Ангелеско се срѣщна завчера въ Русе съ българскитѣ делегати прѣдъ видъ уреждането на българския транзитъ на ромънска територия. Стѣснителнитѣ мѣрки, взети отъ българскитѣ власти по поводъ транзита на ромънскитѣ или прѣдназначени за Ромъния стоки, сж вдигнати. Окончателното политическо поведение на България, ако не е още отсега безвъзвратно опрѣдѣлено, ще се влияе въ висша степень отъ това на Ромъния. Българскиятъ пълномощенъ министръ въ Букурещъ, г. Радевъ, бѣше натоваренъ, да увѣри г. Братияно, че българскитѣ военни мѣрки не сж взети противъ Ромъния; но понеже тя взема на границата си прѣдпазителни мѣрки, които обстоятелствата изискватъ, то и отъ своя страна България държи войски близо до Дунава въ случай, че Ромъния, за която Германия ѝ обѣщава, че ще бжде неутрална, би промѣнила мнѣнието си, и би поискала, да ѝ се яви въ тилъ.

Жюлъ Брюнъ, директоръ на вѣстника ... г. Таке Ионеско, пристигна отъ Букурещъ. Неговътъ прочутъ приятель му е възложилъ мисията, да види всичкитѣ опозиционни шефове, да имъ каже, че, каквото и да ги увѣрява тѣхното правителство, никога Ромъния не ще тръгне съ централнитѣ сили, и че ако българитѣ нахълтатъ въ Сърбия, ромънитѣ биха могли да повторятъ експедицията отъ 1913 г. Самиятъ г. Братияно го натоварилъ, да каже, че, ако той напусне властьта, той може да бѫде замѣненъ само отъ едно по-националистическо правителство, т. е. отъ Такисти. Отъ началото той трѣбвало, струва ми се, да уговори едно съглашение, основано върху повръщането на Добруджа безъ Силистра, отстѫпана по арбитражка на Царя, и като така свещена; но положението се измѣни твърдѣ бързо, и вече е твърдѣ късно.

*
* *

Въ статията на в. Миръ, която пръпоръчва свещеното единство, слѣдъ като рѣшението на България е взето, намира отзвукъ въ двата съперничащи вѣстника на Стамболовистката партия: Воля на Генадиева и Новъ вѣкъ на Добри Поткова; и двата публикуватъ статии, които проклamиратъ нуждата отъ примирение на партитѣ и националното единодушие. Единъ почтенъ българофилъ чужденецъ, ми каза, че генадиевиститѣ и земледѣлцитѣ ни оставатъ вѣрни; но не искатъ, безполезно да се излагатъ на обѣсване. Ако съюзницитѣ не направятъ нищо, не изпратятъ значителни сили на балканитѣ, тѣ не ще мръднатъ. Радославовъ билъ прѣдложилъ на Генадиева единъ портфейлъ или бѣсилка (прѣдъ изваждане на явѣ на обвинението по комплота противъ живота на царя); Генадиевъ щѣлъ да потърси прибѣжище при французкото правителство.

Бившиятъ генералисимъ Сивовъ е страшно ядосанъ. Изпратиха Тончева при него, за да го поласкаятъ.

„Прѣстолонаслѣдникътъ държи много, да бѫде главнокомандующъ; какво ще кажете вий за единъ постъ като технически съвѣтникъ?

— (Савовъ мълчи, и си удря ржцѣтѣ.)

— Една военна инспекция??

— (Той скочи.) Нито дума повече — или съ единъ юмрукъ ще ти смачкамъ мръсното лице.“

И Тончевъ, отдръпвайки се задъ фотьойлитѣ, се изплъзналъ къмъ вратата.

Този анекдотъ го научихъ отъ вѣренъ източникъ. Бившиятъ главнокомандующъ е напълно импулсивенъ и твърдѣ буенъ. Единъ день, когато той е спорѣлъ въ Министерския съвѣтъ, и когато единъ отъ членоветѣ на кабинета му забѣлѣзалъ, че, като началникъ на генералния щабъ, той е подчиненъ на правителството, той извадилъ револвера си, и го насочилъ върху министра, който изчезналъ подъ масата и останалъ тамъ, докато генералътъ не излѣзълъ.)

Днесъ разправятъ за опрѣдѣлянето на Савова за аташе при германския генераленъ щабъ.

*
* *

Желѣзнопжтнитѣ съобщения съ Сърбия сж прѣкжснати. Ний бѣхме придружили на обѣдъ до гарата госпожа Митарелъ, интендантка и госпожа Дадийонъ, моятъ прѣвъзходенъ събратъ отъ „Корпере дела Сера“, Guelfo Civinini, който заминаваше за Нишъ и Солунъ, както още нѣколко дами сръбкини. Вечеряхме въ алзаската гостилница на бившия царски готвачъ: г. Папафио Алико, секретаритѣ на руската легация и азъ. Полковникъ Митарелъ и г. Кадлубовски закъснѣха, и азъ минахъ у тѣхъ за новини.

Полковникътъ искаше, непрѣменно да придружи графинята до сръбската граница, и рѣшението му бѣше добро, защото благодарение на присжтствието му въ трена не сж се случили нежелателни инциденти. Пристигнали на Царибродската пограничка гара, пжтницитѣ трѣбвало е да чакатъ три часа пристигането на сръбския тренъ, който сръбскитѣ власти, като забѣлѣзали, че българитѣ биле вече задържали вагони, спрѣли въ Пиротъ, и най насѣтне повърнали тренътъ въ Нишъ. Вслѣдствие на тази новина станало е на Царибродската гара една малка свада. Българскитѣ стражари хванали сръбскитѣ чиновници, служащи на гарата, и ги арестували. Впослѣдствие тѣ сж принудили дошлитѣ отъ София пжтници, да взематъ обратно тренътъ подъ страхъ, да бждатъ обвинени въ шпионажъ; и тѣ се върнали прѣзъ нощьта изгладнѣли и вкочанясали. Съ сръбския тренъ трѣбваше именно да при-

стигне отъ Солунъ госпожа Колушовска, която мжжътъ ѝ чакане безпокоенъ; тя ще се помжчи безъ съмнѣние, да замине за Ромъния прѣзъ Прахово.

* § *

Днесъ търсихъ наврѣдъ френзски пари, безъ да намѣря. Курсътъ бѣше спадналъ тѣзи дни на 111; той бѣше се качилъ на 117, но нѣма вече банкноти. Колкото за злато, то е безкрайно по-скжпо, и износътъ му навѣрно ще бжде невъзможенъ. Трѣбва да се взематъ гръцки драхми. Честнятъ банковъ служащъ ме посъвѣтва, да взема марки . . . да ги промѣня въ Гърция, дѣто, каза ми той, се цѣнятъ толкозъ, колкото въ София. Послѣ той ми добави, че билъ запасенъ офицеръ, и заминавалъ утрѣ. Това е цѣла лудость! . . . "

24-и септември.

Общата мобилизация се извършва редовно съ спокойствие, но безъ ентусиазмъ. Страданията и траурите отъ послѣднята война сж твърдѣ прѣсни, за да отидатъ българитѣ съ леко сърце на война. Но вънъ отъ това, тази война е въ всѣко отношение непопулярна. Общностьта на раситѣ, които свързва съ толкозъ естествени връзки българи и сърби, безъ съмнѣние, не е достатъчна, да ги направи, да забравятъ доскорошнитѣ взаимни удари, чиято горчивина се подновява отъ една изкусно организирана пропаганда. При все това, българскитѣ войници ще нападнатъ безъ никакво убѣждение Сърбия заради Пруския краль.

При това тѣ знятъ, че задъ сърбитѣ стои Съглашението. Селската маса е останала вѣрна на свитѣ освободители отъ 1878 г., и ако получи заповѣдь, ще счете като една измѣна, да стрѣля върху тѣхъ. Безъ съмнѣние сжщата срѣчна германофилска пропаганда разпространява слухове за германската побѣда, скорошното смазване на Франция, слабостьта на Англия, Италия, и събарянето на руския колосъ. И когато макаръ и късичко Съглашението пожела, да предприеме борба по сжщия начинъ въ неутралната преса, дѣто бѣше побѣдено поради бездѣйствието си въ тази посока, българското правителство чрѣзъ редици по-жестоки и по-

жестоки мѣрки обвърза свободната преса, и даде широкъ просторъ на агенцията Волфъ. Партизанитѣ на Съглашението поради това запазиха не по-малко симпатии къмъ сѫщото и съзнание за жизнените интереси, които ги свързватъ съ западнитѣ сили и Русия.

Вчера и днесъ срѣщнахъ отъ младежитѣ и по-възрастнитѣ отъ тѣхъ, съ които бѣхъ свързалъ тукъ сношение. Въ България — страна, която познава войната, и се готви за такава, всичкитѣ интелегенти и културни хора и всичкитѣ, отъ които нѣкои може би ще станатъ шефове, сѫ запасни офицери. Повечето отъ мобилизиранитѣ интелегентни хора се подчиниха на повикването имъ въ войската за една кауза, която тѣ считатъ за лоша. Всички се безпокояха, за бѫдащето, и считаха, че страната имъ се самоубива. Нѣкои отъ тѣхъ ми го казаха съ сълзи на очи.

За всички българи, достойни да носятъ това име, това бѣше едно болезнено унижение, да гледатъ столицата погерманчена, напълнена съ тѣзи нѣмски офицери, надутостьта на които не можеше да не бѫде много антипатична на единъ твърдѣ демократиченъ народъ. Тежкото впечатление, което азъ почуствувахъ въ всички публични мѣста поради гъмжилото отъ гарсони, търговци и агенти отъ германскитѣ страни, го чуствуватъ сѫщо и българитѣ, а особено сега, когато къмъ цивилнитѣ се прибавятъ и военни, присѫтствието на които дава, да се почуствува началото на скорошното иго. Всичкитѣ тѣзи офицери, авиятори и инструктори отъ специялнитѣ родове оржжия и отъ генералния щабъ, или бюрократи отъ военната администрация сѫ облѣчени още въ цивилно облѣкло, палто или жакетъ; но подъ това дегизиране, съ фикцията на което се отдава послѣднята почитъ на една твърдѣ привремонна неутралность, се чуствуватъ вечеутрѣшнитѣ водители; а това дразни патриотическата гордость: „българитѣ не сѫ турци“ казватъ заинтересуванитѣ. Това е цѣло съчитание отъ причини, които даватъ на мобилизацията характеръ на тѫжно смирение и безпокойствие, проявени повече или по-малко открито.

Полуофициозътъ У т р о признава, че има една очевидна разлика, между въодушевлението съ 1912 г. и сегашното; но се утѣшава, като доказва, че въ настоящата война, която се води съ механизъмъ и наука, се изисква повече хладно-

кръзне отколкото сентусиязмъ. Около двадесеть запасни офицери, конто азъ видѣхъ, се готвѣха, да тръгнатъ, и изтлежда, че тѣ правятъ това противъ желанието си. Ако се вѣрвъ на тѣхното авторитетно мнѣние, войската, ако трѣбва да се бие, ще се бие злѣ. Войницитѣ, на които ще бъде невъзможно, да се обясни таквъ една неморална постжпка, ще се предадатъ при пръвъ удобенъ случай.

Предвижатъ се даже масови откази на подчинение, като бунтове, каквито имаше прѣзъ втората балканска война, и, безъ да се прѣувеличава, докждѣ могатъ да се развиятъ, както се говори отсега, и множество манифестации на недоволствз отъ свикванитѣ запасни.

Правителството, което било получило многобройни телеграми, съ които се протестира противъ политиката му, предвижда опасността отъ мѣстни и частни случаи отъ бунтове, запланвящи го сериозно, и опасни поради демонализацията, която може да се разпространи въ армията Тъкмо за това свикватъ и македонцитѣ. Събраха ги въ София, за да се има подъ ржка една сигурна сила, въпрѣки хетероклитността ѝ съставъ и лошото военно качество на по-голѣмата часть отъ състава ѝ. Тѣхният отрядъ може да служи споредъ нуждата, като преторианска гвардия противъ разбунтувалитѣ се войници, или като войска, която да прѣдизвика стълкновение, и да даде поводъ, да се разгори нападението противъ Сърбия.

Министрътъ е взелъ и други прѣдпазителни мѣрки, като е прѣчистилъ основателно състава на висшето командуване на армията. Германскитѣ офицери, които контролиратъ изпълнението на заповѣдитѣ на г. г. к., трѣбва да не срѣщатъ съпротивление отъ началницитѣ, които поради възрастьта си мжчно се прѣгъвать, или иматъ вече извѣстно име. Скорошнитѣ назначения въ висшето българско командване, макаръ и да не сж всички извѣстни, характеризиратъ тази тримка. Поради това, отъ една страна, Савовъ бѣше отстраненъ; отъ друга, генералитѣ, които бѣха подписали позивътъ до русофилския народъ,—Гйори Вазовъ, Ивановъ, Геневъ и Шишковъ, не получаватъ никакво назначение.

* § *

Официозната преса и правителствените срѣди продължаватъ, да твърдятъ, че България е сигурна, какво Ромъния и

Гърция ще държатъ примирително поведение. Новината за гръцката мобилизация, която Венизелосъ обѣщава, да заповѣда въ 24 часа, ако Съглашението му обѣщае 150,000 войска, ще смекчи малко това самохвалство, освѣнъ ако задъ Венизелоса Кралъ Константинъ не е далъ на зетя си увѣрения, върху които българското правителство разчита.

В. Новъ вѣкъ се пита, дали има опасность отъ въоржжена намѣса, и отговаря: не.

„Ромъния признава грѣшката си отъ 1913 г., и не ще се остави, да бжде увлѣчена отъ Такс Иконско и приятелитѣ му. Отъ друга страна Гърция признава, че трѣбва да забрави своитѣ блѣнове за Византия и че, за да сжществува, тя има нужда отъ България. Прѣимуществата, които ще ѝ се дадатъ въ Епиръ, Албания и Архипелага, ще бждатъ достатъчни компенсации, за да се съгласи при прѣговоритѣ за мира, да отстжпи Кавала съ неговия хинтерландъ".

Вѣстникътъ излага още съ достаточно ясни изрази тезата, че правителството се мжчи, да повиши морала на мобилизираннтѣ:

Великитѣ съюзници на Сърбия нѣматъ моралното право, да ни обявятъ война, защото ний желаемъ, да получимъ териториитѣ, които тѣ отъ нѣколко мѣсеца насамъ напразно се мжчатъ, да ни дадатъ. Тѣ не ще имать политически мотиви, да ни бждатъ непрятели, защото ний не имъ обявяваме война. Всичко това е чисто балканска вжтрѣшна работа, въ която тѣ не могатъ да се мѣсятъ, освѣнъ при конференциитѣ на мира. Вънъ отъ това, невѣроятно е, щото Франция и Русия да ни обявятъ война, когато тѣ не ще спасятъ Сърбия, нито ще побѣдятъ България. Англия не ще почуствува нищо отъ нещастията на Сърбия".

Този поржченъ оптимизъмъ не намира отзвукъ въ независимата опозиция. Дебаркирането на Англо-френцитѣ въ Солунъ ще го разсѣе скоро. Колкото се отнася до Ромъния, чиято недостатъчна военна подготовка ще накара, безъ съмнѣние, да отложи разглежданого на смѣткитѣ си съ своитѣ съсѣди маджари и българи, тя нѣма да абдикира отъ своя идеялъ, както това претендиратъ тукашнитѣ германофили. Много се говори, че двѣтѣ балкански столици били заплашени отъ българската мобилизация. Възобновяване на балканската лига отъ 1913 г. противъ българската опасность,

с цѣль, която Венизелосъ прѣслѣдва, изглежда да е въ добъръ пжть, и, ако България разчита върху моралните ангажименти на неотговорните фактори въ Букурещъ, нѣкой день тя би се неприятно изненадала.

По близъкъ ли е този день, отколкото това се показва отъ нѣкои външни изгледи? Ромънската легация съвѣтва ромънскитѣ поданици, да замипатъ за страната си, както могатъ, дори и съ военнитѣ тренове.

Julis Brin когото трѣбваше да видя отново, е замипалъ ненадѣйно снощи, за да се възползува отъ послѣдния редовенъ трень до Русе. По тази линия нѣма вече други тренове освѣнъ военни съ неопрѣдѣлено разписание, които употрѣбяватъ два или три дена, за да прѣминатъ това кжсо разстояние. Обѣдвахъ въ ромънската легация съ единъ прѣвъзходно информиранъ по балканскитѣ работи дипломатъ. Ето на кратко какъ гледа той на събитията:

„Съглашението не успѣ тукъ, защото се намираме прѣъ една недостжпна почва. Царьтъ никога не бѣше се помирилъ съ Букурещкия договоръ, който го бѣше дълбоко наранилъ и оскърбилъ Той се бѣше оградилъ съ китайска стѣна, и не приемаше никакъвъ дипломатъ, обмисляше отмъщението си срѣщу Русия. При това, той завижда на териториялнитѣ придобивки, които съсѣдитѣ му могатъ да получатъ: той не желае по никой начинъ една велика Сърбия, а още помалко една велика Ромъния, която ще обхване провинциитѣ, дѣто се намиратъ пространнитѣ му частни унгарски владѣния. Като политикъ и като човѣкъ, като владѣтель и поземенленъ собственикъ, той не иска ромъни въ Трансилвания.

„Днешното правителство, повикано на власть, за да замѣсти русофилитѣ и ускори австро българското сближение, тутакси се залови за работа. Първата му грижа бѣше, да изпрати въ Цариградъ генералъ Савовъ и полковникъ Жекова, за да уговорятъ едно съглашение. На слѣдния день отъ нанесенитѣ й рани отъ сърби, гърци и ромъни, България чуствуваше нужда отъ турското приятелство. Това бѣше първото германско внушение. Генералъ Савовъ заяви, че принцовитѣ острови му се много харесватъ; полковникъ Жековъ изтъкваше прибирането на едно наслѣдство, и поради тѣзи дѣтински претѣкести, прѣзъ цѣлата есенъ и зима 1913 г. двамата висши офицери прѣстояха цѣли мѣсеци въ турската

столица. Тѣ тогава не можаха да дойдатъ до едно опрѣдѣлено съглашение, но можаха да организиратъ турско-български революционни комитети и пощи, отиващи отъ турска Тракия прѣзъ българска Тракия чакъ до Албания.

„Че-нататъкъ почнаха финансовитѣ прѣговори, поржчкитѣ на муниции въ Австрия и Германия, които не можаха незабавно да се изпълнятъ поради липса на пари. И на пролѣтьта 1914 г. се сключи заемътъ съ своитѣ анекси относително мини и желѣзно-пжтни концесии. „Европейската война избухна прѣзъ лѣтото. Австро-германцитѣ се помжчиха, веднага да тласнатъ българитѣ противъ сърбитѣ. Първата схватка постави дипломатитѣ отъ двѣтѣ воюващи групи едни срѣщу други. Резултатътъ отъ въорженото стълкновение бѣше непзвѣстенъ за българитѣ: тѣ лавираха. Силното настояване отъ руска страна ги принуди, да подпишатъ една вербална нота, чрѣзъ която тѣ се бѣха ангажирали, да съблюдаватъ неутралитета до края на войната. Това бѣше единъ успѣхъ за Съглашението.

„Но намѣренията на царя и правителството бѣха явни. Трѣбваше да бждатъ накарани на сила, като при това се организира съпротивление, въ случай на нужда дори и революция. Азъ тъй съвѣтвахъ прѣдставителитѣ на Съглашението. Но съюзнитѣ правителства иматъ дълбокото почитание къмъ законностьта и установения редъ. И послѣ Русия е увѣрена, че българскрятъ народъ е съ нея. Царьтъ обаче изигра всички: Съглашението, народа си, балканитѣ и здравия смисъль. Авантюрата е почната, и нищо вече не може да я спре.

„Обаче можеше да се възползуваме отъ единъ благоприятенъ случай. Руситѣ бѣха на Карпатитѣ. Царь Фердинандъ признаваше, че австрийцитѣ сж смазани: той изпрати Радославова на 10 и май, деньтъ на ромънския националенъ праздникъ, въ ромънската легация, за да сондира почвата за едно разбирателство. Ако Ромъния тръгне съ Русия, заяви българинътъ на г. Деруси, ний ще тръгнемъ заедно. Турцитѣ отказватъ, да ни отстжпятъ Дедеагачската желѣзнопжтна линия, а ний сме рѣшени, да я вземемъ. Двамата Фердинандовци трѣбва да се намѣсятъ заедно, само че Софийскиятъ Фердинандъ иска, да чака тоя отъ Букурещъ отъ признателность къмъ Францъ Иосифа.“ Г. Деруси взима бѣлѣжка отъ това, и посъвѣтва руситѣ, да дебаркиратъ въ Варна и Бур-

газъ, като приятели, за да накарать българитѣ, да се рѣшатъ. Ако тѣ бѣха направили това, щѣха да повлѣкатъ страната.

„Въ единъ ясенъ день на хоризонта би се съгледала руската флота, и биха се ясно различили военнитѣ параходи напомнувани не светнитѣ отъ православния календаръ. На моста биха се видѣли топове съ голѣми бѣли бради, намѣсени, адютанти на даря и музика, изпълняваща кантата, която се нарича руския националенъ химнъ. И единъ отъ адютантитѣ би произнесълъ слѣднитѣ слова: „Ний идемъ, ний, вашитѣ освободители отъ 1878 г., въ страната, на която прѣстолонаслѣдникътъ е кръщелникъ на царя, да вземемъ съ васъ участие въ войната противъ турцитѣ.“ Ентусиазмътъ би билъ неудържимъ.

„Но въ сжщото врѣме, руситѣ, като сигурни въ побѣдата си, правѣха назарлъкъ съ Гомъния, и се колебаеха, да удовлетворятъ България. Послѣ тѣ почнаха, да отстжпватъ. Германия изпрати тукъ цѣла орда отъ агенти, журналисти и подкупници. Желанията се събудиха, и апетитѣ се изостриха. България по настоящемъ е въ положението на Турция, която бѣше вкарана въ война поради прѣдизвиканото отъ Гьобенъ нападение. Германското злато е навсѣкждѣ. Германската легация доставя униформа на обѣднитѣ офицери. Фонъ Масовъ пристигна съ три желѣзни кръста, за да яде руси на всѣки обѣдъ. Той носи на Радославова едно саморжчно писмо отъ Императора Вилхелмъ, за да полаская този селянинъ. Царьтъ сжщо се старае, да го заслѣпи, като го обсипва съ почести. Конспирацията е въ пъленъ ходъ. Народътъ нѣма да се събуди прѣди катастрофата. Единъ човѣкъ само бѣше способенъ, да възпре царя, а именно генералъ Романовски, бившия руски воененъ аташе. И напастника нѣма освѣнъ едно послѣднйо срѣдство — той да отиде да намѣри царя, и да го застави да вземе окончателно рѣшение. Вмѣсто това, оставиха мобилизацията, да се извърши безпрѣпятствено и до край. Нека Съглашението да заплашва, и се готви, да нападне бързо!“

*
* *

Бѣхъ приетъ въ 6 часътъ слѣдъ обѣдъ отъ г. Иванъ Гешовъ. Той бѣше сломенъ отъ тази фаталность, която тикна България на страната на австро германцитѣ въ пропастьта,

както това мисли и азъ. Отъ дълбочината на душата си той ми изрази скръбьта си и безпокойствието си. Споредъ него, положението е почти безвъзвратно опрѣдѣлено. „Обаче едно стоварване войски въ Солунъ подъ извѣстни условия, които да вдъхватъ довѣрие на България, може да застави правителството, да се позамисли.“ Той настоявше, като че ли изследване една кауза, върху разликата между общия ентусиазмъ, съ който се отличаваше мобилизацията отъ 1912 г., и отчаянието, съ което се посрѣща настоящата. Той ми разказа една манифестация — единъ инцидентъ, на който, отивайки си у дома, присѫствувалъ, прѣдъ статуята на Царя-Освободителя. Запасните русофили отивать тамъ на драго сърце на поклонение. Около четиридесеть мобилизирани селяни били дошли, да акламиратъ бронзовия Императоръ, и въ сѫщото врѣме минавали двама офицери; послѣднитѣ изругали запасните, защото извѣстно е, че оберъ-офицеритѣ сѫ едни отъ най-яркитѣ германофили и вѣрни на царя и правителството. „Когато грабнемъ пушкитѣ, ний ще знаемъ, да изпълнимъ дълга си.“

Бившиятъ министъръ прѣдсѣдатель ми повтори това, което е казалъ на единъ отъ чиновницитѣ на руската легация: „ако само България би могла да прѣживѣе тази катастрофа, какъ би тя измела вѣчкитѣ тѣзи гангренясали елементи. Тя веднага ще може да засвидѣтелствува любовьта си къмъ Русия, и тогава биха се видѣли истинскитѣ чувства на народа(!)

Отговорихъ му, че врѣме е още, да се проявятъ тия истински чувства; но слѣдъ разрива нищо не ще е поправимо. Не ще има вече прошка за отцеубийството и братоубийството, извършено отъ българската нация. Г-нъ Гешовъ е толкосъ ужасно развълнуванъ, че азъ не посмѣхъ, да го попитамъ, защо неговата партия изглежда, като да е скръстила ржцѣтѣ си, когато вижда, че катастрофата иде. Извънредно почтенъ, шефътъ на консерваторитѣ очевидно не притежава качествата на революционеръ . . .

* * *

Моятъ извѣстенъ събратъ отъ в. Таймсъ, г. Баучеръ, най-прочутиятъ българофилъ на свѣта, ми се оплакваше днесъ; азъ веднага си взехъ бѣлѣжки, за да не измѣня нѣщо отъ смисъльта на неговитѣ думи:

„Чудно е, какъ изпуснаха случая, да накарать българитѣ, да тръгнатъ съ насъ, когато руситѣ бѣха на Карпатитѣ веднага слѣдъ сръбскитѣ побѣди, които бѣха направили тукъ голѣмо впечатление, и когато общото положение бѣше благоприятно за съюзницитѣ. Прѣдъ Дарданелитѣ както и да е; но отъ експедицията насамъ непростимо е, дѣто не разбраха, че българската помощь бѣше необходима.

„По отношение на балканскитѣ работи азъ убѣдихъ г. Венизелосъ за необходимостьта отъ гръцко-българско съглашение, първия посрѣдникъ на което въ 1912 г. бѣхъ азъ. Благодареніе на мене, той бѣше станалъ партизанинъ на едно примирение, което включване България въ балканския блокъ, даже срѣщу отстъпването на Кавала; но той прѣстана, да се надѣва за него отъ сключването на българския заемъ въ Виена и Берлинъ.

„Тия финансови прѣговори съставляватъ голѣмата първоначална грѣшка на Антантата. България се бѣше обърнала най-напрѣдъ къмъ Франция, която подъ влиянието на гръцки финансисти и журналисти отказа. Тя се обърна къмъ Англия; англійскитѣ финансисти бѣха вече приключили всичкитѣ прѣговори, когато, въпрѣки свободата, съ която тѣ се ползуватъ въ съединеното кралство, тѣ поискаха, да се посъвѣтватъ съ правителството. Сиръ Грей, отъ своя страна, се обърна къмъ Парижъ, отдѣто го посъвѣтваха, да откаже. Тончевъ можа тогава да прѣговаря съ Виена и Берлинъ, и да продаде страната си заедно съ него самия на австро-германцитѣ. Оттогава Венизелосъ съ съмнѣва въ България.

„Колкото се отнася до Ромъния, азъ ходихъ тамъ три пжти, да прѣговарямъ за едно ромъно-българско сближение, въ полза на Антантата. Но официялната Британска дипломация не сподѣляше моитѣ възгледи: както въ Букурещъ, тъй и въ София оставиха полето свободно за германцитѣ.

„Отъ икономическа гледна точка България е въ пълна зависимость отъ Австро-Унгария, а германцитѣ турнаха ржка на банкитѣ, даже и на тия, които имаха повече или по-малко капитали. Въ врѣмето, когато тѣ се рѣшиха за тѣхната развращающа пропаганда въ България, това бѣше чудесенъ ходъ. Въ банкитѣ имаше цѣлъ щабъ, който познаваше страната, и бѣше готовъ, да дѣйствува.

„Основната причина на сегашното положение е тази:

германцитѣ, които аспирират за владѣнието на Цариградъ, за отоманската империя, за Азия, — за всесвѣтската хегемония, прѣсмѣтнаха, че България е първото стжпало за това. А ний, които имахме да защищаваме Индитѣ, ний прѣнебрѣгнахме първата ограда!"

Тъй говорѣше ядосано и, може-би, безъ достатъчна обективность извѣстния публицистъ, който видѣ вжтрѣ въ нѣколко недѣли, да се унищожи дѣлото, на което той бѣше посветилъ живота си.

*
* *

Едно публикувано днесъ комюнике обяснява точно трасето на установената отъ послѣдния турско български договоръ граница.*)

Официозътъ Народни права пише:

„Отъ вчера турско българското съглашение е вече свършенъ фактъ. Вражднтѣ отъ миналото и недоразумѣнията между Турция и България сж окончателно разсѣяни. Петтѣ столѣтия, които бѣха създали пропасть между двата народа, минаха безвъзвратно: посрѣдствомъ тази конвенция България осигурява окончателно владѣнието на Егейското крайбрѣжие, което е отъ голѣма важность за нейното развитие. Безполезно е засега, да се търси изходъ за Бѣло-море прѣзъ Родопитѣ. Чрѣзъ приятелството съ турцитѣ правителството осигурява турскитѣ тържища за нашитѣ произведения. Турско-българското съглашение възбужда голѣми надежди, и

*) Тръгвайки отъ Константиново, границата слѣдва дѣсния брѣгъ на талвега на Тунджа до селото Чифликъ-Кйошкъ, оттамъ достига върха на кота 109, като минава по хребета, разположенъ между селото Фикелъ и Тунджа, послѣ се обръща по права линия къмъ западъ, минувайки подъ селото Хаджи-кйой и рѣката Сукунъ и стига до кота 253. Като остава Пашмакли и Юскюларъ въ България, тя слѣдва водоразцѣла между гребенитѣ на Дуванджа и Юскюдаръ, като остава Дуванджа на Турция, до една точка разположена на два километра отъ лѣвия брѣгъ на Марица. Отъ това мѣсто до точка С. на Караагачъ границата ще бжде опрѣдѣлена отъ комисията, назначена за тази цѣль съгласно духътъ на чл. 2-и отъ конвенцията, т. е на единъ километръ и половина до два максимумъ отъ лѣвия брѣгъ на Марица. Отъ точка С. отъ върхътъ на Караагачъ, мѣстность отстжпена на България, границата раздѣля на двѣ равни части шосето Караагачъ - Одринъ, продължава въ права линия до точка С. отъ върхътъ Демирдешъ, прѣминава отъ ново Марица и достига лѣвия брѣгъ на тази рѣка. Отъ тази точка тя ще слѣдва лѣвия брѣгъ на Марица на едно разстояние до два километра максимумъ на Изтокъ отъ този брѣгъ, чакъ до Бѣло-море. Трасето ще бжде установено отъ една комисия прѣдвидена въ чл. 2-и отъ конвенцията.

ще има благотворно дѣйствие за реализирането на националното обединение."

Сѫбота, 25-и септември.

Направената вчера постѫпка прѣдъ прѣдсѣдателя на Министерския сѫвѣтъ отъ прѣдставителитѣ на Англия и Русия направи доста жива сензация. Г. Ѳ'беринъ бѣше натоваренъ, да му съобщи нотата на правителството си, съ която се съобщава за намѣрението имъ, да окупиратъ Македония, и отъ която се прозираха извѣстни запламвания. Г-нъ Савински подкрѣпи прѣдшествующата постѫпка, но вече съ по-енергиченъ езикъ.

За нещастие, всичко зависи отъ царя и честолюбието му, което прѣчи за единъ обратъ. Единъ специаленъ посрѣдникъ си е прѣдложилъ услугитѣ, за да му каже слѣдната лукава мисъль: „не Васъ, а кабинета на Радославова държатъ отговоренъ за наскоро усвоената воинствена политика; обаче Вий строго се придържате въ Вашата конституционна роль. Вий лично трѣбва да поемете браздитѣ на управлението, да измѣните, или прѣобразите министерството, което управлява противъ възгледитѣ на страната." Ще се поиска едноврѣменно и оставката на Тончева, Бакалова и Добри Петкова. Ужасното обаче е това, че царьтъ е убѣденъ въ окончателната германска побѣда и въ скорошенъ миръ.

Една твърдѣ информирана чуждестранна личность ми нарисува една такава жива и точна картина върху положението, че азъ ще се помжча, да я възпроизведа приблизително:

„Въ провинцията мобилизацията се извършва при неблагоприятни условия: имало сѫщински бунтове въ Пловдивъ. Въ София, която при все че е центрътъ на германофилството, и дѣто офицерскиятъ кадръ е грижливо прѣчистенъ, ставатъ характеристични манифестации. Селянитѣ, които идатъ отъ околнитѣ села, не пропущатъ, да поздравятъ паметника на Царя-Освободителя, и мнозина оскърбяватъ минуващитѣ офицери. Една група, която срѣщнала Малинова, и го познала, извикала: „Да живѣе опозицията! Да живѣе революцията!"

„Царьтъ се е затворилъ въ Враня, и отъ сутринь до-

вечерь чете запланителни телеграми и писма. Но той не е отъ тия, които ще отстжпятъ прѣдъ заплашванията на опозицията. Има само три разрѣшения за избирания: да отстжпи, да абдикира, или пъкъ да се убиятъ водителитѣ на опозицията.

„Терорътъ е така сжщо общъ. Селянитѣ не ще се мръднатъ. Истина е, че макаръ и да сж озвѣрени за бой, тѣ се готвятъ, да се прѣдадатъ на маси. Всичкитѣ запасни офицери се оплакватъ отъ мжчнотията, съ която ще командватъ тѣхнитѣ войници, като ги лъжатъ за истинскитѣ причини на войната и обстоятелствата, при които тя избухва. Трѣбваше да се отстранятъ множество генерали и полковници. Савовъ бѣше разяренъ, задѣто не бѣше опрѣдѣленъ за главнокомандующъ. Той още има голѣмо влияние върху войската. Царьтъ, като видѣ, че Тончевъ не сполучи при него, изпрати му князъ Бориса. Този послѣдниятъ го попита, какви му сж условията, за да бжде помощникъ на главнокомандующия, т. е. неговъ помощникъ, както е билъ такъвъ на Царя въ миналата война. Савовъ отговорилъ: „три условия: първото е съвършената независимость спрѣмо двореца; второто — назначението на Иванова и Вазова за помощници . . .“ Князътъ го прѣкжсналъ тамъ, тъй като тѣзи двама генерали, познати по русофилскитѣ имъ чуства, и на които правителството не прощава, задѣто сж поздравили на гарата генералъ По при прѣминаването му прѣзъ България, не получаватъ никакво назначение.

„Въ този часъ България ще има 600.000 войници. Нѣкои военни аташета изчисляватъ българската войска на 250.000 души; други отиватъ до 300.000. И наистина за сега тя може само толкова да постави на бойната линия поради това, че нѣма повече отъ 350.000 пушки; останалитѣ чакатъ срѣщу ромънската граница, на Предялъ. Тѣ трѣбва да минатъ прѣзъ Ромъния, и германцитѣ вѣроятно ще прѣдизвикатъ нѣкой инцидентъ къмъ тази страна, освѣнъ ако не чакатъ съединението, което ще бжде относително лесно въ издадения сръбски секторъ къмъ Неготинъ. Но войницитѣ сж тамъ, разпрѣдѣлени по една нова организация. Четиредесеттѣ нови полка ставатъ шестдесеть, защото отъ два дѣйствителни се образува единъ резервенъ; при това създаватъ се нови части, равнящи се на двадесеть други полка. Всѣки

полкъ има по 5000 души съ своитѣ складове. Македонцитѣ образуваха единадесетата дивизия отъ 40.000 души, и при това ще се образува и дванадесетата. Дивизията (обикновено имать десетъ) е по-голѣма отколкото единъ френски или германски армейски корпусъ. Прибавете къмъ тѣзи пѣхотни части и другитѣ родове оржжия, служби и пр.

„Назначени сж отъ двѣ години насамъ 3000 офицери, и школата за запасни офицери, най-добрата въ Европа по твърдѣнието на германцитѣ, току-що е изкарала още 1400 кандидата, които слѣдъ двѣ сражения ще бждатъ произведени офицери.

„Българската армия е готова, безъ дори да чака окончателната си концентрация. Първи сж тръгнали за границата кавалерийскитѣ полкове; при това тя е засилена отъ маневрени полкове, запасни допълняющи дружини и пр. По настоящемъ въ добрѣ изкопанитѣ окопи има отъ 100 до 150.000 души войници. Сърбитѣ не могатъ да имъ противопоставятъ повече. Вънъ отъ това необходимиятъ материялъ е вече прѣнесенъ. Отъ много седмици насамъ всѣка нощь се точатъ по Пиротския пжтъ коля, каруци съ провизии, муниции, шинели, одеала, палатки и пр.

„Германцитѣ се надѣвагъ, да тикнатъ България въ една твърдѣ бърза атака. Тѣ искатъ, да ни изпрѣварятъ съ бързината. Всичко зависи отъ това, дали ний имаме вече транспорти по море.“

*
* *

Г. Антоновъ, директорътъ на Българската телеграфна агенция, като ми извѣсти, че прѣдстои немедленото откриване на телеграфната цензура, ме увѣри, че телеграмитѣ ми ще тръгнатъ не безъ неизбѣжното въ такива случаи извѣстно закъснѣние. Азъ му отговорихъ „значи нищо нѣма измѣнено.“

Азъ го попитахъ: „ще ме интернирате ли? — „Ний ще бждемъ щастливи, да ви задържимъ, но вий сте съвършено свободенъ въ избора, и, ако пожелаете, ще ви изпратятъ, безъ съмнѣние, прѣзъ Ромъния.“

Дали не вижда играта на правителството, или пъкъ нарочно разправя? Той се надѣва, че съюзницитѣ не ще скжсатъ съ България, даже при една война съ Сърбия. Той счита, че още е врѣме да се дѣйствува, и то твърдѣ бързо;

трѣбва щото Сърбия веднага да отстжпи Македония; това ще отстрани войната. „Българското правителство имаше основания, да вѣрва, че Сърбия нѣма да изпълни изцѣло исканиятѣ отъ България и възприети отъ Съглашението концесии. Ето защо мобилизацията се върши като едно послѣднйо срѣдство. Но България нѣма никакви агресивни намѣрения, и рѣшението ѝ ще зависи само отъ здравия смисъль на сръбскитѣ управници".

Но, което е най-чудното, то е, че единъ чуждестраненъ дипломатъ, принадлежащъ на една легация отъ Съглашението, току-що ми държа единъ езикъ, основаващъ се на сжщитѣ идеи:

„Сърция", ми каза той, „че иска, да се обяви противъ австро-германцитѣ. Тя ще изтъкне, че задъ България сж послѣднитѣ, за да може да претендира, какво съюзнятъ договоръ съ Сърбия не може да се вземе подъ внимание. Олититѣ на Венизелоса за възобновлението на балканската лига се сблъскаха въ благоразумието на двамата владѣтели въ Атина и Букурещъ. Ромъния не може да тръгне, ако българитѣ сж противъ насъ, и я отдѣлятъ отъ насъ. Ако българитѣ бждатъ противъ насъ, муницитѣ за Русия ще бждатъ спрѣни по настоящемъ, и за сто години послѣднята ще бжде отстранена отъ Цариградъ.

„Германцитѣ, които познаватъ българитѣ, ги привлѣкоха къмъ себе си, като имъ дадоха нѣщо веднага. Тѣ, побѣдителитѣ, накараха турцитѣ, да отстжпятъ. Ний трѣбва да направимъ поне толкова, безъ да правимъ въпросъ на чуства и честолюбие, и да имъ дадемъ нѣщо веднага, за да спремъ германофилското течение, докато то бжде прѣодоляно. Нѣма защо да се говори за достойнство, до като Англия не освободи Белгия, докато Франция не освободи територитѣ си. Трѣбва да се говори за побѣда и за срѣдства, които ще я осигурятъ. За достойнство ли? Но защо ще имать достойнство въ София, когато го нѣматъ въ Нишъ, и при това още търпятъ сърбитѣ, когато отказватъ половината отъ спорната Македония, макаръ че за тѣхъ се направи толкова много. Българитѣ знаятъ съдържанието на сръбския отговоръ, и затова тѣ мобилизираха съ цѣль, да накаратъ Сърбия, да направи необходимитѣ концесии. Ако сърбитѣ бѣха доброволно и по скоро отстжпили Македония на българитѣ, послѣднитѣ сега щѣха да бждатъ съ насъ„.

Моятъ приятелъ Вукичевичъ, който се присъедини къмъ насъ (въ клуба, до масата, отрупана съ германски книги), и къмъ когото се отправяше края на тази рѣчь, повдигна енергично този въпросъ, който той често трѣбва да е чувалъ тукъ. Его неговата аргументация, на която азъ не мога да прѣдамъ оригиналния характеръ на израза, който се дължи отчасти на непълното познаване на тънкоститѣ на френския езикъ, отъ друга страна на буйностьта—на негова войнишки и селски говоръ, който той често употрѣбява, и отчасти най-послѣ на очарованието, което му причинява прѣуморяването отъ шифра и отъ визирането на паспортитѣ въ сръбската легация:

„Вий не искахте, да повѣрвате на нашитѣ прѣдупрѣждения, когато Ви казвахме, че българитѣ сж въ съюзъ съ германцитѣ. Обаче съглашението съ турцитѣ трѣбваше да Ви отвори очитѣ, а послѣдвалата го мобилизация тогава, когато българското правителство се ангажираше, да остане неутрално спрѣмо тѣхъ, не бѣше ли най-явно доказателство за неговитѣ намѣрения, колко, при това то изказва въ рѣчитѣ и вѣстницитѣ си, удвоявайки обидитѣ и заплашванията по нашъ адресъ?... Слѣдователно, това бѣше неизбѣжно. Германофилитѣ управляющи чакаха само благоприятния моментъ за тѣхнитѣ намѣрения.

„Какво щѣше да стане, ако ний по рано отстжпѣхме Македония? Днесъ Царя, Радославовци и Тончевци щѣха да сж господари на нашето и руско продоволствие, понеже тѣ бяха държали линията Скопие—Солунъ. Тѣ щѣха да бждатъ още по-опасни, и не биха се колебали да ударятъ, за да си осигурятъ хегемонията на балканитѣ. Какво съблазнително отмъщение за Фердинанда, който ненавижда руситѣ! Даже и ако не бѣха се намѣсили противъ насъ, тѣ биха били още по взискателни, и играта, на която тѣ сж майстори, би била безконечна. Всичкитѣ прѣдложения, които имъ направихме; всичкитѣ искания, които имъ отправихте,—имъ замаяха глазата. Свѣстете се отъ вашитѣ илюзии, и свѣстето тѣхъ отъ тѣхнитѣ. Нека се хвърлимъ отгорѣ имъ, докато можемъ още да снѣмемъ мобилизацията имъ, и да ги извадимъ отъ строя прѣди пристигането на германцитѣ, и поддръжте ни чрѣзъ одинъ ултиматумъ. Ако Вий чакате, да ни нападнатъ, за да повѣрвате на лошитѣ имъ намѣрения, ще

стане късно, да ни помогнете. Ний рискуваме, да бъдемъ смачкани, а Вий — да загубитѣ изтокъ".

„България нѣма никакви агресивни намѣрения", ми каза Антоновъ. Това е лайтъ-мотива на посветенитѣ въ комедията правителствени вѣстници и на послушнигѣ, или глупави независими такива.

Цѣлата официозна преса развива темата, че пръминаването отъ обикновенъ неутралитетъ къмъ въоржения не може още да се смѣта като враждебенъ актъ спрѣмо нѣкоя отъ двѣтѣ европейски групировки.

„Въ този гигански всеобщъ пожаръ, пише l'Echo de Bulgarie, „както всички воюващи, тъй и неутралнитѣ, сж сложили на карта важни интереси. Швейцария и Холандия, за да защитятъ независимостьта си и неприкосновеностьта на границитѣ си, се въоржжиха още отъ първия день: и двѣтѣ стоятъ въоржжени въпрѣки материалнитѣ жертви, които това положение имъ налага, защото войната вилнѣе по всички граници. Други, по-близки до насъ държави, взимаха подобни мѣрки, макаръ и въ намалени размѣри, и постоянствуватъ въ това.

„ . . . Новото положение, създадено отъ станалитѣ около насъ раздвижвания на войски, наложи на българското правителство нови мѣрки, които страната прие съ спокойствие и твърдо рѣшение. България . . . нѣма агресивни намѣрения, и фактътъ, че тя не се възползува отъ затрудненото положение на Сърбия прѣзъ послѣдния ноември, доказва нейната искреность: но тя е твърдо рѣшена, да защищава съ оржжие въ ржка правата и независимостьта си. За това тя ще продължи прѣговоритѣ си съ двѣтѣ воюващи групи„,

В. Прѣпорецъ на Малинова пише:

„Ний се намираме въ положение на очаквателенъ въоржженъ неутралитетъ, което ще рече, че България е готова, да се хвърли въ ржцѣтѣ на тая, която ще й направи най-износни прѣдложения. Врѣмето минава бързо. Тренътъ е подъ пара, и зависи отъ стрѣлочника, да му даде искания направление. Въ малкото врѣме, което остава, може много да се направи. Германия почели успѣхи, защото, слѣдъ като разминлява потдесеть години, тя дѣйствува сега съ всички

срѣдства и на всички страни. Антантата, която има всички благоприятни условия, мисли, вмѣсто да дѣйствува. Въоръженият неутралитетъ е очакателенъ. Ще съумѣятъ ли, да го разбератъ? Ще ли знаятъ, да се възползуватъ отъ него?"

Миръ, пише:

„Правителството мобилизира въоръженитѣ сили на страната, не за да воюва, а да наложи унищожението на Букурещкия договоръ, като ще докара реализирането на народния идеялъ. Ако посрѣдствомъ въоръжения неутралитетъ, безъ да се прибѣгне до война, се успѣе, да се гарантиратъ българскитѣ интереси при ликвидацията на балканския въпросъ, никой не ще има какво да каже противъ него. Самъ по себе-си той не е авантюра".

За да се даде повече тяжестъ на тая литература, и единъ министръ взима думата. Г-нъ Дончевъ е изявилъ прѣдъ единъ редакторъ на Дневникъ:

„Мобилизацията не измѣня никакъ поведението на България. Възможнитѣ компликации сж прѣдвидени въ всѣка евентуалность, и тѣхното влияние е прѣмѣтнато прѣдварително. Отношенията съ нашитѣ съсѣди не сж отъ обезпокоително естество. България нѣма агресивни намѣрения, които да застрашаватъ тѣхнитѣ интереси".

На кратко, правителството се приструва, че се надѣва да избѣгне войната, и да добие по миренъ начинъ Македония. Но това е невъзможно въ всѣко отношение: 1) българската армия не може да остане за дълго мобилизирана по причина отъ народенъ характеръ, както напримѣръ швейцарската армия; близостьта на двѣтѣ армии, сръбска и българска отъ всѣка страна на границата ще се свърши скоро, или късно съ нѣкой непоправимъ инцидентъ, пушкитѣ ще загърмятъ ненадѣйно; 3) австро германцигѣ ще прѣтеглятъ силитѣ си въ това направление, и Дончевъ, който е тѣхенъ човѣкъ, ще настоява отчасно прѣдъ своитѣ си колеги; 4) антантата би направила лудость, ако повѣрва на играта на българското правителство, защото трѣскавата бързина, съ която то прави своитѣ военни приготовления, показва, какво трѣбва да се мисли за искреностьта му. Даже ако допуснемъ, че официялното обяснение е вѣрно въ свой принципъ, и че България очаква отъ единъ въоржженъ натискъ това, което Германия иска, да я накара, да придобие съ топовни гърмежи,

ний не можемъ да го приемемъ. Опасностьта, на която се излага Сърбия, заплашва и насъ самитѣ. Или да я оставимъ, да отблъсне удара, като удари първа веднага; или да заставимъ България, да се обясни веднажъ за винаги, и да успокои своитѣ съсѣди, като спре приготовленията си за война, която тя готви противъ тѣхъ. Положително, (това е мнѣнието на французката легация) знаятъ, че българитѣ се нуждаятъ още отъ петнадесеть дни, за да прѣнесатъ на самото мѣсто всичкитѣ си войски, и че между това врѣме французки войски, а безъ съмнѣние и английски и италиянски, трѣбва на всѣка цѣна да бждатъ въ Македония.

Недѣля, 26-и септември.

Въпросътъ за главното командуване е разрѣшенъ по единъ непрѣдвиденъ начинъ чрѣзъ назначаването на генералъ Жековъ, министръ на Войната, на поста главнокомандующъ. Жостовъ, командиръ на 7-а дивизия, на тези началникъ на генералния щабъ на армията, а Кутинчевъ — на министерството на Войната. Сегашнятъ началникъ на Генералния щабъ Бояджиевъ получава командуване на армия.

Партийнитѣ шефове на демократи, народняци, прогресисти и радикали се събраха вчера, за да разгледатъ положението, и рѣшиха по принципъ, да искатъ свижданіе съ министръ-прѣдседателя.

Споредъ Трибуна, българскитъ пълномощенъ министръ въ Петроградъ, г. Маджаровъ, билъ подалъ оставката си, за да не прѣдставлява страната си въ момента на разрива съ Русия.

Македонцитѣ отъ наборитѣ отъ 1895 до 1905 г., заедно съ данъчнитѣ и новозаписанитѣ отъ набори отъ 1886 до 1894 г., сж свикани вслѣдствие нови разпорежданія.

Секретарията на Царицата съобщава на дамитѣ и госпожицитѣ, които биха желали, да слѣдватъ самарянскитѣ курсове при Червения кръстъ, че тѣ могатъ да се запишатъ утрѣ въ Военния клубъ.

Правителството взима нужнитѣ мѣрки за подръжката на бѣднитѣ сѣмейства, чийто членове сж милитирани.

Желѣзницитѣ и пощитѣ сж поставени подъ контрола на

военнитѣ власти. Цензурната секция, създадена при Щаба на армията, почва днесъ да функционира. Обикновенитѣ и пръпоржчани писма отсега нататъкъ трѣбва да бждатъ прѣдавани на пощата отворени, а цѣнни писма не се приематъ вече.

26-и септември

Загадката за отношенията съ съсѣдитѣ занимава наймного енервираното и безспокойно българско мнѣние.

Съ Сърбия не сме още въ война, но всичкитѣ обстоятелства на мобилизацията показватъ, че се върви къмъ нея. Сръбско-българскитѣ дипломатически сношения сж още нормални, но прѣкжсването на съобщенията е симптомъ за особено сериозната обтегнатость на отношенията. Говорихъ за това съ сръбския пълномощенъ министръ, сжщо и съ единъ български чиновникъ отъ дирекцията на желѣзницитѣ; ето пзцѣло данпитѣ по въпроса:

Въ началото на европейската война България отпала да пустне вагонитѣ си въ Сърбия подъ прѣдлогъ, че, понеже тя воюва, вагонигѣ рискуватъ, да бждатъ плѣнени. Тогава Сърбия взима сжщата мѣрка спрѣмо България, макаръ и тя да изтъкна, че сръбскитѣ вагони не бѣха подложени на никакъвъ рискъ върху нейната територия. Оттогава пжтницитѣ и стокитѣ се прѣхвърляха на Царибродъ. Една специална конвенция уреди материалната организация на тази всѣкидневна операция, и бяде доста съвѣстно прилагана въ интереса и на двѣтѣ страни.

Но въ момента на мобилизацията българското правителство задържа двадесетъ вагона отъ източнитѣ желѣзници. Сърбия веднага спрѣ трафика; българигѣ се показаха примирителни, защото всичкиятъ имъ трафикъ отъ Солунъ бѣше прѣустановенъ, и сжщоврѣменно този отъ Ромжния, която ще изиска обезщетения за неприлагането на конвенцията си съ България, и ще употрѣби може би репресалии. Тѣ прѣдлагатъ, да пустнатъ веднага сръбския агентъ въ Царибродъ, когото бѣха арестували, и питатъ Сърбитѣ, какви бяха били тѣхнитѣ условия за подновяването на трафика. Тия послѣднитѣ изискватъ, щото вагонитѣ да спиратъ на тѣхна територия, на единъ километъръ отъ Царибродската тара. Това рѣшение ще позволи незабавното възобновяване

на съобщенията, но такова едно недовѣрие е още единъ отъ признацитѣ за положението.

Управляющитѣ срѣди продължаватъ, да твърдятъ, че нито Гърция, нито Ромжния не искатъ, да скжсатъ съ Австро-германцитѣ, защото съглашенията имъ съ Сърбия относително Букурешкия договоръ визиратъ само балканскитѣ отношения.

Рѣшиха се, да публикуватъ новината за гръцката мобилизация — отговоръ на българската мобилизация — която бѣха забавили, за да менажиратъ нервитѣ на населението, докато отъ страна на Германия дойдатъ нѣкои успокоения. Поради това погрижиха се, да придружатъ свѣдѣнието отъ Атина съ едно телеграфическо извѣстие, взето отъ Local Anzeiger, съ което се потвърдява, че Гърция не счита въоржената акция на България като достатъчна причина, за да се намѣси отъ своя страна въ полза на Сърбия, защото тя не е задължена отъ никакъвъ договоръ, да вземе участие въ всеобщата война".

Официозната преса подчертава успокоителната бѣлѣжка. Новъ вѣкъ пише, че гръцкото правителство официално извѣстило на българското, че е заставено, да обяви обща мобилизация; но съ цѣль, да избѣгне пограничнитѣ инциденти, дало разпореждание, да се изтеглятъ постоветѣ на два-три километра навжтрѣ въ гръцка територия. То увѣрява, че постжпкитѣ на сърбитѣ въ Атина за едно общо дѣйствие на балканитѣ не сж дали никакъвъ резултатъ. В. Дневникъ пише, че Гърция е рѣшена, да остане неутрална, и че едно желано отъ извѣстни кржгове съглашение съ пея ще бжде полезно.

Опозиционнитѣ вѣстници, напротивъ, изказватъ безпокойствата си:

„Гърцитѣ мобилизиратъ", пише в. Миръ, „и, ако тѣ не тръгватъ открито съ Съглашението, което е твърдѣ възможно, най-малко ще окупиратъ Гевгели, Дойранъ и Битоля. Колкото до Ромъния, вѣроятно е, че тя ще се присъедини къмъ Съглашението: финансовиятъ й министръ е тръгналъ за Парижъ и Лондонъ, да търси заемъ".

В. Утро, напротивъ, възпроизвежда изявленията на г. Братияно въ ромънскитѣ вѣстници, въ които се казва, че той билъ увѣдомилъ пълномощния сръбски министръ, какво

Ромъния не ще мобилизира, защото мобилизацията ще означава влизането ѝ въ дѣйствие, и че не може да нападне България, понеже е съюзница на Германия, освѣнъ ако четворното Съглашение не стовари 400.000 души войници на балканитѣ.

Правителството дори разпространява слухъ, за едно скорошно разбирателство съ Ромъния съ цѣль, да почнатъ заедно и задружно дѣйствията. Г-нъ Деруси ме помоли, да прѣдупрѣдя единъ отъ опозиционнитѣ шефове, който бѣ твърдѣ обезкураженъ, че горнитѣ слухове сж лъжливи, и азъ направихъ точно това снощи въ клуба: „Вий се присъединявате, защото ви сж казали, че Ромъния ще върви съ България. Това е цѣла лъжа. Нищо не позволява на г. Радославова, да говори така. Единичкото нѣще, което г. Братияно е казалъ на Радева, е, че всѣко измѣнение на поведението на България безъ прѣдварително съгласие на Ромъния ще бжде считано отъ послѣднята, като не отговарящо на приятелскитѣ отношения между двѣтѣ страни. Това, което може да каже г. Радославовъ, е това, че той зна е, че нищо не знае върху поведението на Ромъния. Въ всѣки случай нищо не е сключено, и Ромъния не е обвързана съ нищо. Увѣренията, за които министръ-прѣдседателятъ говори, сж само тия, които германцитѣ му даватъ, и които претендиратъ, че сж въ състояние, да ни принудятъ, да стоимъ мирно".

27-и септември.

Въ надвечерието сме на едно промѣнение, за каквото на изтокъ никой не би се отдилъ. Министритѣ Тончевъ и Бакаловъ, двама отъ най опрѣдѣленитѣ германофили на кабинета, сж въ оставка. Правителството мисли, да се обърне къмъ демократитѣ, за да заякчи кабинета. Военнятъ министръ, генера[illegible] Жековъ е пмалъ вчера по този поводъ свиждание съ Малинова; главнятъ редакторъ на в. Прѣпорецъ ме увѣри тази сутринь въ това, като ми съобщи, че царьтъ повикалъ шефа на демократическата партия въ двореца Врания, на 4 часа.

Прѣдъ хотелъ „България" срѣщнахъ младия виолонистъ Динчевъ, съ когото се бѣхъ запозналъ миналата вечеръ

у Сорафимова, франкофилъ, както казва той, въ германофилска срѣда. Като запасенъ подпоручикъ, той е облѣченъ въ походна униформа, като приятеля си Тончевъ, синъ на министра, когото остави заради менъ. Азъ го попитахъ веднага; „Ами оставката?

— Тя е подадена, и вѣроятно ще бѫде приета. Той бѣше голѣмъ партизанинъ на войната, но правителството слѣдъ пеститѣ на О'беернъ, не бърза много—много да се бие.

—Оставате ли въ София?

— Да, въ всѣки случай само за нѣколко дни, а може би, надѣвамъ се, за винаги".

И той изглежда тръдѣ радостенъ отъ идеята, че тази непопулярна война може още да се избѣгне.

Посѣтихъ въ министерството на Външнитѣ работи г. Антонова, директоръ на телеграфната агенция:

„Приета ли е оставката на Тончева?

— Не разчитайте на това. Разчитайте само на себе си. Врѣме е още, да се избѣгне сръбско-българскиятъ разривъ, но трѣбва да се дѣйствува енергично и бързо. Франция и Англия трѣбва да направятъ акцията. Трѣбва да ни се даде Македония.

— Ний бѣхме ви я прѣдложили, за да тръгнете. Защо не отговорихте на послѣдното ни прѣдложение?

— Защото съюзницитѣ говорятъ само за земитѣ до Вардара: това сж само петь или шесть голѣми села. Трѣбваше да се каже: ний окупирамо Македония, за да ви я дадемъ. На слѣдния день отъ турско-българското съглашение не може тукашенъ да се произнесе фразата намѣса. Трѣбва да се чака, и по-напрѣдъ да се говори за неутралитетъ, който непзбѣжно ще бѫде замѣненъ съ намѣсата. Особено Русия да се не мѣси въ това: правителството е още непримиримо. Тя нека се ограничи, само да подържа френско-англійската акция. Г. г. Папафио и О'беернъ ще бѫдатъ винаги изслушани съ вниманіе. Г. Радославовъ не трѣбва да се оставя ни единъ день на мира, дорп трѣбва да се заплаши. Той не обича Тончева, и ще бѫде доволенъ, да се отърве отъ него. Царьтъ, изненаданъ отъ енергичното поведение на Англия, отъ гръцката мобилизация и отъ малко насърчителния обратъ на българската мобилизация, се коле-

бас; и се бои отъ войната. Може би, ще може да се отърве, а особено ако англичанитѣ се опитатъ за това.

— Ще приеме ли той английската окупация на Македония за достатъчна гаранция, срѣщу която той ще пази честенъ неутралитетъ?

— Разбира се, съ условие, че тази окупация нѣма да трае дълго врѣме, и ще стори малко по-малко мѣсто на българската окупация. Обаче, Антантата трѣбва да побърза, защото днитѣ сж прѣброени!"

Единъ съвѣтникъ отъ една съюзна легация ми каза: „Ний трѣбва да слѣдваме примѣра на Германия. Въ момента, когато руситѣ бѣха на Карпатитѣ, германцитѣ имаха нужда на всѣка цѣна отъ българския неутралитетъ. Тѣ обѣщаха на България отстжпването на линията Дедеагачъ отъ турцитѣ, ако тя остане неутрална до 24-и августъ. Ето защо, около тая дата усилиха прѣговоритѣ, и прѣдсказаха успѣха имъ; и въ дѣйствителность, конвенцията бѣше подписана. Но въ сжщото врѣме Германия печелѣше побѣди. Тогава тя забави отстжпването на линията Дедеагачъ, за да сп усигори българската намѣса. Нека Антантата направи сжщото, да обѣщае Македония на България срѣщу нейния неутралитетъ до пролѣтьта, напримѣръ, и после да изиска намѣсата ѝ, когато ще може да диктува условията".

„— Ще тръгнемъ ли за Букурещъ, или за Нишъ, каза ми другъ единъ дипломатъ — ето въпросътъ отсега нагатъкъ!" И той ме покани, да посѣтимъ заедно музеитѣ, прѣди да замине.

Отношенията съ Гърция и Ромжния оставатъ все още прѣдметъ за общо безпокойствие.

„Понеже интереситѣ на нашитѣ съсѣди отъ юго-западъ не сж още засѣгнати, казва Echo de Bulgarie, военитѣ мѣрки, взети отъ Атинското правителство, имать само прѣдпазителенъ характеръ.

Нѣкои вѣстници съвѣтватъ Гърция, да се съюзи съ България, „за да попрѣчи на всѣко италиянско намѣсване на балканитѣ". Тя би получила Валона и южна Албания, въ замѣна на Драма, Сересъ и Кавала.

Слухътъ за оставката на Венизелосъ и замѣстването му съ Гунарисъ се носи упорито. Гръцкиятъ пълномощенъ министръ г. Наумъ го опровергава.

Колкото се отнася до сѣвернитѣ съсѣди, знамъ отъ сигуренъ източникъ, че третята армия е прѣдназначена, да дѣйствува срѣщу тѣхъ едноврѣменно съ единъ австро германски натискъ, който по този начинъ удвоява силата си. Откато г. Братияно спрѣ изтуването на офицери и муниции, които се изпращаха отъ Бѣрлинъ до Цариградъ, австро-германцитѣ искатъ, на всѣка цѣна да отворятъ отново този изтъ. Това бѣ обекта на концентрацията въ началото на септември. Бившиятъ австроунгарски пълномощенъ министръ въ Букурещъ, Маркизъ Палавичини, сегашенъ посланникъ въ Цариградъ, се спрѣ тия дни въ Синая, да смъмри силно Фердинанда Хохенцолернски. Сега проектиратъ двоенъ натискъ, германски и български, противъ ромънското правителство, което, не мобилизирало досега, би наблѣгало на force majeure, ако допусне минаването на муниции, а може би и войски . . . слѣдъ което бяха се обърнали противъ Сърбия.

Споредъ У т р о, германскиятъ и австроунгарскиятъ пълномощни министри въ Букурещъ били официално съобщили на царя и министръ-прѣдсѣдателя, че, ако Ромъния заповѣда обща мобилизация, австро германскитѣ войски ще нападнатъ веднага ромънската територия. Тъй обяснявъ този вѣстникъ отговора на г. Братияно на въпроса на сръбския пълномощенъ министръ за намѣренията на Ромъния, заявявайки, че Ромъния не вижда никаква причина, да напустне неутралитета си.

Правителственитѣ вѣстници възпроизвеждатъ охотно комюникето на Indèpendance roumaine, което констатира, че въ съвѣта министритѣ били всички съгласни за съблюдаването сегашното поведение безъ никакво измѣнение. Тукашниятъ органъ на Външното министерство вижда въ това доказателството, че „ромънското правителство е сполучило вървѣ противоположнитѣ течения, които раздѣляха общественото мнѣние, да се удържи въ изтя на благоразумието". „Изобщо", добавя той, „положението на Балкапитѣ може да се смѣта като много успокоително". Само мълчанието отъ Нишъ го безпокои.

*
* *

Германскиятъ воененъ аташе, майоръ фонъ деръ Голцъ, напустна окончателно поста си. Съобщаватъ за пристигането

на приемника му, майоръ Августъ фонъ Лафертъ, който вече е заемалъ този постъ въ София прѣзъ балканскитѣ войни.

Градоначалството заповѣда слѣднитѣ мѣрки: всички заведения, ресторанти, кафенета, и магазини трѣбва да бждатъ затваряни най-късно въ 10 ч. вечерь. Хлѣбарницитѣ могатъ да бждатъ отворени до 9 ч., и да продаватъ хлѣбъ по цѣната, опрѣдѣлена отъ Софийската община. Забранява се на притежателитѣ на складове за дърва, касапи, бакали и пр., да продаватъ надъ опрѣдѣлената отъ комитета на обществената прѣдвидливость цѣна. Забранява се, да се увеличаватъ наемитѣ, и да се принуждаватъ наемателитѣ, да напущатъ квартиритѣ заради неплащане на наемитѣ. Митингитѣ, политическитѣ събрания и манифестациитѣ сж забранени. Разпространяването на лъжливи тревожни слухове се строго прѣслѣдва. Забранено е движението по улицитѣ слѣдъ 10 ч. вечерь.

По прѣдложение на министра на просвѣтата, Министерския съвѣтъ рѣши, щото всички професори и учители, невъзрастни отъ 40 години, които не сж запасни офицери, да бждатъ демобилизирани, за да могатъ да се отворятъ училищата.

Докторъ Момчиловъ, ултра-германофилъ, подпрѣдсѣдатель на Камарата, е назначенъ за главенъ инспекторъ на санитарната служба въ армията. Напротивъ, кореспондентътъ на в. Temps Батоловъ, бившъ кметъ на София, който има куража, да подпише опозиционния позивъ къмъ народа, и който поради възрастьта си бѣ причисленъ като домакинъ на една болница, е прѣхвърленъ въ пѣхотата, и назначенъ въ една рота на първа линия.

Оставката на Тончева и Бакалова не е още приета отъ царя, който, много е вѣроятно, ще ги помоли, да задържатъ портофейлитѣ си.

По редакциитѣ се разправя слѣдната история: „имало било сжщинско скарване между министръ-прѣдсѣдателя и министра на финанситѣ. Гръцката мобилизация била направила силно впечатление на първия. Той билъ подущилъ нѣщо за прѣговоритѣ, водени отъ Венизелоса съ Нишъ и Букурещъ за подновяването на Балканското тройно съглашение противъ България. Рапортитѣ на прѣдставителитѣ на България въ столицитѣ на Съглашението му съобщавали за недовѣрието,

съ което се посрѣща навсѣкждѣ официалното обяснение на въоржения неутралитетъ и вѣроятностьта за една активна помощь на страната на съюзницитѣ на Сърбия. Най-сетнѣ, той вижда малко войнствения духъ на мобилизиранитѣ и голѣмата непопулярность на страшната война. Поради всички тия доводи, той билъ наклоненъ къмъ благоразумие . . . Тончевъ го билъ укорилъ, че се отрича отъ поетитѣ задължения, и че го било страхъ. Въ отговоръ на това Радославовъ се билъ усъмнилъ за причинитѣ на тази прогермански ревность на министра на финанситѣ, и подхвърлилъ нѣкои намеквания твърдѣ допустими, като се има прѣдъ видъ пословичната му подкупность. Прѣпирнята се била свършила съ такъвъ високъ тонъ, че Тончевъ, а отъ солидарность и неговиятъ другарь Бакаловъ си били подали оставката. Тогава царьтъ билъ повикалъ Малинова, и му билъ прѣдложилъ, заедно съ единъ отъ неговитѣ приятели да заематъ мѣстата на двамата германофили; но билъ получилъ категориченъ отказъ.“ Повече отъ вѣроятно е, че нѣма нищо вѣрно отъ тѣзи слухове, освѣнъ фактътъ за различието въ взглядоветѣ на двамата най-видни политици въ кабинета, и съвѣщанието съ демократическия лидеръ слѣдъ оставката на двамата „младолиберали“.

28-и септември.

Г-нъ Малиновъ не можа да ме приеме днесъ, и ме помоли, да се срѣщна вмѣсто съ него съ г. Ляпчева, неговия бившъ министръ на финанситѣ, за когото казваха, че ще заеме евентуално второто министерско мѣсто; той ми говори въ тази смисъль:

„Царьтъ чакаше Малинова въ 4 часа въ Враня, и го задържа на вечеря. Малиновъ критикува надълго сегашното правителство. Царьтъ го остави, да говори, безъ да защити критикуваната политика; той е много голѣмъ дипломатъ, за да направи това. Поради това загадъчно мълчание Малиновъ отклони покапата му, да подкрѣпи кабинета, или да влѣзе въ него.

„Като се има прѣдъ видъ, че царьтъ знаеше отъ порано мнѣнието на демократическия лидеръ, което е и това на цѣлата съединена опозиция, той не можеше да очаква

другъ отговоръ. Цѣлта на тази ауденция не бѣше, да поиска и получи единъ утвърдителенъ отговоръ, но да се осѣдоми при една по-спокойна обстановка, отколкото при послѣднята колективна ауденция на опозиционнитѣ шефове.

„Изобщо, приближава моментътъ, когато поведението на България ще бѫде съвършено точно установено. Публикуването на турско-българския договоръ бѣше първата стѫпка въ това направление, но отъ нея не би могло да се извади окончателно заключение. Правителството не се свързало съ германцитѣ, знаейки, дѣ желаеха, да го водятъ; но тѣ си послужиха съ турското нарче като съ една примамка, и се надѣватъ напълно, „че сж вкарали българеката кола въ тѣхния пжтъ“ (sic). Азъ съмъ убѣденъ, че, ако Радославовъ знаеше, какво би му струвало това, което турцитѣ му предложиха, той не би се ангажиралъ въ тая работа. Станало е недоразумѣние(??). Какво послѣдствие ще има този договоръ за насъ, за нещастие, не безучастни зрители? никой не може още да каже това; обаче почти всичко зависи отъ него.

„Втора една много по сериозна стѫпка е направена предъ осемь дни съ указа за обща мобилизация; но тази мобилизация не предполага непремѣнно една окончателна ориентировка на България на страната на едната, или другата отъ воюващитѣ групировки.

„Новината за побѣдоносното подновяване на французката офанзива и послѣднитѣ руски успѣхи въ Галиция, които правятъ силно впечатление тукъ, сигурно ще се отразятъ на духа на управляющитѣ. Отъ друга страна, всичкитѣ български срѣди очакватъ бѫдащитѣ рѣшения на Съгласението, които могатъ да иматъ най-тежки резултати. Даже ако правителството не иска, да промѣни политиката си, не се съмнявамъ, че то ще попита Съгласението, какво може да даде то на България. То ще зададе този въпросъ, може би само отъ нуждата, да защити политиката си предъ самата армия. Вѣрвамъ при това, че то ще го зададе съвършено искрено, т. е. съ намѣрение, да промѣни напълно сегашната си политика, ако му направятъ едно дѣйствително и сигурно предложение. Азъ не мога да ви обясня всичкитѣ си съображения, но имамъ основателни причини, да бѫда оптимистъ.

„Правителството не желае войната. Гледайте това на офиціознитѣ вѣстници като „Народни права“, който казва,

че трѣбва да се направятъ послѣдни усилия, за да се постигне едно споразумѣние съ съсѣднитѣ държави посрѣдствомъ законното задоволяване на българскитѣ въжделения. Макаръ и да сме въ надвечерието на развязката, не изглежда, да се изключва още всѣкакво задоволително разрѣшение на четворното Съглашение.“

Като ми потвърди мнѣнието, което изобщо е разпространено тукъ, че незабавното окупиране на Македония отъ англо-френскитѣ войски би произвело единъ значителенъ и безъмнѣнно рѣшителенъ резултатъ, г. Личевъ наведенъ на нармакляка на стълбата каза още: „Не особено не се обезкуражавайте. Има още врѣме. Тукъ се води силна борба . . . Но по-скоро доведете вашитѣ войски въ Македония, и то скоро, скоро!“

28-и септември

Сръбскиятъ пълномощенъ министръ г. Чолакъ Античъ, съ когото се виждамъ всѣки день, все повече и повече се безпокои отъ отсрочката, която даватъ на България, за да напрѣдне съ приготовленията си.

„Повтаряме 1885 г.“, ми каза той днесъ. „Ний стояхме два мѣсеца мобилизирани, вмѣсто да ударимъ веднага; вѣрване се, че сме мобилизирали противъ турцитѣ, и когато видѣха, че това бѣше противъ българитѣ, войната стана непопулярна. Закъснѣването и несигурностьта — това сж двѣтѣ причини на неуспѣха. Физиономията на сегашнитѣ събития е съвършено сжщата. Но това не е наша грѣшка.

„Сърбия прѣдлага, да се нагърби на всичко; но, когато има непрятели на два фронта, трѣбва да ги биятъ по отдѣлно, като се използва врѣмето. Ако оставимъ българитѣ, да се концентрирать, и тѣхната атака съвпадне съ тази на германцитѣ, сръбския генералъ щабъ ще бжде сварен неприготвенъ, и ще бжде обреченъ на пораженне. Врѣме е, да се изостави старият приемъ чрѣзъ конференции, чрѣзъ прѣговори, които се продължаватъ безкрайно, докогато стане врѣме за курортъ, когато всичко се върши на бързо. Винаги тия, които използуваха минутитѣ, постигаха най-добри резултати.“

(Изобщо Сърбия прѣдлага, да се разправи съ България,

като я нападне ненадѣйно, ако има немедлената морална помощь на съюзницитѣ и тѣхното бждаще материялно съдѣйствие.)

„— Но българитѣ сж се вече окопали на границата; 100 или 150.000 души сж готови, да ви посрѣщнатъ. Това не е ли достатъчна сила, за да спре тая, която вий ще хвърлите срѣщу тѣхъ?

— Тѣ нѣматъ толкова хора, и полковетѣ, особено кавалерийскитѣ заминали за границата, умиратъ отъ гладъ поради липсата на тренове. При това българитѣ трѣбва да се разправятъ въ бждаще съ други сили, безъ да говоримъ за англо френцитѣ. Гърцитѣ, които мобилизираха и които ненавиждатъ българитѣ, сж свързани съ насъ съ единъ формаленъ съюзенъ договоръ. Тѣ не могатъ да си присвоятъ теоритѣ на Бетманъ Холвега, и да го смѣтатъ за нарче книга. Колкото се отнася до ромънитѣ, трѣбва да ги привлѣчемъ. Прѣговоритѣ съ тѣхъ сж прѣустановени: защо да не ги подновимъ? Но споредъ думитѣ на Наполеона, „за да се постигне резултатъ, трѣбва да се създаде събитие на даденъ пунктъ.“ Прочее, да създадемъ това събитие.

„Най послѣ, ако се настоява абсолютно, щото ний непрѣменно да попрѣчимъ на българската мобилизация, нека вематъ поне сериозни гаранции относително намѣренията на царя. Веднажъ германцитѣ въ Цариградъ и на балканитѣ, това ще означава краятъ на Индиитѣ и на Египетъ: тѣ ще организиратъ България и Турция, както това направиха и съ Австрия. Нека тъй заплашенитѣ англичани направятъ необходимото, за да запазятъ интереситѣ си. За това е нужно само, щото Съглашението да подкрѣпи единъ ултиматумъ на Сърбия, който да изиска не вечь демобилизацията, ако това е вече късно, но немедлената намѣса противъ турцитѣ, които платятъ съ Македония.“

29-и септември.

Министритѣ Тончевъ и Бакаловъ оставатъ окончателно въ Радославовия кабинетъ, а българската история ще отбѣлѣжи единъ день на измама повече.

Обаче сжществуватъ мотиви, които даватъ нѣкаква вѣроятность за едно министерско прѣустройство. Въпрѣки на-

ново даденитѣ увѣрения отъ германскитѣ дипломати, правителството все се безпокои отъ поведението на Гърция, дѣто държанието на властьта отъ Венизелоса се уравновѣсява отъ това на кралския тронъ отъ Кайзеровия зетъ. На царь Фердинанда приписватъ едно много характеристично възклицание въ момента, когато научилъ за гръцката мобилизация: „тѣ ме измамиха!“. „Тѣ“—това сж германцитѣ, които му бѣха казали, че сж сигурни за краль Константина. Гръцкиятъ пълномощенъ министръ г. Наумъ, връчилъ вчера (или завчера) по заповѣдь на своето правителство една нота, съ която съобщава, че Гърция е принудена чрѣзъ своя съюзенъ договоръ, да се присъедини къмъ Сърбия въ случай, че послѣдната бѫде нападната. Царьтъ свързваше това събитие съ спирането на германската офанзива на руския фронтъ, отстѫпването имъ на французкия фронтъ, и вѣроятностьта за стоварването на единъ експедиционенъ корпусъ въ Солунъ. Рѣшението, за вземането на което му трѣбваше дълго врѣме, му тежеше вече. Жертвайки двама отъ най-компрометиранитѣ си политически агенти, той пожела посрѣдствомъ това, да спечели врѣме, и да поправи кривата стѫпка, която той бѣ направилъ вслѣдствие на едно прѣждевременно рѣшение.

Освѣнъ това не можеше да става дума за едно сѫщинско промѣнение на неговата политика, което би можало да бѫде, ако шефътъ на правителството г. Радославовъ се оттегли, или кабинетътъ се прѣустрои върху концентрационна или коалиционна база. Той имаше само намѣрение прѣдъ несигурното настроение на армията, да „прикрие“ личната си политика, тъй строго охулена отъ Стамболийски.

Съ прѣдаването на двама отъ най-влиятелнитѣ шефове на опозицията къмъ своитѣ креатури той отбиваше опасностьта, разпрѣдѣляйки отговорноститѣ. Той грѣшеше, като вѣрваше, че Малиновъ, който прѣди нѣколко години бѣше единъ послушенъ инструментъ въ ржцѣтѣ му, щѣше да се съгласи на този неблагодаренъ пазарлъкъ само срѣщу единъ портофейлъ. Демократическиятъ лидеръ му забѣлѣза почтително, че бидейки партизанинъ на една намѣса противъ Турция, той не можеше да влѣзе въ единъ кабинетъ, който искаше, да я спаси, като се съюзява съ непрятелитѣ на Англия и Русия.

И тогава Фердинандъ повика обратно събратята на Радославова.

Но при все това Демократическата партия не се отказва отъ злѣ подхванатата и компрометирана борба, която още не е рѣшена въ полза на противницитѣ ѝ. Числото на дезертйоритѣ, които пахлуватъ въ Румъния, и заявяватъ, че страната не иска война срѣщу руситѣ, е пасърдителенъ знакъ за него. Г-нъ Малиновъ има вчера ново свиждане съ министра на войната. Той конферира сжщо съ английския и руския пълномощни министри, на които той поиска нѣкои обяснения върху мнѣнието на силитѣ отъ Съглашението относително послѣднитѣ събития въ България. Водителитѣ отъ демократическата партия смѣтатъ, че положението е по-добро отъ прѣдидущитѣ дни. Това ми каза единъ отъ тѣхъ, г. Григоръ Василевъ, депутатъ и виденъ публицистъ.

„Опозицията се радва, че мобилизацията доказа, какво народътъ е съ нея, и е противенъ на всѣка авантюра. За нещастие, въпросътъ е злѣ сложенъ отъ Съглашението—тази група отъ значителни непрѣодолими сили, по които сж още недостатъчно организирали, и които не знае още, какво иска. Но е врѣме за изпудване, и не могатъ да ни подозиратъ въ това, когато ний отъ двѣ години насамъ работимъ съ всички сили съ Съглашението и за него; но иска то направи максимума отъ това, което е възможно, опозицията ще направи останалото. Собственнятъ му интересъ изисква, щото то да не скъсва съ него; това значи, да върнишъ работата на германицитѣ, и да изгубишъ едно дипломатическо сражение, и то на цѣната на нашето разорение.

„Ако тя постояствува, увѣренъ съмъ, че цѣлта ще се постигне. Мобилизацията по-скоро улеснява резултата. Това е послѣднята българска карта, било че Малиновъ или Радославовъ я играе: ний не можемъ да демобилизираме прѣди народа да е доволенъ. Напетинъ, тя е бита отъ Германския натискъ, но тя може да бжде спечелена отъ Съглашението, ако послѣднйото направи необходимото, и тогава Германия ще бжде „изиграна“ (sic).

„Германицитѣ мислѣха, че водимжъ мобилизацията направена, страната ще бжде въ тѣхни ржцѣ. Стана обратното. Прѣди мобилизацията правителството бѣше свободно, да играе, както си иска; днесъ мобилизираният народъ надтежава

надъ правителството. Трѣбва добрѣ да се схване положението. Противницитѣ на правителството не ще се опитатъ, да правятъ революция. Ако войната избухне, всички българи ще изпълнятъ дълга си; но имъ още врѣме, да се спечели този енергиченъ и храбъръ народъ. Той иска Македония. Осигурете му поне безспорната зона, безъ да се правятъ резерви, което би осуетило всичко въ послѣдния моментъ.

„Ако се съгласятъ, да я дадатъ, единичката мжчнотия ще бжде въ начина на изпълнението. По голѣмата часть отъ общественото мнѣние иска немедлената българска окупация, т. е. едноврѣменно съ започването дѣйствията противъ Турция; би могло въ краенъ случай, да се ограничи тази немедлена окупация само на лѣвия брѣгъ на Вардара, като се окупира останалата часть отъ Македония отъ англо-френцитѣ; а тамъ — мѣстна администрация, или, другояче казано, съ трудничество между англо-френскитѣ военни власти и българското население. Тия условия сж абсолютния минимумъ, който може да убѣди общественото мнѣние. Трѣбва да ги приемете бързе, ако искате, да постигнете добъръ резултатъ.

„До послѣднята постжпка правителството играе на ноти съ Съглашението, за да може да продължи политиката си. Трѣбва да се тури край на тази тактика; да се усвои единъ ясенъ възгледъ, една база на дѣйствие, която ще позволи на Малинова, да вземе властьта, или поне да принуди правителството, да приеме прѣдложенията на съюзницитѣ.

„Моментътъ неотдѣлимо стана благоприятенъ на другия день слѣдъ гръцката мобилизация, когато общественото мнѣние се увѣри, четейки тѣхнитѣ бюлетини, че германцитѣ сж блъфирали, като не сж реализирали ни въ Франция, ни въ Русия, нито нъкъ на Дунавъ нищо отъ това, което извѣстяваха, и не сж въ състояние поради липса на достатъчни войски, да изпълнятъ незабавно офанзивата противъ Сърбия, която тѣ приказватъ отъ прѣди три мѣсеца. Правителството не ще вземе никакво окончателно рѣшение, прѣди да види резултата отъ англофренската офанзива и операцитѣ на руския и италиянския фронтове. Дотогава ний можемъ да дѣйствуваме. Ний ще можемъ да накарамо германския тронъ, да делайлира; но за това Македония трѣбва да ни послужи за лостъ".

Другъ единъ демократъ ми изказа това разжждение:

„Вий се обезкуражавате, защото Царьтъ билъ подписалъ договори съ Турция и Германия. Но това нѣма никакво значение: напротивъ, той подписа такива и съ Русия, съ Сърбия, съ Гърция, съ Румжния, съ Австрия, съ Абдулъ Хамида, съ младотурцитѣ, и винаги измѣни на задълженията си. Трѣбва само да му платите по-скжпо".

Азъ съобщихъ тия мнѣния въ легацията, отдѣто получихъ този отговоръ съ свойствената му французска ясность.

„Въпросътъ не зависи вече отъ насъ, но отъ тѣхъ. Нашитѣ прѣдложения отъ 14-и септември сжщо валидни до деня на ултиматума, който е неизбѣженъ. Дотогава, т. е., още два-три дни, може би, само една значителна манифестация отъ страна на Царя може да ни убѣди; а това трѣбва да бжде най малко прѣустройството на кабинета, като допустне до властьта Малиновъ и неговитѣ приятели, които ни вдъхватъ довѣрие. Още би трѣбвало, 1-о. тѣ да заематъ постове такива, щото главнията правителственъ механизмъ да не се намира въ ржцѣтѣ на нашитѣ открити противници; 2-о новото министерство да се откаже отъ всичкитѣ спогодби, сключени съ нашитѣ непрятели. Малиновъ разпсква три часа съ прѣдставителитѣ на Русия и Англия. Тѣ трѣбва сега да познаватъ основно въпроса. Трѣбва да се надѣваме, че отъ своя страна Малиновъ ще да е разбралъ възгледитѣ на Съглашението."

***

Министръ-прѣдседателътъ прие вчера делегацията на земледѣлческата партия, и й декларира, че правителството е рѣшило, да продължава своята политика на въоржженъ неутралитетъ. „Съ оржжие въ ржка то ще слѣдва събитията. Досега то не е взело никакво войнствено рѣшение спрѣмо Сърбия, или нѣкой другъ съсѣдъ. Нито съ Турция, нито съ централнитѣ сили нѣма никаква конвенция, която да съдържа нѣкакви политически ангажименти. България не е още окончателно опрѣдѣлила своето бжднще поведение, което ще зависи отъ начина, по който тя ще получи Македония, или по който ще й бжде отказана. Въоржженията неутралитетъ на България, както и швейцарскиятъ въоржженъ неутралитетъ, не означява скжсване на отношенията съ четворното Съглашение."

Кой лъже; дали Министръ-прѣдседателтъ, или журналистътъ, който прѣдава тия изявления? Слѣдъ това, г. Радославовъ отишълъ при Царя, който го задържалъ отъ 3 до 5 часъ слѣдъ обѣдъ. Вечерьта той прѣдседателствува министерския съвѣтъ, и доложи резултата отъ свиждането си.

Германскиятъ посланникъ въ Цариградъ Вангенхаймъ вчера при пристигането си въ Русе завари двата автомобила, които го чакаха, и доведоха още сѫщата вечерь въ София, дѣто днесъ имà едно важно съсѣщание съ г. Радославова. Той обѣдва днесъ въ Двореца въ обикновени дрехи, както ми каза румънскиятъ пълномощенъ министръ. Той тръгва тази вечерь за Цариградъ, като е довършилъ, вѣроятно, съглашенията, които прѣдаватъ България на Германо-турцитѣ.

30-и септември.

Г-нъ Тодоровъ считаше вчера „че има десеть на сто шансове за надежда", а приятелитѣ му го намиратъ за оптимистъ. Г. Ляпчевъ мисли сѫщо, че има шансове за едно разумно разрѣшение, но, за да бѫде положителенъ, трѣбва да се почакатъ още три, пли четири дни.

Една важна добрѣ освѣдомена личность, белгиецъ, ми каза:

„Цѣлиятъ народъ и цѣлата войска искренно желаятъ мирната развязка. Колкото до правителството, може би и то е на сѫщото мнѣние.

„Царьтъ бѣше уязвенъ отъ заплашванията и ругателния тонъ на Стамболийски. Опозицията се надѣваше, че ще го успокои, пли стресне. Тя произведе обратенъ ефектъ, и свърши съ това, че го накара, да мобилизира. Но двойно разочарование го чакаше. Турцитѣ не отстѫпиха обѣщанитѣ територии; Германцитѣ не прѣдприеха обявеното нападение противъ Сърбия. На Царя му е твърдѣ досадно, задѣто се е поставилъ въ това мѫчно положение, и може би ще поиска, да се отвърне.

„Трѣбва да се накаратъ сърбитѣ, да отстѫпятъ. Очевидно, изпърво това ще бѫде само срѣщу българския неутралитетъ; но съ влизането на Малинова въ кабинета сигурно е, че отъ неприязненъ той ще стане благосклоненъ,

и малко по малко ще може да се измѣни, безъ да се взематъ въ съображение възможноститѣ за нѣкой инцидентъ, предизвиканъ отъ турцитѣ. Този неутралитетъ ще Ви бѫде въ обратна смисъль твърдѣ благоприятенъ, защото българската намѣса ще бѫде опасна: Сърбитѣ и гърцитѣ могатъ да бѫдатъ смазани; въ всѣки случай Турция ще бѫде напълно продоволствувана, а Цариградъ ще стане непревзимаемъ.

„Вземане рѣшение за неутралитетъ е възможно. Радославовъ е патриотъ българинъ. Истина е, че единственитѣ лица, които вакатъ въ този моментъ, сж Жековъ и Жековъ, и двамата като Царя убѣдени въ германската побѣда. Тѣ сж се учили въ Италия, но въ дадения моментъ военнитѣ сж въ екстазъ отъ германската армия и германскитѣ доктрини. Вънъ отъ тѣхъ въ армията (това се разбира за офицеритѣ) никой нѣма симпатии къмъ германцитѣ, и народътъ, уморенъ отъ послѣднитѣ войни, нѣма никакво желание, да почне отново.

— Но да се правятъ предложения, за да се откупи въ този моментъ само единъ неутралитетъ, ще рече, да се унижимъ до една недопустима степень!

— Не; Германия, когато бѣше сигурна, че Италия е вече съ насъ, не се поколеба, да й предложи in extremis голѣми концесии. Тя имаше право, и не се унижи; напротивъ, ако не опитате и това, по-късно ще Ви упрѣкватъ.

— Теоритически идеята е разумна, ако не елегантна; но практически това би значило просто, да отворимъ пжтя на генералитѣ на царь Фердинанда, отдѣто тѣ ще прѣсѣкатъ отстѫплението на сърбитѣ, атакувани отъ австро германцитѣ. Страшно неблагоразумно би било, да се изпуснатъ тия военни първостепени залози, ако не сме сигурни за управляющитѣ въ София. А ний не можемъ да бѫдемъ сигурни, освѣнъ ако се промѣни цѣлиятъ персоналъ, или ако стане революция".

Моятъ белгиецъ се изражаваше изобщо по вѣстникарски: не зная, да ли той самъ бѣше убѣденъ отъ своята аргументация, Така, L'Echo de Bulgarie пише хладнокръвно; Нашата мобилизация нѣма воененъ характеръ; тя е политическа мѣрка". Послѣ, той доказва, че балканитѣ мобилизиратъ, но не сж имали никога тѣй „успокоителни" намѣрения, съ изключение на сърбитѣ, които сж жертва на чуловищния апетитъ на тѣхния шовинизмъ?"

Миръ пакъ е искренъ, когато по сжщия поводъ съ единъ въ нищо неоправданъ оптимизмъ развива мислитѣ си:

„Веднажъ мобилизацията обявена, ний не трѣбва да губимъ врѣме, да разискваме, дали тя е своеврѣменна, или не; но да направимъ всичко, за да използуваме положението, и да прѣдотвратимъ войната. Ний трѣбва да дадемъ, да се разбере, че България не мобилизира противъ никоя отъ силитѣ, но само поради строго балкански цѣли, и че тя не ще се рѣши, да брюскира, прѣди да стане га балканския воененъ театръ нѣкое измѣнение отъ естество, да накърни явно нейнитѣ интереси; или ако възможностьта за уреждането на българския въпросъ върху базата на принципа на националноститѣ бжде компрометирана. Но е такъвъ случаятъ въ тоя моментъ. Войскитѣ на двойния съюзъ не сж се още опитали, да нахлуятъ въ Сърбия, нито пъкъ англо-французитѣ да разширятъ дѣйствията си къмъ насъ. Ний ще дѣйствуваме само, ако военнитѣ операции се развиятъ въ наша врѣда, било ако на мѣстото на сърбитѣ се настанятъ австро-германцитѣ; било ако Дарданелитъ паднатъ безъ наше съучастие, и ако англо-френскитѣ войски окупиратъ Тракийскитѣ земи, станали свети за насъ слѣдъ войнитѣ отъ 1912—1913 г.“

Ако българската мобилизация нѣма „воененъ обектъ“, защо се бърза съ концентрацията на войскитѣ въ Тимошката область и въ тая на Вардара? Защо е този напливъ отъ австрийски и германски офицери, които работятъ въ канцеларитѣ на военното министерство, обѣдватъ въ Юнионъ клубъ, дѣто голѣмата централна маса, заемана отдавна отъ дипломатитѣ отъ двѣтѣ империи, скоро не ще бжде достатъчно голѣма, за да ги побере? Защо сж изкопанитѣ около Дедеагачъ окопи и тритѣ линии мини, поставени навжтрѣ въ Егейското пристанище? Защо сж взетитѣ по всички брѣгове мѣрки, за да се бранятъ отъ евентуелнитѣ атаки на съюзнитѣ флоти, и патрауленитѣ подводници, появили се въ Черно море прѣдъ Варна и Бургазъ? Защо е това ходене по кжщитѣ въ селата и градоветѣ и реквизирането на провизии за армията отъ търговцитѣ? Защо сж тѣзи аклamации на българскитѣ студенти, които напущатъ Берлинъ и Виена, съ „ура“ въ честь на хищнитѣ императори, на тѣхнитѣ побѣди и на войската по германски „свѣжа и ве-

села“ за освобождението на Македония? Защо, въпрѣки упорството на селската маса, дохождатъ германски агенти, да разпръсватъ въ разнитѣ окржзи повече отъ единъ милионъ прокламации, възхваляющи побѣдитѣ на Германия, и подканвайки България, да върви съ нея противъ Сърбия и Четворното Съглашение, за да реализира националнитѣ си аспирации? Съ ужасната сила на военното положение, дадена въ ржцѣтѣ на правителственитѣ терористи, това разпространение и устнитѣ обяснения, конто го придружавтъ, не би могло да се извърши, освѣнъ съ съучастието на българскитѣ власти.

Наистина, всичко показва, че правителството, като прикрива военнитѣ приготовления, приготовлява противъ нашитѣ приятели сърбитѣ едно съвмѣстно съ нашитѣ непрятели нападение. Не бѣше ли мобилизацита обявена двадесеть и четири часа слѣдъ подписването на протокола за отстжпването на турскитѣ територии, на които тя изглежда, да е откупътъ? България не ще ли влѣзе въ владѣние на тия територии на латитѣ, конто отговарятъ на етапитѣ на нейната концентрация? Симпатиитѣ, конто българската кауза вдъхваше на всички страни, особено въ Англия, дѣто споменътъ за Гладстона я още забикаля съ ореолъ, не могатъ да устоятъ прѣдъ факта на очевидно сключеното сдружение съ бившитѣ палачи на отечеството чрѣзъ посрѣдничеството на Лувенскитѣ кръвопийци.

Царь Фердинандъ и неговиятъ министръ-прѣдсѣдатель играятъ една двойна роля, подобна на тая на турцитѣ, конто още на другия день слѣдъ влизането на Гьобенъ и Бреслау въ Босфора приказваха все повече за миръ и честность, а послѣ оставяха тия ужъ купени отъ тѣхъ параходи, да бомбардиратъ рускитѣ пристанища на Черно море. Германцитѣ туриха ржка на една втора Турция; тѣ намѣриха въ София „единъ паша безъ фесъ“, както единъ неутраленъ дипломатъ тукъ има обичай, да нарича Радославова. Ней не ще бждемъ ахмаци втори пжть.

Сжръ Едуардъ Грей, казаха ми тази вечерь въ англиiската легация, обявилъ въ Камарата на общинитѣ, че, ако българската мобилизация докара едно нападение благоприятно за нашитѣ непрятели, Англия е рѣшена, да даде на своитѣ приятели на балканитѣ неограничена и безрезервна

подръжка. Това е единственият езикъ, който отговаря на положението, и ако българското правителство не иска, да го разбере, трѣбва да се покани чрѣзъ ултиматумъ безъ условия и отстѫпки, какъвто, азъ мисля, френцуската легация е вече приготвила. Пристигането на очакванитѣ въ Солунъ войски ще дадо на тази послѣдня постѫпка значението, какъвто на пѫтокъ само дѣйствията могатъ да придаватъ на думитѣ.

1- октомври.

Прѣставителитѣ на опозиционнитѣ партии имаха вчера събрание у г. Малинова съ цѣль, да разгледатъ положението. Водителъть на демократитѣ изложи резултата отъ свиждането си съ Царя; той билъ натоваренъ, да се срѣщне съ англійския пълномощенъ министръ, когото той видѣлъ сполци, и който го турилъ въ течение на настоящитѣ намѣрения на съюзницитѣ. Днесъ слѣдъ обѣдъ водителитѣ на опозицията посѣтиха министръ-прѣдседателя.

Полуофициозниятъ в. У т р о публикува слѣдующия разказъ, който очевидно трѣбва да се приеме съ резерва, относително поведението на англійската дипломация по отношение настоящитѣ проблеми;

„Веднага слѣдъ указа за обща мобилизация двѣ телеграми бѣха изпратени отъ София за Лондонъ. Едната бѣше на балканския кореспондентъ на Т а й м с ъ, г. Баучеръ, който апелираше къмъ извѣстни англійски политически мжже, молѣйки ги, да дѣйствуватъ прѣдъ британското правителство, да попрѣчи присъединението на България къмъ централнитѣ сили. Другата бѣше отъ полномощния министръ О'бюрнъ до правителството му. Той съобщаваше, че България изглежда рѣшена, да не отлага повече разрѣшението на въпроса за своето национално обединение, и употрѣблението на крайнитѣ срѣдства за достигането на тази цѣль. Първото отъ тѣзи срѣдства бѣше общата мобилизация. За да се попрѣчи на една сръбско-българска война не остава друго, освѣнъ да се позволи на България, да окупира Македония.

„Тѣзи телеграми направили силно впечатление на англійского правителство, и то сондирало кабинетитѣ въ Пет-

рогадъ, Парижъ и Римъ относително немедленото прѣдаване на неспорнята зона отъ Македония на България, безъ да се пека ангажиментъ отъ послѣднята, да нападне Турция. То увѣдомило въ сжщото врѣме сръбското правителство, че, за да се спаси Сърбия, кабинетътъ на Пашичъ трѣбва да се солидаризира съ всичкитѣ направени постжпки, имащи за цѣль, да попрѣчатъ на една нова сръбско-българска война".

Къмъ това трѣбва да се прибавятъ и слуховетѣ, разпространени отъ цѣлата българска преса, и невѣроятностигѣ относителе една належаща постжпка на прѣставителитѣ на Четворното Съглашение въ София, формулующа послѣднитѣ до българското правителство. Послѣдното е обаче увѣдомено, че пий сме рѣшени, да не се оставимъ, да ни принуждатъ повече. Французкиятъ пълномощенъ министръ при едно свиждане въ министерството на Външнитѣ работи е отговорилъ на главния секретаръ Косевъ, който отъ свои страна му казалъ, че България готви отговоръ си на нотата отъ 14 и сентември: „Побързайте! Побързайте! Защото азъ очаквамъ инструкции, и възможно е, да бжде късно, когато Вий ще отговорите!" Българското правителство не си дава усилие, да бърза, но нѣкъ затова не прѣстава, да увѣрява, че то прѣдпочита мирното разрѣшение на Македонската проблема посрѣдствомъ пълното удовлетворение на исканията му.

В. Народни Права сочи на турско-българското съглашение като на доказателство, че правителството не желае, да хвърли войската въ война, безъ да е опитало поране всичкитѣ срѣдства, които удовлетворяватъ нуждитѣ и аспирациитѣ на страната. „Турциѣ дадоха доказателство, че сж примирителни. Въ Нишъ ще поумнѣятъ ли? Въ всѣки случай българското правителство ще дѣйствува съ сжщата рѣшителность и хладнокръвие."

Въ тази смисълъ едно комюнике съобщава, че министерството на войната е прѣдписало на пограничнитѣ войски, да избѣгватъ всѣкакъвъ инцидентъ съ сръбскитѣ войски.

2-и октомври.

Царьтъ и прѣстолонаслѣдникътъ конферирать всѣки день съ военния министръ и министръ-прѣдседателя. Всѣки изминатъ день отнема малко по малко послѣднитѣ шансове за успѣването на разумнитѣ съвѣти. Армията е почти готова; запаснитѣ офицери единъ слѣдъ други напущатъ София, за да стигнатъ отправенитѣ къмъ границата полкове. Нервозностьта е извънредна. Опозицията се обезкуражава, ако е въобще имала нѣкога сериозно добрата воля, да успѣе непрѣменно, даже и на цѣната на една революция. Не може да се съмнѣваме въ добритѣ ѝ намѣрения; но тя е безпомощна, безъ направление и безъ водитель. На България липсва единъ Венизелосъ!

Демократическиятъ лидеръ Малиновъ се мжчи, да му подражава; но той нѣма тази интелегентность, която е нужна за европейскитѣ работи; дипломатическото прѣдусѣщане на вжтрѣшнитѣ и външнитѣ възможности съ необузданата енергия на старъ революционеръ, която характерезира великия елински патриотъ. Честенъ и почтенъ, Малиновъ не разбира нито заднитѣ мисли на Царя, който го мами; нито политическитѣ реалности на нашата коалиция, между които той не може да избере пжтя си.

Продължавайки свиждания съ чуждитѣ дипломати и съ най-вжнитѣ политически мжже отъ опозицията и правителството, той има вчера дълго свижданіе съ френския пълномощенъ министръ, г. де Панафио. И азъ самъ бѣхъ приетъ отъ бившия министръ-прѣдседатель, който конферираше съ социалистическия лидеръ Сакъзовъ. Тѣ настояваха, че послѣднята надежда, да се избѣгне войната, бѣше въ едно енергично дѣйствие на силитѣ отъ Съгласіенето въ смисъль на българскитѣ национални искания; но ми потвърдиха рѣшеніето на българския народъ, да не се раздѣля, и да не прави революция.

„Мобилизацията", ми каза г. Малиновъ, „е къмъ края си. Народътъ е приготвенъ, да посрѣщне всѣка евентуалность, и да понесе нужнитѣ жертви за националното обединение. Правителството трѣбва да избере най-краткия и най-малко опасенъ пжть. То остава открити прѣговоритѣ и съ двѣтѣ групировки. Макаръ и да е много късно, не е още загубена надеждата, да се постигне едно споразумѣние между Сърбия и България, и да се избѣгне нова братоубийствена война. Сръбското правителство не може да рѣзчита само на

сплитѣ си: Съглашението трѣбваше да го накара, да се рѣши на необходимитѣ отстжпки.“

— Г-нъ Пашичъ, му отговорихъ азъ, е настроенъ въ примирителенъ духъ, и го е доказалъ на нѣколко пжти. Освѣнъ това Съглашението е прѣдложило най точни гаранции на България. Но страната Ви е прѣдадена отъ своитѣ управляющи на Германия; тя е загубена за насъ, а може би и за Васъ, или на кратко казано, тя е вече загубена.

— Ако Сърбия и Съглашението ни принудятъ, да направимъ „свещенъ съюзъ“, вий ще видите, на какво е способна България. Но азъ още разчитамъ на разумностьта на кабинетитѣ въ Парижъ, а особено въ Лондонъ“.

Английската легация опровергава съ едно комюнике свѣдѣнията на пресата, споредъ които г. О'бейринъ отъ името на прѣдставителитѣ на четиритѣ сили билъ направилъ нови прѣдложения на България относително безпорна Македония.

Отъ своя страна, Министерството на Вънпнитѣ Работи публикува една нота, съ която поправя всички слухове, които сж намѣрили отзвукъ въ чуждата преса. То опровергава категорично 1-о присжтствието на германски офицери въ София, „изключая военния аташе“; 2-о мѣсечнитѣ вноскі отъ 50 милиона отъ Германия; 3-о сжществуването на смутове, арестувания, революционни признаци; 4-о тиранията на г. Радославовъ, който продължава, да се опира на болшинството въ Камарата, и, ако това бѣше другояче, той би подалъ оставка поради конституционни скрупули (?).

Германската пропаганда, която съ съучастието на правителството бѣше организирала такава реклама около събитията на руския фронтъ — тази е единствата дума, която подхожда на тази гласность, която, при това, е една чиста търговска сдѣлка, — сполучи, да добие отъ пресата, която подпомага парично, или я тероризира чрѣзъ военнитѣ власти, почти пълно мълчание върху французкия фронтъ. Чудните успѣхи, които сж закачили германската стоманена стѣна, сж извѣстни на политическитѣ кржгове, и не отминаха, безъ да очудятъ и сегашнитѣ управляющи на България; но тѣ искаха, щото народътъ, вече тъй разколебанъ въ довѣрието си къмъ тѣхъ, да не знае нищо за тѣхъ колкото се може по-дълго.

Искахъ, да установя чрѣзъ една точна анкета, доколко правителството има пръстъ въ това отношение. За да провѣря вѣрностьта на публикуванитѣ отъ него новини, избрахъ за цѣлта единъ особено характеристиченъ документъ. Съ-

ставеното въ френската легация комюнике, съ което се извѣстява побѣдоносната офанзива въ Шампанъ и Артоа, публикувано отъ българската телеграфна агенция отъ 29-и септември, бѣше възпроизведено отъ в. Заря на 10-и октомври съ голѣми букви и доста сензационно; отъ в. Прѣпорецъ въ сѫщия день му бѣше дадено видно мѣсто и напечатано по очебиющъ начинъ. В. Миръ го възпроизведе само въ изданието си за провинцията. В. Дума прѣстана да излиза, а Балканска Трибуна, (която е вечерното издание на Заря), и Балкански Сговоръ, ултра русофилски, не го публикуваха дори. В. Утро полуофициозъ, се е погрижилъ, да го прѣдаде като антрефиле, и да пише цифритѣ съ думи, за да не привлѣче толкова внимание. Официозътъ Echo de Bulgarie отъ 1-и го прѣпечата (на френски, а то е доста удобно!) Напротивъ, ни Народни Права, органъ на Министръ-прѣдседателя; ни Новъ Вѣкъ, на м-ръ Д. Петковъ; ни Дневникъ не го дадоха;

В. Балкански Сговоръ, въ противовѣсъ на това, разглежда съ жаръ пълния успѣхъ на френско англійската офанзива:

„Слава на тритѣ армии", пише той, „слава на гигантитѣ, които ги водятъ—Жофръ, Френчъ и Руски. Унищожението на пруския милитаризмъ е прѣдметъ на желанията и молитвитѣ на всичкитѣ народи, партизани на свободата, правото и цивилизацията. Българскиятъ народъ, който обича свободата и правото, се присъединява къмъ чуствата на възхищение на руския, френския, англійския и италиянския народи".

Но този гласъ се заглушава отъ шума на вдъхновяваната отъ правителството преса. Полуофициознитѣ информационни вѣстници посвещаватъ цѣли колони на германскитѣ приготовления за нахлуване въ Сърбия. Тѣ извѣстяватъ днесъ, че фелдмаршалъ Макензенъ, който ще направлява офанзивата, е вече настанилъ главната си квартира въ Темишваръ — Унгария.

Рускиятъ пълномощенъ министръ г. Савински, страдащъ отъ тежка криза на апендиситъ, е въ легло.

Младежитѣ съ срѣднѣо образование и студентитѣ отъ наборитѣ 1914 и 1915 г., пуснати по-рано въ безсроченъ отпускъ, за да могатъ да довършатъ наукитѣ си, постжпватъ днесъ въ Военното училище, за да слѣдватъ курсоветѣ за запасни офицери.

3-и октомвр.

Едно комюнике въ Народни Права опровергава разнообразнитѣ и безосновни всѣкидневни свѣдѣния относително всѣкакви прѣговори, или всѣкакво рѣшение, приписвано на правителството. Тази бѣлѣжка не бѣше безполезна, защото общата нервозность помагаше на хора, които претендиратъ, да сж информирани, и които разпространяватъ най-сензационни и лъжливи новини, отъ които общественото мнѣние е буквално докарано до полуда.

По този начинъ настойчиво се разпространяваше нелѣпия слухъ, че прѣдставителитѣ на съглашението ще връчатъ днесъ въ 11 часа на г. Радославова нотата на тѣхнитѣ правителства относително нашитѣ послѣдни прѣдложения. Напротивъ, отъ нѣколко дни тѣ иматъ инструкции, съ които имъ се заповѣдва, да оттеглятъ прѣдшествующитѣ прѣдложения, като невалидни вече. Гръцкото правителство се бѣше наистина стрѣснало отъ прѣдложението, че окупацията на Вардарската и Солунската желѣзнопжтни линии отъ съюзницитѣ е въ свръзка съ направенитѣ на България прѣдложения; и понеже българската помощь изглежда химера, врѣме е, да успокоимъ напълно нашитѣ приятели на Балканитѣ относително границата на нашитѣ илюзии — приятели, които винаги сж ни прѣдсказвали този резултатъ. Сърби и Гърци сж днесъ спокойни, но ний трѣбва да отидемъ още по-далечъ. Въпрѣки упоритостьта на царь Фердинанда въ стрѣмлението му, да притворегвува съ Македонския шантажъ, който трая доста дълго, мобилизацията има едно твърдѣ ясно значение. Съглашението ще поиска, прочее, обяснения за военнитѣ приготовления и за присжтвието на германскитѣ офицери въ София, което правителството има дързостьта, да отрича. Министритѣ отъ Съглашението иматъ изборъ както въ езика, тъй и въ срѣдствата, които смѣтатъ, да употрѣбятъ, за да дадатъ нужната стойность на послѣднята си постжпка. По настоящемъ тѣ сж заети съ търсенето на една обща формула, относителна исканията отъ България, отговаряща на различнитѣ възгледи на тѣхнитѣ правителства, рѣшени почти всички, да бждатъ твърди, но по разни мотиви. Г-нъ Савински е все още тежко боленъ, и не може да вземе участие въ тѣхнитѣ разисквания. Положението му изглежда дори обезпокоително. При легацията срѣщнахъ генералъ Савовъ, дворцовиятъ маршалъ, който отъ името на Царя отиваше, да се освѣдоми за здравето му, както това бѣше

направилъ и г. Милчевъ, директоръ на протокола, отъ името на Министръ Прѣдседателя.

Публиката почва, да подушва дебаркирането на англофренски части въ Солунъ, прѣдназначени да окупиратъ Македония. Безпокойството, прѣдизвикано въ германофилскитѣ кржгове отъ това дебаркиране, което изпрѣвари толкова възвѣстяването германско нахлуване въ Сърбия, се ядовито коментира отъ вѣстника на военнитѣ, Камбана, като този слухъ се смѣта за блъфъ.—Много ще приказватъ за блъфъ прѣзъ тая война! Па даже и азъ самиятъ!

Съобщенията съ Сърбия сж скжсани отъ десетина дни насамъ. Укорявайки българитѣ, задѣто сж задържали тѣхнитѣ вагони, сърбитѣ не изпращатъ вече тренове. Комендантътъ на софийската гара извѣстява чрѣзъ вѣстницитѣ, че отъ днесъ нататъкъ до второ разпореждание службата по всичкитѣ пжтнишки тренове ще бжде спрѣна. Сжщото ще бжде и съ пощенската служба.

Отъ друга страна, едно комюнике извѣстява, че тарифата на трениветѣ, които ще бждатъ пуснати въ движение по линията Мустафа Паша—Караагачъ, отсжпена на България отъ послѣдния турско-български договоръ, е вече изработена отъ дирекцията на желѣзницитѣ, и че първиятъ български тренъ ще бжде пустнатъ на 8-и октомври.

4-и октомври по обѣдъ.

Въ София чакатъ, идящъ отъ Цариградъ, принцъ де Хохенлое; той ще остане тукъ два дни.

Споредъ една декларация, която приписватъ на Министръ прѣдседателя, камарата ще бжде свикана до една недѣля, или най късно на 15-и октомври.

Главнитѣ членове на домократическата партия се събрали вчера сутринята у бившия министръ Такевъ. Тѣ разисквали върху създаденото отъ мобилизацията политическо положение и върху разговоритѣ на г. Малинова съ прѣдставителитѣ на Съглашението. Единъ отъ тѣхъ ми каза: „по настоящемъ ний се отказваме, да прѣдприемемъ всѣкаква политическа акция, но моментътъ не е благоприятенъ за това“.

Тази сутринь Малиновъ посѣти Гешова. Една бѣлѣжка въ Народни Права изтъква важностьта на неговитѣ постжки и опасностьта, ако тѣ се вематъ въ внимание:

„Отъ нѣколко врѣме въ вѣстницитѣ се появяватъ разнородни свѣдѣния за правени отъ г. Малинова посѣщения на чуждитѣ легации, както и за водени отъ него прѣговори било по негова собствена инициятива, било по силата на едно рѣшение на нѣкои опозиционни шефове за смѣтка на българското правителство.

„Г. Малиновъ не е натоваренъ отъ правителството съ никаква мисия. Което се отнася до прѣговоритѣ съ чуждитѣ сили, както и за всѣки другъ въпросъ, този послѣдниятъ самъ или чрѣзъ своитѣ органи и отъ името на България поема отговорностьта за държавнитѣ работи. Г. Малиновъ не е облѣченъ съ никаква публична власть, понеже конституцията не прѣдвижда такава за бившитѣ министри и партийнитѣ шефове. При тия условия, и понеже конституцията запазва само за правителството и неговитѣ органи правото, да дѣйствува въ името и за смѣтка на България, то акцията на г. Малинова съставлява прѣстжпление противъ законната власть.“

Вѣстникътъ на Министръ—Прѣдседателя прибавя:

„Нашитѣ непрiятели се надѣватъ, че българскиятъ народъ не е единодушенъ, и че България не ще има сила, да защити интереситѣ си. Българскиятъ народъ ще имъ покаже че, ако и въ страната да има парламентарни борби, никога не е имало несъгласие, когато се отнася до разрѣшението на въпроса за народното единство. Прѣзъ цѣла една година невъорженията неутралитетъ прѣдставляваше за насъ срѣдството, за да се уважатъ неговитѣ свещени права. Понеже това срѣдство се изчерпа, то ний минахме къмъ въоржения неутралитетъ. Ний не знаемъ, дали този станъ ще бжде дългъ, или другъ ще го послѣдва скоро.“

Балканска Поща прѣдава разни пророкувания за въ случая; първото е отъ полския астрологъ Чински, който бѣше прѣдсказалъ още прѣди петнадесеть години бждащето въздигане на България въ независимо царство: въ края на 1912 г. той прѣдсказа „погрома и подѣлбата на Сърбия между Австро-Унгария и България“ за наказание поради комплоти и цареубийства, и извѣсти въ английското астрологическо списание Изида, въ началото на 1914: „България ще дочака едно величие, което никога на е имала.“ Арабскиятъ астрологъ Шеихъ Махмудъ Етъ Едемъ Елфелеки, прѣдсказващъ прѣзъ ноември сждбинитѣ на Европа, буквално пророкува: „Сърбия ще се намѣри прѣдъ тежки изпитания,

и ще прѣтърпи извънредни загуби. Нещастията ѝ ще траятъ дълго врѣме.“... „Оставъ само да кажемъ „Аминъ“ на тия пророчества,“ заключава милосърдно българскиятъ журналистъ.

4-и октомври 5 ч. в.

B. Echo de Bulgarie публикува нотата, която е била връчена тия дни отъ прѣдставителя на Великобритания на г. Радославова, и съ която му съобщаваше декларацията на сѣръ Едуардъ Грей въ камарата на общинитѣ на 28-и септемтри по случай новината за българската прокламация на въоръжения неутралитетъ.(*)

4-и октомври вечерьта.

Безочливостьта на българското правителство, което въ всичкитѣ си официозни съобщения дава, да се разбира, че съ „въоръжения неутралитетъ“ то изчерпва послѣднитѣ срѣдства за мирното разбирателство, и че, ако веднага не му да-

*) „Би било, може би, добрѣ, (казватъ, че билъ казалъ английскиятъ министръ), да Ви дамъ едно резюме за нашитѣ възгледи по балканското положение.

„Въ тая страна нѣма неприязнь противъ България; винаги е имало у насъ поради миналото чуство на най-горещи симпатии къмъ българския народъ. Вслѣдствие на това дотогава, докогато България не се нареди на сраната на неприятелитѣ на Великобритания и нейнитѣ съюзници, не може да става въпросъ за употрѣбяване на влияние, или на британски сили въ смисъль противенъ на българскитѣ интереси, и не ще да има промѣна въ нашитѣ приятелски отношения Ако напротивъ българската мобилизация се свърши съ заемането отъ страна на България заедно съ нашитѣ неприятели на едно агресивно положение, ний сме готови, да дадемъ безрезервно на нашитѣ приятели на балканитѣ, въ съгласие съ нашитѣ съюзници всѣка възможна подръжка, и подъ формата, която ще имъ подхожда най-добрѣ.

„Естествено е, че ний се намираме въ сношение съ нашитѣ съюзници относително положението, и азъ вѣрвамъ, че възгледитѣ, които изказвамъ, сж сжщо и тѣхни; цѣльта на нашата политика е била, да осигуримъ за балканскитѣ народи едно съглашение, което би гарантирало на всѣка отъ тѣхъ не само независимостьта имъ, но сжщо и едно блѣстящо бждаще възъ основа на териториялното и политическо обединение на националноститѣ. За да се осигури това разбирателство, ний признахме, че законнитѣ аспирации ня всички балкански държави трѣбва да бждатъ удовлетворени. Германската политика, напротивъ, имаше за цѣль, да всѣе разногласие и войни между балканскитѣ държави за свои цѣли. Тази политика е право противоположна на съюзническата, която има за цѣль, да реализира националнитѣ стремежи на балканскитѣ държави, безъ да жертвува независимостьта на всѣка една отъ тѣхъ“.

(Вижъ въ в, Танъ отъ 3-и септември, пълния текстъ на изявленията на Сѣръ Грея. Българскиятъ документъ замѣстя думитѣ „териториално и политическо обединение на тѣзи раси—сестри“, и съ изражението: съюзъ на националноститѣ! Той пропуща обвиненията противъ Германия: използуването на Австро-Унгария, за да се ускори европейската война: подчинението на съюзницитѣ си Австрия и Турция за осжществлението на линията Берлинъ—Багдатъ; намѣрението, да владѣе България, дори когато ѝ плаща съ териториални увеличения и пр).

датъ Македония, то ще си я вземе,—тикна Царското правителство до край. България е въ надвечерието, да заличи цѣлата история на своето освобождение. Офицеритѣ се побратимяватъ съ потомцитѣ на притѣснителитѣ на своитѣ прадѣди. Въ съгласие съ непріятелитѣ на своитѣ освободители тя се готви, да нападне съсѣдитѣ, които ѝ сж братя по раса — както ѝ го каза Сѣръ Грей, което тя отхвърли. Естествено е, че Русия, оскърбена и направо прѣдизвикана, даде на своята постжпка единъ безвъзвратенъ характеръ. На французката декларация, съ която се оттегляха прѣдишнитѣ прѣдложения, тя поставя ултиматумъ, който обхваща всичкитѣ изложени досега недоволства, отдѣто безусловно ще произлѣзе разривътъ.

Документътъ, полученъ отъ Петроградъ чрѣзъ императорската легация вчера късно, бѣше врученъ на министъръ-прѣдседателя днесъ въ 4 часа слѣдъ обѣдъ отъ г. Саблеръ, първиятъ секретарь, замѣстващъ болния пълномощенъ министъръ. Ето съдържанието му:

„Събитията, които се развиватъ въ България въ този моментъ, доказватъ, че окончателното рѣшение на правителството на царь Фердинанда е, да изостави сждбата на своята страна въ ржцѣтѣ на Германия.

„Присжтствието на нѣмски и австрийски офицери въ Министерството на войната и генералния щабъ; съсрѣдоточението на войскитѣ въ съсѣдната на Сърбия зона и приетата отъ Софийския кабинетъ финансова помощь отъ нашитѣ непріятели не позволяватъ повече, да се съмнѣваме върху обекта на правенитѣ отъ България военни приготовления.

„Силитѣ отъ Съглашението, които сж взели присърце осжществението желанията на Българския народъ, бѣха много пжти увѣдомили г. Радославова, че всѣки непріязненъ противъ Сърбия актъ ще бжде считанъ като насоченъ противъ тѣхъ.

„Увѣренията, дадени отъ шефа на българския кабинетъ като отговоръ на тѣзи прѣдупрѣждения, се опровергаватъ отъ фактитѣ.

„Рускиятъ прѣдставитель, привързанъ къмъ България поради неизлѣчимия споменъ на освобождението ѝ отъ турското иго, не може да санкционира съ присжтствието си вършенитѣ приготовления съ цѣль за едно братоубийствено нападение противъ единъ славянски и съюзенъ народъ.

„Рускиятъ пълномощенъ министръ получи, прочее, заповѣдь, да тръгне отъ България съ персонала на легацията и консулството, ако въ 24 часа българското правителство не скжса съ непріятелитѣ на славянската кауза и на Русия, и не вземе мѣрки за немедленото изпращане на офицеритѣ, принадлежащи на държави, които сж въ война съ Съглашението".

Французкиятъ пълномощенъ министръ г. Панафю съгласно даденитѣ му инструкции се е веднага солидаризиралъ съ своя руски колега, и въ 5 часа слѣдъ пладнѣ е връчилъ на г. Радославова една не по-малко енергична нота, въ която не се прави само намекъ за освободителката Русия и за славянското братство.

Французката нота припомня прѣдлаганието на неспорна Македония, формулирано на 14 и септомври, и констатира, че България е отговорила съ общата мобилизация. Макаръ че българското правителство е декларирало посрѣдствомъ своитѣ прѣдставители, че то не е имало нападателни намѣрения, общата мобилизация не може да се чете за друго, освѣнъ като едно заплашване въ съучастие съ Германия и Австро-Унгария. „По заповѣдь на своето правителство, пълномощниятъ министръ на Франция е натоваренъ, да съобщи на царското правителство, че правителството на републиката счита за недѣйствителни прѣдложенията, които му бѣха направени, и че, ако избухнатъ непріятелски дѣйствия въ балканския полуостровъ, то ще стовари цѣлата отговорность върху българското правителство. Правителството на републиката иска отъ царското правителство, да изпжди незабавно германскитѣ офицери, които сж прикомандировани подъ разни прѣдлози въ българската армия, и да го увѣдоми за рѣшението си въ 24 часа".

Слѣдъ получаванието на връчената му отъ френския прѣдставитель нота, г. Радославовъ се смутилъ. Той протестиралъ, че никакъвъ германски офицеръ не е командированъ въ българската армия, и че не е ималъ никакъ намѣрението, да напада Сърбия. Той отказалъ, да има конвенции съ Германия.

Очевидно смутенъ, и въпрѣки че очакваше руския ултиматумъ, понеже се бѣше научилъ за него отъ една телеграма, пристигнала въ навечерието отъ Петроградъ, и пазена въ тайна, той поиска подробности по стоваренитѣ въ Солунъ войски. „Ще въврятъ ли противъ България?" — „Да".

Министръ-прѣдседателятъ вѣроятно ще отговори, че нѣма германски офицери, и че слѣдователно не може да ги изпжди. Г. Панафиѣо ще счете този отговоръ за неудовлетворителенъ, и ще поиска паспортитѣ си, както и г. Савински, макаръ че послѣдниятъ не може да бжде прѣнесенъ поради болестьта си. Пълномощнитѣ министри на Англия и Италия ще се присъединятъ къмъ постжпката на колегитѣ си, щомъ получатъ наставления.

5-и октомври.

Българскиятъ отговоръ на френско рускиятъ ултиматумъ бѣ врѫченъ въ 2 часа и 45 м. слѣдъ пладнѣ. Той отново прѣдставлява мобилизацията като единъ фактъ отъ вжтрѣшенъ характеръ, който има за цѣль само сигурностьта на страната, и се опълчва енергично противъ идеята за едно заплашване, взето въ съгласие съ другитѣ сили. То взима актъ отъ рѣшението на французското правителство, да оттегли прѣдишнитѣ си прѣдложения, но отхвърля всѣкаква отговорность, ако на Балканския полуостровъ избухнатъ непріятелски дѣйствія, „толкова повече, че дебаркирането на съюзницитѣ въ Солунъ и даденитѣ на Сърбия насърчения не сѫ успокоителни признаци за приятелскитѣ намѣрения на Съглашението по отношение къмъ България. Българското правителство съжалява, че не може да удовлетвори искането на французското правителство, да изпжди германскитѣ офицери прѣдъ видъ на това, че, съ изключение на официално акредитираннтѣ военни аташета, нѣма нито единъ такъвъ въ редоветѣ на българската армия, по какъвто и да билъ претекстъ".

Редакцията на всѣка една отъ отговорящитѣ ноти, врѫчени на французската и руска легации, се различаватъ; но едната и другата, както това можеше да се прѣдвиди, отказватъ изискванитѣ удовлетворения. Вслѣдствие на това министритѣ съставиха веднага едно писмо до министръ-прѣдседателя, идентично този пжть, за да го молятъ, да имъ се прѣдадатъ паспортитѣ, и да се осигури отпжтуването на персонала на легацинтѣ и консулствата.

Англійскиятъ пълномощенъ министръ, като получи найпослѣ тази сутринь инструкцинтѣ си, съобщава тази вечеръ, че се присъединява къмъ ултиматума на Русия, и иска паспортитѣ си, по причина на незадоволителния отговоръ на бъл-

гарското правителство. Италиянскиятъ министръ ще направи сжщото.

Сръбскиятъ пълномощенъ министръ получи заповѣдь, да напустне София едновременно съ прѣдставителитѣ на Съглашението; утрѣ сутриньта той ще увѣдоми за това г. Радославова. Отпжтуването на съюзнитѣ дипломати ще стане безъ съмнѣние прѣзъ Букурещъ.

Въ сжщия моментъ, когато българското правителство чрѣзъ високомѣрното отрицание на единъ явенъ фактъ правѣше разрива неизбѣженъ, вѣрно на своята метода на изклинчване и на своята отлагателна тактика, то се прѣструваше, че иска, да продължи прѣговоритѣ съ Съглашението, за които не искаше и да знае до подаването ултиматума. Три четвърти часъ прѣди по-горѣказаната нота, то имъ вржчи друга съставляюща отговоръ на прѣдложението отъ 14-и септември.

Тази първа нота искаше обяснения върху обѣщанитѣ на България териториални придобивки: „сигурни ли сж съюзнитѣ сили, че Сърбия е разположена, да отстжпи безпорната зона, даже ако нейнитѣ претенции върху Босна-Херцеговина не бждатъ реализирани? Ако Гърция се откаже отъ Кавала, какво би било нейното участие въ войната, и какви увеличения ще получи тя като компенсации въ Мала-Азия? Колкото се отнася до Ромъния, силитѣ, видейки заставени да прѣговарятъ за едно споразумѣние за Добруджа, какъвъ характеръ би имало това споразумѣние?“ Французкиятъ пълномощенъ министръ г. Панафио не прие, да разисква по този въпросъ, тъй като твърдѣ опрѣдѣлената постжпка, която той бѣше направилъ въ надвечерието, изключваше обекта на подобно разискване. Веднага слѣдъ получаване на нотата, той я повърна въ министерството на Външнитѣ работи като недѣйствителна, съгласно декларацията му отъ 4-и октомври*).

*) Българското правителство публикува слѣднята официозна нота върху обстоятелствата, при които стана разрива (Echo de Bulgarie, 7-и октомври):

„Въ понедѣлникъ, между 4 и 6 часа вечерьта, министръ-прѣдседателтъ, г. д-ръ Радославовъ прие прѣдставителитѣ на Русия, Франция и Велико-Британия. Първитѣ двама му вржчиха ноти съ ултимативенъ характеръ, но съ различно съдържание, съ които, давайки прѣсилено тълкование на обявения отъ България въоржженъ неутралитетъ и на цѣлитѣ на мобилизацията, тѣ настояватъ, като заплашватъ, да скжсатъ сношенията, щото България да скжса открито въ единъ срокъ отъ двадесеть и четири часа сношенията си съ централнитѣ сили, и да изгони германскитѣ и австрийски офицери, настанени, тъй да се каже, по щабовитѣ на разнитѣ български армии. Прѣдставителтъ на Великобритания вржчи една кжса

Очевидно, правителството искаше, да има единъ аргументъ въ полза на българската добросъвѣстность, и то за прѣдъ публиката и бждащия конгресъ; французкиятъ министръ сржчно осуети тази маневра.

Поради увеличаващата се обтегнатость на отношенията нѣколкото французи, прѣбиваващи въ София, чийто число се увеличи напослѣдъкъ отъ пристигането на бѣжанци отъ Цариградъ, се загрижиха за евентуалното си изпращане отъ страната. По-голѣмата часть се бѣха опитали, да направятъ това на 23-и септември — деньтъ, въ който бѣха прѣкжснати съобщенията на границата. Отгогава българското правителство явно се противопоставя на тѣхното заминаване подъ претекстъ, че имало заповѣдь отъ френското министерство на вжтрѣшнитѣ работи, съ която забранявало излизането на българскитѣ поданици. По молбата на легацията това запрѣщение бѣ вдигнато; но понеже швейцарската граница моментално се затвори, и българитѣ не искаха, да напущатъ Франция прѣзъ Пиринеитѣ, французитѣ бѣха задържани като

вербална нота, заявявайки че британското правителство ще скжса отношенията си съ България, ако вслѣдствие българската мобилизация избухнатъ неприятелски дѣйствия на балканитѣ

„Поради липса на необходимитѣ инструкции прѣдставителтъ на Италия не се е още присъединилъ къмъ постжпката на колегитѣ си. Вчера, прѣди изтичането на срока на ултиматумитѣ и едноврѣменно съ отговора на по-раншнитѣ постжпки на Съглашението, които прѣдшествуваха послѣднята (отговоръ, за приготовлението на който прѣдставителитѣ на Съглашението бѣха увѣдомени чрѣзъ посрѣдничеството на пълномощния министръ на френската република), българското правителство врьчи по една различна нота на всѣки отъ тримата горѣспоменати дипломатически прѣдставители въ отговоръ на тѣхната послѣдня постжпка Нотитѣ на българското правителство разясняватъ още веднажъ естеството на въоржения неутралитетъ на България и на неговото най-значително срѣдство — мобилизацията; тѣ посочватъ опасноститѣ, които могатъ да произлѣзятъ отъ това ново окуражаване на Сърбия, и отхвърлятъ още отсега всѣкаква отговорность; тѣ отхвърлятъ още настойчиво обвинението, относяще се до присжтствието на германски и австрийски офицери въ българската армия заявявайки, че, не е възможно изпжждането на офицери, които не сжществуватъ. Постжпката, придружена отъ заплашването за скжсване на отношенията ни съ централнитѣ сили, се тъй сжщо отхвърля, като сжщеврѣменно се изброяватъ най-важнитѣ аргументи на нашия неутралитетъ.

„Врѣченитѣ вчера отговори на ултиматумитѣ съставляватъ, тъй да се каже, нераздѣлна часть съ отговора, направенъ на прѣдишнитѣ ноти на силитѣ отъ Съглашението — отговоръ, който тия послѣднитѣ не дочаква, и който съдържа самата сжщность на българскитѣ искания, и обяснява цѣлата българска политика отъ началото на европейската криза до днесъ.

„Прѣдставителитѣ на четворното Съглашение поискаха снощи паспортитѣ си; сръбскиятъ пълномощенъ министръ направи сжщата постжпка, тази сутринь въ 10½ часа."

(Вижъ въ в. Temps отъ 8-и октомври текста, въ сжщата смисълъ, телеграфиранъ въ странство чрѣзъ официялната агенция, сжщо тъй както и официозната френска поправка на този документъ).

репресивна мѣрка. Въ министерството моя приятель Хербетъ ми говори горѣ-долу слѣдното: „Нѣма вече други тренове, освѣнъ военни. Вий тежите 70 кила; това би значило да се пренесе единъ човѣкъ по малко на фронта; обаче, като министерски куриеръ, може да ви допуснатъ, да пжтувате, ако г. де Панафио, или г. Алико помолятъ Косева за това.“

Първиятъ ни секретарь отиде при главния секретарь на министерството, застжпвайки се енергично за каузата на французитѣ, и получи отговоръ, че най-напрѣдъ въ Парижъ трѣбваше да поиска зачитането на човѣшкитѣ права. Колкото за моето изпращане като куриеръ, на драго сърце биха ми дали нужнитѣ дипломатически книжа, но не бѣха сигурни, дали военнитѣ власти нѣма да ме спратъ.“ При тия условия, г. де Панафио не ме съвѣтва, да замина самъ, и ме записа заедно съ военния интендантъ Дадиюнъ. на листата на неговитѣ другари, прѣдадена заедно съ поискването на паспортитѣ.

Румънскиятъ пълномощенъ министръ посѣти вчера въ 6 ч. слѣдъ обѣдъ министръ прѣдседателя. Послѣдниятъ бѣше се съвзелъ отъ вълнението, което бѣше изпиталъ, или се приструваше, че изпитва прѣзъ врѣмето на едноврѣменното му свиждане съ г. Саблеръ и г. Панафио. Той разказа на г. Деруси за размѣненитѣ съ горнитѣ двама исторически възгледи, „ѣ изражение на човѣкъ, който вече си бѣше отдъхналъ, и който е взелъ вече едно рѣшение“, и съ весело подхвърляне за г. Сазоновъ, „който желаеше, да поднови епохата на рускитѣ генерали.“

Г. Радославовъ направи на три пжти на ромънския пълномощенъ министръ, явни прѣдложения за сключването на едно българо-ромънско съглашение подъ покровителството на Германия. Г. Деруси винаги отклоняваше отговора, а особено избѣгвайки да даде каквото и да било указание за бждащитѣ истински намѣрения на Ромъния и на г. Братияно, за които министръ-прѣдсетелтъ често настояваше, да бжде информиранъ, и то ако г. Деруси ги знаеше.

Българскиятъ сфинксъ, като продаде на германцитѣ ключа на своята загадка, не можеше да спи спокойно поради тайната на ромънския сфинксъ.

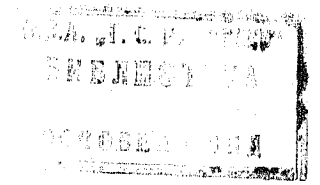

6-и октомври.

Вчера поради празника на независимостьта вѣстницитѣ не излѣзоха; тази сутринь никой отъ тѣхъ не намекна за завчерашния руско-френски ултиматумъ, нито за сноцната постжика на Англия и Италия. Напротивъ, Утро публикува декларацииѣ на Добри Петковъ, повтарящи, че българската мобилизация не заплашва никого, и че ако сръбската концентрация на границата създава опасения за „военни дѣйствия, които имать за цѣль, да задържать Македония за винаги", то едно споразумѣние съ силитѣ отъ Съглашението е още възможно посрѣдствомъ извѣстни прѣдварителни територияли отстжики, гарантирани отъ една незабавна окупация. Вчера биде разкрито и осуетено отъ нашия пълномощенъ министръ описаното развитие на правителствената маневра, тъй коварна и, както винаги, непискрена. В. Заря не излѣзе; вѣроятно, тя е конфискувана поради нѣкои прѣждевременни разкрития.

Най-послѣ на обѣдъ Камбана, вѣстникъ на германската пропаганда, съобщи за размѣната на нотитѣ, за искането паспортитѣ отъ съюзнитѣ министри и дебаркирането на англо-френци въ Солунъ. Въ сжщото врѣме тя съобщаваше неприятната новина за падането на Венизелоса: краль Константинъ успокояваше българския царь въ момента, когато той съ неговата смѣла постжика рискуваше, да прѣдизвика паника у поданицитѣ си.

Гръцката мобилизация, която отговори тутакси на българската мобилизация, обезпокои цѣлото разумно общество мнѣние, което виждаше въ това доказателство за рѣшението, да се помогне на съюзницитѣ сърби. Гръцкиятъ пълномощенъ министръ, г. Наумъ ту подържаше официално този възгледъ, ту подчертаваше чисто отбранителната цѣль на взетитѣ мѣрки. Даденото на съюзницитѣ разрѣшение, да дебаркиратъ въ Солунъ, което не мина безъ протестъ, поради който елинскиятъ геній намѣри материялъ за ораторствуване, удвои тукъ безпокойствията, които вдъхваше извѣстниятъ тукъ характеръ на Венизелоса. Но, когато той повѣрва, че е дошелъ моментътъ, да обясни на Камарата свещенитѣ задължения, които свързватъ Елада съ Сърбия, и при все че болшинството на Парламента удобри декларацииѣ му, — той биде опроверганъ отъ краля си. Казватъ, че българския царь изпратилъ едно лично послание до своя атински братовчедъ, въ което се задължава, да не атакува сърбитѣ, а да се за-

доволи само съ задържането на извѣстна часть отъ войскитѣ имъ, додѣто австро-унгарцитѣ минатъ прѣзъ тѣхъ. Като не атакуватъ, тѣ отърватъ Гърция отъ намѣса. Безъ съмнѣние, той обѣщалъ тъй сжщо, да не прѣминава въ никой случай гръцката граница. Както и да е, Венизелосъ бѣше разбралъ и прокламиралъ необходимостьта за Гърция, да попрѣчи на настаняването на българската хегемония на Балканския полуостровъ: кралътъ го свали. Фердинандъ Кобургски си отдъхна; германцитѣ не бѣха го излъгали; балканскитѣ народи не ще се мръднатъ, когато шестотинъ хиляди германо-турко-българи ще се опитатъ, да смажатъ двѣстѣтѣ хиляди сърби, одамъ подпомогнати отъ нѣколко англо-френски дивизии.

Атинската изненада, ако не очуди българскитѣ управляющи, които не разчитаха на нея, успокои вълнението на народната масса, която се намѣри неочаквано прѣдъ европейския разривъ, който ги плашеше толкова, и прѣдъ лудата и кървава авантюра.

Сръбскитѣ дипломати сж съсипани. „Истинскиятъ ударъ съ книжалъ въ гърба“, ми каза единъ отъ тѣхъ, „не е българската измѣна, която ний винаги прѣдвиждахме; това е отмѣтанието на Гърция, която се отказа отъ подписа си въ минутата, когато ний сме въ смъртна опасность.“

*
* *

Интереситѣ на народноститѣ отъ съюзнитѣ сили сж повѣрени на холандския шарже д'аферъ, г. Шмолкъ; тѣ сж въ честни и сигурни ржцѣ. Благородниятъ холандски дипломатъ запази върѣдъ общата нервозность своята сѣверна флегматичность. Той само завижда на тия, които напущатъ този неблагодаренъ постъ, дѣто занапрѣдъ ще владѣе германизмътъ.

Не липсватъ протести противъ безсрамната ориентировка, която правителството наложи на народа. Много офицери подадоха оставкитѣ си, но ги заплашиха, че при настояване тѣ се излагатъ на обвинение за измѣна и застрѣлване. Единъ непомолимъ тероръ задушава всички русофилски, или противни на правителството манифестации. Много отъ запаснитѣ бѣха застрѣляни за обикновени неподчинения. Опозицията е сломена, а побѣдата на правителството е тъй пълна, и се показа толкова лесна, че се питатъ, дали русофилскитѣ партии сж се искренно борили, и дали тѣ не се бѣха отъ по-рано тайно отказали отъ идеала си, заради осезателната и незабавна полза на реалистичната политика на Тончева. Тѣ сж по-ядо-

вити на сърбитѣ, които обвиняватъ въ непримиримость, и противъ насъ, които обвиняватъ въ нерѣшителность и слабость, отколкото на царя, който ги прѣдава въ ржцѣтѣ на германеца и турчина. Безномощни, тѣ се обвиняватъ взаимно, и се укоряватъ днесъ, задѣто, скжсвайки отношенията, сме дѣйствували въ полза на непрятелитѣ.

При това, вчера г. Радославовъ билъ заявилъ прѣдъ единъ бившъ министръ-прѣдседатель: „не разбирамъ четворното Съглашение. Ний нѣмахме и нѣмаме още никакви намѣрения, да скжсваме съ него. Ний нѣмаме сжщо намѣрение, да нападаме Сърбия. Нашата конвенция съ Германия уговаря за днесъ почваното на австро германеката офанзива: на тая дата България трѣбваше да бжде „готова"; сто защо и мобилизирахме; но тя не желае, да нахлуе въ Сърбия. Просто, тя ще отиде, да окупира Македония, слѣдъ като германитѣ смажатъ Сърбия."

Англійскиятъ пълномощенъ министръ си взема „сбогомъ" съ всички, и каза на всичкитѣ си приятели, че ще си спомни за тѣхъ волната, щомъ се възобновятъ сношенията. По този начинъ изкусно подготвятъ почвата, както чрѣзъ публикуването на българофилската рѣчь на сръ Грей, а сжщо чрѣзъ цѣлата сърбофобска пропаганда на извѣстни англійски агенти. Заключението за присъединяването на италіянския пълномощенъ министръ къмъ постжпката на колегитѣ си безспорно се дължи на материалнитѣ трудности на телеграфическитѣ съобщения; обаче тукъ охотно го тълкуватъ като едно мълчаливо неудобрение на „руската брутялность" и на французката „покорность" на Петроградскитѣ директиви.

*
* *

България сне маската си, и злобата, която изпитва прѣдъ енергичнитѣ рѣшения на Четворното Съглашение, се изразява чрѣзъ чрѣзмѣрни псувни и оскърбления.

Органътъ на министерството на Външнитѣ работи прѣдава на академически езикъ хулитѣ, които тази сръдня прѣдизвика тукъ:

„Прѣдставителигѣ на Съглашението връчиха вчера на българското правителство една заплашителна нота съ ултимативенъ характеръ, съдържаща искания непримѣнливи по принципъ и фактически отъ една суверена държава. Отъ три години насамъ дипломацията на Съглашението направи невъобразими грѣшки на балканитѣ. Тя бѣше злобна, вмѣсто

да бѫде справедлива; безгрижна, когато акцията достигаше до бързо необходимость, и не е показвала енергичность, освѣнъ за да влошава положението си. Слѣдъ като не достигна цѣльта на усилията си, благодарение на несръчностьта си, сега тя ускорява нѣщата чрезъ една безразсѫдна и необмислена постѫпка.“

Комисията по опрѣдѣлянето на новата турско-българска граница завърши работитѣ си. Завземането на отстѫпенитѣ отъ Турция територии ще се свърши днесъ. Административнитѣ персонали за тия земи е вече опрѣдѣленъ, и указътъ за назначението имъ е вече изпратенъ въ двореца. Прѣдградието Караагачъ ще носи името Одринъ, или Новъ-Одринъ — фикция на едно удовлетворение върху историята — и ще бѫде центърътъ на новосформирания окрѫгъ, съставенъ отъ четири околии: Одринъ, Ортакьой, Димотика и Свиленградъ. Митническиятъ пунктъ е прѣмѣстенъ. Тренътъ, носящъ персонала за новата желѣзнопѫтна линия Мустафа-Паша—Дедеагачъ, отстѫпена отъ турцитѣ, тръгна снощи отъ София. Споредъ новото разписание, „тренътъ № 10 ще тръгва отъ София въ 11·30 вечерьта, и ще пристига въ 4·34 часа слѣдъ обѣдъ.“

Спрѣното прѣзъ два дни движение на пѫтническитѣ влакове почна наново отъ вчера; за пѫтуването необходимо е позволително отъ комендантството на града.

7-и октомври.

Имахъ дълго свиждане въ министерството на Външнитѣ работи съ капитанъ Хербетъ (понеже директорътъ на бюрото на пресата е вече въ офицерска униформа, която впрочемъ той съ честь я носилъ на бойното поле). Изказвайки ми съжалението си отъ бързия обратъ на събитията, съжаление— което ми изглежда искрено, и увѣрявайки ме, че разцѣлата ще стане най-учтиво по възможность, той ми заяви:

„Нашето правителство нѣмаше неприязнени разположения за никоя отъ великитѣ сили; то би желало, никога да не скѫсва съ силитѣ отъ Съглашението; но то не можеше да приеме недопустимото искане, открито да скѫса съ централнитѣ сили, както и не би допуснало обратното поведение. Мотивитѣ, изтъкнати въ ултиматума отъ 4-и октомври, сѫ

нищожни; а когато вече топътъ гърми върху Дунава и Сава на нѣколко километра отъ нашата граница; когато германцитѣ, войскитѣ на които завзематъ едно значително пространство отъ руска територия, и спрѣха на втора линия вашата офанзива въ Шампанъ, — ний не искаме, да се самоубиемъ единъ видъ, както това искаше Съглашението. България не може да жертвува сжществуването си по сантиментализъмъ, или признателность. Ний не сме орждие на австро германцитѣ; ний нѣмаме никакво нападателно намѣрение спрѣмо васъ; ний съжаляваме, че дипломацията на Съглашението, предизвикайки разрива, управи работата на противницитѣ си.“

Азъ му отговорихъ: „Вий не желаехте, да скжсвате съ насъ; но вий се подготвяхте за смазването на Сърбия, нашата съюзница, за независимостьта и цѣлостьта на която ний приехме войната, която австро германцитѣ искаха. У насъ имаше много партизани на балканското съглашение, което би удовлетворило вашитѣ национални въжделения; но това, което искате, не е толкова Македония, колкото отмъщението за 1913, удовлетворението на злопаметството и хегемонията на балканитѣ. Тукъ има двѣ политики: едната видима и народна — ревандикацията на „вашитѣ Алзасъ и Лотарингия“ — Македония и Добруджа; другата невизповѣдима и тайна, подбудена отъ разни и тъмни причини: злобата противъ Русия, която ви отстрани отъ Цариградъ, и противъ Франция, която съ всичката си морална сила удобри наложеното наказание за вашето нападение заедно другаритѣ ви въ кръстоносния походъ противъ Турция; желанието ви, да попрѣчите на всѣко увеличение на съсѣдитѣ ви — на Сърбия въ Босна, Ромъния въ Трансилвания и Гърция въ Азия. Неблагодарностьта е една размѣнна монета въ международнитѣ отношения; но историята рѣдко е имала случай, да осѣди една такава съвършено цинична манифестация. Казвате, че сте се страхували отъ германската сила; но съ вашето съдѣйствие и съюзътъ на балканскитѣ народи; съ могжщитѣ удари, които ний й нанасяме на западния фронтъ,—бихме я довели, да поиска милость. Вашиятъ царь прѣпочита, да бжде васалъ на кайзера, отколкото съюзникъ на царя. Може би той има лични причини; но, когато едно българско правителство го слѣдва, позори се, тогава, споредъ вашето изражение, народътъ се самоубива. Ний имаме несъкрушимата сила на числеността и врѣмето. Вашата намѣса безъмнѣно ще продължи войната съ нѣколко

мѣсеца, прѣзъ което врѣме ще се изтощите, и тогава ще си спомните наново за мжката, прѣкарана въ Букурещъ!"

— Ний сме рѣшени, сами да изградимъ бждащето си. Съсѣдитѣ ни държатъ часть отъ българската земя, а ний не можахте да ги заставѝте, да я напуснатъ. Ний ще се помжчимъ, да направимъ това. Об обективно ще сждите слѣдъ войната за сжщностьта на нашето полжение, което Съглашението не можа на врѣме да разбере."

Единъ отъ министритѣ днесъ извѣстява чрѣзъ в. Дневникъ за почването на една страшна австро-германска офанзива по цѣлия фронтъ на Дунава, Сава и Дринъ. Финансовиятъ министръ г. Тончевъ изложилъ впечатленията си на единъ другъ редакторъ Явно е, че това е официозното мнѣние, разпространявано съ цѣль, да се отклони твърдѣ тежката отговорность прѣдъ общественото мнѣние.

„Твърдѣ прибързано бѣше скжсването на отношенията отъ страна на Съглашението. Поводитѣ му за това не сж твърдѣ сериозни. То безъ мотивъ (sic) настояваше, да скжсаме нашитѣ отношения съ централнитѣ сили и Турция, безъ да държи смѣтка за положението, което ще послѣдва отъ това за насъ. Въоржениятъ ни неутралитетъ не дава никому право, да мисли, че сме имали намѣрение, да нападаме когото и да било! Азъ считамъ, че нито България, нито правителството ѝ причиниха разривътъ съ Съглашението. Венизелосовиятъ кабинетъ е въ оставка; понастоящемъ Гърция прѣкарва една криза, въ която борбата на партитѣ има за цѣль, да осигури неутралитета ѝ. Азъ мисля, че едно правителство Гунарисъ, дори и едно коалиционно правителство ще съблюдава неутрална политика. Относително Ромъния, нейната политика не ни вдъхва никакво безпокойствие."

Азъ се мжчихъ, да узная основитѣ на германо-българското съглашение. Ето най-вѣроятнитѣ отъ тѣхъ: България трѣбва да остави на разположение на германскитѣ войски своитѣ желѣзници; послѣ да нападне съ първата си армия сърбитѣ въ Вардарската долина, и да се отправи къмъ Скопие, за да прѣкжсне съобщенията докато 300.000 германци ги нападнатъ отъ сѣверъ. Тази нападателна армия е повѣрена на генералъ Бояджиевъ; втората армия е прѣдназначена, да наблюдава Гърция; третята е обѣщана противъ Ромъния въ случай на една ромънска намѣса. Като цѣна за намѣсата си България получава: 1) българска и сръбска

Македония, заедно съ Битоля, Гевгели и Дойранъ; 2) часть отъ гръцка Македония — Кавала, Сѣросъ и Драма, и, ако Гърция се намѣси — Солунъ, Флорина и Корица; 3) Нишъ и Пиротъ, отстжнени на Сърбия слѣдъ Берлинския конгресъ; 4) Албания за князъ Кирила, което осигурява изолацията на Сърбия и достжпа на България на Адриатика.

Турцитѣ, отъ тѣхна страна, обѣщали, да съдѣйствуватъ съ двата си тракийски корпуса и съ муниционнитѣ си фабрики. България имъ отстжпва вагони материалъ и каменни вжглища. Турската флота и подводници сж турени на разположението ѝ, за да защищаватъ приста нищата ѝ противъ всѣко нападение на съюзната флота.

Дедеагачъ, по море, 8-и октомври.

Царятъ изказалъ желанието, да приемо г. де Панафийо прѣди заминаването му, и Той го прие въ 4 часа на прощална ауденция. Свиждането било трогателно, защото, въ душата на този принцъ à la Макиявели има сантименталность, извѣстна добрѣ на тия, които сж му били близки. Той билъ много огорченъ отъ скжсването на старитѣ интимни връзки съ французкото си сѣмейство — скжсване безвъзвратно; той знаеше това. И не го скри отъ г. де Панафийо.

„Вий сте послѣдниятъ французинъ, когото виждамъ, драги министре! . . .

Държахъ, да кажа „богомъ" на одинъ старъ приятель на България, и да Ви изкажа скрѣбьта си, задѣто виждамъ и Васъ, да напускате София. Азъ не мога да забравя, че въ моитѣ жили тече французка кръвь, и Вий ще ми повѣрвате, като Ви изкажа моята скрѣбь, задѣто работитѣ стигнаха дотамъ между менъ и Франция. Като французинъ (!) азъ съжалявамъ много за тая война, която ще струва толкова кръвь на Франция . . . . Когато си идете въ Парижъ, съвѣтвайте ги, да бждатъ благоразумни . . . ."

Тъй като царьтъ не скриваше абсолютното си убѣждение въ крайната германска побѣда, г. де Панафийо съ рѣзъкъ тонъ отстрани изказанитѣ съжаления, тъй обидни за страната му. Съжалявайки, че отъ нѣколко мѣсеца насамъ не му се е удало случай, да се разговори съ владѣтеля, той му изложи съ жаръ възгледа на Франция, прѣдизвикана и

нападната отъ Германия, неразривно свързана съ своитѣ съюзници до крайната побѣда, която ти ще чака, за да сложи оржжието, каквито и жертви да положи дотогава. Това не можа да го отвърне отъ убѣждението му, усилено отъ неговата умраза и амбиции, нито да спре непоправимото . . . Той прие сжщо тъй английския пълномощенъ министръ г-нъ О'Бейрнъ, който отивайки си отъ София, грижливо избѣгваше всѣкакви прощални визити.

* * *

. . . Въ 4 часа слѣдъ обѣдъ вечкитѣ багажи бѣха събрани въ легацията, намалени до строго необходимото чрѣзъ аутодафе, което щѣше да запали жилището ми.

Въ 7 часа вечерьта по единъ пжть, кждѣто движението на публиката бѣше забранено, г. Алико и азъ стигнахме съ кола на царската гара. Прѣзъ деня се бѣха разхождали манифестанти съ германски и австрийски знамена, викайки прѣдъ легацитѣ и консулствата на двойното Съглашение, сърдечни „ура"; но кортежътъ, организиранъ отъ полицията, се бѣ въздържалъ отъ всѣкакви враждебни противъ Съглашението викове; а минувачитѣ, мълчаливи и мрачни, не проявиха никаква неприязненость спрѣмо насъ . . . Прѣдъ перона специялнията тронъ почти пъленъ вече чака; прѣдъ вратичкитѣ се движатъ хора, които се търсятъ въ почти пълната тъмнина. Хербстъ е дошелъ, да се сбогува съ чуждитѣ кореспонденти. „Изпълнявамъ единъ дългъ, който ми е много приятенъ", каза той, „и, понеже познавамъ достаточно Вашата безпристрастность, зная, Вий ще признаете любезността, която съпровожда Вашето заминаване".

Бившиятъ министръ г. Даневъ, който тази сутринь на гарата говори насърчително на единъ полкъ войници, и ги съвѣтва, да умратъ достойно за Царя и отечеството, хленчеше тази вечеръ прѣдъ министритѣ на Съглашението „Това, което става, е отвратително", ми каза той. Но не ни оставяйте и по-късно: защитете каузата на България!" Отговорихъ му, че тя сама се е поставила въ много лошо положение. — „Жалко!" завърши той, безъ да продума повече, докато се сбогувахъ.

На гарата не дойде нито единъ народняшки, нли демократически водитель. Тѣ сж сърдити отъ разрива насамъ, като ни обвиняватъ, че сме осжществили „свещения съюзъ",

че сме оправдали политиката на Радославова, и хвърлили окончателно българитѣ въ обятията на германцитѣ. Това ѫ казали днесъ Тодоровъ и Гешевъ на г. Деклозпора ; това ми каза и Бобчевъ тази сутринь.

Тамъ ѫ само цанковиститѣ, — и „дворецътъ“. Началникътъ на политическия кабинетъ на Царя, г. Добровичъ, дворцовиятъ маршалъ, Савовъ, началникътъ на протокола, г-нъ Милчевъ, главниятъ секретарь, г. Косевъ дойдоха, да поздравятъ министритѣ отъ името на Царя и правителството. „Добъръ пжть и довиждание!“, ми каза съ любезна усмивка на свирѣпото си лице г. Косевъ, жененъ за французойка. Тамъ ѫ сжщо „тия, които оставатъ,“ Г. Мотъ, белгиецъ, зетъ на г. Добровичъ; г. Маланъ, който трѣбва да бди за интереситѣ на банката си; ромънитѣ, гърцитѣ и сърбитѣ, конто тъй сжщо трѣбва да тръгнатъ утрѣ сутринъта прѣзъ Царибродъ. Макаръ и да желаяхъ, да стигна по-скоро при сръбското правителство и войска, азъ прѣдпочетохъ по съвѣта на французския пълномощенъ министръ, да не го напущамъ, докато бжда на българска територия. (Вице консулътъ Гомо, който тръгна за своя постъ прѣзъ Ромъния, бѣше задържанъ осемъ дни отъ българскитѣ военни власти въ Русе. Той успѣ най-послѣ, да се освободи, и се оплака съ пристиганието си въ Букурещъ).

. . . Пълномощнитѣ министри отъ Съглашението изказаха желанието, да отпжтуватъ отъ Дедеагачъ по море ; само руситѣ заминаватъ прѣзъ Русе и Ромъния единъ часъ слѣдъ насъ. Г. Савински още на легло, остава въ София, като частно лице.

Нашиятъ тренъ се състои отъ единъ спаленъ вагонъ за персонала отъ легацитѣ (ний си раздѣлихме нашия вагонъ съ англичанитѣ), третокласни вагони за прислугата и фургони за внушителната планина отъ куфари, сандъци съ архиви или книги и различни връзки. Г. Панафиѣо даде купето си на военния аташе, придруженъ отъ жена си и малкия си синъ, и се настани съ Алико и менъ въ едно купе съ четири легла. До насъ г. Деклозперъ, делегатътъ на държателитѣ на българскитѣ титри съ жена си ; военниятъ интендантъ Дадионъ съ младата си жена. Въ трена пжтува съ насъ едно отдѣление, командувано отъ единъ капитанъ, избранъ като лингвистъ и любезенъ отъ нѣмайкждѣ. Ний

тръгнахме въ 8 часа. Нийдѣ никакъвъ викъ; на гаритѣ, които прѣминувахме, войницитѣ гледаха любопитно. Часовитѣ заставаха мирно, или отдаваха за почесть.

Въ 11 ½ часа ний пристигнахме въ Дедеагачъ, дѣто пълномощният министръ поржча ядение въ хана. Твърдѣ разчуствувани отъ услужливостьта и коректностьта, съ които тѣхното пжтуване бѣ придружено, трите пълномощни министри—на Франция, Англия и Италия отправиха до г. Радославовъ послѣдната си телеграма:

„Въ момента на напускането на България, ний изказваме на Ваше прѣвъзходителство голѣмитѣ ни благодарности за вниманието, на което бѣхме прѣдметъ при тръгването ни и прѣзъ врѣме на нашето пжтуване".

Слѣдъ това всички, поздравени на вълнолома отъ морскитѣ власти въ парадна униформа, се покачиха на парохода на Италиянското дружество за общо мореплаване, „Ромъния", съ прѣдназачение за Солунъ. „Било писано да тръгнемъ съ Ромъния" шегуваше се Италиянскиятъ секретарь, щастливъ, да види на ново Римъ, макаръ и при печалнитѣ обстоятелства на това възвръщание. Адмиралъ Дартижъ дю Фурне ни изпрати Hussard'a, да ни придружава.

. . . И бавно, при вечерната дрезгавина върху отдалечаващия се брѣгъ, който постепенно се изгубва, на хоризонта се рисува Дедеагачъ, бѣдно ориенталско село, притиснато между морето и високитѣ минарета, невинни развалини, по всѣка вѣроятность наскоро ще се обърнатъ на прахъ отъ първитѣ гранати, които ще бждатъ хвърлени, за да накажатъ българската измѣна.

Между Дедеагачъ и Солунъ на море, 9-и октомври.

„Когато се притурятъ колата, пжтница много", казва една българска пословица. Дълго ще се разискватъ причинитѣ за неуспѣха на Съглашението въ България, и всѣки публицистъ и политикъ ще измисли слѣдъ всичко станало хиляди начини за реализирането на неосжщественото балканско съглашение. Главнитѣ условия на балканитѣ, доскорошната умраза, вѣковното недовѣрие, противорѣчивитѣ и несъгласуеми интереси; непримиримостьта и упоритостьта на правителствата и народитѣ го осждиха прѣдварително, даже и ако великитѣ сили не

бѣха продължили на дипломатическа почва войната помежду си.

Отъ врѣмето, когато Александръ II и Горчаковъ се уловиха въ капана на Андраши и на Франц Йосифа, и приеха подѣлбата на балканитѣ на двѣ сфери на влияние— руска и Австрийска, австро-руското съперничество тамъ не спрѣ никога. Докато Австрия осжществяваше своето непосрѣдствено възнаграждение съ Босна-Херцеговина, остави берлинския конгресъ, да разпокжса великата България на Царь-Освободителя, и се възползва отъ несржчностьта на рускитѣ агенти въ княжеството за създаването тамъ една австрофилска партия, дѣятелностьта на която никога не бѣ вече опровергана. Стамболовиятъ режимъ се крѣпѣше върху страститѣ, които съврѣмената история на младото царство още повече успли. И когато едно българско правителство носи русофилски отпечатъ, то затова не прави по-малко чиста българска политика, и отрицателна на Петроградскитѣ желания. Малиновъ, сегашниятъ шефъ на опозицията, бѣше министръ прѣдседатель, когато бѣха комбинирани въ 1908 г. Босненската анексия и обявяването на Българската независимость. Самата личность на царь Фердинанда даде на отношенията между Виена и София единъ по-интимен характеръ; тѣзи интереси бѣха общи, докато Австрия прѣслѣдване, съгласно установената подѣлба, подчинението на Сърбия, и българскиятъ продентизмъ желание заедо съ сръбскитѣ останки, Нишъ и Пиротъ прѣди 1912 г., и Битоля, Охридъ и Скопие отъ 1913 г.,—първото мѣсто въ балканитѣ. Най-послѣ византийската мечта за короняване въ света София постави Царя на Българитѣ въ прѣмъ конфликтъ съ Царя на вичкитѣ Руси..... Европейската война го свари прѣдварително присъединенъ къмъ хищнитѣ империи.

Днесъ непоправимото е завършено. Прѣстжплението на единъ Царь ще стане прѣстжпление на единъ народъ. Нашиятъ благороденъ идеалъ на примирение се показа съвсѣмъ запазенъ. Сега, когато оржжието разрѣшава сждбата, ний трѣбва непремѣнно да подържаме вѣрнитѣ войници на нашата кауза. За Съглашението центърътъ на тежостьта на балканитѣ се прѣмѣства отъ София въ Нишъ и Солунъ.... Азъ вече забравямъ толкова интереснитѣ патетични моменти на „българското лѣто“. — Почва вече „сръбската есень“.

ОБЩЕСТВЕНА БИБЛИОТЕКА ОБЩЕСТВЕН СОФИЯ